

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

A' Hazai 's Külföldi

T u d ó s í t á s o k h o z

Toldalékul írta 's kiadta

Kulcsár István.

1 8 2 5.

Első Félésztenő.

P e s t e n,

Petrócai Trattner Mátyás betűivel.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

MAGYAR
NEMZETI KÖZPONTI KÖNYVTÁR
ADAT

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(1.)

Walparaizói Mulatságok.

Déli Amerikának Khili Tartományában, ezen Város egyik a' legnevezetesebbek közül, mellyet hihetőképben a' tengeri hányatatásokban kifáradt utazók azért neveztek paraditsom völgyének, mivel itten kinyúgodhattak: de a' Városnak mostani tekintete nem látszik ezen szép nevezetnek megfelelni. Már a' kikötő hely, melly fél karika formában kerekdednek látszik, olly kedvetlen tekintet mutat, mellyen a' szebb tájakhoz szokott utazónak szeme megháborodik. Ugyanis 2000 lábnyi magasságú kősziklák környékezik, mellyek tsak imitt amott vannak begyöpösödve. Innen szűk helyen nyúlik be a' Város, és mivel a' kősziklás bérczek kiterjeszkedést nem engednek, a' házak a' hegyek közt lévő nyílásokba terjednek ki. — „Mí éppen a' Harátsónyi Ünnepekben érkeztünk meg, így szóll egy Utazó, a' midőn az egész tájról ide szokott gyülekezni a' nép, hogy a' bika küsz-

ködéseket, és egyéb multságokat láthassa. Karátsony napjának estvéjén, melly az Európai nyár közepe melegségének felel meg, minden ember örömet a' szabad ég alatt vagyon, hogy az éjjeli hóldvilágnál a' hűvös levegővel élhessen. Mindenfelől víg tsoportokat láthatni, mellyek az énekeseket halgatják, kik Gitarra mellett a' régi Románczokat dalolják. Láthatni víg tánczosokat, vagy bátor lovaglókát, kik a' gyalogok közé keverednek, isznak, és tsevegnek: de a' lóról le nem szállnak, általjában a' Városnak egyik végétől a' másikig a' kösziklák talpánál, és a' kikötőnek környékében nem láthata az ember egyebet, hanem lármázó, 's vígadozó tsoportokat. Különösen nagy vágyódással várták a' Bikákkal való küszködést, melly tsak ugyan délután 4 órakor el kezdődött. De ez nem volt valóságos véres Bika küszködés, mint Spanyol Országban tartatik; hanem tsak arra látszik intézve lenni, hogy a' nézőket megnevettesse, a' melly czélt rendszerént el is értek. A' bajvívó hely négyszegletű vala, mintegy 60 jard, vagyis 25 öl, hosszaságú, karókkal volt befoglalva, mellyek zöld ágakkal öszve fonatnak, és deszkákkal beborítatnak. A' négyszegű néző helynek két oldalán felemeltetett állások valának lobogókkal egymástól el osztva, mellyeken az asszonyok és gyermekek foglalának helyet; amazok igen szép öltözetekben, 's egymással igen nagy czerimoniával társalkodván. Ezen néző helynek végső helyén különös bódék

valának, mellyeket Ramadas-nak neveztek. Ezek nagy mulatságot szerzetek a' nézőknek, mert bennök tánczoltak, énekeltek, ittak, és mindenféle lármás mulatságokat elkövettek. A' bika viadal előtt az egész bajvívó hely el volt telve néppel, kik közül némelleyek a' földön heverték, mások a' Dámák czifra ékességeiket bámúlták, czigarrát dohányoztak, vagy koczkáztak, a' melly végre a' bódékból különös asztalok tétettek ki. Kiváltképpen szembetűnő volt a' bódéknak mulatsága; mert azokban hárfa, gittára, és dobszó mellett szüntelen tánczoltak. A' hárfaának tartása náluk igen különös; mert nintsen felállítva, hanem földszínt fektetve, úgy hogy a' mu'sikás alacsony széken ülve a' szélesebb végét az ölében tartja. A' dobjok kivájt fa darab, mellynek üregére durva bőr vagyon húzva, a' földre állíttatik, és a' kéz újjaival verettetik. Ez gyakrabban a' hárfa végének 'sámolyúl szolgál, vagy a' gittára tokjául. A' mu'sikások egyszer'smind énekesek is. A' táncz rendszerént lassúval kezdődött, mint a' menuet; a' mozgásoknak mintegy készületlen változásaival. A' tánczosok hol egymáshoz közelittenek, hol ismét el távoznak, majd kezét fognak, és egygyütt forognak, közben-közben megállván, és egymásnak hóna alatt el búván. Ezen mozgásokban sok kellemetességet és könnyűséget mutatnak; de, a' mint a' mu'sika frissebbre megváltozik, a' tánczosok is frissebb és ingadozóbb mozgásokkal, nem annyira tsúszkálnak

a' földön, mint valósággal szaporán szökdösnek, és topognak; majd a' mu'sika változásához képest 'sebkendőkkel egymásnak intvén összebb ereszkednek, de mégis egymásba nem ütköznek, hanem el szökvén egymás mellett, folytatják a' forgolódást míg majd kissebb, majd nagyobb karikába öszve nem szorúlnak; akkor pedig ugyan a' 'sebkendőket fejük fölött lobogtatván, kellemetes tekintetekkel egymást gyönyörködtetik. Ezen tánczokban a' falusiak (guassos) mindenkor nagyobb kellemetességet, és ügyességet mutatnak, mint a' Városiak.

A' bikákkal való viaskodás, a' mint előbb is jelenténk, inkább gyermek játék, mint valóságos viadal. Mert a' bikák nem ölettetnek meg, hanem tsak a' lovasok által üzettetnek, kik őket tompa nyársokkal dőfölik, vagy a' gyalogok is lobogókkal ijesztgetik, míg végre felingereltetvén korlát fákön keresztül a' számokra megnyitott hajlékokban beugrani kénytelenítettnek.

Burmann ügyessége.

Burmann Berlinben nagy tiszteletben tartatott mind azért, mivel jeles mu'sikai tehetséggel bírt, mind azért, mivel igen könnyü és elmés Költő volt. Ő a' mu'sikát soha sem tanulta mástól, mégis a' Klaviron olly mesterségesen és sebesen játszott, hogy fiatalabb korában a' legjelesebb mu'sikusok közé

számláltatnék, pedig balkezén tsak négy újja volt. Ezen fogyatozásának kipótolására olly mesterséges applicaturát gondolt ki, hogy szerentsébben játszott, mint sok öt újjú virtuosus. Különösen nagy mester volt a' futtató fogásokban, és a' Choralis musikában, úgy hogy, a' mu'sika kedvelők, az orgonán való játszását legnagyobb el ragadtatással halgatták. Kiváltképpen való tehetsége volt abban, hogy a' leghiresebb Hang-Mestereknek módját (Styl) p. o. Händl, Bach, Graun, és Hayden tulajdonságait igen helyesen tudta követni. — De nem kevesebb álmélkodást gerjesztett maga eránt az által, hogy igen könnyű Improvisator volt, és jó kedvében négy öt óráig is, akármelly feladatott tárgyról versekben kész volt szóllani. Igaz ugyan, hogy ezen szóllásai többnyire tsak rimes versek valának; de közben közben ezen pattogó hangokba elmés gondolatokat, és igen szembetünő fordulásokat ejtett.

Spanyol Országnak Amerikából vett gazdagsága.

Az Új világnak feltalálása Spanyol Országot tsaknem hihetetlen gazdagságra segítette. Ugyan is 1519-iktől fogva 1617-ikig, és így egy Század alatt, a'mint a' Szevillai Lajstromok bizonyítják, az új világból Spanyol Országba behoztak: 1336 Milliom font aranyat. — Egyedül a' Potoszibeli bányák

ötven esztendő el folyása alatt 400 milliomm fontot adtak. — Ezen boldog időben, ezen valóságos Arany században, tsak ugyan olly nagyra emelkedett a' fény-üzés, és pompáskodás az arany és ezüst edényekben, hogy az magát szegénynek tartotta, a' kinek házánál nem volt legalább 800 Tuczat tányér, és 200 tál aranyból és ezüsből. — Melly külömbség az akkori, 's mostani idők között!

A' legnagyobb Ágyú.

Ágrában 1803 a' győzedelmes Anglusok olly ágyút foglaltak el, mellynél még a' Világ nagyobbat nem látott. Ugyanis a' Halkuttai Újság szerént nem találhattak olly lapos és széles hajót, mellyen ezen ágyút a' folyó vizen a' tengerig leszállíthatták volna, hogy Angliába vihessék. Az ágyút a' bele való golyóbis nehézségétől ezer ötszáz fontosnak nevezik; tulajdonképpen pedig nyom 1049 mázsát.

Rejtett szó:

Fele mozgást téssen,
Fele mozgattatik;
Az egész tsak néma
Hangoknak tartatik.

Jegyzet. A' 1-ső számbeli Mese
Idő.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(2.)

F o g a d á s.

Úgy vagyon: Lillát noha el ragadta
 A' kegyetlen végzet örökre tőlem, —
 Mégis én Lillát soha nem felejtem,
 Oh soha Lillát!

Bár emeljen, mint sokakat legelsőbb
 Pólczra a' mindent tehető szerencse,
 Mégis én Lillát soha nem felejtem,
 Oh soha Lillát!

Vagy kötözzön szolgál bilincseket rám.
 'S martalék holtig legyek egy Tyrannál,
 Mégis én Lillát soha nem felejtem,
 Oh soha Lillát!

A' tudós rész homlokom' érdemesnek
 Zöld babérból font koszorúra tartsa,
 Mégis én Lillát soha nem felejtem,
 Oh soha Lillát!

Egy vadon' buzgó Remetéje légyek,
 A' vagy a' pompás paloták lakossa,
 Mégis én Lillát soha nem felejtem,
 Oh soha Lillát!

Jó baráttal töltsém időm mulatva,
Vagy fejem' bú bánat epossze egyre,
Mégis én Lillát soha nem felejttem,
Oh soha Lillát!

Nyugalomnak csendes ölen pihenjek,
Vagy Hazám a' Mars' mezejére küldjön,
Mégis én Lillát soha nem felejttem,
Oh soha Lillát!

Add nekem kincsét az egész Világnak,
Vagy szoríts kódús botot a' kezembe,
Mégis én Lillát soha nem felejttem,
Oh soha Lillát!

Újra hálóját kiszegezze Ámor,
'S békerítvén rabja maradjak ismét, —
Mégis én Lillát soha nem felejttem,
Oh soha Lillát!

Sött, midőn majd kezd hidegülni vérem,
'S oszlatásom lesz jelen, akkor is még
Vég sohajtásom keseregve Lillát
Fogja zokogni.

Domaniczky Antal.

A' Vieliczikai só aknak.

Ez a' híres só akna már a' XIII. századtól fogva műveltetik, és még mind kimeríthetetlennek látszik. Nyolcz bémenetelei vannak, 6 a' szabad mezőségen, és 2 magában a' Városban. Ezen utólsóbbak többnyire a' munkások leereszkedésére, és a' sónak felhúzására szolgálnak, amazokon pedig fát,

és más szükséges dolgokat eregemnek le a munkások számára. Ha az ember leereszkedik, először egy setét helyre jut, mellynek térsége a' bemeneteltől 600 lábat tesz. Itt külömbféle folyosók egy lajtorjához vezetnek, mellynek 325 léptsői vagynak, és annak végénél ismét némelly folyosókon által jutni a' tulajdonképpen való só aknának bemeneteléhez. Úgy, a' mint az ember bele lép, egyszerre olyan világ nyílik meg az álmélkodó szemek előtt, mellynek fényét, és pompás voltát nem lehet leírni. Maga előtt egy messze terjedő népes térséget lát, egy föld alatt való kis köz társaságot házakkal, utakkal, szekerekkel 's a' t. Az egész üresség magas boltozatokból áll, mellyek temérdek só oszlopokon nyugosznak, az ő tetők, és aljuk hasonlóképpen kő-só, a' melly távulról a' legtisztább kristályhoz hasonlít. Mivel mindenfelé a' köz élés végett szüntelen gyertyák égnek, és azoknak fénye a' só aknának minden részétől vissza verettetik, tehát ez sokkal méltóságosabb látás, hogy sem a' földszinén a' természetnek, és mesterségnek akár millyen feltűnése. Sok helyeken résszerint a' világosság sugárinak megtörése, résszerint magának a' kő sónak színjátéka azt okozza, hogy azt gondolja az ember, mintha meg annyi Rubintokat, Smaragdokat, Amethystokat, és Saphirokekat látna nagy darabokban, és a' mint a' vi'sgáló helyét változtatja, úgy változik a' színeknek ez a' játszi fénye is.

A' boltozatoknak, tábláknak, és oszlopoknak különböző formáikon kívül, mellyek valamint a' só, a' melly ásattatik, mind úntalan formáltatnak tartalékul a' tetejének, vagynak még más megszámlálhatatlan, a' legváltozóbb külömbbféleségű, szép, és résszerint nevetséges figurák, magának a' természetnek meg annyi játécai. A' boltozatoknak karimás részeiről imitt amott só darabok, mint jég-tsapok lógnak, mellyek a' szivárválynak minden színeivel játszanak. A' folyosók, és maga a' padlat, a' hol nagyon le nem járják, hasonló nemű kristályozásokkal boríttatnak bé.

Imitt amott állanak a' munkásoknak, és az ő házi népeiknek kunyhóik, résszerint magánosan, résszerint sorban, mint faluk. Ezeknek az embereknek, kiknek számok 500-ra megy, nagyon kevés közök vagyon a' földszínén lakókhoz, és sokan élnek, és halnak itt meg, kik soha napvilágot nem láttak. Itt egy Kápolna is vagyon az isteni szolgálatra, melly a' só sziklába vagyon bévésve. A' boltozat, a' padlat, a' falak, az oltár, a' prédikáló-szék, szóval, minden kö-sóból áll.

A' térség közepén megy a' nagy út a' só aknának kimenetele felé. Ez az út mindenkor teli vagyon szekerekkel, mellyek a' só darabokat a' só aknának távulabb lévő környékeiről arra a' helyre viszik, a' hol felvonattatnak. A' szekerezők minnyájan jókedvűek, újjongatnak, és danolnak, az ő terbeik, mint igaz gyöngyök, fénylenek. Az itt lévő lovak-

nak száma nagy, ha egyszer leeresztettek, soha többé napvilágot nem látnak. Többnyire rövid idő alatt megvakúlnak, de azért, mint az előtt, jó szolgálatot tesznek. A' só akná-
nak nagy részén által tiszta édes vizű patak folyik, melly az embereknek, és barmoknak tökéletesen elegendő, és onnan fellyül nem szükséges vízzel segíteni.

A' szerszámok, mellyekkel a' munkások élnek, tsákányok, vas sulykok, kalapátsok, ékek, és vésők, mellyekkel a' só darabokat temérdek gömbölyeg formákban ássák; gyakran nagy só darabokat puskaporral is szaggatnak fel, a' mi félelmes zúgást okoz, hasonlót a' mennydörgéshez. Ha egy nagy darab el szakasztatott, dobolnak, és trombitálnak. Azután az egész tetemet kissebb darabokra osztják, és a' vésővel gömbölyeg formára faragják, hogy annál könnyebben felvonattathassanak. Oda fenn összetörettetnek, és a' malmokon megörlettetnek. A' legszebb, 's legkeményebb nemüekből pedig mindenféle házi eszközök, és czifra portékák készítettnek.

A' halaknak különös természeti tulajdonsága.

Közönséges azon vélemény, hogy a' hal forgása után tojásaival nem gondol. Én ellenkezőt tapasztaltam: Midőn a' Niagāra víz esetén fellül mintegy 5 mértföldnyire hajókáznék, sok apró követs halmok ötlének sze-

membe. Késérőmtől hallám, hogy azok hal-
fészkek legyenek. Én tehát el szórtam egy-
nehányat, és távolabbról láttam hogy tsopor-
tossan gyűlt oda a' hal, óván a' posványos
gazit, melly hihetőképén hal-ikrával volt te-
le, ne hogy a' víz el hordja. De továbbad
az el szórt köveket ismét halomra hordták
szájaikkal. Láttam olly követs halmot, melly
5000 apró követsnél többől állott. A' Black
Bass nevezetű hal szokta leginkább ezen kő-
tanyákat össze hordani, mellyet kétségkívül
a' végből tesz, ne hogy a' víz sebes folyása
közel esetéhez, tojásait magával el ragadja.
Ugyan ezen esztendő nyarán a' folyón felfelé
hajóháztam. Számlálhatatlan apró hal csoport
úszott a' folyón alá a' Chepway folyóig, melly
 $1\frac{1}{2}$ mértföldnyi távolságra az eseten fellől
Niagarába szakad. Ezen helynél tovább már
nem úsztak, mert kétségkívül a' szörnyű vi-
zeset magába sodrotta volna, hanem a' sebes
folyónak ellenébe az Erie tóba költözködtek.
Mivel pedig azt állítani nem lehet, hogy a'
tsupa természeti vonzódásból tette volna azt,
a' Niagára víz-esetei kelet felé, az Erie tava
nyúgot felé esvén, és mivel az apró halak
többnyire a' víznek nagyobb folyamatját ke-
resik, és így a' folyón lefelé úsznak; tehát
a' szokott rendtől való el távozást másképp
meg nem lehet fejteni, mint hogy az apró
faját az öreg halak vezérelték. (Froriep a'
Morning Chronicleből).

Nevezetességek.

Krisztus születése után 220-dik esztendőben, Sixtus Julius Afrikánus írta a' legelső közönséges Historiát.

Nagy Konstantin 321-ben parantsolta meg, legelőször hogy a' Vasárnap ünnep módon szenteltessék.

Az egész Római Birodalomban 342-ben parantsoltatott meg, hogy a' Pogány Templomok zárattassanak be, 's a' közönséges áldozatok, 's Oraculum kérdeztetéseik szűnyenek meg.

A' Karátson Ünnepét legelőször Rómában 350-ben December 25-ken ültették meg.

Ulphilas a' Gotthusok Püspöke, kiket a' Kereszténységre megtérített 350-ben, különös betűket talált fel az ő számokra, és a' Bibliát is az ő nyelvökre fordította.

A' Konstantinápoli Püspök 381-ben Patriarchává nevezetett, melly Rangban a' Római Patriarcha után ő vólt a' második.

Jeruzsálemi Cirillus Patriarcha 386-ban készített első Cathechismust.

Római Pantheon.

A' régiségnek ezen nevezetes maradványa, most is nagyságának egész méltóságában áll, noha a' Vandalusok, és egyéb préda

után esenkedők az Aranyat, Ezüstöt, és Bronzot, mellyekkel gazdagon felvölt ékesítve belőle el ragadták. A' későbbi tudatlan századok több apró házakat, és gunyhókat ragasztottak hozzá, de maga a' nagy alkotmány most is hámulást gerjeszt a' nézőben. A' rotunda egészen márvány táblákkal vagyon kirakva, úgy hogy a' falaiból semmi nem látszik, 's ez a' pompás készület tellyes épiségében megmaradott. Belső térségének által mérője 22 ölnyi, falainak vastagsága 18 lábnyi; az épületnek magossága helyes arányosságban vagyon szélességével. Rajta sehol ablakok nintsenek, hanem az egész világosság a' kupulán ejtet nyíláson jön be; belől 48 márvány oszlopok állanak, előtte pedig a' pompás kapunál egész granit szálakból készült oszlopok. Pantheont Agrippa építtette az Isteneknek.

Rejtett szó:

Egy betű, 's szó a' Magyarnál,
Kettővel hangzik a' Francznál;
Majd német hárommal mondja;
Deák azt még egyyel toldja.

Jegyzet. A' 1-ső számbeli Rejtett szó: Betű.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(3.)

Byron Lord.

(Életírás)

Anglia ezen Férfiú által tsuda elméjű, fellengző lelkű Költőjét; Görög ország heves védelmezőjét vesztette el. Byron meg halt Aprilis 19-kén 1824, 10 napi betegsége után rheum. gyúllasztó hideglelésben, Missolunghi városában, hol Markos Bozzaris, és Normanns Grófnak hamvai nyúgosznak. Maurocordato parantsolatjára az ő halálát 37 ágyú lövés adta tudtára a' népnek (ennyi eszten-deig élt), minden Törvény-székek, Tanuló-házak, Boltok 's a' t. három napig zárva va-lának, megvoltak tiltva ezen napok alatt a' nyilvánvaló mulatságok; minden hivatalbeli-eknek 21 napig kellett gyászt hordozni; és minden Templomokban ezen idő alatt értte Isteni szolgálat tartatott. — Byron George Gordon Lord született Skócziában 1788-ban Jan. 22-kén; az ő Nemzetsége régi nemes Nemzetség, melly a' Stuart Kir. Nemzetség-

gel rokon. 1798-ban meghalt Byron John Lord Commodor, híres világ körülövedző. Ettől nyerte a' Lord titulust, és töméntelen gazdagságot. Ifjúságát ott tölté el, hol Ossian énekelt, a' honnan Walter Scottnak híres regéi származnak. Iskoláit a' Cambridgei universitásban végezte, 19-ik esztendőskorában adá ki első Költeményeit. Ezeket az Edinburg review folyó írásban igen lementskolták. Mondják, hogy ekkor támadott volna kikémlelhetetlen melancholiája. Byron ezen Kritikától mélyen érdekeltetve egy Satirában önté ki a' mérgét, későbbben ezen tettét maga is megbánta. 1800-ben régibb, és újjabb klasszikusoknak másolatait közlé, melléjük tsatolván az eredeti költeményeket. — Tsak kevés Höltnök élete volt illy tsudálatos, illyen viszonytagsággal tellyes. Kora ifjúságában bele szeretett Gyámattyának fogadott Leányába. Ez szerentsétlen véget ért, mert az Anglus regék szerént, a' Leánykának valamelly rokona az ő attyát kettős viadalban agyon lötte. Nem sokára ezen történet után a' Kisasszony egy más ifjúhoz ment férjhez (J. M—ster Urhoz). — Ez Byronnak melancholiáját szerfelett nevelte. Az ő indulata olly rendkívül való volt, hogy a' mint maga mondja: „A' hideg tartomány fiának vére is hideg; nem tudja ő mi a' szerelem. Az enyim mindazáltal hasonló a' Vulkán Lávájához, melly az átna mélységéből ömlik”: Hogy az öröngéshez hasonló indulatát el felejtse, zabolátlan szerelmet üzött, mellybe bele únván a' Musák-

lal kezdte társalkodni. Ezen élete módja, nem csak nem gyűlöltetése meg őtet a' szépnemmel, hanem szánkodást gerjesztvén iránta, sok szívekben szerelmet gerjesztett. Midőn a' Pairek házában ülést nyert, embergyűlölő indulata legfelsőbb polczát elérte. El hagyta hazáját John Hobhouse társaságában és Portugalliát, Spanyol, és Görög Országot keresztül utazta. 1811-ben Angliába vissza tért, és a' nagy társaságokat vadászta. Jóllehet benn lába volt, még is egy szép Dáma, hiába epedvén érte, a' vatsora alatt egy nagy társaságban, magát az ő jelenlétében késsel akarta által szúrni. Ezen időben lett ő híressé. 1815-ben Mis Milbankot vevé el: de bár elméje, teste, és kintse szép volt is, mégis már az első esztendőben, midőn egy Leányt szült, tőle megvált. Ezen történet emlékeztére költé Fare thee well! híres Elegiáját. Ezen időtől fogva szünet nélkül bologott a' világon, sehol sem lelven nyugodalmat. Belgiumot, a' Sweitzet, Olasz országot által járván, Velenczében megtelepedett, honnan minden hajnalban a' száraz földre kelt, és vad czödöreket tanított. 1818-ban által úszta a' Hellesponti tengert. Vakmerő próbáját úszó hólyagok segítségével 4 óra, és 20 minutum alatt vivé végbe. Ezen időben írt munkái őtet az egész világban híressé tevék, csak Angliában szidalmazták őtet; Kainjában káromlásokat véltek lelteni az istenség ellen. Az igaz hogy minden Költeményei a' legfeketébb

melancholiának bélyegit hordják. (L. Politisches Journal. Hamb. 1824. 2-ter B.)

Az éjszaki Pólus kikémlelésére tett
híres utazások a' mi időnkben.

Az Angol Admirálisi hivatal a' mi időnkben négy híres tengeri utazásokat tetete: t. i. 1818-ban Ros tengeri Hapitány által, ki a' Baffinsbayt szorossan megvizsgálta. Ez által kitudódott, hogy a' nagy James szigetének nyoma sincs, mellyet a' Bay közepében lenni véltek. Még ekkor nem határozhaták meg, ha ezen Baynak nyugoti részén Amerikától éjszakra nyílás vagyon e', vagy nints? Ezen Expeditionnak felfödözései közé tartozik egy eddig ismeretlen Esquimaux fáj. — 2) Parry Will. teng. Kap. utazása 1819-ben és 1820-ban melly által az jött napfényre, hogy a' Lancasteri út, Baffinsbaytól nyugotra, Amerikának éjszaki részén messze kiterjed, úgy hogy a' nyugoti Oceánnak, az éjszaki Oczeánba fele útján meghaladták, és a' Melvilles Sabine és más szigeteket Amerikától éjszakra felfödözték. — 3) Parrynak harmadik utazása 1821 és 1823-ban midőn a' Hudson folyótól délre, az éjszaki Oczeánba híjába vágykodott benyomúlni, mindazáltal a' föld golyóbisának formáját ezen égöv alatt sokféleképpen kikémlelte. — 4) Végre Franklin Kapitánynak száraz földi utazása éjszaki Amerikában a' jeges tenger partjaihoz, melly által a' partok-

nak nagy sora felfödöztelett. — 1824-ben az Angol Admirális új Expeditiót kezdte el intézni, mellytől méltán várhatni, hogy éjszaki Amerikának határait megfogja határozni. Segíti ezen Kémlelő utazókat, egy Orosz kiküldöttség Koczebue Kap. vezérlete alatt, ki első teng. utazásában, a' Beering útjától éjszakra, az ő nevére neveztetett tenger szorulatot feltalálta; most néki nyug. Amerikának partjait egész az éjszaki Polusnak tsutsáig kell kémlelni, a' Jégfok (Eiscap) előtt el evezvén (mellyet már Cook felfödözött). Ez a' legszélsőbb éjszaki pont, mellyet eddig ismertek. Ha Amerika az Éjszaki polus száraz földével össze függésben van, tehát ott olyan formájának kell lenni mint azon ponton, hol déli Amerika az éjszakival keskeny földszorulat által össze függ. Ha ez igaz volna, lehetetlen volna a' polustól hajóval a' vízen által hatni. Ha pedig ott nyílás vagy, tehát a' Világ golyóbisának egy hatodik föld része vagy (kétségtől hetedik is a' déli Polusi száraz föld), és hogy a' Dániai Király, mint Grönlandiának, és Islandiának Fejedelme, ezen hatodik földrészének is Ura lenne, vagyis Királya az egész éjszaknak.

16,000 font nehezségű Levegőégi vas darab.

A' híres Bajor Országi utazók Spix és Martius Doktorok, sok veszedelem között

Monte-Santohoz értek Braziliában, mellynek térségén egy iszonyú nagy vas darab fekszik. Minden szorossabb kémlelés szerént ezen vas a' levegőégből esett le. Valamelly odavaló Manjur Fazendeiros azt mondá az utazóknak, hogy azon iszonyú vasdarab az előtt mintegy 100 lépéssel odább, egy dombossabb helyen feküdt; de valamelly Báhiai Commissió, tiszta ezüstnek vélvén 40 ökör veszteségével hengeríttette oda, honnan azóta senki el nem mozdíthatta. — Hosszasága ezen levegőégi vasnak 100 hüvelk; szélessége és magassága 55 hüvelk. Formájára nézve olyan mint a' nyereg, külső színe barna; imitt amott rozda földi, belülről fehér, mint a' tiszta aczél. Nehezségét az utazók 16,000 fontra betsülték. Lyukaiban és gödreiben Quarz látszik. A' vas igen tiszta, tsak kevés Nicolumot találhatni benne. És jóllehet olvasztott vasnak vélnők, még sem töredékeny, hanem inkább lágy; rendszerént lyukatsos, és Olivin, és Quarz krystályok vagynak benne. Könnyen rozdát fogván a' vas, méltán lehetett tsudálni, hogy ez olly kevéssé rozdasodott meg. Mióta a' Levegő égi kövekre figyelmetessé lettek a' természet vizsgálók, és ezt tiszta vasnak lenni tapasztalák, kevés Nicolummal, és vas oxydummal; továbbá mióta azon vas melyet az előtt Sibiriában, és egy másikat melyet keleti Indiában találtak, szinte illyen tulajdonsággal birni látnák, mindegyiket pedig menydörgés és zúgás között látnának a' levegőből a' földre lehullani, nem lehetett ké-

telkedni, hogy ezen vas darab is, szinte ilyen levegőégi tűnemények között esett azon helyre, hol az először megtaláltatott. Hazánkban is már több helyeken, különösen pedig Sáros Vármegyében, Lénártóban is találtatott ilyen levegőégi vas. Nagyobb darabja ennek a' Pesti Nemzeti Museumban, másik darabja pedig egy Bétsi Museumban vagyon.

A' Bazsiliskus, és a' Szalamandra.

A' Bazsiliskus, mellyről olly sok tudálatos és borzasztó történeteket regélnek, egy igen szép, és nem mérges Gyikfaj. Feje púpján taréja vagyon, mellyet felfújhat; hátán pedig, és farka tövén úszó hártya forma taréja. A' fákon, és a' vízben egyképp élélhet. Hazája Egyiptom, és az avval határos tartományok; úgy szinte Déli Amerika is.

A' Szalamandráról szinte olly sokfélet regélnek: a' tűzi Szalamandrának, vagy a' Molochnak testén sok szömörtsököket láthatni, mellyekből bűdös téjforma nedvességet lehet kifatsarni. Ezen nedvesség által, mellyet az állat száján is kifetskendezhet, a' tüzes szemet el olthatja: de a' tűzben szinte úgy elég, mint akármelly más állat.

A' Pamuknak haszna az égés ellen.

Gyakran megesik, hogy valaki magát véletlenül leforrázza. Az ilyen égetés ellen, igen

foganatos szer a' pamuk, vagyis gyapott. Mellyel ha beboríttatnak a' megégetett részek, a' fájdalom hamarjában megszűnik, és a' gyógyulás minden más szer nélkül úgy következik, hogy a' pamuk, midőn a' seb begyógyul, magától leesik. — Ollyan példák tapasztaltattak Franczia Országban egy hat esztendő's leánykával, melly a' képét leforrázta, és egy gyermekkel, melly a' forró lúgban esvén, lábait megégette.

A p r ó s á g.

Fugger híres Kereskedő, V. Károly Tsászárt vatsorára hívta. A' Tsászár megadá azon kegyelmét neki. Fugger a' legdrágább ételeken kívül egy fátat hozatott be, és azon fűszerszámos fákbold lángoló tüzet tsinált. Ezután bele dobott három Obligátiót, 3 millióról, mellyekkel a' Tsászár neki tartozott. Míg a' láng a' drága kötelező írásokat emészténé azt monda Fugger; hogy ezt Ő Felsége áldozat gyanánt vegye, azon nagy kegyelemért, mellyel ötét illette.

M e s e.

Uram nevét, díszét, mindenütt viselem;
Noha nem szállhatok, a' hitelt megglelem;
Országos dolgokat, tiszteket viselem,
Riki megnyughatik máson ha van velem.

Jegyzet. A' 2-dik számbeli Rejtett szó: Ő, il, sie, ille.

M u l a t s á g o k,

i 8 2 5.

(4.)

E p r i g r a m m á k.

L á n y é s f é r f i.

Elkeseredve minap férfit szép Lilli kigyónak
Mondád. — Így téged mérge hamar meg-
emészt.

A' F e l e s é g.

Drága Felem! Bakos így feleségét szokta ne-
vezni.

Nem vét; birja, igaz, más felesége' felét.

S z á r a z P o e t á k r a.

Fellengző szavakat hallék; „melly titkos erő
lessz“

Képzem — és szívem' érzete fagyva ma-
radtt.

Istenek óvjatok sorsunk'! Ha Hipokrene víz-
benn

Nem mosdott Költő vers faragásra fákad.

O s t o b a S z e r e t ő.

Drága leányka neved' vald meg. Mit titkolod?
Ime

Európát benned láttat ökör szeretőd.

R. J.

Sieber Utazónak természeti testekből álló újj Gyűjteménye.

Sieber Prágai természet ví'sgáló. Már az előtt a' Napkeletet megjárta, és a' természeti testeknek ritka Gyűjteményével gazdagította Európát. Ő az, ki azok előtt elhírlelé, hogy a' Kutyadűh ellen valamelly tsalhatatlan orvosságnak birtokában van. Ezért ő több Udvaroktól, különösen pedig a' mi Fels. Udvarunktól nagy váltságot kívánt: de midőn az annak letételét tsak azon esetre ajánlaná, ha az említett szernek ereje próbák által megfogna állapítatni, Sieber elhalgatott, és azóta róla nemis emlékezik. 1822-dik esztendőben ujjonnan utra indult. Augustus 20-kán 1822-dik Marseilleben hajóra kelt, December 22-kén Ile de Francenál kiszállott. Innen Aprilis 8-kán 1823 ujjonnan elutázott, és Junius 1-ső napján Botany Bayban kikötött. Uj Hollandiát Januárius 13-kán 1824 hagyta el; körülevedzte Cap Hornt Martius 5-kén és Aprilis 8-kán a' Jó Reménység Fokánál kiszállott, honnan Majus 1-ső napján ismét elutázott, és Julius 14-kén Londonban volt. Augustus elején már Német Országban volt. E' szerént ő két esztendő elfolyása alatt a' földet körül hajózta, és azon idő alatt egy esztendőnél több időt töltött a' szárazon, és valamivel kevesebbet a' tengeren. — Minekelőtte utra indult, néhány ifjú Tudósokat a' természeti testek gyűjtögetése végett a' Földnek külömbféle részeibe elküldött. Hilsen-

berget és Bojert Ile de Franceba, és Madagaskarba; Schmidtet Senegalba; Wrbat Cayennebe; Zeyhert pedig a' Capra, és Ile de Franceba magával elvitte. Ebből láthatni, hogy ő egy különös utazásbeli Institutumot állított fel, mellyet, ha magának Európában allandós lakóhelye leszen, még kiterjedtebbé fog tenni. — Ile de Franceban, hol $3\frac{1}{2}$ hónapig tartózkodott, mintegy 50,000 plántát szedett, mellyek mintegy 1000 nemet tesznek; és mintegy 80 nemnek magvát, és többféle gyümölcsöt; mintegy 30 nemű madarat (50 példában). A' Keleti partokon 3,000 öl szélességű Cratert földözött fel, mellyet erdő borít. Ennek környékében 22 Plantáge vagyon. Ő ezt Humboldt, és Bonpland Craterjének nevezte. — Uj Hollandiában, hol $7\frac{1}{2}$ hónapig volt a' kék hegyekenis által menvén 120,000 plántát szedett, mellyek mintegy 1000 nemet tesznek. Ezen fellül 200 nemű növénynek magvát vette, és soknak gyümölcsét. 32 nemű szopós állatot; 2,000 madarat, mellyek 180 nemre mennek. Sok tsúszó mászó állatot, Ásványokat. Neu Seelandiából, több bálványoknak faragott alakait, fegyvereket, ruházatokat, házi eszközöket sa't. hozott magával. A' Jó Reménység fokán Zeyher gyűjtögetett, mintegy 70,000 plántát, mellyek mintegy 600 nemből állanak; 120 nemű magvát; több szopós állatot; 50 madarat (18 nemet); 3000 rákot (250 nemet). — Hilsenberg és Bojer a' Bourboni szigeten, Ile de Franceban, Madagaskarban sok ritka plántát, mag-

vat, gyümölcsöt, és állatot gyűjtögettek. Mindezek naponként várattatnak. — Schmidtnek gyűjteményei Senegalból nagyobb részént már megérkeztek. Ezen ifju Tudósok, tovább is ott maradtak megrendeltetésök helyén, és gyűjtögetnek, úgy hogy a' ki mit kívánna, azok által megnyerheti. Sieber most a' természeti testeket határozza meg, azután pedig az azokat kedvellőknek által fogja engedni. Ha állandó Lakó helyre talált a' Föld golyó-bisának legnevezetesebb Coloniáiba társokat fog küldeni, kik ottan a' természeti testeket összeszedik, és Európába küldik, a' midőn itten minden Tudósok könnyen megszerezhetik a' kívánt term. testeket. Ha az említett plántákat summássan össze adjuk, mintegy 300,000 plántát látunk gyűjteményében, ennyi alig vagyon egész Európában. Melly nagy nyereség ez a' Botanikusokra nézve. (Sieber az ő dolgaít Isis folyó írásban közli).

A' Képző Mesterségek eredete.

A' szép mesterségek, mellyek az emberi életnek kellemetességet szereznek, vagy gyengébb, vagy tökéletesebb állapotban minden Nemzeteknél feltaláltatnak, ugyan azért bizonyos eredetökre jönni lehetetlen. Az Egyiptomiak, a' mint Plin. Libr. XXXV. bizonyítja, azt a' ditsősséget tulajdonítják magoknak, hogy a' képirás nálók 6000 esztendővel hamarabb divatban völt, minekelötte a' Görögökhöz által szállíttatnék. Noha ez tsupa di-

tsekedésnek látszhatnék, mindazáltal a' valóságos történetek is megmutatják, hogy az Egyiptomiak kiképzett és kitsinosodott népek voltak, midőn, még Görög Ország a' betűket sem ismerte, annyival inkább a' szép mesterségekben jártas nem volt. Így p. o. tudjuk Mósestől magától, hogy ő az Egyiptomiaknak minden böltseségét megtanulta, és Jósef Patriarchának történetéből kitettség, hogy már akkor az Egyiptomiaknak öntött bálványaiak voltak.

A' Görögöknél Sicionban, vagy Korinthusban kezdték a' képirást először megismertetni, de olly gyenge állapotjában, hogy az tsupa külső vonásokból állana, és egyebet nem mutatna a' lerajzolt test árnyékánál. Utóbb egy színnel kezdék a' rajzolást bémázolni, 's ugyan azért Monochromatonnak nevezék: De ezen durva képek olly kevéssé hasonlítottak a' felvett tárgyhoz, hogy, a' mint Plinius is bizonyítja, reá szokták írni, hogy mit akarának festeni. A' vonásokkal való rajzolásnak kezdetét Philokles Egyiptomi, vagy Kleantes Korinthusi embernek tulajdonítják: de bővebben gyakorlák, és festék nélkül ugyan, de a' külső vonásokon belől tett húzásokkal Arbices Korinthusi és Telephanes Sicioni rajzoló. Legelőször kezdette festegetni Kleophrantos Korinthusban. — Vagy ez, vagy más hasonló nevű, Demeratussal. Tarquinius Priscus, Római Király atyával jött Italiában, de már akkor itt divatban kellett lenni a' képirásnak, mert Plinius szerint, Róma városának építtetése előtt

készült régibb képek találatnak. Illyen volt p. o. az Ardeai elpusztult templom falán, melly földél nélkül olly szépen megmaradt, mintha akkor festették volna. Illyenek voltak Lanuviumban Atalanta és Helena képei, mellyek gyönyörű arczokat mutattak, és a' templom öszve omolvánis, szépen megmaradtak. Így volt Cerében, szinte Róma városánál idősebb képírás. Ezekre nézve megkell vallani, hogy semmi mesterség korábban ki nem fejlett és tökéletességre nem jutott mint a' képírás. — De a' mit a' képírásról mondhatni, ugyanazt lehet állítani a' képöntésről és faragásról is, minthogy ezek egymással mind atyafiassak lévén, a' rajzolástól, mint egy anyától erednek.

A' Német Lovag Rendnek eredete.

Jeru'sálemben a' szegény, beteg és éhező Német szarándokok számára valamelly jó lelkű Német ember szállást építtetett, és mellette Boldog Asszony kápolnáját. Ezen jótévőnek neve tudva nintsen, de az építésnek ideje tsak 1128—30-dikra eshetett, mivel Jeru'sálemet 1099-ben hódították meg. Ezen Német Ispitály az előbbi és nagyobb Joanniták Ispitálynak igazgatása és felvigyázása alatt volt. Bremai és Lübecki kereskedők a' Napnyugoton gyűjtött segedelmekkel gyarapították, és a' Sváb Fridrich, Konrád Tsászárnak unokája, nevezetes summával bővítette: de mégis a' Joanniták és Templáriusokhoz képest tsak sze-

gény maradott. Hanem ugyan ezeknek szerentséjök és ditsőségök vetélkedésre gerjesztette a' Németeket, és arról kezdettek gondolkodni, hogy a' Keleti Kereszténységnek őltalmára harmadik istápot állítsanak, és Német Rendnek nevezzék. Ezen gondolat az Akra-nál lévő táborban a' Németek által kedvesen fogadtatott 's a' Jeru'sálemi Király és Patriarcha, valamint a' Templáriusok és Joanniták Nagy-Mesterei, helyben hagyták ezen szándékot. Tulajdonképpen Sváb Fridrich Herceg lehetőtt a' Fő szerzője, mert az ő Batty Henrick Tsászár, és III. Coelestin Pápa nagy készséggel helyben hagyták. Így tehát 1190 November havában az Akrai táborban támadott ezen Rend, és az első Kápolnától magát a' Jeru'sálemi Boldog-Asszony Német Háza — 's Mária Rendének nevezé.

Fontos Mondások.

A' legtisztább születés, a' legvalóságosabb érdem, a' legtagadhatatlanabb erköltsak akkor tűnik fényesen á' szembe, ha ezen jelességekre a' szerentse veti sűgárait. Ollyak ezek, mint a' legszebb színű virágok, melyek éjtszakán nem díszeskednek: hanem tsak akkor, midőn színeiknek pompáját a' Nap kiemeli.

Akkor kell magát a' világtól elszakasztani, midőn az még el nem hagyta az embert. A' bölts úgy tesz, mint a' nap, melly fénylő világosságát vékony felhőkbe borítja, minek-

előtte elnyugodjék, hogy kétségesse tegye; ha elenyészett é, vagy nem.

A' póknak legvékonyabb hálója is erősebb azon kényes köteleknél, melly az embert a' földi boldogsággal öszveköti. A' sors szelle-
tének leggyengébb lehellete elszakaszthatja.

Az embernek szíve maga magának sokkal több, mint az egész világ. Annak tsendessége, és boldogsága el nem hagy bennünket. A' viszontagságokban egyedül ez erősíthet bennünket.

Mindenkor gazdag az, a' ki kevéssel beéri; mindenkor szegény, a' ki sokat kíván.

Nem fél az semmitől, a' ki meg tud halni:
(Nescit timere, qui scit mori.)

A' legnagyobb sertés.

Veronában, 1820 Februáriusban, az úgy nevezett Arenában, minden nap lehetett látni 3 szoldiért egy olly nagy sertést mint egy jókora ökör; a' lábai olly vastagok valának mint akármelly izmos embernek czombjai. Életkora 2 esztendő 5 hónap volt, 's minekutánna leölték, a' húsa nyomott 18 mását és 28 fontot Bétsi mérték szerint.

R e j t e t t s z ó.

Négy tag, magán egy sem jó szó,

Együtt színével borzasztó

Keletével Tudóst segít,

Visszán alakot sirt említ.

J e g y z e t. A' 3-dik számbeli Mese:
Pétsét.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(5.)

Társasági Dall.

1.

De mit töröm fejemet,
Hiszen nem tsak engemet
Érdekelnek.

A' sok bú, és bajokon
Mások is olly szomorún
Énekelnek.

Alig vagyok,
Ki olly nagyon
Örülhessen,
Hogy néha ne
Keseregne —
Keservessen.

2.

Vigasztalják magokat,
Ha találják Társokat —
A' szegények,
Mint fáradtan utazó,
'S egymásra találkozó —
Jövevények.

Könnyebb a' baj
És a' sok jaj —
Fogyatkozik,
Ha sokára
Hiv Társára —
Találkozik.

2.

Ne sirasd hát bajodat,
Fordítsd szívem jajodat —
Víg örökre,
Azzal boldogabb lettél,
Hogy nem csak te születél —
Gyötrelémre.
E' Világban
Nints is másban —
Gyönyörűség,
Hanem abba,
Hogy közös a' —
Keserűség.

4.

Hát ezen bajomban is,
Ha még annyi volna is, —
Vigan élek.
Tudok én olly eleget
A' kívül még életet —
Nem cserélnék.
Hoppot mondok,
Eggyet ugrok —
Ha sántán is
Hop ebédkor,
Hop éjszélkor —
Az után is.

5.

Hogy sokáig éljeteK ,
Iszom én is véleteK —
Egy pohár bort ,
Ha közteteK lehetek ,
Sokasítottam véleteK —
Én is a' sort.
Ha közteteK
Nem lehetek , —
Nagyon bánom ;
Mert hejányos
A' magányos —
Dinom dánom.

V:

Méltóságos Makay Antal Úrnak e' folyó esztendő Jan. 8-dikán történt halálára.

Sümege vidékéről a' bús Melpomene
Keseredett szívvél hogy Wespzprémbe mene ,
Hirül vitte : hogy a' Megyebéli Áron
Többé nem áldozik immár az oltáron.
Mert ötet a' halál elvitte örökre
E' földről , sokaknak súlyos gyötrelmőkre.
A' nép e' jó Atyát zokogva sirattya ,
Értte az Egeket verdesi szózatya.
'S hol előbb Sümegnek, 's Wespzprém Megyé-
jének
Fiai mindenkor örökre kelének,
Ott most a' szívbeli keserves bánatnak

Szomorú hangzása mind együtt jajgatnak.
Halál Kaszájának kifent mérges éle
Mindeneknek szíven mély sebet metéle
Mert kit gyámalul nem rég Megyénknek ka-
pánk,
Óh szomorú szózat! — megholt — már nints
Apánk.

Népünk az Istennek térdet azért hajta,
Hogy illy szeléd Pásztor uralkodjon rajta,
Hogy ama Mennyei valódi szerentse,
Életét haláltól sok üdeig mentse.
Azonban mind ezek semmit nem használnak,
Nem leheté uttyát állni a' halálnak.
Most már sorvadtt testét hidegen nyugtatja
A' bús szemfödélnek gyászos patyolatja.
Menj híj szolga! készen vár érdemlett kéred,
Kívántt nyugvó heled' ezennel eléred.

B. S. Sümeghen.

Tükörrel való Halászat.

Chabannes Úr, egy olly elmés módot gondolt ki a' hal fogásra, mellyért, mint különös találmányért, Angliában privilegiumot nyert. Az ő módja abból áll, hogy a' halakat bizonyos helyre tsalja, és ott mintegy tévedésbe hozván, a' hálóba ejti. Ezt úgy viszi végbe, hogy valamelly kalitka forma alkotmányt készít, 's abba, mint lámpásba métsét gyújt, 's úgy leereszti a' víz alá. A' kalitkának oldalai erős üvegből vannak, hogy a' víznek nyomását kiálhassák, külömb-

ben a' kalitka úgy be van tsinálva (hermetice), hogy nem tsak vlz, de levegő se térhessen hozzá. De vagyon még is két tsöv hozzá alkalmaztatva, egyik föllyebb, a' másik alább; amaz a' füstnek kieresztésére, emez pedig friss levegőnek béeresztésére. Ezen lámpásos kalitka fából tsinált ládára vagyon alkalmaztatva, mellynek eleje nyitva vagyon, és belső oldalai tükrökkel vannak kirakra, olly helyheztetéssel, hogy külömbbféle halásaikkal a' világosságot szaporítsák, és egyszer'smind a' közelgető halaknak képeit is sokszorozzák. A' halak e'képpen tévedésbe hozatván, a' képzelt halakhoz sietnek, 's a' láda oldalán keskeny nyilást találván, azon ki-mennek 's a' tükrök megett lévő varsába jutnak, mellyből többé ki nem jöhetnek. A' halász időről időre a' tele varsát el veszi 's újabbat tesz helyébe. — Chabannes Úr még a' láda fenekét is fővénnnyel megrakja, hogy a' halak semmi szokatlant a' világosságon kívül ne lássanak *).

*) Tatán több érdeemes Olvasóink előtt kedves leszzen a' halászatra fordítottani szokott némelly eszközöket feljegyezve látni, u. m. a' gyalom, kecze, pendel háló, tapogató, merítettő-háló, varsa, vész, vagy lész. — Kiknek alkalmatosságok vagyon az illyen foglalatosságok, vagy mesterségek végbe vitelésben használtatni szokott eszközöket bővebben megtudni; a' nyelv gyarapittására igen hasznos szolgálatot tehetnének, ha azokat általunk a' közönséggel közölnék.

P l a s t i k a.

Plastikának, vagyis képzőségnek nevezetik általjában mind azon mesterség, melly kemény, vagy lágy testekből formákat és test állásokat készített, akár sárból, fából, akár kőből gipszből, és érczből, és akár egész testeket, akár félig látszó testeket tsináljon. Tulajdonképpen 3 ágra oszlik, u. m. 1) a' formák mestersége, vagyis figurák készítése, se, melly lágy tetemekből alkotja a' művés ez a' tulajdonképpen nevezett Plastica, a' Görög szó értelme szerént; 2) a' Képfaragás, melly képszobrokat, vagy test felsőbb részeit kemény szerből készített, és ez tulajdonképpen az Ars Statuaria; 3) a' fából faragás, vagy is kimettség, melly hasonlóképpen egész test alkotásokat vagy test részeket, akár tellyes mivóltokban, akár félig kiemelkedő művekben állított elő. A' mint föllyebb említettünk a' képző mesterségnek mind a' három ágai általjában külömbbféle szerekből dolgoznak. Agyagból ugyan már D i b u t a d e s S y c i o n - ban készített képszobrokat, úgy hogy az agyagot vésőtskével, vagy kezének újjjaival, kiváltképpen körmeivel formálná ki. Ezen agyag képeket meg is szokták égetni, és színekkel kifesteni. Gipszből L y s i s t r a t u s, Nagy Sándor idejében készített első képszobrokat, 's az újjabb időkben M e n g s követte, a' kinek híres munkáiból egész Galeria vagyon Drezdában. Dolgoznak a' képzők viaszból is, mellyből szinte Lysistratus mutatott

első példát, és a' Rómaiak az ő Őseiknek képeit ebből készítették. — Fából kiváltképpen a' Görögök dolgoztak, mellyre közönségesen az ebanum czedrus, füge, tölgy, juhar, bükk, és hársfát fordították. Elefánttsontból is régen dolgoztak a' Mesterek, és már a' Trójai háború alatt a' pai'sok elefánttsontból ki emelkedő képekkel voltak ékesítve, 's ugyan ebből voltak Jupiternek és Minervának, az athénai Pantheumban lévő képsobrainak mezítelen részei.

A' Numidiai Kisasszony.

vagy, a' majom természetű madár.

A' madarak között is vagyon olyan mások tetteit majmoló, mint a' szorosabb értelembbe vett állatok között a' majom, ezt Numidiai Kisasszonynak nevezik. Ezen madár minden tetteket követni igyekszik, valamelyeket tsak lát; 's ezen majmoskodó természetét arra használják, hogy őtet megfogják. A' hol észre veszik ugyan is, hogy ezen madár tartózkodik, oda megy az ember valamely edény vízzel, 's abban szemeit, orcáját, és lábait megmossa. Mosódását végeztén el megy, hanem az edényt enyves, vagy lépes vízzel töltve ott haggya; a' madár azonnal ott terem 's abban mogmosdik, lábait se mulasztván el bemázolni: De tsak hamar betapadnak szemei, 's öszve ragadnak lábai, úgy hogy sem nem lát, sem nem mehet, 's

ennél fogva a' lesben álló ember foglyává
lessz.

A p r ó s á g o k.

Bizonyos tudákos paraszt' hallván azon
állítást, hogy a' föld forogna, úgy mond,
majd megpróbálom én ha igazán forogé, ez-
zel a' kapufél fájába kapaszkodván felszedte
lábat. 's úgy várta hogy elfordúl e' alóla
a' föld.

Bizonyos Uri Asszonyság béküldötte vala-
melly Jobbágyát a' városba némelly fűszer-
számokért, czédulát adván annak kezébe. A'
fűszerszámokon kívül úgy nevezett Articsó-
kát is kivánt. A' Kereskedő nézván az írást azt
mondja a' parasztnak, hogy minden egyebet
adhat, de Artitsókával mostanában nem
szolgálhat; a' melyre az eggyügyü ember fe-
jét tsóválva megszóllal: — ejnye! de min-
dent is ki gondol az a' mi Asszonyunk! pedig
kalitkát sem adott a' Csókának haza vitelére!

M e s e.

Ha százból kiveszel két százat, a' bötse még
is nevedik.

J e g y z e t. A' 4-dik számbeli Rejtett
szó: Ka-la-má-ris; Sirám, alak.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(6.)

B a l l á d a.

A' Balláda költésnek nem igaz magyarázatát adják a' Lexicon írók. Majd mindannyan a' Románczal feltserélik. Ha Ebersnek (Angol Szókönyvében) Gattelnek (Spanyol szókönyvében) és a' Francia Encyclopedistáknak magyarázataikat bontogatjuk, és azoknak velejét kivonjuk, az tetszik ki: 1) Hogy a' Balláda olly vers neme, melly valamelly régi történetről szól: 2) Hogy 3, 4 strophából álló rövid versezet, viszhangzó versekkel (refrain): 3) Hogy azt mai nap az útszákon énekelik, hajdanta a' palotákban és várakban énekelték. És így a' Románcztól csak abban különböznek, hogy az első mindenkor historiai igazságon épül, a' második tsupán a' képzelődésnek szüleménye. A' Románczot tehát költött Balladának is lehet nevezni. — A' Poëzis sokkal idősebb a' prózánál. Midőn a' Népek még írást nem ösmertek, a' hagyomány terjesztette a' történt dolgokat firól fira. Ezen hagyomány Ének volt, Vers volt.

A' száraz Mese a' sziveket nem érdeklette volna; el halt volna, és véle a' történet is. Chamisso, tudományos kiműveltetés mellett, költői elmével is bírván, a' Világot körül hajóháza. Minden ég öv alatt, a' legvadabb szigetbeli lakosoknál talált olyan apró énekeket, mellyek az ő viszontagságaikat, az ő hires embereiknek neveiket halhatatlanná tevék. Nem lehet kételkedni, hogy az illyes Balládák szülek az Eposz. Hogy az Iliásnak, és minden későbbi híressebb vitézi költeményeknek eredeti tárgya merő Balládákból állott. (P. o. Ariosto Rolandjának). Újjal reá lehet mutatni azon Eposzokra, mellyek egyszerre a' Költőnek tollából, mint a' Minerva Jupiter agyából huggyantak ki. Illyek Tasso Jerusaleme; Milton Paraditsoma, Klopstock Messiádája. Ezen Költemények minden szépségek mellett sem nyertek köz kedvességet (popularitas), mert egész alkotások erőszakos, szapora össze szerköztetés, nem a' Nép hagyományából támadtak, az idő nem edzette meg. Byron Lord azt mondja a' Balládákról: „Ez az, melly a' történetről szől. Oh! Hősöknek gyönyörű végzete! Ha a' kő szét omlik, az emlékezet el múlik, az ő híre a' köznép énekében él. Énekké ömlik a' Hősnek tette. Emlékkő, Oszlop, Könyv halhatatlanná tesz e'? Tsak a' köznép regéjének köszönheted éltedet, ha az év könyvek, és alávaló hizelkedők már nem híresztelnek. „Az Énekek tartják tehát fen a' megtörtént dolgokat. Nem egyebek tehát azok élő történetnél. De

valamint a' Hír röpülve nő, és általa a' törpe óriássá válik, úgy szinte a' történet a' Nép regéi által rendkívül való alakot vesz magára. A' Mythologiák eleven tanúi e' mondanak. Herkulesnek tsudás tettei, mintegy 12 külömbféle Hősnek tetteiből állanak. Minden Népeknek Genesissei illy formán nyerék tsuda voltokat. Az Angoloknak két legrégibb Balladáiban, Chevy chace „és” Field of Otterbume, mellyekben két híres Hősnek (Douglasnak és Percynek) emlékezete van fentartva, legalább is öt hat külömbféle Hősnek tettei vannak bele szöve. Más különös tulajdona a' Balládának az, hogy azokban többnyire titkos hatalmaknak, lelkeknek nyomára akadunk. Könnyű ezt megfejtteni. A' Balláda az emberi elmének legkorábbi szüleménye, midőn semmi esetet a' titkos hatalmak befolyása nélkül magának meg nem fejthete. Ezen bélyeget viselik az újjabb Balládák is, mellyek egyenessen a' köznéptől származtak. — De nem csak az Epos, hanem a' Dráma és a' Balláda között is találunk némi nemű hasonlatosságot. A' régi Tragikusok tsupán a' Nép hagyományait használták Drámáikra; és a' midőn a' közép századokban a' Theatrum ismét lábra kapott, tsupán az Ó Testamentom történeteit tüntették a' Nép szeme elejébe. — Félre tévén a' régieket, ha már a' későbbi Nemzetek Balladáit kémleljük, első kútforrására Spanyol Országban akadunk. A' keresztes háborúk, a' szerentse vadászó Hősök tsudás történetei, az Óriásokról, sárkányokról

fennálló babonás regék, a' költésnek ezen nemét ott korán divatba hozták. Beauregard Pandin Valazquez, és Diez Friedrich, a' régi Spanyol Bolládákat és Rómanczokat öszveszedvén Németül kiadták, ezekben a' Cid, a' Szeretsenyeknek, és Castilianusoknak viadalaiokról bájoló szépségű regék vannak. „Melly régiségre mutat e' következő Spanyol rege: Don Garcia. „Várának köfalain, Don Garcia fel és alá járkált. Bal kezében arany nyilak, jobbában iv volt, és hangos szóval vádoló a' kemény végzetet”. A' Fejedelem nevelt midőn gyermek valék, és hogy Legény lettem, paripát és fegyvert adott. Feleségül Donna Mariát. Adott száz Leánykát, kik ő neki szolgáljanak. Odadta Urenga Várát, hogy ott vele lakhassam. Adott száz vitézt, hogy a' borral 's édes vízzel töltött pinczét 's élelemmel rakott padlást jól megörizzék. A' Szeretsenyek vívni kezdék Szent János napja hajnalán; Hét esztendő mula, 's mindegyre vívják. Minden Hősöm éhen meghala. Felállítom a' várfalára, páncélban mint elhúlltak, hogy azt vélje ellenségem, hogy ők még küszködhetnek. Ah! Urenga várában, még tsak egy kenyér vagyon. Gyermekeknek adjam? mi lesz feleségemből? magam egyem meg, hitet felejtve, szememre hánnyák magzatim: „Erre négy felé töri, és a' Szeretseny Király sátorába dobja, és az egyik darab a' Király lábához gördül”. — „Allah minket nem szeret. A' vár ezipójával etetik táborunkat”. Így kiált fel a'

Király. A' Kürtöket harsogtatja, és az ostromot félbe szakasztja. — „N. Károly Tsászár idejéből származik legtöbb Spanyol Balláda, az ő Hösei (Paladine) Roland, Turpin a' legszébb énekekre adának alkalmatosságot. Némelly Spanyol Románczokból különösen az elmésségnek ritka játéka tűnik ki p. o. „Ha kívánságod olly szent előttem, mint a' Vasárnap a' Szeretseny előtt, ha szavadban úgy bízom, mint ő a' Messiásban; ha te engem úgy vidítasz, mint a' tütsköt a' tél fagya, ha tsókod olly édes mint a' Zsidónak a' disznó hús; ha megesküdhetem, hogy mióta benned élek, hússzornál többször meg nem tsaltalak; ha dühödtől úgy rettegek, mint az arató a' szép nyári naptól, és a' szemérmetességtől el pirúlok, mint a' fehér lilium; nem vagy e' szerfelett kegyetlen; ha így bánsz hív szívemmel.

(Folytattatik).

Indiai új nagy Uborka.

Braziliából ez előtt 4 esztendővel Varnhagen fő Felhadnagy Úr a' Battyának küldötte Német Országba ezen Uborkának magvát, és Wenderoth Dr Úr, a' Marburgi Botanikus kertnek Igazgatója tett vele első próbát, mellynek igen szerentsés következése lett. Ugyanis egy magból, és így egy gyökérből öt tellyes gyümöltsei termettek, mellyeknek egyike, nem a' legnagyobb, négy közönséges font nehezségű volt. De nem lehet ké-

telkedni, hogy kedvezőbb clima alatt, különösen Magyar Országban, még nagyobbra nőnének; mert azt mondják, hogy Indiában 20—30 fontnyi nagyságúak is teremnek. — Ezen Uborkának húsa igen leves volt, színére nézve verhenyeges zöld fehér; ha durván magát kóstolta az ember, keményes, és nyákrás: ha pedig igen vékony szeletekre felszabdalta, és eczettel, sóval, és olajjal elkészítette, nagyon kellemetes ízű lett, mint más uborka saláta. De be lehet savanyítani is, vagy frissiben megfőzni, és Nyugoti Indiában leginkább így használják.

Wenderoth Ur azt állítja, hogy ezen növény még Európában ismeretlen, azért a' maga termesztését így írja le: szára 6—8 lábnyi hosszúságú volt; tsomós, 's ilyenek voltak a' gyenge ágai is, mellyek mind négy szegletük, és élük valának. Mind leveleinek, mind gyümölcseinek szárai igen szörösek, vagyis tüskéseknek látszottak. Levelei szív' formák, széleik tsak kevesé tsipkések, és éleik fogasak. Mind a' két színe a' leveleknek szörös, és maga a' gyümölcs inkább hasonlít a' nagy dinnyéhez, vagy tökhöz, mint az uborkához. Nevezetes benne az, hogy a' száránál vékonyabb, mint a' külső végénél, úgy hogy ha ez 5—6 hüvelknyi által mérőjű volt, a' száránál tsak 4 lehetett. A' gyümölcs imitt amott varatskosnak látszott: de külömben sima volt, és valamennyire rováczkos, 's a' varakat könnyen le lehetett róla dörgölni. Wenderoth Ur ezen növényt *Cucumis*

Macrocarposnak, t. i. nagy gyümölsű Uborkának nevezte. Magvát lehet kapni a' Marburgi Botanikus kertben.

A' Menyországba való útazás.

Swift egykor útra ment. Inassa késérte. Egyik Vendégfogadóban meghálván, reggel Swift tsizmáját kéré, mellyet az inas úgy, a' mint az Ura levetette, által adott. Swift. „Mi ördög Tamás, a' tszímák sárosak”? Inas. „Azt gondolám, hogy mivel az Uram nyargal, úgyis mindjárt el sározza”. Swift „Jól van, nyergeld meg a' lovat”. — Azon közben Swift megparantsolá a' Hortsmárosnak, hogy inassának fölöstökömöt ne adjon. Midőn az inas vissza tért, kérdé Swift, ha megvolnának e' a' lovak nyergelve? Inas „Igen is”. Swift „Mennyünk tehát”. Inas „Uram még nem fölöstökömöltem”. „Swift „Minek is, úgy is mindjárt megéheznél”. Utközben Swift olvasni kezdett. Ekkor egy útas jött szemközt velök. Nem akarván az olvasót háborgatni, megállítá az inast, kérdvén hogy ki, legyen azon Úr? Inas „Az én Uram”. Útas „Azt tudom Oktondi; de hová indúltatok”. Inas (fennszóval hogy az Ura meghallja) „A' menyországba”. Útas „Hogy hogy”? Inas „Én böjtölök, az Uram imádkozik”.

N e w t o n.

Newton egyszer délben, midőn ebédelni szokott, valamelly jó barátja meglátogatta: Newton még dolgozó szobájában volt. A' szakátsné felhordja ebédjét, melly főt Kappanyból állá. A' látogató soká várakozik, Newton nem jön. Unalmában tehát megeszi a' Kappanyt, megparantsolván a' szakátsnének, hogy mást főzzön. Midőn megette, és a' Léveses tálba vissza raká a' tsontokat Newton belép. Jóbarátjának üdvözlése után leül, nyakára köti kendőjét, leemeli a' tálnak földelét, és enni akar. Midőn tsak tsontok akadának vellájára, minden háborodás nélkül lerakja az evő szerszámokat, leteszi kendőjét, és azt mondja: „Megbatsásson az Úr, elfelejtkezém gondolkodásom között, hogy már megettem a' Kappant”. — 2) Egykor egy társaságban valamelly aszszonysággal beszélgetett és dohányozott. Egyszerre olly mély gondolatokba merült el, hogy szomszéd-aszszonyának újját megfogván, avval az égő dohányt tömné pipájába. Az Asszony sikoltani kezdett, és Newton ismét feleszmélt.

M e s é s k é r d é s e k.

- 1). Ki volt az, a' ki azt tselekedte, és szólotta, a' mit az Isten parantsolt, még sem üdvözülheteli?
- 2). Mikor legszörösebb a' tehén?
- 3). Mért kefelik a' tsizma fejét?

J e g y z e t. A' 5-dik számbeli Mese: Kappan.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(7 .)

Horatius' Magyar Fordítójához.

1825. Új Eszt. napján.

Ugyan ki zeng olly bájosan a' Horátz'
Lantján? — Vagy ő feltámadá? — Ah de ez
Édes magyar hang! — honnat árad? —
Büszke Kelen hegye' oldaláról.

Értem szavadról, hogy te vagy, óh Hazánk'
Lantossa! Imé szöke Dunánk' zajos
Húllámi tsendesesen fülelnék,
Mint Buda' hértzei énekedre.

Most esmerik már Hunnia' Szüzei
Flaccusnak égig fel-felemelkedő
Szavát, 's te benned azt tsudálják,
'S zengedezik kerek ajkaikkal.

Te a' Magyarnek fényt szerezel egész
Pallérozottabb lelkü világ előtt *),
Hogy ékesen, 's tisztán Horátzot
Megtanítád magyarul dalolni.

*) Hazánk'nak egy Tudóssa 's Aestheticussa azt mondá
ezen fordításról, hogy egy Európai Nemzetnek
sints illy tökéletes Horátius' mássa.

Mindég azért áld, 's üdvezel, óh Virág!
Örvendve téged minden igaz Magyar;
És zöld borostyánt tőz fejedre: —
Századokat pedig égve várja **).

Kováts Tamás
Almásón.

(Balládáról való Értekezés folytatása).

A' régi Angoloknál és Dánusoknál a' Balladák szinte nagy divatban voltak. Királyok sem szégyenlették az ő Balládáikat nyilván elénekelni, példa erre a' nagy Alfred, Percy több illy esetekről szól. Legtöbb Lantosok voltak a' Skócziaiak között, kik az Angol, és Skócziai Királyok tetteikről tsuda dolgokat énekeltek. Ezen Dallokban, mint már fellebb mondánk, leginkább a' Douglások, és Piercyk említetnek. A' Hyberniai regék is tele vannak a' Királyoknak (Henrik, Arthur, Esthmer 's a' t.) neveikkel, Shakespear sokat felvett az ő Tragédiáiba. A' múlt században Coleridge, Wordsworth, Robert Southly az Angol Balladákat össze szedték és kiadták. Az újabbak közül leghíresebbek Rowe, Gay, Tikell, Shenstone, Mallet, Goldsmith, Percy, Cartwrightnek Balládái. A' régieket Dr. Percy szedte össze: „Reliques of ancient, English Poetry Lond. 1765 3. Vol.”

**) A' Magyar Századoknak 3-dik Részét.

és Evans: „Old Ballads historical and narrative Lond. 1777. 2 Vol.” úgy szinte Select. Scotish Ballads. Lond. 1781—83, 2 Vol. Melly híressé teszi a' mai időben ezek által Walter Scott az ő Költeményeit, kiki tudja. Az Angol, és Skótus Balládák közt azon kölömbséget találhatni, hogy az elsőbbség inkább az Eposzhoz, az utóbbiak inkább a' Románczhoz közelítenek. — A' Francziáknál a' Troubadeurek, Trouverres, Chanterres, és Jongleurs-ek korán divatba hozták a' Balládákat. Leginkább a' Provençali Lantosoknak Balládáik voltak a' Nép előtt kedvessek. Az ő Balládáik majd egyig a' Románcznak alakában jelennek meg. A' szerelem érzés mindenütt fő vonások. A' Leány, a' Férfiú az ő kedvesséért áldozza fel magát. A' foglyot tömlöczéből kedvese szabadítja ki 's a' t. Az ő Balládáiknak legjobb Gyűjteményeik vannak Monnet Francia Anthologiájában, és ezen Gyűjteményben: „Recueil de Romances historiques, tendres, et burlesques 1767. II. Vol. és Nouveau Recueil de Romances etc. 1774.” A' nép históriai tartalmokra nézve leginkább Moncrif, Feutry, Fabre d'Eglantine, Marmontel, és Berquin Balládáikat kedvelte meg. — Minden Skandináviai Népeknek vagynak Balládáik, és mennél inkább közelítünk éjszakhoz, annál magasabb óriási formát vesznek magokra. Sehhol nintsenek nagyobb rokonságban az emberek a' Boszorkányokkal, bűbajosokkal, varázsolókkal mint

itt; az ember az elementumokkal küszködik; az anyák a' sírhalmokból felkelnek, és gyermekeiket vigasztalják, Dämonok a' viselősszonyokat megvesztegetik. Sasok el ragadják az ifjakat és leányokat, és hegyen völgyön, váron tornyon által kapván egymás karjába viszik. Szárnyas ruhákon a' tengereken által röpülnek kedvesseikhez. Halász hálókban a' tengernek fenekére ereszkednek. A' Gnomák (Bánya lelkek) megőrzik a' kintseket. A' tengeri Szüzek az ifjakat, tengeri férfiak a' Szüzeket ragadják el. A' tenger fenekén láthatni a' menyegzői ünneplést fehér homok fölött. De mindenek fölött azon borzasztó lelkekről (Elfen) emlékeznek, kik mindenütt tsak halált okoznak. Nem lehet kételkedni, hogy Göthének fantáziáját ezek vezérelték, midőn „Erlkönig” híres Balladáját költötte. — A' Németeknek nintsenek Balládáik, mellyek a' történetekről emlékeznének. Ő nekik nemzeti Eposzok sintsenek. A' híres Nibelungen, melly századokig el felejtve a' Könyvek' tárában hevert, így nem neveztetetik. Azon német Balládák, mellyek a' közép századokból valók nem értekeznek historiai tárgyokról. Büsching és Hagen (Sammlung Deutscher Volkslieder) Gyűjteményének kevés a' költői érdeme. A' legszebb Német Balláda „A' Király Leánya” alig ha Német származásu, mert a' Visgálók szerint a' Svécziai regék között találtatik. — Löwen, Gleim, Schiebeler, Weis Balládáik nem

lettek közönségessé. Az újabb időkben Bürger, Schiller, és Göthe tévék híressé ezen Poézist. Schiller Bürgert kárhoztatá, hogy igen tsinossan, és igen környülállásossan, nem a' Nép együgyű vonásaival írja Balládáit: de a' mit másban kárhoztatott, az ellen maga a' legnagyobb mértékben vétkezett, ugyan azért az ő Balládái soha sem lehetnek a' köznép énekivé. Tsak Göthe tűnik ki, és ha ő többet nem írt volna is (Sänger; Fischer; Hochzeitlied; Schatzgräber; der Getreue Eckart, Todtenkranz) tsak az Erlköniget, minden Balláda íróknak hírét meghalladta volna. Krug von Nidda, Gustav, Swab és Uhlandis igen szép Balládákat költöttek, kik részszerént a' Skandináviai, részszerént a' Spanyol ízlés szerént dolgoztak. Nevezetes, hogy a' Németeknél a' jelesebb Balládák többnyire Dialogusokból állanak, ez által különös hájt nyer a' költés: p. o. „Mi zörgeti az ajtót? A' vörös síkságon, tsak én és fiam járok. Tsak mi ketten élünk e' vadonban. Fiam a' szobában aluszik. Léleknek kell künn lenni. „Anyók eresz be kis házadba, hideg a' szél, sokszor bolygám már a' síkságot keresztül, sokszor láttuk mi már egymást. Nem bántalak. „Te vagy a' bolygó tűz, melly Leányomat a' berekbe tsalta a' hol elveszett. A' hold fényében most a' káka hegyén tánczol Leányom, véle barátkozz, útálatos kísértet. „Nem alhatok a' fonnyadt fűvön. Nedves hidegség bánt. Rokonod va-

gyok, Leányodat testvérnek hívtam, eressz be. „Senki sem rokon velem. Egyedül élek e' pusztában. Idegen ha jött volna, a' kutya megugatná; a' rokont örömmel fogadta volna. Most félve a' kályha möge szorúl. „Anyók a' vén kutya hét esztendeig ismert engem, mióta a' kereszt úton lelém, közelről való rokonod vagyok. „Mért költesz fel almából, miért nem aluszol nyugton nyoszoládban; mért bolygasz a' hold fényénél, tsak fiam lehetne oda kün. „Anyók engem is méhed szült örömet bemennék hozád. „Szülöttem! az ajtónál állsz, mért nem nyitod be hát. Tsak rekettye ágból van fonva. Kün hideg van, jer be tehát. „Anyám! távul állok én az ajtótól, nem nyithatom be. Könnyebb vagyok magam is a' szélnél, soha sem jövök meleg házádba már, óh áss testemnek egy hideg sirt. — Az anyók megnyitja az ajtót. Tsak a' szél dudúlt kün, de jaj! a' nyoszolyán fiát halva leli. — A' Szerbus, Oláh, Muszka, és egyéb Slav Nemzeteknél a' Balláda szinte olly keletben volt, mint a' Skandináviai Népeknél: az emberek Sárkányoknak, Sasoknak 's a' t. alakát veszik fel. Jegyessek holdvilágban járják mennyegző tánczaikat, Boszorkányok varázslással vesztegetik meg a' szíveket. Mindegyik Balládájok valóságos Eposzt foglal magába, mellyből az ő régi Hőseiknek viszontagságaik kitűnnek. Illyek az ő Balládáik Skadar (Skutari) felépítéséről, hol Mrnjavtschevitsch, Mrljavtschevitsch, Engel

szerént Mrnava hősökről emlékeznek. Más Énekeikben Marko Kraljevitsch, Stari Jug, Milosch, és Lazar tsuda emlékezetök tartatik fen. A' Spanyolok Cidről, Rolandról olly tsudálatos tetteket nem beszéllenek. De vagynak ezen Népeknek Balládáik, melyekben a' régi Sláv Nemzet Mythológiájának nyilván nyoma látszatik. Lado Isten-asszony; Vila bánya tündér. Hajkuna Lánykának szép öltözete bájoló vonásokkal van lerajzolva. Az ő Balládáik feltaláltatnak azon Szerbus Énekek Gyűjteményében, melyet Katschitschs (Cacich's) Razgovor ugodni narodu Sloviuskoga" cím alatt hajdanta kiadott. Ezek résszerént Herdernéllefordítatva találtatnak, különösen Radoslavról, Miloschundról, Wuk Brankovitschról, úgy szinte Fortisnál Jankórol. Legújjabban 1822, 1823, 1824-ik esztendő folytában Wuktól III. Kötet Szerbus Ének jött ki, melyeknek 2-ik Kötete az ő Balládáikat foglalja magába.

Töltényi Szaniszló. 1

A' Párisi theatrális Poeták sokasága.

Párisban megjegyzésre méltó a' theatralis Poeták sokasága, még inkább azoknak termékenysége. Ugyanis a' múlt 1824. esztendőben: 197 új darabok adattak elő, melyek között volt 9 szomorú játék. 20

volt öt felvonású víg játék. 16 volt komédiás Opera, 's a' t. Ezek közül Scribe Úr készített 15 játékot, Dartois 13—14 játékot; Brazier, és Carmouche Urak 12 játékot; Melesville és Dupin Urak 10 játékot. — A' mult 1823-ik esztendőben készültek 208 új Játékok.

M e s e.

Itt repül a' madár, kinek tolla nintsen,
Reá száll a' fára, noha lába nintsen,
Neki áll egy nagy test, mellynek foga nintsen,
Megeszi madarat, noha szája sintsen.

J e g y z e t. A' 6-ik számbeli Kérdésekre felelet: 1) Bálám számara. 2) Mikor hasas. 3) Mivel haja nintsen : külömben fűsülnék.

NB. M e g j e g y z é s. Az ötödik számban közlött Dall néhai T's. Horvát Ádám Úré. Óhajtani kell, hogy ezen elmés Dallosnak énekei önnön írásaiból közre botsáttatnának.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(8 .)

Az Eddystoni Világító Torony.

(Pharus).

Az Eddystoni kösziklák, mellyeken ezen világító Torony áll, a' Plymouthi tengeri öböltől 14 Angol mértföldnyire vannak, éppen azon útban, mellyen a' hajóknak menniek kell. Továbbá, ha a' Biskayai öböl, és az atlantikumi tenger iránt való helyheztetésöket tekintjük, tehát mind a' két felül jövő nagy haboknak éppen folyamatjokban állanak. Ezen hullámok, különösen pedig azok, mellyek a' Biskayai öböltől jönnek, rendkívül nagyok szoktak lenni. Ide járul még az is, hogy az Eddystoni köszikláktól délnyúgot felé, a' tenger 40—80 öl mélységű. A' sziklák körül pedig mindenütt legalább is 30 öl mélységű. Ez okozza, hogy a' legtsekélyebb fergeteg ottan igen magas hullámokat hajt, mellyek hallatlan dühösséggel tsapnak a' sziklához. A' hullámok erejét a' szikláknak fek-

vése módja is neveli, mivel azok éppen éjszaktól délfele nyúlnak a' Canalis szelvényben, mintegy 100 öl kiterjedésben. Az előszámlált okoktól indítván, régen gondolkodott arról a' Britanniai Országlószer, hogy azon kösziklákra világító tornyot állíttson, és az által a' tengeren való kereskedést gátló veszedelmeket elhárítsa. Inkább lehet azt tudálni, hogy olly vakmerő emberek voltak, kik ennek felépítését magokra vállalni merték. Az első Építő mester volt Henoy Winstanley, Littleburghból, az Essexi Grófságból, ki szabadságot nyert a' felépítésre. 1696-ik esztendőben kezdte el az építést, és négy esztendő alatt végképpen tellyesítette. Ezen ember olly megátalkodottan bizakodott tornyának erejében, hogy azt kérné az Istentől: „bár csak a' legdühösebb Orkán alatt, melly a' földszínt valaha elpusztította, ő azon toronyban lehetne”. Kívánsága betelleyesedett. Mert November 26-kán 1703, midőn éppen minden emberével a' toronyban volt, és a' világító tűznek meggyújtását igazgatná, kezdődött azon iktóztató zivatar, mellyhez hasonlóról a' História sem emlékezik. Ezen Orkán egész éjtszaka tartott, és egész Angliában ki mondhatatlan pusztításokat okozott. Midőn másnap valamennyire megszűnt, egy vizsgáló Commissio ment az Eddystoni kösziklákhoz. A' világító toronynak már nyoma sem látszatott, csak néhány vas-rudát lehetett még látni, mellyeknek kampói a' kösziklák-

ha voltak beeresztve. De még későbbén sem akadtak a' torornynak semmi nyomára. A' rajta lévő emberek végképp el vesztek. 1709-ben John Rudyerd, Selyem kereskedő Ludgatenhillből új világító tornyot épített, tulajdon plánuma szerint. Ezen torony, a' levegőnek 's víznek viszontagságait 46 esztendeig kiállta ; de 1755-ben fenéig leégett. — Ezután Smeatonra, híres Mechanikusra bízák a' torony felépíttetését. Ő fa helyett követ vett. Az előbbi tornyoknak hibáit fontolgatván azt vélé, hogy azokat az által lehetne elmellékelni, ha a' torony feneke, a' mennyire lehet terebélyes lenne, a' nélkül, hogy az épület derekát, és tsútsát szélessebbre építenék. Ez által az épület, kevesebb ellenálló erő mellett, nagyobb izmosságot nyerne. Ezen okoskodás közben a' Mechanikusnak egy nagy ágos bogas Tölgyfa juta eszébe, mellynek formájára építhetné a' világító tornyát. Ezen feltétel szerint kezdé ő Aprilis 2-kán 1757-ben a' tornyot építeni, és azt Augustus 4-kén 1759 már végre hajtotta. A' sziklának délnyugoti meneteles felén garádsok vagynak a' köbe bevágva, mellyekbe fetskefark formára gránit köveket eregetett, mellyek a' legerősebb ragaszték által vannak össze kötve. Az egész épület 35 láb magasságig tsak roppant, egymásba foglaltatott köhalomból áll, melly ragaszték, vas-rudak, kampók és más erősítő szerek által vagyon a' kösziklához kötve. Magának az épületnek négy

szobája van egymás fölött, fellülről pedig korlátja, és által lyuggatott kalapja. Az egész torony 80 láb magasságú. Felépítésétől fogva már sok ízben küszködött az elemantumok dühösködése ellen, de legkevesebb baja sem esett. Mennyi munkába kerülhetett egy illy óriási épületnek végrehajtása, olly veszedelmes célra?!

Schiller, és az aludt tej.

Schiller Ludvigsburchban tanult Elverth utóbbi Doktorral. Midőn Secundanusok valának, a' templomban nyilván kellett vala felelniök. A' kemény durva Mester korbátsolatással fenyegette, ha tsak egy szóban is hibáznának. Reszkettető aggodalommal ugyan: de mégis szerentsésen megfelelték, úgy hogy a' Mester örömeben mindeniknek két krajczárt ada. Ez nagy jutalom volt a' szűken nevelt gyerköczéknek, soká tanátskoztak mittsínáljanak a' 4 krajczárral. Schiller azt tanátslá, hogy aludt tejet vegyenek Harteneckben; de ott nem találtak. Gondolta utóbb hogy egy fertály sajtot vennének, de ezért 4 krajczár kívántatott, és így kenyérre semmi sem maradott volna. Tovább menének tehát éhesen és békételenkedve Neckarweihingenbe, hol tsak ugyan sok keresés után 3 krért egy tál aludt tejet kaptak, 's azt is igen tiszta edényben, és hozzá ezüst kanalakat. Így első céljokat elér-

vén, és még 1 krezárt meg is takarítván tel-
lyes örömmel mentek ki a' faluból, és egy
dombra felmenvén, mellyről Hartenecket, és
Neckarweihingent is láthaták, Schiller örö-
mében feltüzesedvén 's mintegy poetai fel-
lelkesedésre fakadván, heves szavakkal át-
kot mondott az elsőre, áldást az utolsó-
ra, és még 20 esztendő után is azt vallotta,
hogy ekkor érzette magában a' fellelkese-
désnek első tüztét, 's ennél fogva gerjedett
a' vers költésekre.

Azért utóbb is egy kellemetes Epigram-
mában így ejtette gondolatait

A' Tudományról.

Ennek az égbájos 's kedvelt lyánkája; amannak
Friss téjjel 's vajjal jól fizető tehene.

Téj árulás Londonban.

A' nagy panasz, melly ezen Fő városban
közönséges vólt, hogy senki igazi tiszta jó
tejet nem kaphatna (ez Pesten is közönsé-
ges), arra vett némelly jól gondolkodó gaz-
dákat, hogy társaságba állanának, és Actiá-
kat, vagyis pénzbeli részeket öszve adnának
a' tehenek tartására, és így a' téj megron-
tásának gátlására. Egyegy Actia 50 font
Sterlingből állott, és most a' Társaság már
olly szerentsésen folytatja, hogy egyik
Újságnak jelentése szerint, minden 100 fo-
rinton 50 forintot nyer esztendőnként, 's

ennél fogva a' tej-áruló Társaságnak Actiái 60 font Sterlingen föllül el kelnek. Ezen Társaság hogy a' tejnek megrontását gátolja, bádogg tsöbrökben küldözgeti a' tejet, mellyeknek födeleik le vannak tsukva, és így a' tsöbörbe betölteni semmit sem lehet, hanem a' fenekén tsap vagyon, mellyen a' tejet leeresztik. Ezen edényekkel a' szokott vevőknek házaikhoz naponként kétszer visznek tejet, u. m. reggel 7 órakor, és délután 3 órakor, mivel Londonban a' thea ivás tejjel, estvefelé közönséges szokásban vagyon. Ezen tej kereskedés által a' vevők bizonyosan jó tejet kapnak, 's így egészségöket meg nem rontják, mint az egyes tej árulók teje által megadni szokott, kik vízzel, szappannal, liszttel megszokták vesztegetni, hogy jövedelmeiket szaporítsák.

A' Levegő változásoknak 1824-ki Jegyzéke.

A' Levegőnek változásait feljegyezni nem csak a' Tsillagvisgáló tornyokban: hanem magános Tudósoknál, sőt Gazdáknál is kedves foglalatosság kezd lenni, és méltán; mert a' természet vizsgálására szolgáló ismereteken kívül a' közönséges életben is sok kérdések adhatják elő magokat, mellyeknek meghatározása fontos következtetést húz maga után, és egyedül az időnek volt változásaiból lehet megállapítani. Az

ilyen idő változásait kiváltképen még most a' Barometrumon, melly a' levegőnek nehezkedését, és a' Thermometrumon, melly hévségét, vagy hidegségét megjelenti, szokták feljegyezni, és pedig háromszor napjában. Feljegyezni, mondám, mert annyiszor megnézni hijába való curiositás: hanem feljegyezni, és illy állandó Lajstromot tartani, hasznos lészen jövendőben sok kétségeknek el döntésére. Azért minden Uraság, minden község házánál ezt behozni sok tekintetben fontos lenne.

Minthogy ez még a' Budai Tsillagvizsgáló toronyból a' Hazával nem közöltetik, jónak láttuk a' Bétsi Astronomus Jegyzékének következéseit megemlíteni. Melly ebből áll:

A' Barometrumnak közép állása a' Bétsi Tsillag-vizsgáló toronyban, melly a' városban a' Felső Bäker útszában vagyon, és az útszánál 11 ölnyivel magasabban áll, volt $28''\ 4'''\ 6''''$ Bétsi mérték szerint. Állása legmagasabbnak tapasztaltatott Januar 5-ikén a' midőn a' kényeső oszlop $28''\ 11'''\ 7''''$ állott; a' Barometrumnak legalatsonyabb állása volt Mártius 2-ikén, a' midőn a' kényeső $27''\ 6'''\ 1''''$ volt. Tehát a' két legnagyobb változások között a' különbség térszen $1''\ 5'''\ 6''''$.

A' Melegnek közép mérséklete volt a' Reaumur hev-mérő szerint $+ 9^{\circ} 13'$; legnagyobb hévség volt Julius 15-ikén, a' midőn a' hevmérő $+ 29^{\circ} 0'$ mutatott, legna-

gyobb hideg volt Januar 6-ikán, a' midőn a' hévmérőben a' kényeső —7 0° leszállott. Tehát a' két legnagyobb állások között a' különbség, 's így a' változás 36 00 volt.

Hasznos a' Barometrum és Thermometrum állásán kívül még a' levegői jelenéseket is megjegyezni. Így p. o. essőt, havat, szelet, felhőket, égiháborúkat 's a' t. — A' Bétsi Tsillag-visgáló ezekről így szól: Tellyes tiszta idő volt 26 nap, tisztás, és felhőkkel váltva 272; komor idő 68: ködös idő 61 nap, és legnagyobb ködök Januáriusban és Decemberben; esső esett 133 nap; hó 18 nap; égiháborúk voltak 22 nap; de különösen nagy szélvészek 10 nap, a' melyek többnyire nyugotról jöttek; valamint egész esztendőt által is a' Nyugoti szél leginkább uralkodott.

Rejtett szó:

Vége élő fának része,
Egész a' tavasznak dísze,
Szíve véghez tsatoltatva
A' fogad munkáját adja:
Ha előre szorítod,
Majd a' víznek indítod.

Jegyzet. A' 7-ik számbeli Mese:
Hó pöhöly.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(9.)

Eredeti Magyar Táncz Nóták.

Ha ditsősségére válik a' Görög Nemzetnek, hogy közönséges játékok és jutalmak által serkentette fiait a' jeles érdemekre: sokkal nagyobb ditsősségére válhatik a' Magyar Nemzetnek, hogy fiai minden Országos ösztönök és jutalmak nélkül is vetélkedve törekednek a' szép tettekre. Látjuk, hogy a' Tudományok több nemében szorgalmasok írók dolgoznak; látjuk, hogy a' szelíd és Szép Mesterségekben a' Munkások váratlanul is szaporodnak. Illyen példák a' Musika Szerzők, kik ezen Szép Mesterségben koszorút érdemelni ditsősségnek tartják. Eddig jobbra csak a' Czigányokra volt bízva a' Táncz Nóták' szerzése. Kevés Hazafiak, és ritkán pendítették meg a' húrokat, a' Táncznak, mint nemzeti tulajdonnak, megnevesítésére. Most már örömmel láthatni, hogy többen igyekeznek a' Nemzetet maga tulajdoninak hetsülésére serkenteni, és a'

Táncz Nóták' készítésével mintegy kézen fogva arra vezetni, hogy a' Nemzetnek szebb nevelésű fiai, és leányai attól ne sajnálják költségeiket, hogy ügyes Táncz-Mesterek által a' Nemzeti Táncz az Úri mulatságokban is fő helyet nyerjen, a' mint azt nemes tulajdonságaihoz képest megérdemlené. — Ezen magas és ditséretes célra a' Veszprém Vármegyei Eggyesületen kívül, hathatós eszközül szolgálhatnak a' következők:

- 1) Magyar Nóták Fortepiánóra Veszprém Vármegyéből, mellyeket szerzett, és Méltóságos Szerdahelyi Honoráta Grófnénak, Méltóságos Saar Ladányi Gróf Schmideg Pál Úr Ö Nagysága Hitvesének ajánlott Késmárky Sigmond. — (Ezen 1 fogásban 12 eredeti Nóták és pedig külömbféle indulatuk találtatnak, mellyeket kiki meglegedéssel hallgathat. Az ára 1 fl. Találtatik Miller kereskedőnél Pesten).
- 2) Tíz legújabb eredeti Magyar Tánczok. Szerzé Sárközy Kazimir és Herfurth. Klavirra alkalmaztatá Stocker Th. (Az ára 1 forint).

A° papíros pénznek eredete Chínában.

Velencei Mare-Paul híres utazó volt az első, ki Európával a' papíros pénzt megismértette. A' Mongolok akkorában ilyen

pénzzel éltek, későbbben ők azt Persiában is divatba hozták. De nem a' Mongolok voltak ezen pénznek feltalálói, a' mint Schloetzer mondja, mert P. Gaubilnak "l'Histoire de Tchinghizkhan" könyvében, melyet 60 esztendővel előbb (1739) adott ki, mint Schloetzer az ő Értekezéseit (1797) szó va-
gyon arról, miképp kellessék a' régi papi-
ros pénzt el törteni, melly a' Soung Dyna-
stiák alatt keletben volt, kik a' Mongo-
lok előtt uralkodtak Chinában. Egy úttal
azon új Assignátákat is megemléti, mellyek-
kel az előbbieket felváltattak, 1264-ikben.
Klaproth Úr ezen tárgynak megvizsgálásába
mélyebben bele ereszkedvén, (Memoires rela-
tifs à l'Asie) e'képpen értekezik róla. — 119-
ik esztendőben K. U. születése előtt a' Chi-
nai Minísterium, Ou-ti Tsászár alatt Bör
pénzt hozott divatba. Ezen pénz neme bi-
zonyos fehér szarvasok bőréből készítettett,
mellyek a' Tsászári mulató kertben tartat-
tak. Mindegyik ilyen bőr pénz négyszeg
Chinai lábnyi, 's rendkívül való szép fes-
téssel, és czifrázással volt ékesítve. Egy-
nek egynek értéke mintegy 300 fr. volt.
Azon Nagyoknak, kik a' Tsászár asztalához
hívattattak, ilyen bőr pénzzel kelle tányé-
raikat betakarni. — K. Urunk születése után
605-ben külömbféle szerek jöttek pénz gya-
nánt keletbe: u. m. vas darabok, érczek,
szövetek 's a' t. — K. U. születése után 807-
ben az érczpénz nagyon el fogyván pápiros
pénzt adott ki az Országlószék, és ezt rö-

pülő pénznek hívta. A' rendszerént kelendő papiros pénz Chinában mindazáltal tsak 997-ben kezdődött, és ezt Kiáo-Tsu-nak nevezték. Egynek egynek értéke 1 uncia aranyat tett. Minden harmadik esztendőben kiadattatások után beváltattak. Az Országnak 16 leggazdagabb házai (Urai) tartották a' Bankót, melly mindazáltal rövid időre megbukott. Azután a' Tsászár maga tartott Bankót. A' papiros pénz azután Chinában sokféleképp változott: 1131-ben Kouan-Tsu neve alatt más czédulákat adtak ki. 1160-ban hoei-tsu (Conventiós pénz) neve alatt; 1264-ben Yn-kouan (pénz obligáció) neve alatt ismét többet szaporítottak, 's terjesztettek el az Országban. Ezen időben a' Chinai birodalom két félre oszlott: az Éjszakira, és Délire. Az éjszakit Kin-nek nevezték, vagy az Arany Országnak, és itten az Altoun Chánok, valamelly Tungusi. Nemzetségből, uralkodtak. Elejente itt tsupa réz pénz volt keletben, de a' szünet nélkül való háborúk majdan a' papiros pénzt szükségessé tévék, melly még akkor sem fogyott ki, midőn a' XIII. Században a' Mongolok a' birodalmat el foglalták. Ekkor is, valamint az előtt bötsében külömbféleképpen nőtt és fogyott, míglen 1456-ban végképpen megszűnt. — A' Mandchouxok (kik most is Chinában uralkodnak) soha sem adtak ki papiros pénzt. — Japóniában 1519-dikben jöttek először forgásba: de tsupán nagy bötsű czédulák; bizonyos utazók szèrènt 50—60 esz-

tendő előtt még keletben voltak; de tsak nagygyában, nem közönséges adásra vevésre.

A' nagy Borostyán Fa.

A' Boromeus Szígetek közül egyiket Szép szigetnek nevezik. (Isola bella). Ebben vagyon egy óriási nagyságú borostyán fa, mellynél nagyobbhat Európa nem mutat-hat. Ágai magasra nyúlnak a' levegőben, dereka pedig olly vastag, hogy akármelly férfi is alig ölelheti által. Az Olasz Orszá-gi táborozáskor Nápoleon is megszemlélte e' jeles fát, és nem önnön nevét, hanem, mint hadi vezérhez illendőbbnek láttszott, az akkor eszében forgó tettet metszette be t. i. „Battaglia”. — Tsak ugyan negyed nap múlva, a' mit előre gondolt, végbe is vitte a' Marengoi nagy ütközetet. Ennél fogva emlékezetessé lett a' fa, és mivel a' tet-teket az emberek vélekedése el nem törül-heti, fenn tartja ezen nagy tsatának emlé-kezetét, és a' késő maradékoknak is által adja.

Kis szobában nagy tanulás.

Midön Franczia Országban a' polgári Törvényekről tartatnék a' tanátskozás, a' Státus Tanáts álmélkodva hallotta, hogy Bonaparte minden kérdésben forgó czik-

kelyről nagy készséggel szóllott, és a' Római polgári Törvényből egész helyeket elmondott. A' közönséges bámulás annyival nagyobb volt, mivel kiki tudta, hogy egész életét katonaságban tölté. Egy jó alkalmazással Treilhard Státus Tanácsos azt a' bátorságot vette magának, hogy tsak ugyan megkérdezné, miként szerezhette magának ezen isméretet? Bonaparte nem tsinált titkot a' dologból, hanem nyílt szívűséggel megvallá, hogy Hadnagy korában. Ámbár igasságtalanul, egyszer áristomba küldötték. Fogságának kis szobájában nem volt egyéb egy régi széknél, és egy rossz almáriomnál. Ebben találta véletlenül a' Római Törvény könyvet, mellynek párkánnya ezer meg ezer firkállással bevólt írva. Mínthogy tehát sem papirossa, sem ténája, sem rajzoló eszköze nem volt, hogy másképp foglalatostkodhatott volna, tehát ezen könyvnek olvasásához fogott, 's annál buzgóbban folytatta, mivel a' tárgy előtte egészen újjnak látszott, 's így nagy nyertességnak tartotta, hogy különös isméreteket szerezhett magának. Ezen buzgóság vitte végbe, hogy azon 10 nap alatt, a' meddig t. i. bezárva vala, az egész Justiniánust mintegy felfalná, így ötöt a' kis szoba és egy könyv olvasása nagy tanúságra segítette.

A' Bárányokba ójtott himlőnek helye.

Szokás szerént a' Bárányoknak füleikbe ójtatik a' himlő. Ez több okokra nézve leg-

tanátsosabb. De gyakran az a' kedvetlen következése vagyon, hogy az ójtás helyen kerek lyuk, hasadás, vagy gödrötske támad, mellyek a' Juhásznak, vagy a' bőr megvevőnek külömbféle tsalfaságokra szolgáltathatnak alkalmatosságot. Kívánatos dolog leszen tehát minden Juhos Gazdának, ha az ójtást úgy vitetheti végbe, hogy az ójtás helyén efféle bélyegek ne maradjanak. Ezt bizonyosan kikerülheti az ójtogató, ha a' tűt nem dőfi úgy be, hogy a' fül porczogójába, vagy éppen azon által is menjen. Elégséges tudnillik egyedül a' fül hártáját felfogni, 's e' között és a' porczogó között lévő helyen a' tűt mindjárt megfordítani. Ha a' Himlő-nedvesség jó, bizonyosan leszen foganatja, 's a' himlős evesedés kétség kívül elkövetkezik: de még is a' gyógyulás után sem lyuk, sem hasadás nem fog támadni, mint azon esetekben történni szokott, midőn az ójtogató a' fül porczogóját is által szúrja.

Tudjuk ugyan, hogy ezen vigyázás mellett elejénten késedelmes leszen a' munka: de az ügyes ember nem sokára ebbe is úgy bele szokhatik, hogy nem sokkal kevesebbet fog beójtani, mint máskor ójtott. E' mellett a' fül megtsúfitásának kikerülése, nagyobb tekintetett érdemel, mint az a' ditselkedés, hogy egy óra alatt ennyit, vagy amannyit ójtott be. Hol mindazáltal az ójtást darab számra fizetik, ott más móddal kell ezen célhoz el jutni: noha a' könnyű

kezű ember itt is eleget kereshet, ha mind a' porczogót által nem döfödi is.

Anglus különösség.

Faragate-ban egy árendás olyan nagy pástétomot készítettett a' minap; hogy arra minden ismerősseit 's jóakaróit behívhatná Új esztendei vendégségre. Ezen pástétomnak külső karimáihoz kellett 56 font liszt; belső részeiben pedig vólt: 30 házi nyúl; 43 font disznó hús, 12 font borjú hús, és 20 font írósvaj, bors 's t. fűszer-szám. — Minekelötte a' kemenczébe vetették volna, nyomott 200 fontot.

Rejtett szó:

Ha magyar egésznek a' fejét el veszed,
Vissza mondvá deák értelemre teszed;
Első tagja tsupán jelen időt téssen,
Második harmatban ruhádon meglészen.

Jegyzet. A' 8-ik számbeli Rejtett szó: Virág.

Igazítás. Némelly darabokon az előbbi Mulatságokból a' 7. szám hibásan megmaradott: de az oldalak száma jól van.

Az emberi szó el rekedésének meg-
orvoslása.

Gyakran téli időben, többnyire véletlen meghűlésből, úgy el reked az embereknek szava, hogy tiszta hangot nem ejthetnek. Ezen állapot néha sokáig szokott tartani, úgy hogy a' patika, vagy tudva lévő házi szerek rajta erőt éppen nem vehetnek Ovidiusként:

Saepe etiam docta plus valet arte malum.

Igy történt a' múlt esztendőben Budához nem messze lakó érdemes Tiszteletessel, a' ki fagylattat (Gefrornest) evén, a' szava úgy el rekedett, hogy 3 fertály esztendeig hivatalában el nem járhatna, és nagy költséggel több orvosi tanátslások mellett tiszta hangját vissza nem nyerhetné. Illy állapotjában történt, hogy Pesten véletlenül egy érdemes emberrel öszve akadna, a' ki sziszegő hangjából értvén a' baját, azt tanátslá:

Vegyen 1 pint fehér sört, vagy, ha ez nem volna, más friss sert is, ebbe tegyen 4 garas ára össze aprított fügét; 4 garas ára Sz. János kenyérét, hasonlóképpen apróra vagdalva; és 4 garas ára sárga-czukrot. Ezeket főzze meg a' sörben addig, míg egy iczenyre le nem fő a' sör, 's ezt azután gyakrabban igya, mind reggel, mind estve, mind nap közben. Az említett Tiszt. Férfiú ezt olly hathatósan tapasztalta, a' mint maga szavaival bizonyítja, hogy harmad nap alatt előbbeni hangos szavát vissza nyerné.

Palimpsestusok.

N a v e s Archidiaconus a' Britanniai Kir. Literaturai Társaságnak (Society of Literature) Martius hónapi ülésében ezen tárgyról egy Értekezést olvasott fel, mellynek a' Lip-tsei „Conversations Blatt” folyóírásban kivonása jött ki. E' szerint a' Palimpsestusok ollyan pergamenára tett kézírások, mellyeknek első írásaikat levakarták, és újra megímitván beírták. A' Deákok ezt „Codex rescriptusnak” hívják; a' régiek Palimpsestusoknak nevezték. Catullus 22-ik Hölteményében tesz rólok emlékezetet. Legemlékezetesebbek azon Codexek, mellyek a' közép időben levakart pergament írásokra tétettek. A' hosszú idő folyta alatt ezen pergamenákon, a' régi levakart írásnak jegyei elő tűntek; 's legújabb időkben feltalálták azon mesterséget,

melly által az újjabb betűket a' pergamenák-
ról le lehet törteni, a' nélkül, hogy a'
régí írásnak jegyei valami fogyatkozást szen-
vednének. Legtöbbször köszönünk e' dologban
Angelo Majonak, a' Vatikánumi Könyv-
tár Örzőjének. Ugy szinte vagynak már Che-
miai szerek, mellyek által meg lehet tudni,
ha a' beírott pergamenák rescriptusok e',
vagy sem? Ez által a' régí Literaturának sok
töredéke került ismét kezünkbe. A' legelső
kézirat, mellynek így ismeretére jutottunk
a' „Codex Ephrem (Codex regius), melly a'
Párisi Kir. Bibliothékában vagyon a' 9-ik
szám alatt. Az újjabb írás Ephrem Syrus Író-
nak munkáiból áll; a' régí az egész ó, és új
Testamentum, melly görög bötűkkel van írva.
— A' második az úgy nevezetett Wolfen-
bütteli (Güelferbíai) kézirat „Isidorus, a'
melly alatt 1775-ben Ulphilas gothus Biblia
fordításának, és Galenusnak valamelly töre-
dékére akadtak. P. J. Bruns, Kenicott-
nak társa, a' Zsidó Bibliáknak össze hasonli-
tásában 1775-ban valamelly Vaticanumi Co-
dex rescriptuson, Livius 91-ik könyvének
töredékére akadt. Ezután Bruns Bodley
könyvtárait vizsgálta meg, és 1782—83—84-
ben külömbféle Codex rescriptusokról tett
emlékezetet. Dr. Barret 1801-ben Dublinban
a' Szent Háromság Collegiumában (Trinity
College) egy Codex rescriptust talált fel,
melly Szent Máté Evangeliumát foglalta ma-
gában. Angelo Majo már 1815-ban Isocrates
valamelly Oratiójának töredékére akadt:

„de permutatione”. Mailandban 1814-ben közlőtte Cicero Oratióinak töredékeit Scaurusért, Tulliusért, és Flaccusért. Ezen beszédek negyedréte levelekre voltak írva, melyek utóbb nyolczad rétre össze hajtattak, és Sedulius valamelly Versének másolatára használtattak. A' régi kézirat az 1 ső, vagy 2-ik századból, a' későbbi a' 8-ik századból való volt; más kötetben Angelo Majo Cicero beszédeinek töredékeit közlőtte, egynehány régi magyarázatokkal. Ezen kintsek a' Chalcedoni köz Zsinat (Concilium) actáinak deák fordítása alatt heverték; 1815 ismét három kötet Palimpsestusokat közlött: u. m. Symmachus beszédeit (kinek eddig tsak leveleit birtuk), több ditsérő beszédeket, különösen az ifjabb Pliniustól; Plautusnak töredékeit, különösen az elveszett Vidularia játékából; az egész Frontót, (az afrikanusi Cicerót) két vastag kötetben, kinek eddig tsak más írókból ismértük némelly töredékeit. Majonak legutóbbi felfödözései az Ambrosiána Bibliothékában az Aspertől, Longustól, Scaurustól, 's a' t. Ciceróra tett Commentatióit foglalja magában, úgy szinte egy részét Ulphilas Gothus Bibliájának. Midőn Majo a' Római Vatilanumba került, kiadta Cicerónak könyveit „de Republica, és más töredékeit Codex re-scriptusokból. Niebuhr is közlött több palimpsestusokat a' Vaticanumból.

Sapphonak új Ódái.

Sapphonak új Ódájáról sokat beszélle-
nek mostanában, különösen egy két Betsi
Havi írás (Zeitschrift für Kunst, Literatur,
Theater, und Mode, — és Literatur Blatt). Kü-
lönösen Wysz Úr több ízbeli fordítását köze-
lőtte. Ezen Óda semmi régi állat bőrének nem
köszöni fen lételet. Egyenessen Don Vincen-
zo Imperiali Nápolyi Marsal agyából tá-
madott. Ezen úri ember Sosare Itomeio ár-
kádiai név alatt 1784-ben egy kis könyvets-
két adott ki: „La Faoniade di Saffo”
Czím alatt, holott ő erőszakos szorgalom-
mal Sapphonak külömbféle töredékeiből öt
ódát szövött össze. Az ő Mozaikja valamelly
Grainville Úrnak annyira megtetszett, hogy
azt újonnan megsímitván illy Czím alatt ki-
adta: „Hymnes de Sappho, nouvellement de-
convertes et traduites pour la première fois
en françois. Paris. Rollan an V, 12. (az az,
Sappho Hymnusai) mellyek újra felfödöztet-
tek, először fordítva francziára). Kik tehát
Sapphonak új Hymnusait ezen könyvben,
vagy azokról való Értekezéseket az említett
Havi írásokban olvasnak, jól vigyázzanak,
hogy meg ne tsalatkozzanak.

Tudományos Ritkaságok.

Új tudósítások a' Holdról. Em-
lékezénk már Gruithuisennek a' Holdban tett

felfödözéseiről, és azon óriási várforma épü-
letéről, melyet közel a' Hold' aequatorához
látott. Most ő a' legjobb Frauenhoferi nagyí-
tó tsöveken valóságos rendes útszakot, mes-
terséges sánczokat, és árkokat lát. Ha valaki
a' mesterséges szólló tsöveket annyira töké-
letesítené, mint Frauenhofer a' néző tsöveket,
könnyű volna a' Hold lakosival értekeznünk. A'
nyelvbeli külömbséget könnyen el hárítanak
azon Urak, kik ezen Jargont ennyire vittek.

Ö h l e n s c h l ä g e r. Ezen Költő 1823-
ban apróbb költeményeit újra kiadta. Senki
sem fog kételkedni, hogy egy illy nevezetes
embernek munkái sok szépet foglalnak ma-
gokban. De hogy lássák a' vakon imádók,
hogy a' jobb elméknek is vagynak allyas műve-
ik, egy Versezetét említjük, melly imígy vevé
eredetét. A' Költő valamelly Vendégfogadó-
ban Voltairnak Gyps képét találja. Tüstént
megháborodik, és így kiált fel: Evvel egy
födél alatt nem lehetek. Eggyikünknek el
kell menni, — 's ebből Versezet támadott. —
Éjszaki Amerika. Legújabb felszámo-
lások szerint 500,000 ifjuság tanul nyilván
azon Státusokban. Az egész Státusban mint-
egy 10,000 Orvos vagyon. Vagyon benne
mintegy 9000 Templom, 's Kápolna, és 5000
Pap. 1000 havi írás, 100 gőzhajó a' folyó-
kon és tavakon. Azon Orvosoknak száma,
kik a' sárga hideglelés ragadó tehetségét ta-
gadják, azokhoz, kik azt vitatják, illy ará-
nyosságban van 565. 28.

A' Borsónak púhára főzése.

A' gazdasszonynak sokszor nagy a' vesződsége, hogy a' borsót, babot, lentsét púhára főzhesse: ezt többször azáltal sem érheti el, ha lágy, vagy is folyó vízben főzi. A' keménységnek okát némellyek a' borsó bőrében találják, mert valóban némellyeknek igen vastag hártája van, és kevés lisztes része. A' Morvai folyó írás 1823-ban König nevű, St Pölti Professor után azt javallja, hogy a' vízbe egy kevés hamu'sír tétessék. De ugyan ezt eszközölheti a' közönséges hamu is, vagy tisztalúgnak azon vízbe való öntése, mellyben főzni szándékozik, vagy pedig ezen főzelekeknek elejénten mindjárt forró vízbe való tétetése.

A' nehéz fővésnek kikerülésére sokat segíthet a' termesztésnek módja, mert ha p. o. a' borsó, melly elültettetik, már vastag hártájú volt, hasonló minéműségűt fog teremni. — Ha nedves és hideg földbe, kiváltképpen hidegebb klíma alatt ültetik a' borsót, bokrosra nő, soká virágzik, kevés hüvelyeket hoz, és vastag hártájú magvakat. Szinte rossz borsót terem a' föld, ha sertés trágyával, vagy friss tehén trágyával kevertetik. Ha gipszel hintetik meg a' borsó növény, soha könnyen fővő borsót nem hoz. Ha a' hideg és nedves idő sokáig tart, szinte úgy nem jó fővő borsó terem. König Úr tehát azt javallja, hogy a' borsónak szánt földet mészszel és hamuval, vagy juh és ló trágyával

kell keverni, a' melly el készítés után ha szép és meleg idő jár a' nevedezés alatt, igen jó borsó fog teremni.

A p r ó s á g.

Bizonyos Herczegnél hajdani dajkája bejelentetvén magát, azon kemény üzenettel küldötte el magától, hogy: „Látni sem akarja a' rossz személyt, a' ki őtet feltserélte; mert a' mint némellyek emlegetik, ő míg ezen dajkája kezére nem került, tsuda szép 's igen elmés gyermek volt”.

M e s e.

Köszikla nem birja,
Birja tserép edény
Ha fán megláthatod,
Már biztat a' remény.
Itt jövőndöt mutat,
Másutt maga diszlik
A' hol szemnek orrnak
Kedvesen tenyészik.

Jegyzet. A' 9-ik számbeli Rejtett szó: Malom, mola, lom.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(11.)

Ó d a.

Jóakarómhöz 1825-re.

Ditsérjék egyebek mély tudományodat,
Mellyel Nemzetedet fényre deríteni
Törsz, már több tizedek folyta alatt, mikor
Más lány álmai közt hever.

Ditsérjék egyebek nemzeti lelkedet,
Mellyel honnyi ditső ősi szokásait
A' lelkére kötöd minden igaz Magyar
Vérből sarjadozó finak.

Bátran felriadó hanggal ijeszted el
A' rossz útra tsapó kortsokat, a' hamis
Törvény el-tsavarót — bár ha arany földi —
Méltó színbe lerajzolod:

Ditsérjék egyebek benned azon nemes
Érzést, melly, ha barát névre lel érdemest,
Azt forrón öleli, 's véle megosztózik
Mind víg, mind bal esésiben.

Engedjék nekem azt, hogy rebegő szavam
Szívednek kegyes és emberi érzetet
Említesse — Tiéd még az az érdem is,
Hogy szóllalni merészelek.

Somogyi Csiz. S.

Híres Automatok.

Jaquet Droz, P. Jaquet Droznak fia 1777-ik esztendőben egy Automatot (élő teremtetéseknek tetteit követő műszert) készített, melyet rendszerént a' Klavirozó Leánynak neveztek. Ezen Automat 12 esztendős Leánynak formájával birt, és egy jól elkészített Klaviron játszott. Az Automat testével, fejével, szemeivel, karjaival, és ujjjaival szinte azon mozgásokat tevő, melyeket valamely élő Klavirozó személy szokott megtenni, ha érzékeny melodiákat játszik. Ezen Automat sok darabokat játszhatott a' Klaviron, rendkívül való ügyességgel. — Később ezen Droz olyan Automatot készített, mely egy egész pásztori Történetet előadott, mintha azt a' szemlélő a' Theátrumban előszemélyektől látná előadatva. Ezen Automat e' következő: Egyik oldala a' Scenának valamely mezei vidéket ábrázol, a' másikon patak látszik, a' mellyen híd vagyon. Ezen híd a' közel lévő malomba visz. Egy ajtó megnyílik, és egy paraszt számár hátán a' hidon által a' malomba nyargal. A' számár után egy kutya fut, és aztat megugattya. A' Játékszín közepén juh nyáj legel. A' pásztor egy kőszikla üregből kijön, körülnéz, kiveszi furuglyáját, és szép nótát fűv. Az Echo egész nótáját vissza hangozza. Ezután a' hely színét fürkészve össze nézi, 's megleli az alvó pásztor Leányt, az ő szeretőjét. Közelebb megy, és egy igen szivreható melodiát játszik. A' Leány feléb-

red, feláll, czitarát vesz kezébe, és a' furuglyásnak nótáját accompanirozza, ezen közben igen édesdeden simúl a' kedves pásztorhoz. De ekkor kijött a' Leánynak apja a' malomból, és a' megterhelt szamarat maga előtt a' hídon által hajtja. A' Szeretők megijednek ötet látván, és nótájokat tüstént felbe szakasztják. A' pásztor bútsút vesz kedvesétől, és a' kőszikla barlangjába vissza szökik. A' Leány megáll, mintha semmi sem történt volna, míg az apja szamarával a' háza bement.

C a r r i c a t u r a.

Angliának Fővárosában, Piccadyllynek egyik szögeletén naponként újjabb és újjabb nevetséges Carricaturákat láthatni. A' járók, kelők, ha tsak fontos dolgok sietni nem kisztetik, örömet megállnak, mulatván magokat az Angol elmésségnek termékenységen. Így álla néhány hónap előtt C. D. P. igen vig, elmés, és gazdag Úr, azon Carricaturák szemlélésében elmerülve Piccadylly szögeletén. A' legújjabb Carricatura M. D. V... 's Énekes Leányt ábrázolta. Ezen világ szépjét több országokban ismerék jószívűségéről, és a' szerelem pályáján tapasztalt tsudálatos történeteiről. Sok gazdag Lord jutott már koldús botra általa, sok ifjúnak rósája eltűnt miatta arczájáról. A' Carricaturán a' Leány könnyű nyílt hintóban ült, két szeretője

között. A' kép alá ez volt írva: Tyúk-koppasztás. „Bolondok! mond C. D. P. a' mellette állóhoz, én is fiatal valék: de vagyonomat illy meggondolatlanul el nem pazarlottam. Senki sem ditsekedhetik avval, hogy engemet megkoppasztott”. Midőn ezt mondja, a' harang órája megkondúl C. D. P. Brillantos óráját akarja megnézni. Az óra eltűnt, nehéz arany lánczával, mellyen nagy bötsű tsetse-betsék függöttek. „Ha úgy van a' dolog, mond újjonnan, hogy tsak egy pillantatom a' Tyúk-koppasztónéra ezer Guinea-amba kerül, megbotsáttom az ifjú Bohóknak, hogy az élő Leánykának valamivel többetskét feláldoznak.

Hyder Ali' napkeleti Mausoläuma.

A' napkeleti nagyságnak ezen tündöklő Emléke, a' Seringapatami nagy Kertnek nyugoti részén áll. Vagyon pedig Seringapatam Hindostánban, és Fővárosa Mysore kerületének. A' Mausoläum igen szép Cypressus liget között vagyon. Építette Tippu Saib, atyának ditsösségére. Fekete márványból készült sírhalmok között, emelkedik fel Hyder Ali sírholtja, mellyben az ő tetemein kívül, az ő feleségéé, és Tippu Saibnak hamvai nyugosznak. A' Sírhalmok mintegy 18 hüvelknyire emelkednek fel a' földszínén fellül, és gazdag szövetekkel vagynak befödve. Mind-egyik fölött Baldachium vagyon. A' Mausoläum

läum bolthajtásai fekete márványból készült oszlopokon nyúgosznak, mellyek igen finomúl vagynak megsímítva. A' Mausoläum környékén néhány Fakireknek gunyhóik állanak, a' Terrasson pedig Ali hívebb szolgáltnak sírjaik. Ezen Mausoläummal egy Metset vagy össze függésben, mellynek mind a' két oldalán tornya vagyon.

Az Adelsbergi barlang különösségei.

Adelsberg kiseded vár Karniolia déli részében, Görczről Veronába vivő útban. A' közel lévő hegyek, mellyek Jurának sarkantyúi, két Stalactitos (tsepegő köves) barlangot foglalnak magokban. Az egyiky Magdolna barlangja, melly a' természet vizsgálók előtt azért emlékezetes, mivel ezen barlang fenekén lévő tóban találtatott fel az a' különös tsúszó állat, mellyet Proteus Angvineusnak, vagyis kigyó proteusnak neveznek. Ennek nintsenek szemei, vagy legalább nem látszanak. Lelket a' szilványán veszen, mint a' halak, és a' Béka fajaknak lárváik. Brocchi Úr azt állítja, hogy ez a' proteus nem egyebb: hanem valamelly Salamandra fajta állatnak lárvája, melly arra lévén kárhoztatva, hogy életét azon setét mélységben töltse el, nem mehet által azon változásokon, mint a' többi, mivel a' világosság rajta nem dolgozhatik. Rasconi Úr, a' ki a' vizi Salamandrákról könyvet adott ki, úgy találta, hogy ezen proteusban valósággal két hólyag

vagyon, mellyek mintegy a' tüdő helyét foglalják el: de nintsenek elegendőképen kifejtődve a' lélekzésre. Hasonlóképen találtatnak ezen állatnak bőre alatt a' szemnek kezdeti is: de szinte úgy nem elegendők a' látásra. — A' második barlang' neve Posztोजना. Ez emlékezetes az ő nagyságára, és Stalaktiteseinek szépségére nézve; egyszer'smind pedig azon tsontokra nézve, mellyeket Loevengreif Úr benne talált. Ezeket Brocchi Úr barlangi medve (*ursus spelaeus*) tsontjainak tartja. (Lásd *Biblioth. italiana*, Nro 72. 1822).

A' lemettszeni való borjút tej nélkül felhizlalni.

A' „Bibliotheqve phys. économique” azt írja, hogy az Alpesek között a' Jura hegyein közönséges, és az emberek emlékezetét föllýúl mýló régi szokás már, hogy a' lemettszeni való borjút az anyja alól el veszik, 's hogy a' húsában meg ne fogyatkozzék, azzal a' következendő módon bánnak: vesznek t. i. egynehány marok szénát, 's azt valamelly edényben annyi forró vízzel leöntik, mint a' mennyit a' borjú egyszerre könnyen megihat. Hogy örömeosebbs így a' borjú ezen széna levét, elejénte tejet vegyíttenek a' közé, de napról napra kevesebb tejet adnak ahoz, még végre a' puszta széna levét meg nem issza. Így tartják a' borjút mintegy hat vagy hét hétig, midőn a' lemettszésre már alkalmas.

— A' felnevelésre szánt borjúk el-választását azomban, senkinek sem adjuk tanácsul, mert tsak jobban nőnek azok az anyai emlékön; a' mellyet az a' régi paraszt mondás is igazol, midön sován borjút látnak, hogy a' tejéhez verték a' 'sejtárt.

Gőzhajó Angliában.

Angliában 1813-dik esztendőtol 1823-dikig 158 gőzhajót építettek a' portékák és utazók sebesebb szállítására. Ezen gőzhajók olly elevenséget szerzetek az Angol kereskedésben, hogy ha ez előtt p. o. Glasgow és Greenock között hetenként 500 utazó számláltatott, most ugyan azon utazók száma, naponként reá megy két ezerre. — Kaléból a' Dauerig 3 óráig nem tart az utazás; a' Londoni hídtól pedig a' Themse vizén megindulván, a' La-Mans tsatornán keresztül, 10 óra alatt Kaléba érkezik mind az útas, mind az eladó portéka.

Éles mondások.

Hajdanában a' tudományos ismeretek nagy deák foliántokba rejtettek, 's azokban nem kis fáradsággal kelle azokat felkeresni: ma tsak nem minden Tudománynak van hónapos folyó Irása, Zsebkönyve, napi Könyve 's a' t. Ezt a' tudományok' olly tsöppökre való fel-

osztásának nevezhetjük, mint a' Patikások tesznek az Orvosságokkal.

Hány féle író van, nem könnyű volna felszámolni; az olvasókat talán könnyebb négy rendűekre osztani. Az elsőben vannak azok, kik keveset olvasnak, sokat gondolkodnak; másodikban kik sokat olvasnak, keveset gondolkodnak; harmadikban kik sokat olvasnak sokat gondolkodnak; végre negyedikben kik keveset olvasnak, keveset gondolkodnak. Az elsőket méltán nevezhetnők szemlélődő (speculativa); a' második rendbelieket módi, (belletristisch) olvasóknak; a' harmadik rendbeliek a' nagy lelkek; a' negyedik rendbeliek pedig az állati vagy lelket alató rendbeliek.

A' böltsek' köve 's az emberi szív abban igen hasonlítanak egymáshoz, hogy az ember gyakran mind a' kettőt messzi keresi, azomban pedig igen közel van hozzá, csak hogy nem látja.

Rejtett szó:

Félig ütést tészén, végét mond vissza, jutalmat;

Nem tud lépni, repül szökdötsölő az egész.

J e g y z e t. A' 10-dik számbeli Mese:
Virág.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(12.)

A' J ó s á g.

A' Jóság (valamint az arany mély földbe beföldve

Ásással jön napfényre, tűzekbe' ragyog)
 Úgy el rejtve marad, míg a' sok ítéletek által
 Fényre kerül,'s az erős próba után leszErény*)

*) Erény, vagy Erőny a' deák Virtus helyett, de úgy Horatius mondása szerint: Si volet usus, quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi.

T. Kazinczy Úr 1809-dikben inditással vólt, hogy a' deák Virtus szó Magyarúl téttesék ki, 's erre a' C s á n y szót ajánlotta, ki kérvén az iránt Pesti Baráttyaiktól az ítéletet. Ezek közül egyike nem javalta a' Csány szót azért, mert egy szokott köz Dalban a' Csány Helység' neve rüt kadencziával kerül elő. A' többiek pedig egy átallyán fogva nem hagyták helyben a' Csány befogadást, mivel merő képzeletből vett szó.

Kevés idő múltán T. Kovács Mihály Pesti Orvos Úr figyelmessé tette a' Pesti Literátó-

rokat az **Erény**, vagy **Eröny** szóra, mely a' Baróti Szabó Dávid Kisded szó-tárjában előfordúl, 's ezzel inkább óhajtotta a' Magyar olvasó Publicumot megkínálni. Egy a' Pesti Literátorok közül sietten megírta T. Hazinczy Úrnak az **Erény**-t azzal a' javalattal, hogy az e betűt ki kellene hagyni, 's lenne **Rény**. Ezt a' tisztelt ősz Literátor H. Úr siettetve el fogadta el annyira, hogy a' boldogult Dajka Gábor munkáiba is a' **Virtus** helyett a' **Rény**-t dőfte be.

Megvetve lappangott sokáig a' **Rény**; de némelly tüzeskedő Ifiak, kik verselni vágnak, a' nélkül, hogy a' Magyar Publicumot, és a' Nyelv' szentségét kémélleni kötelesség szerint akarták volna, nem csak **Rény**-t írtak mutató munkáikban, hanem **Lég**, **Reg**, **Der**, **Vil**, **Pir**, **Elv**, **Idv**, **Tem**, **Zugz** 's több illyes kipotttyantott értetlen szókat a' tiszta Magyar nyelvbe becsúsztatni nem szégyenlettek. Horatius ezekről, mintha a' Magyarokat kérdezte volna, ezt írja: *de arte Poetica*:

*Hae nugae seria ducent
In mala, derisum semel exceptumque sinistre,
Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error — — fugiunt
Qui sapiunt; agitant pueri, incautique sequuntur.*

ω.

A' Parnasszusi új Remete.

Valamint a' régi mesés historiákban a' Parnassus hegye, úgy az újjabb Görög Támadások történetében **Odysszeosz** igen nevezetes. Ezen Vitéz, vezér korában elejénten nagy nevet szerzett magának, utóbb,

külömbbféle ellenkezések által annyira elkedvetlenített, hogy a' hadi fő Vezérségből leszállani, és magános életre megvonulni tanátsosabbnak tartotta. De mivel Hazájának, a' mint kívánt, nem használhatott, mint nemes lelkű férfiú ártani sem akart, azért olly helyre vonta meg magát, a' honnan a' Világ lármáját vagy nem hallja, vagy tsendesen nézheti, t. i. Parnasszus hegyének keleti oldalában egy olly barlangba vonta magát, hova az ellenség nem juthat. Ezen barlanghoz csak magas és meredek hat sor garádsok vezetnek. A' barlang maga olly tágas, hogy szükség idejében, egynehány ezer ember is megférhetne benne. Igen jó vize van, mellyet az új Remete alkalmas medenczékbe vezetett a' múlt 1823-dik esztendőben. A' barlang oldalánál magának házat is készített, melly különbbféle magazinnokkal öszve vagyon kaptsolva, az eleség és hadi készületek tartására. Vagyon két derék ágyúja, és 1824-től fogva magához vette feleségét, és annak annyát, kinek második házasságából még két gyermekei is voltak. De ezek közül egyik szerentsétlenül játék közben a' barlang körül lévő szűk térségről a' meredek kősziklákon leesett 's öszve zúzott. — Nints neki egyéb társa, hanem Trewlany Hiberniai férfiú, a' ki a' megholt Byron Lordnak legbiztosabb barátja volt, és minnekutánna ezzel egynehány hónapokig Görög Országnak megszabadításában buzgón munkálkodott, azóta Maurokordatoval, és

más Fő emberekkel meg nem egygyezhetvén most Odysszeosz nál munkátlanul , és kedvetlenül tölti életét. — Soká nem tudták hova vonta légyen magát ezen nevezetes Fő Vezér , még végre a' mesékhez hasonló , és tsaknem hihetetlen remetesége kitűdődött.

Rendkívül való Titulusok.

Kevés Fejedelem vagyon a' földön , mellynek olly rendkívül való Titulussa volna , mint az Avai Tsászárnak. Legelőbb a' föld , és a' levegő ég Urának nevezi magát ; ezután végzetetlen Országok Urának , mellyeket ha itt előszámlálnánk , hosszú Lajstromot kellene írunk ; ezután minden drága kövek Urának : úgymint Rubintoknak , Zaphiroknak , Agátoknak , Opáloknak 's a' t. ; továbbá az Arany , Ezüst , Ambra , Czín , Vas , és a' Bányák , úgy szinte az Elefántok , Lovak , Kotsik , Puskák , Ivek , Lándzsák , Paizsok , és minden néven nevezhető fegyverek Urának ; a' legvitézebb Generalisok , és győzhetetlen seregek Urának ; a' ki megsebesíthetetlen , mint a' Makonda Ponda köszikla ; továbbá Urának vallja magát , a' nagy virágzó arany városnak , melly úgy ragyog , mint az Angyalok lakása , és arannyal , ezüsttel , gyöngyökkel , Safirekkel , Agátokkal , és minden némű nemes kövekkel van kirakva ; az arany Trónus Urának , melly a' tündöklésnek , és hatalomnak széke , a' honnan veszi az emberi Nemzet a'

Királynak parántsolatját 's a' t. — A' Pegui Vice Király nem kisebb Titulussal bir. Ebben is leginkább ragyognak a' nemes kövek, az arany, ezüst 's a' t. a' tartományoknak, és városoknak temerdek sok neveik. — Megjegyzésre méltó mindazáltal, hogy mind a' két Fejedelemnek Titulussában azon kötelességek is megneveztetnek, mellyek nekik törvényül szolgálnak.

A' Pápa Órássa.

Bornomio Jakab megjárta a' Világnak minden részeit, 's életének 20-dik esztendejében már szerentsés előmenetelt tett az órásságban, de fájdalom! a' hír és az akadémiai Koronák nem táplálhatják a' veleek bíró férfiakat. — Amor feleséggel, Hymen egynehány gyermekkel ajándékozta meg; de ezek mellett Bornomio kéntelen vólt napról napra inkább érezni:

„Hogy ha az asztaltól kimarad Czeresz és vele Bacchusz;

„Éhenn és fagyosan fog dideregni Venusz”. Rómába, mint szülötte helyére vissza vergődven, bóltot bérlett, 's nagy gonddal készítette tengeri 's egyéb vízi óráit, muzzikáló szelenczéit, és más mesterséges műveit, bámúlói elegen is találkoztak, de vevője egy se. Bornomio tsak nem éhen halásra jutott, mert a':

„Pusztá szavak szárnyán nem száll egy gyöngé veréb is

„Éhes szánkba”.

Mit volt mit tenni? kénytelen volt a' Pápához folyamodni, kinek így írtt:

„Szentséges Atya! Szentséged jószívűsége, és határt nem ismérő szánakozása, naponként számlálhatatlan esedezőket von magához. Szentségednek legkissebb jobbágya is ahhoz folyamodik azon sürgetős esedezésével, hogy ha jövő kedden a' Qvirinalba fog menni Szentséged, állapodjék meg három perczentésre egy Bornomio nevezetű szegény órás ajtaja előtt. Szentségednek ott léte az ő szerentséjének kiapadhatatlan forrása lésszen, 's így fogja alkotni boldogságát Szentséged a' maga legalázatosabb hívebb 's lekötelezettebb szolgájának Bornomionak”.

El-mosolyodott a' Pápa ezen sürgető kérelemre, 's el határozá magát annak tellyesítésére. De mint valamelly különös jelenetre, azon parantsolatot adá, hogy minden kísérői fényes készületben légyenek. Alig állapodott meg a' Pápa kotsija a' bólt előtt, midőn Bornomio hozzá tartozandóival kirohant 's a' Pápának lábaihoz borúlván egy olly függő órát (Pendel-uhr) nyújtott által melly minden Nemzeteknek óráit mutatta; minden óra után előjöttek a' 12 Apostolok, 's azon óra előtt állapodtak meg mellyet elvert, azután pedig ismét vissza mentek folyosójok alá. De egy másik óra még inkább magára vonta a' Pápának figyelmét, mert azon Ő Szentségének tulajdon Répe volt helybeztetve, 's előtte a' Te Deum, Exaudiāt,

Gloria in Excelsis, és Credo ájtatos éneklések egész fényességökben végeztettek. — Nem kell emlittenünk hogy Bornomio Ő Szentségének minden kedvezéseit megnyerte, tsak azon egyet jelentjük, hogy bóltja felé ezt is felirathatta: „A' Pápa órássa”. — Nem telt bele két nap, midőn Angolyok, Francziák, Görögök, Németek meglepék bóltját, 's annyi munka készíttést rendeltek nála, hogy azok által minden bajaitól megmenekedne.

„Nem fillért, ne szelet kenyeret vess annak elejbe,

„A' ki szorúlt; munkát adj neki, sorsa javúl”.

Tudományos különösségek.

Löscher Superintendens 1713-ban kiadta azon Fejedelmeknek neveiket, kik Theologiai írásokkal foglalatostkodtak. Ezen Munkán sok időig dolgozott. — Ranzow Henrik 1584-ben azon Tsászároknak, Királyoknak, és Fejedelmeknek neveiket adta ki, kik az Astrologiát szerették. — Bröckman 1712-ben deák historiai literaturai értekezést adott ki, a' Tudós Miklósokról (de Doctis Nicolais) ötvennek nevét fürkészheté ki irtóztató könyvhalmokból. — Deslandes 1714-ben azon nagy embereket írta össze, kik tréfa közt haltak meg! — Ireneus Carpentarius 1714-ben azon

Tudósoknak neveiket szedte össze, kik nöte-
lenül haltak meg. — Saurey 1650-ben egész
könyvet írt arról, hogy miképp kellessék a'
Paraclet nevet kiejteni. — Nicanor Gramma-
ticus hat könyvet írt a' punctumról. — Mes-
sala Corvinus az S. betűről; és Fogel Már-
ton a' B. betűről egész könyveket írtanak.

C h i c h i s e k.

Kelet Indiában azokat nevezik Chichisek-
nek, kik Európai atyáktól és indiai anyáktól
származnak. Ezek már most igen számosak,
's jeles elméjű és bátor emberek. Az ő meg-
szaporodások az Európaiak hatalmát nagyon
megváltóztathatja, mert már most ők mago-
kat Brittanniai Alattvalóknak tartják, 's mind
azon jussokat kívánják, mellyekkel az Ang-
lusok birnak; de mivel az Országlószék ezt
tőlök mind eddig megtagadta, nem lehet ké-
telkedni hogy abból kedvetlenkedés 's utóbb
viszátkodás fog következni.

M e s e.

Valamint a' lyánya születik Annyátúl,
(Szinte úgy születik annya a' lányátúl;
Megesik, hogy az nap szüli annya lányát,
A' mellyen a' lyánya viszont szüli anyját.

Komjáthi Horkovits József.

J e g y z e t. A' 11-dik számbeli Rejtett
szó: Vér, bér, veréb.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(13.)

Microscopiumi Észrevételek.

Leeuwenhöck felszámolása szerint, az ember teste bőrének, külső színén két ezer, hatvan milliom porus, az az páradzó lyuk vagyon. Az ő számolása ez: Száz tsövetske vagyon egy Linea hosszában. Ha egy Linea a' hüvelknek tizedik részét teszi. Egy hüvelk hosszában tehát 1000 porus vagyon. E' szerint egy láb hosszában 12,000, mindég tsak egy Lineának szélességét vévén fel. Egy négyszegű láb térségen tehát találtatik 144 Milliom tsövetske, mellyek az állati páradzást és izzadságot kihordják, és külről a' nedvésséget beszívják. — Ha azon színetlen nyálkát, melly az embernek fogaihoz szokott ragadni töhegyével, vagy fog piszkálóval kivesszük, tiszta vízzel össze keverjük, és így nagyító üvegen megsemléljük, tehát temérdek sok apró állatotska tűnik szemünkbe. Ollykor annyi ezen Microscopiumi állatotska, hogy az egész nyálkás szer élő keveréknek lenni látszatik. Legnagyobbatskáknak mozgá-

sa igen szaporá; de az effélék tsak kevesek; a' második rendbeli állatotskák sokkal számossabbak, ezek is szaporán mozognak, a' harmadik rendbeliek igen parányik gömbölyűk, hasonlítván nagyságokat valamelly tárgyhoz, tehát mintegy 1. milliom érné fel a' nagyobbatska por szemnek nagyságát. A' megnagyító üveggel nézván a' hígságot, ezen állatotskáknak mozgása úgy tetszik, mint a' motsár fölött a' szunyog tsoportoknak keverése. Rendszerént mind a' három nemű állatotska meg vagyon a' fogakhoz ragaszkodó nyálkában, akár férfiu, akár asszony, akár gyermek fogáról vesszük. Még azon emberek' nyálkájában is, kik fogaikat igen tisztán szokták tartani. Azon emberekében pedig, kik tsak ritkán tisztogatják fogaikat, ezen állatotskák egészen különböznek amazoktól, olly annyira, hogy apró halatska formájua. Az etzettől, minden külömség nélkül meghalnak ezen kis állatok. Mellyből azt lehet következtetni, hogy a' fogakat, ezen állatoknak motska ellen az eczet által legjobban meglehet oltalmazni.

Marzellyi Pestis Lazaretum.

A' pusztító Pestis nyavalya ellen az Európaiak különösen alkalmas épületeket készítették, hogy a' betegségben lévő, vagy arról gyanúba vett személyek, a' többiekkel való közösülestől el-választassanak. Illyen a'

Marzellyi Pestis Lazaretum, melly a' várostól éjszakra mintegy 50 ölnyre fekszik: két főbb részei vannak, mellyek közül egyikben tsupán őrizkedés végett záratnak be, a' másikba a' valóságos Pestisben lévők, 's ugyan a' pestis által meglepett portékák is. Ezen épületekben vannak kissebb nagyobb felosztások, többnyire tágos paloták. Az egész nagy épületet két soros fal kerítés őrzi, és pedig mindegyik 25 lábnyi magasságú. A' két fal kerítés egymástól 6 ölnyre esik, és ezen köz helyen szüntelen járnak a' Strásák, úgy hogy a' benn lévőknek lehetetlen a' külsőkkel közösülni. Ezen nagy belső külső készületeken kívül a' tenger felől alkalmas kikötő hely vagyon, melly mintegy több útszakra vagyon felosztva, hogy azoknál a' külömbbféle állapotban találtatott hajók, külön kiköthessenek. Ezen útszákából hasonlóképpen külömbbféle bemenetel vagyon a' Lazaretumba, hogy így még bemenetelkor is az egymással való közösüléstől, és így a' nyavalya el ragadásától megőriztessenek. Ezen kikötő helynél erős sánczok vannak, és azokon killyebb meg van jelelve az a' Linea, mellyet tartalék Lineának (préserve) neveznek; 's ha valamelly hajó ezen bellyebb ereszkednék, minden kegyelem nélkül öszve lövöldöztetik. Illy kemény rendet kíván a' közönséges bátorság!

Otranto Herczegnek utólsó szolgálatja.

Fouché, az Otrantói Herczeg, a' száz napi Uralkodás alatt igen nevezetes személyt játszott t. i. 1815 Mart. 20-dikától fogva Junius végéig. Ötet Napoleon Elbából vissza jövele után tellyességgel nem akarta Politia Ministerévé tenni, mert megemlékezett, hogy az a' békesség megszerzése végett alattomban czimborált, 's e' végből Ouvrad Urat is oda küldötte; de több tsalfaságai is fenn forogván, nem akart olly embernek szolgálatjával élni, a' kinek hívségére és igaz lelkére számot nem tarthatott. De végre Maret Basanói Hg, Regnault de St Jean d' Angely, Real, és több nagy tekintetű férfiaknak közbenjárására mintegy akarátja ellen reá állott, hogy Fouché Politia Minister legyen. Ez mindjárt bizonyos Herczeggel alattomban megegyezett, és azt mindenről tudósította, a' mi a' Tuillériákban történt. A' Genti Udvarral is egyet értett 's így készítette az utóbbi nagy következéseket. De kiváltképpen nagy mesterséggel 's ügyességgel viselte magát a' Watterloi tsata után, a' midőn az ideig való Országlás nevében Napoleonnak lemondását és el-útazását egyedül ő készítette el. Ő hitegette és megtsalta mind azon személyeket, a' kik vele tartottak, mind azokat a' kik tőle idegenek voltak, 's így magát Napoleont is. Ez által ő megmaradt hivatalában, de nem vélte hogy a' sor reá kerül, a' mi még is meglett, és ő is idegen földön halt meg.

A' ködnek származása.

Harvey Úr sokféle tapasztalásokat tett mind a' földön, mind a' tengeren; úgy a' posványokban, és folyó vizeken is, hogy a' ködnek származását kitanúlná. Mind ezen tapasztalások egyyenlőképen arra vezették, hogy a' ködnek nagysága és sűrűsége annál nagyobb, mennél nagyobb a' helynek a' levegőhöz képest való melegsége. — Ezen fellül tapasztalta azt is, hogy valamelly folyóvíz felett terjedő ködnek közepe mindég melegebb, mint a' szélei. — Davy Úr pedig a' ködnek nevedését nemcsak annak tulajdonítja, hogy a' víz színe melegebb lévén, folyvást feladja a' gőzöket; hanem annak is, hogy a' melegség mintegy sugár képen felfelé szolgálván, a' hideg levegőnek szüntelen való lefolyását okozza a' köd felé. — Mind a' kettő észre vette azt iz, hogy ha valamelly folyóvízen száraz levegő megy által, az gátolja a' ködnek azon helyen való formáltatását: hamind a' levegő hidegebb is, mint a' víz. Így tapasztalhatni, hogy a' Dunán nintsen köd olyankor is, midőn a' Duna vize 61° , a' levegő' pedig csak 54° melegségű.

Az Ananásznak nagyra nevelése.

Andrew Úr említi (Trans. of the Horticult. Societ. vol. 5.), hogy egy darab Ananász rendkívül nagyra nőtt: pedig egész nyáron, és az ősznek nagy részén nem volt me-

legen. Ezen Ananász, noha már négy hónappal előbb virágzott, November elején folyvást nőtt. Februáriusban következő esztendőben tellyesen zöld volt, és még akkor is nagyon látszott nőni. Némelly emberek, kik az Ananászokhoz értenek, és ezen gyümölcstől látták, azt jövendőlék róla, hogy Martius végén, vagy Aprilis elején kivesz: de csak kiállotta a' telet hitván melegházban, noha csak nem egészen el volt hagyva, és igen rendetlenül öntözték. — Erre nézve Andrew Úr azt itéli, hogy valamint a' dinnye az Ananász is annál nagyobbra nő, mennél későbbben nevededik, 's mennél több idő múlik el a' virágzása, és érése között. Következésképen, ha valaki eltalálná módját, hogy a' megérését késleltesse, úgy nagy és szép Ananászokat mutathatna, úgy tudniillik, hogy ha a' nyár végével virágoznék, és tavasszal, vagy nyár elején megérnék. (De nem kell megfélekedni, hogy a' mi climánk egészen más, mint Angliáé).

Páris Városának Né pessége, és ele- ség költsége.

A' hosszaságokat mérő Hivatal esztendőnként bizonyos Könyvet szokott kiadni, mellyben Francia Országának Statistikai Jegyzései foglaltatnak. Ezen könyv a' most folyó 1825-re Páris városának Né pességét így ismérteti meg: 1820-ban születtek 24,858; 1821-ben 25,156; 1822-ben 26,880; és 1823-

ban 27,070. — Ugyan ezen esztendőekben meghaltak, és ugyan: 1820-ban 22,454; 1821-ben 22,017; 1822-ben 23,282, és 1823-ban 24,500. És így 4 esztendő alatt az egész népesedés szaporodott: 10,801 személlyel. Rendszerént tapasztaltatik, hogy mindenkor több férfi mint leány gyermekek születnek. — 1823-ban házasságok kötöttek: Legények és Leányok között 6280; Legények és Özvegy asszonyok között 332; Özvegy emberek és Leányok között 680; Özvegy emberek és Özvegy asszonyok között 212; összeséggel tehát 7504 házasságok.

Páris Városának eleség és ital költését így adja elő: 1823-ban el költ 915,958 hektolyter bor, 51,416 hektolyter égett bor; 1465 hektolyter alma bor és körtve must; 16,860 hlter eczet, 130,069 hlter sör. Ennél fogva, ezen esztendőben sokkal többet ittak mint az előbbiben, mert 1822-ben a' borból kevesebb kelt el 77,445 hlterrel, az égett borból 8,652 hlterrel; a' sörből 46,690 hlterrel. — Az enni valókból el költ 1823-ban 76,018 ökör; 10,394 tehén; 74,096 borjú; 363,048 juh; 89,562 szelíd és vad disznó. Ezen kívül 2,009,638 chilogram piaci hús (viande à la main); 1,531,781 chilogram sajt. El kelt tengeri hal 4,027,196 Frank-árú; 889,065 Frank árú austriga; 547,191 Frank árú édes vízből való hal; 8,037,875 Frank árú baromfi; 8,465,824 Frank árú írósvaj; 3,857,148 Frank árú tojás. — Gabona és Liszt nemű el-kelt naponként 1,500 zsák

széna felment 9,026,914 tsomó; zsúp 13,786,260 kéve, és zab 1,108,058 hektolyter.

A p r ó s á g.

A' Máltai szigetbeli juhok igen termékenyek. Némellyek esztendőt által háramszor is ellenek, 's néha néha egyszerre négy Bárányt. — Nem régiben egyik Londoni piacon egy kék káposzta fejet árultak, melly 47 fontot nyomott, és négy lányi térséget foglal el. — Barbados nyugoti Indiára nézve az, a' mi Montpellier Európának egy részére nézve. Az Antillákról minden Betegeket oda útasítanak az Orvosok, egészségöknek helyre állítása végett. Egészséges voltát ezen sziget azóta nyerte, mióta sűrű erdeit kivágták melly által az éjszaki szél szabadon megjárhatja. — Sz. Pétervárában husz Bibliothékánál több van, melly magános személyeké. Ezek között legnevezetesebb Czernitschef, Schuwaloff, Schermetjew, Stroganoff, Butturlin, Jusukow Grófoké, Kurakin Herczegé, a' megholt Daschkow Herczegnéé és Belskoi titkos Tanácsosé, úgy szinte Klinger General Ltнантé, melly a' Franczia, Angol, és Német Literatúrára nézve legnevezetesebb.

M e s é s K é r d é s e k.

- 1) Mikor járnak a' Tanácsosok fejeken?
- 2) Mi világít mindig: noha soha meg nem gyújtják?
- 3) Mikor legjobb ízű a' bor?

J e g y z e t. A' 12-dik számbeli Mese: Víz, és Jég.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(14.) -

Az Etsedi Lakadalom.

Szathmár Vármegyének leírásában, a' 2-dik Rész 69 Levelén különös történetről vagyon emlékezet, mellyet, mivel a' Könyv nem minden kezében forog, itten előadni méltónak itéltük. A' Könyvbéli előadás ez: 1564-ben maga Z á p o l y a János Zsigmond 16 ezerből álló táborával Etsedet megszállotta; de B á t o r y Miklós, Ferdinand Királynak a' Híve fenyegetését minden félelem és tartózkodás nélkül megvetette annyira, hogy lakadalmi multságában, mellyet katonái közül valakinek tartott, sem magát sem a' vendégeket az ostrom nem akadályoztatta, és ebből is a' várnak erőssége kitettség. — Ezek Istvánfynak szavai XXII. könyvében. — De ezen lakadalmaskodó vitéz S z i r m a y Lajos akkor is a' várnak Kapitánya vala, a' mint ezt a' száraz Berki jószágáról költ Levelének hátára felírta ilyen képpen: „Lakzimtat tartottam akkor B o d y Borka Asszonnyal, néhai Csanádi Püspök és Beregszászi

Plébánus Húgával. Keményen ittunk mint a'
Perényi Törökök, és tánczoltunk. Kegyelmes
Uram mindenkor biztatván engemet:

„Zirmay Lajos eleul jár

„Erdeely had víjjon bár”

Mellyre én is egyszerébe felelek:

„Magiar Magiart rontia, kár!

„Baar teobb esze volna már”. —

Ez kegyelmes Uramnak felette megtettségén,
János Király fiának megüzené, és nekem meg-
adá ezen Jószágomat”.

D a l.

Nékem a' legtisztább estve

Fekete színnel van festve,

Komor felettem az ég is

El hagyott a' reménység is.

A' mi engem vidítettana

'S e' világhoz kedvet adna,

Már attól megvagyok fosztva

A' jó mind másnak van osztva.

Nints részemre semmi öröm

Semmiben sem gyönyörködöm,

Mert rám nézve minden öröm,

De én azt még is el tűröm.

Fáj a' szívem kívül belől

Bánat lepi minden felől;

Fáj a' szívem mit tagadom,

Azt kiért fájt nem láthatom.

Finom Drót.

Tudva van, hogy a' tsillag-visgáló néző tsöveken igen finom drótok vagynak, mellyek a' tsillag-visgálók számvetésére igen szükségsek. Azt is tapasztalták, hogy a' hathatós nagyító üvegekhez azon ezüst drótok, mellyek a' legfinomabb pók-fonálhoz hasonlítanak, és így vastagságok egy hüvelknek két ezeredik részét teszik, minden finomságok mellett is igen vastagok valának. Ezen nehezségektől indítatván kényszerítettek az emberek elméjüket megfeszíteni, miképp lehessen, még ezen Drótnál is finomabbat készíteni. Ezen módot Angliában találták fel, és e' következő: Valamelly jókora vastagságu ezüst drótnak közepébe finom arany drótot tesznek. Azután ezen drótot olly vékonyra vonják, a' mennyire tsak képessek. Ha ez megtörtént az arany drótnak ezüst takaróját szalétrom savanyal leetetik. E' szerént olly arany drótok készülnek, mellyeknek vastagsága nem nagyobb, egy hüvelk öt ezeredik részénél, de a' mi majd hihetetlen, szinte e' mód szerént, olly Platina drótokat készítenek, mellyeknek vastagsága egy hüvelknek tizennyolcz ezeredik részét teszi, és még is olly erőssek, hogy egy grán nehezséget felfüggesztve el bírnak. Ezen drótokat pusztán szemmel nem lehet látni. (L. Froriep's Notizen 1824. 7 K.)

Persiai Opium.

Perszában a' napkeleti Mák (*papaver orientale*) legnagyobbra nő, és legtöbb, és leghathatósabb nedvességet ad, innen származik a' Persiai Opiumnak jósága. A' lakosok ezen szert Afé-un vagy Abé-un-nak nevezik. Ezen szótól származott az Opium név. A' mák ott Juniushan érik. A' mák fejébe tett karczolásokból és metszésekből szivárog ki azon nyálkás nedvesség, mellyből az Opium készül. Hajnalban szokták szedni, még a' nap fel nem szárítja. Ereje olly nagy, hogy a' szedők (*sallou*) mind el asznak, és el fásúlnak. Ugy járnak azok is kik azon nedvességet megsűrűsittik, és végképp el készítik. A' kenyérsütők Perszában a' kenyérbe kevés mák magot szoktak bele sütni. Ettől valami kábító álom származik, mellyben a' Persák ebéd után nagyon gyönyörködnek. Kezdődik pedig az álom egy órával későbbben, mint a' kenyeret megeszik, és a' tündéres képzelődések több óráig mulatják az alvót. Csak az álom után éreznek gyengeséget és kábulást.

Literatorai Apróságok.

Justus Lipsius 1589-ben az Állhatatosságról (*de Constantia Lugd. 1589*) könyvet adott ki. Azonfellül e' következő nevezetes munkákat: „*Politicorum Libr. VI. cum Libro de una religione Antverp. 1596* és

1604. (az az hat Politicus könyvet, és egyet az egy igaz hitről), mellyekben azt vitatja, hogy a' Státusba tsak egy hitet kell megszenvetni, és hogy azon személyek, kik ezt el nem fogadják, tüzzel vassal üldöztessenek. Azomban ő négyszer változtatta meg a' hitét. De a' mi több: midőn Kernheert őtet megczáfolná, azt kéré a' Hollandiai Státustól, hogy tiltassék meg az ő munkájának megczáfolása.

Kokosdió fa.

Ezen fa, a' napkeletnek legnevezetesebb növevényei közé tartozik. Minden legkissebb részének igen nagy a' haszna. Az egész fa 20—50 láb magassága oszlopnak lenni látszik, mellyen zöldellenek a' sűrű hosszú és konyúlt levelű ágak. Levelei között látszatnak mintegy virág bokrétában, a' tsomós virágok, az érett, és éretlen gyümölcsök. A' fának törsökéből gerendák, és fődél fák készülnek; leveleivel fődik a' lakosok házaikat, azonfellül használják nap-ellenzőknek, és különösen elkészítve szönyegeknek, és söpröknek. A' gyümölcsnek kérge hasonló a' jól szövött posztóhoz; Diójából finom tejet sajtolnak; magva pedig olly édes, mint a' mandola. Ha magva megszáritatik sok Olajat lehet belőle sajtolni; a' mi a' sajtolás után megmaradott, azon a' házi állatok, és baromfiak hiznak, ugyan ezen

törkölből jó trágya is kerül. A' Diónak héj-
jából bögréket, kanalakat és más kézi esz-
közöket készítenek, valamint ezeknek külső
kérgökből mindennemű köteleket, és zsinege-
ket. Ezen kötelek sokkal tartóssabbak a' len-
fonálból készült köteleknél. A' Nikobar szí-
geteken a' lakosok hajókat építenek, azokra
árboczfákat, vitorlákat és köteleket tsínál-
nak. Hajóikat eledelemmel, Arrakkal, Eczet-
tel, Dúrva Czukorral, Kokosdiókkal, fekete
festékkel, hajóbeli készülétekkel rakják meg;
és mindezen szerek tsupán a' Kokos diófából
kerülnek. — Ha a' Kokosdiófának bimbait,
mellyekből a' virág, vagy gyümöls kezd
tsirázni körülkötik, melly által a' fa gyümöl-
tsét nem érlelheti meg; ha továbbat ezen
bimbóknak tsutsait megvagdadják, tehát va-
lamelley hívesítő, igen kellemetes ízű nedves-
ség szívárogo belőlök (Tarse, vagy Toddy),
mellyet a' napkeleti költők Pálmafa bornak
mondanak.

Nevezetes Demerari Fehérszemély.

Demerari, a' Hollandusoknak szállításá
Déli Amerikában. A' hír szerint, ezen Tar-
tománynak lakosi rendkívül sokat esznek. Va-
lamelley Angol Orvos ezen tulajdonságokat
említvén, e' következő Történetet beszéli:
"A' Vatsora közben egy igen szép ifjú asszony
ült mellettem. Ezen menyetske, először hogy
apetitusát elkészítse fél palaczk maderai bort

ivott, és mintegy négy font Westpháliai zsódertevett, két font fehér kenyérrel, ezután huszonnégy külömbféle étel nemekből ugyan annyi jókora portiót. Ételkedben megivott három üveg jó bordói bort. Confect gyanánt mintegy két font gyümöltsöt elemész-tett. E' közben ismét megivott fél üveg malagai bort. Ezután mintegy $\frac{1}{4}$ óráig nyugodott, a' midőn felkelt, és estve 10 órától fogva regveli 4 óráig szakadatlanul tánczolt, tsak közben közben pihent egy kevesse, még jó fele petsenyével borral szerezte vissza ere-jét. Idejére nézve mintegy 28 esztendő s le-hetett.

A' tsontnak trágyázó ereje.

D' Arcet Úr, a' mint az Annales de chem. et de phys. folyó Írásban előadatik, több próbákat tett a' tsontoknak trágyázásra való használásáról, és azt mondja, hogy a' napnak melege által; a' tsontokban lévő 'sírosság felolvasztatik, és a' föld által beszívattatik. Minthogy pedig ez által mintegy megritkúl a' tsont, a' levegő és a' víz jobban által járhatja, és Chemiai oszlatást okozhat, melly által még a' tsontban lévő 'sírosság, és kotsonyásság állati lúg-sóvá változik; ez a' kotsonyás részeknek szappannyá való változtatásán dolgozik, mellyet utóbb az eső víz felolvasztván a' körül lévő föld töle meghizik. De ezen munkálkodása a' termé-

szetnek igen lassan szokott menni, és pedig annyival lassabban, mennél erősebb, tömöttebb és vénebb a' tsont: Ugyan azért a' földnek tsontok által való meghizlalása tovább is tart, mert lassan lassan fejlődik ki annak trágyázó ereje. — Hihetőkép a' szarv, a' szőr, a' vén bőr és egyéb állati maradékok, hasonlóképpen szolgálnak a' földnek meghizlalására.

Ezen tsontokkal való trágyázás Angliában már olly nagy divatba jött, hogy a' legközelebb múlt 1824-diki észtendőnek utolsó hónapjaiban csak az egy Hull városbeli kereskedőség 40,000 font Sterling árú tsontokat vitt be a' száraz földről.

Rejtett szó:

Három tagja vagyon. Közepét használad ebédkor;
Végét, útra ha mégy; az egészben tartani szoktad.

Jegyzet. A' 13-dik számbeli Mesés kérdésekre felelet: 1). Ha tsizma sarkokban vas szegetskék vannak. 2). A' nap. 3). Mikor nyelvünkön vagyon. —

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(15.)

Brockman Ján. Fer. Jeromos.

(Hires Német Szinjátszó).

Ezen nevezetes férfiú, mind azért hogy a' theátrumi mesterségben Schröder, Eckhoff és Iffland után legnevezetesebbnek tartatik, mindazért, mivel elhíresedése a' Magyar földön vette kezdetét, a' mi figyelmünket is magára vonhatja. Gréczben, Stájer Ország Fővárosában született 1745 Sept. 30-dikán. Az atya Czines volt, de észrevévén hogy a' gyermeknek arra kedve nintsen, ötet borbélynak adta. A' tizenkét esztendő s fiú ebben sem találta kedvét, hanem bujdosásról gondolkodott, nagy ösztönt találván atya példájában, a' ki Paderbornból szakadt Gréczbe. Vágyódásának kedvezni látszott azon alkalmatosság, hogy éppen a' Likáni Horváth Batalion azon keresztül mene. Egy Tiszt magához vette ötet, és felnevelését ígerte; de mivel kegyetlenül bánt vele, a' gyerkőcze tőle elszökött, és az erdőkben holyogván, vala-

mi Klastromba jutott. Itt a' Barátok felfogadák, reménylven hogy majd a' Szerzetőknek felnevelhetik, de midőn ezen szándékjokat megtudta, ezektől is el illantott, és 1760-ban valamelly kötélén tánczoló kókler Társasághoz adta magát, kik között még azon esztendő October hónapjában Lajbachban játszott legelőször, úgy mindazonáltal hogy a' legalább való foglalatosságokat is önéki kellene végezni, úgymint: a' játékot kido-
bolni, czédulákat írni, gyertyákat tisztogatni. Így töltött el 10 hónapot, de bele únván, Karintheában Arnoldstajn Klastrom Gazdaságánál Íróvá lett; majd ebből is kiműlván, 1762 szülőihez vissza tért, kik, mivel magok is nyomorúságosan éltek ismét a' borbélyságra igazították. De a' theátrumhoz benne felgerjedett kedve a' békességes élet-
től újra el vonta, és Regedében (Radkersburg) ismét bújdosó társasághoz állott, mellyel utóbb Varasdra, Eszékre, 1764-ben Temesvárra, és következő esztendőben Nagy-Szebenbe jutott. Itt a' Társaság Igazgatóné-
jának legidősbb leányát Therézt el vette, és evvel együtt vetélkedvén, magát Erdélyben úgy megkedveltette, hogy Gróf Bruckenthal, az Erdélyi Gubernátor, Bétsben Kaunitz Herczeg asztalánál Gróf Durazzo, Theátrum Igazgatója előtt, annyira magasztalta, hogy az ifjú házaspárt még azon esztendőben Bétsbe meghívnák, a' hova 1766-ban Húsvétra megérkeze. Felesége először Columbina személytét játszotta, és igen nagy

kedvel fogadtatott, ötet pedig tsak Al-Tiszt személyre tették, és fel se vették; azért 1767-dik esztendőben bútsút vett, és valamelly Kurzné Társaságához állott, és Német Országának nagyobb városait mind megjárta.

Brockmannét Düsszeldorfból, 1769-ben ismét Bétsbe meghívták; ő pedig Kurz-né Társaságában megmaradt 1771-ig, a' midőn már 25 esztendős lévén szép Orczájáról's helyes testállásáról elhíresedvén, a' játékszínen is annyira tökéletesítette magát, hogy ama' híres Schröder Hamburgba meghívá. A' szép de Ifjú ember, hogy még inkább tetszessék, tsillagó hajporral (Spiegelglás) hintegette haját melly annyira jutott, hogy minden haja elmenne, és kényteleníttetnék parókat viselni. A' mit ritka színjatszók tselekesznek, ő vándorlásában az emberi indulatok minémüségét figyelmetessége által kitanulta, és Schröder igazgatása alatt a' játszószínen azoknak előadásában magát annyira tökéletesítette, hogy kedvezvén mesterségének az igen tiszta hangú, és minden változásokra, alkalmas szava, tsak hamar a' Hamburgi Publicumnak legkedvesebb játszója lett. És mivel időközben más nyelveket is nagy igyekezettel megtanult, különösen az Anglus nyelvet, és a' főbb Társaságoknak módját egészen tulajdonává tette; ezen finom társalkodására nézve mindenüt igen kedves volt, úgy annyira, hogy Hamlet személyében az ő képét lemettszetnék, és az Újságok nem gyöznék ötet magasztalni. Nagy hírenél fogva az idősbb

Müller, József Császárnak parantsolatjára Német Országot megjárván, ötöt is a' Bétsi Theátrumra 2000 forint fizetéssel felfogadta. Út közben Berlinben Hamletet játszotta, és olly nagy kedvel fogadtatott, hogy Schink az ő játszását különös könyvben leírná, Abramsohn híres pénz-mettség pedig az ő tiszteletére Emlékeztető pénzt készített, mellynek egyik oldalán Brockmann képe ezen Irással: „Brockmann Actor utriusque scenae potens”. — A' másik oldalán ezen vers látszatnák:

„Peragit tranquilla potestas
„Qvod violenta nequit”!!

Alól pedig: „Berolini Die 1-a Jan. 1778” — Bétsbe eljutván, először nem látszottak igen kedvelleni játékát, de utóbb megtudta győzni a' Publicumot úgy hogy minden új játékban újjabb tökéletességet mutatna, mellyre nézve József Császár is ötöt személyessen megkülömböztette, és képét, az Udvari Lózsiba való bemenetelnél feltétette. 1789-ben pedig az Udvari theátrum igazgatójává nevezte. — 1791-ben elvégződött az ő Directorsága, 's ezután meglátogatta szülő földét, utóbb Berlint. Meghalt 1812-ben, azt az emlékezetet hagyván maga után, hogy minden személyt a' legtulajdonabb minémiségében elő tudta adni: a' leghathatósabb indulatokat szinte úgy, mint a' legszelídebb lágy el beszélléseket. Némelly Játékokat is készített, nevezetesen 1791-ben ezt: „A' Ketskeméti Özvegy”. —

1795-ben: „A' Zsidók”. — „A' Limburgi Vár”
— és 1802-ben: „A' Familia vatsora”.

Némelly ismeretlenebb Nemzeteknek szokásaik.

Arago a' világot körül övedzvé, kü-
lömbféle ismeretlen Népeknek szokásaikat le-
írja. (Promenade autour du monde) Sand-
wich szigetéről e' következendőket beszéli:
„Sandwich szigetében a' Királynak felsőségi
jussa mellett hét bálványa vagyon, a' Ne-
mességnek hat, és így a' mint kinek rangja
kisebb vagy nagyobb, több vagy kevesebb
a' bálványa. A' Pogány papok három rendre
vagnak felosztva, a' kitsinyek (fél papok)
az egész papok, és a' fő papok. A' főnek
feje azt mondja maga felül, hogy ő nem
csak az állatoknak, hanem az elementumok-
nak is parantsolhat. Minden hónapban kétszer
különös tilalmakat botsájt közre: p. o. Meg-
tiltja hogy a' kakasok ne szálljanak; és a'
tengernek hogy hullámot ne hánnyon. Tudni
való, hogy sem a' kakasok, sem a' tenger
nem tellyesíti parantsolatját. Mind e' mellett
annyiszor megújítja parantsolatját, a' hány-
szor azt törvény szerént teheti. — Cruise
Richard, Angol tengeri Kapitány Neu-See-
landiában tovább tartózkodván, ezen sziget-
beli lakosoknak szokásaikról e' következén-
dőket beszéli: „Jöllehet a' szigetekben zöld-
ség és vetemény bőven terem; jóllehet az

erdők és a' tenger szinte pözsög a' táplálásra alkalmas állatoktól, mindazáltal a' bárdolatlan lakosok leginkább gyönyörködnek az ember husában. Cruise az ő ott létele alatt sokszor látta ezen vad népeket az ő kóborlásaikból vissza térni. Mindenkor számos emberi fejeket hoztak magokkal; mellyek a' megölt, és megemésztett ellenségeiknek maradványai valának. — A' Neu-Seelandiak sokszor Port Jaksonba mennek fegyverekért. Egykor ezen kiküldöttjeik Cap. Cruisének hajóján tértek vissza szigetökhöz. Az ő rokonnyaik kimondhatatlan örömmel fogadták. Midőn egymást üdvözölték, orrok hegyét értették egymáshoz, ha ez megtörtént majd fél óráig ordítottak egymás fülébe. Valamelly Neu-Seelandi azt hallá az Angoloktól, hogy Európában a' patkányok nagyobbak volnának, mint Neu-Seelandiában, a' hol azok felette számossak. Azonnal megkérte az Angolokat, hogy hoznának néhányakat magokkal, hogy a' Neu-Seelandi patkány faj meg-nemesíttessék. Ezen kívánságát a' szigeti lakosnak nem kell tsudállani, mert a' Neu-Seelandiak a' patkányokat legjobb eledelökhöz lenni tartják. Úgy látszik, hogy ezen emberek a' pallérozódásra sem igen alkalmasak, mert ha a' Missionáriusok nekik a' dolog felül, vagy a' szelídebb erköltsök felül valamit szólnak azonnal el alusznak; azonban, ha a' harcról szólnak, tehát úgy felserkennek, mint hogyha a' puskaport szikra éri. Egy szigetbeli ifjút már több ideig ta-

nitgatták a' Missionáriusok, mindazáltal, a' hányszor szerit tehette, mindég az ő tsatái-
ról szóllott, és hogy itt és ott ennyit meg-
ölt. De hogy tanúját adja jámborságának,
azt is hozzá adá, hogy ő egyet sem evett
meg a' megölettek közül, és hogy vasárnap
a' gyilkolástól magát megtartóztatta. (L. Jo-
urnal of a ten months residence in New-See-
lande).

A' Straszburgi Fő Templom' hires órája.

Ezen órának plánumát a' hires Mathema-
ticus Dasybodius Konrád gondolta ki. Készi-
tette pedig három nevezetes művész: u. m.
Habrecht Isák, Abrahám, és Josiás. — A'
Mechanikának nagyobb remekét alig lehet
találni. Több apróbb és mesterséges készüle-
teit elhalgatván, e' következőket említ-
jük: Hét alak a' hétnek hét napját képezi:
u. m. Apolló a' vasárnapot; Luna a' hetfőt;
Mars a' keddet; Merkurius a' szerdát; Jupi-
ter a' tsötörtököt; Venus a' pénteket; Satur-
nus a' vasárnapot. Ezen alakok kotsiban ül-
nek melly ez ő nékik szentelt állatoktól hu-
zattatik. A' mint a' hétnek napjai egymásra
következnek, azon rendben jelennek meg a'
bálványok képei. Az óra táblájának egyik Ka-
rimáján a' fertály órák, másikon a' minuták
állnak. Mindegyiknél egy egy angyal áll.
Az egyik ezen angyalok közül valahányszor

az óra üt, Királyi pálczát emel fel a' más-
sik minutum órát mutat elő. Az órának más
részén négy panczélos vitéz volt, mellyek az
életnek külömbféle szakasszait képezték. Ezen
vitézek alakai minden fertály órában, az alat-
tok függő harangokon gyönyörű melodiákat
játszottok. Ezen figurák fölött állott az óra
harangja. Ennek egyik felén Kristusnak alaka
állott. Ellenében által a' halálé. A' halál min-
den fertály órában a' haranghoz közelített az
órát akarván elverni; de a' panczélos vitézek-
től mindég vissza üzetett, míg az óra elnem
érkezett. Ekkor Krisztus alaka vissza vonta
magát, és a' halál, az órát elverte. Az órá-
nak más részében kakas látszatott, melly a'
harangok melodiája után kétszer szólt, és
szárnyait tsattogatta. Ezen remek munka hosz-
szú idő alatt nagyon megromlott.

Rejtett szó.

Ki nékem áldozza magát,
Érzi első tagom sullyát,
Ezt tekintsed fej nélkül,
Varga kezén megkerül.

Kalós Imre!

J e g y z e t. A' 14-ik számbeli Rejtett
szó: Istálló. Szerzője: (Zomboresevicz Vincze).

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(16.)

Az Aldobrandini menyegző.

(Kép)

Ezen Falképet Zuccaro Képirónak, úgymint szemmellátó tanúnak bizonyysága szerint, a' régi Esquillinnek földalatti boltozataiban találták 1606-ban (kétségkívül Titus Tsászár fürdőinek omladékai között). Efe-ven színe és szépsége miatt a' fal közül ki-fürészelték, és Aldobrandini Cardinalis me-zei palotájában üveg alatt felállították. Davy tudósítása szerint ezen képnek mostani bir- tokossa valamelly Nelli Úr. Ritka szépsége miatt a' művészeknek, és a' mesterséget ér- tőknek figyelmét régen magára vonta. A' hí- res Davy festékeit a' Chémia tudomány tör- vényei szerint megvizsgálta. Tapasztalásait Gilbert „Annalen der Physik” havi írásában közlötte 1816-ban. — H. Meyer Kir. Taná- tsos pedig mesterségbeli bötséröl egész könyvet írtt ilyen Czím alatt: „Die Aldo- brandinische Hochzeit, eine archäologische Ausdeutung von Böttiger; nebst einer Ab-

handlung über dies Gemählde von Seiten der Kunst betrachtet. Dresden 1810". — Ezen Falkép valamelly régi Görög menyegzőt ábrázol; hosszúsága $8\frac{1}{2}$ láb; magassága 4 láb, az alakok rajta 20, 21 hüvelk nagyságuak. Ha az ember a' képhez közel áll, alig lát színt, és meg nem foghatja, hogy miben áll tulajdonképpen azon képnek varázsoló ereje, mellyel bir ha azt az ember valamivel távuladról szemléli. Ekkor nem tsak az alakoknak rendes Lineái, hanem a' festékeknek legtisztább, és majd észrevehetetlen változásai, a' világos és árnyékos színeknek játsziságai tsudálatos tisztasággal előtűnnek. És ezen tulajdonsága miatt ezen Falkép egy a' maga nemében. A' festékekhez vett természeti testek figyelmünket annyira magokra nem vonhatják, mint a' festékeknek keverése, és az azokkal való bánás módja, melly által ezen tsudálkozásra méltó tulajdonságot bájолhatták a' képre, nem tekintvén azt, hogy mindegyik alak olyan, mintha tsak az élethől szakasztották volna ki. A' képen tíz alak vagyon, mellyek három féle helyheztesítésben jelennek meg: u. m. A' menyasszony szobája előtt; a' menyasszony szobájában; és valamelly harmadik szobában. Az egész képnek világos fenék festéke vagyon; de ez sokkal vékonyabban vagyon a' falra vonva, mint most szokták. Három asszonyi alaknak fehér ruhái olly vékonyan vagynak színezve, mintha a' tus festéket tsak úgy lehellették volna rá-

jok. Az ágy terítője, a' menyasszony pártája, főkötője, és czipői sárga színnel vagnak festve. Ezen szín tisztább, és ragyogóbb, a' legújabb képek sárga színénél. A' test szín az asszonyoknak arczulatain, olly eleven és olly gyengéded, mintha mindegyik alak élne. Fő színe a' képnek a' bíbor szín, melly az asszonyi ruházatoknak nagyobb részét teszi, és majd késsel, majd másféle pirossal egyvelítve gyönyörűen változik. A' tiszta bíbor szín az egészre mintegy rá lehelve látszik, különösen pedig a' völegény palástján tündöklék. Ezeken fellül még a' kék, az Ultramarín, a' sötét barna (a' legmélyebb vonásokhoz), és a' fekete festéknek is nyomai látszatnak. A' kép egyébként ollyan mint a' kiemelkedő képek (Bas-relief), mert jóllehet a' festő háromféle helyhezetben adja elő alakait, mindazáltal azok mind egy sorban állanak. — 1655-ben az omladékok között más illyen képet is találtak, melly Róma isten asszonyát ábrázolja, arany trónuson ülve. Ezen Falkép is (valamint az előbbi) eleven színeire nézve Raphaelnek al fresco képeit meghaladja; mellyeket a' Vaticanumban láthatni. Raphael Falképeinek színei a' hosszabb idő alatt valamennyire meghalványodtak, és megromlottak; de az említett régi képeknek színei minden viszontagságok mellett eredeti szépségökben díszlenek.

A' Városoknak kövel való kirakása.

A' Városoknak kövel való kirakása igen régi szokás. Pompéji, és Herkulanum városoknak útszáin Láva-kőpalló volt. Az újabb Európai városok között Cordova volt az első, mellyet kövel kiraktak. Ez 850-ik esztendőben történt, midőn a' várost, második Abdorrhaman, a' negyedik Spanyol Califa, székének választotta. — Páris városának a' XII. században még kő pallója nem volt. II. Fülöp Királynak Orvosa Rigord ezt beszéli, hogy egykor a' Király palotájának ablakánál állván, a' Szeinét szemlélgette. Éppen sok kotsit vontattak a' süppedős sárból, melly által igen kellemetlen bűz hatott a' palota szobáiba. A' Király tehát megparantsolá, hogy azon utat kövel rakják ki. Ez 1184-ben történt. Az előtt Páris városát nagy sara miatt Lutetiae-nek (Sáros Városnak) nevezték. Fülöp Király Párisnak nevezte. Más Franczia városok azután nem sokára el kezdték útszáikat kirakatni. — London városának még a' XI. század végével kövel rakott útszája nem volt. 1090-ikben, midőn Cheapsidben a' St. Marie le Bow templomot jobb lábra állítának négy gerenda a' tetejéről leesett. A' tudósítások szerint ezen gerendák olly mélyen süllyedtek a' sárba, hogy jöllehet 26 láb hosszúságúak voltanak, alig maradt ki 4 lábnyi belőlök, melly el nem süppedett. A' városnak feneke, tudniillik igen púha föld vala.

A' Holborni útszát Londonban tsak 1417-ben kezdték kövel kirakni. Az Ország útja Londonban akkorában olly süppedős volt, hogy a' Királynak szekerei mindúntalan megakadtak. Londonnak külső városit 1544-ben, 1571-ben, 1605-ben kezdték kirakni. A' Smiethfieldi nagy piaczt 1614-ben rakták ki először kövel.—Augsburgban 1415-ben kezdték a' körakást. Gwerlich Háza előtt (melly az akkori marha álláson volt) gyalog járást akarván készítetni az egész városnak figyelmetességét munkájára vonta. Mert megtetszvéen a' köpadlat, a' Város Magistrátusa az egész várost kövel kirakatta. — Berlin még a' XVII. század elején nem volt kövel kirakva. Az új piac (Berlinben) 1679-ben a' Király útsza pedig tsak 1684-ben nyert köpadlatot.

Pestis, és Tűz Londonban.

El-felejtethetlenek lesznek azon szeren-
tsétlenségek, mellyek London városát 1665,
1666-ik esztendőben érék. 1665-ben tudni-
illik a' Pestis dühösködött Londonban. Májusban kezdette pusztításait, és Octoberig
nőttön növe Lord Clarendon szerint 160
ezer embert ragadott el. Dr. Hodges fel-
számolásai szerint pedig tsak 68596 embert.
A' boltok mind zárva valának, az útszák
puszták. A' Heresztúton imitt amott tűz
pislogott, mert nem volt kéz, melly a' láng-

ra éghető szert hordott volna. A' madarak alatt röpültek. Minden ajtóra keresztet valának felfüggesztve, és alájok ez írva: „Uram, irgalmazz mi nekünk”. Óránként halottas szekér ment az útszákon keresztül; előtte pedig sírángozó emberek harangotskákkal ezt kiáltván: „Hozzátok el a' halottakat”. Minden vagyomossabb ember biztos helyre vonta magát: de a' Történet Sheldon Érsekről, Monk Generálisról, és Lawrence Lord Majorról tesz emlékezetet, kik az utolsó szempillantatig, életök legnagyobb veszedelmével gyámolították a' Lakósokat. — Gyanítják sokan, hogy Hollandiából terjedett el Londonba a' Pestis. Különös az, hogy a' Pestisnek uralkodása alatt soha szél nem fújt, sem eső nem esett. Alig múlt el a' Pestis 1666-ikban September 2-kán tűz pusztította el London városát. A' városnak $\frac{3}{4}$ része hamuvá lett. Tíz ezer ház, a' Fő templom, más 98 templommal, a' Tanátsház, a' Börse, a' Vámház, minden más nyilvánvaló épületekkel elégett. A' dühösködő szélvész miatt nem lehetett a' tüzet oltani. A' York Herczeg (II. Károlynak testvére) későbbi Angliai Király egész útszákát vetteget fel puskaporral, 's tsak így vethetett gátot a' lángok özönének. Wren híres építő mester az omladékok fölé különös plánum szerint akará a' várost felépíteni: de, a' mint mondják, a' roszakarók a' Parlamentumot arra birták, hogy az ő rajzolatait el nem fogadná, jollehet azokat

minden ember bamulá. Így tehát tsak szélesebbre építgették a' fő útszákat; és megtöltötték a' fa házaknak építtetését. (Wren építette a' Sz. Pálnak híres templomát).

Bajoni Sunkák.

Bajonból szerte küldtetetett Sunkákat a' város körül majd 10 mérföldnyire terjedő környékben készíttik. A' sunkák rendszerént olly nagyok, hogy 15—20 fontot is nyomnak: de nem annyira nagyságok, mint kedves ízök teszi nevezetessé, mellyet nekik mind a' sertés hizlalás módja, mind az el készítés szeréz. A' sertéseket rendszerént makkal, lóherrel, és kukoriczával hizlalják; a' sunkát Solieszből való sóval sózzák be, és 30 nap a' sóban haggyák; ebből kivéven langy meleg vízzel kimosván 24 óráig árnyékban kiszáritják, azután megfüstölik, de ezen füstölés nem tart nálók tovább egy óránál. Ezen készítés által a' sunka különösen kedves ízűvé lessz, és a' Francziák kiváltképpen használják a' nálók szokásban lévő pástétomba. Szárazon akár mennyire el lehet küldeni, de a' tengeren hamar megromlanak.

Rövid vígasztalás.

Midön a' Franczia sereg Villnába menne, nagyobb Osztályai Rovno és Troki között megállapodtak. Junius volt, és igen me-

leg napok. Napoleon a' Gárda egyik Gyalog Regementjénél megállván, láta egy öreg Granatérost hogy ellankadván egy köre leült, 's így szóllítja meg; „Elvagy fáradva”? — melyre az öreg: „Igen is Feiséséges Uram, a' mai útunk nekem egy kitsit hosszúnak tetszik”. — Napoleon erre: „Hogy hogy? hiszen Páristól egész eddig még csak egy Stáció”. — Ezen felelet a' Fő szálláson is el terjedvén, nagyon hihetővé tette a' mit már előbb rebesgettek, hogy neki tellyes szándéka egész kelet Indiáig menni.

A' Simonettai Echo.

Simonetta, mulató Kastély közel Mailandhoz. Itten igen nevezetes Echo vagyon: ha t. i. valaki azt kiáltja Narcissus, tehát az Echo az utolsó syllabát harmiczsor, negyvenszer viszhangozza. Ha tehát valaki 30-szor hallja sus (disznó), nevetni kezd, akármelly komor volna. Különös még az, hogy más féle hangokat 3, 4 szernél többször nem viszhangozza. Kivétel gyanánt a' Pistoly durragását kell említeni, mellynek hanyja egész erejében 50, 60-szor vissza verődik.

Rejtett szó.

Nézd a' végét, teszi Vadász;

Első fele csak hadarász.

Ha egészet szemléled,

Fejét kezében leled!

Jegyzet. A' 15-ik számbeli Rejtett-szó: Kártya.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(17.)

Pesti Pomologia.

(Ismértetésre méltó példa).

A' mi külföldön igen is szokott dolog, az Magyar Országban szokatlan. A' külföld bár mi érdemes kitsinyt Tudományban, vagy mesterségben teszen, azt azonnal Újságokban, Hirdetésekben, ajánlásokban kikürtöli, terjeszti el annyira, hogy az egész Világgal megösmérteti, megkedvelteti, és megvéteti. A' Magyarok, elhitségből-é vagy áltállásból? ha egy hirdetést nyomtattak, megelégszenek vele, 's így sok érdemes elme és kézi munkájok tsak félig meddig leszen ösmeretesé a' nélkül, hogy kelete lenne. És ha olykor hirre kap is, azt a' szorgalmatos szomszédoknak köszönhetjük.

Hogy a' többit el hallgassam; nem rég Majer Ferencz Úr Pesti kereskedő által Német nyelven kinyomtatott Fák és Venyegék' Catalogussa akadt kezembe, a' mellyben elő adatik, hogy Pesten T. Nemzetes Légrády László Orvos Úrnak a' Váczi út' nevű út-

száján 1203-ik szám alatt lévő kertében Faoskolájából 200 külön különféle alma, majd annyiféle körtve nemeket, úgy a' szőlőnek, szilvának, cseresnyének, meggynek, őszi, és kajszi baraczkának, 's a' t. majd minden legelső rangú 's ritkaságú fajtaít meg lehet szerezni.

Ezt olvasva, megvallom, sokallottam a' hirdetményt; de kíváncsiságból el mentem a' kertbe, 's valóban úgy találtam, a' mint hirdetve volt. Sőt azt a' különöst is tapasztaltam, hogy kiki a' maga agyagos, vagy homokos földű kertéhez képest választást tehet. Tudniillik, agyagos, vagy homokos földben kidíszlett fa tsemetét vehet: és ez arra szolgál, hogy hasonló földbe el ültetvén a' tsemetét, nem féltheti a' kiveszéstül, vagy el kortsosodástul.

De még e' mellett ottan olly fákat is lehet venni, a' hol egy fán kettőtül kezdve egész harminczig külön különféle gyümölts fajták vannak, hogy ennél fogva azok, kiknek inkább a' fajták megszerzésére, mintsem a' fákra szükségek vagyon, a' magok czéllját legöltsőbb 's legkönnyebb módon hamar el érhessek. —

Bizonnyára megérdemli, hogy errül a' gazdag gyümöltsös Gyűjteményről, melly mind a' Hazai, mind a' Külföldi nemesebb Gyümölts' nemeit magában foglalja, 's azoknak közönségessé való tételét és Ország szerete leendő el tenyésztését tárgyalja, a' Magyar Publicumot figyelmessé tegyük 's arra ger-

jesszük, hogy a' mit itthon a' magunk Éghajlatjában, a' magunk földéhez alkalmaztatva tetszése szerint megkaphat; azt külső országban, mellynek földje 's éghajlata a' miénktől igen különböző, ezentúl drágán ne keresse, ne óhajtsa, és pénzét oda annyival is inkább ne vesztegesse, mivel a' messzün-nen hozott, össze marczongolt, gyökerében félig el száradott, de külömben is ösméretlen nemű Gyümölts fákból, mellyeket a' Külföldi Fa kereskedők mesterséggel, leginkább trágyával 's öntözéssel a' nyövésre siettetnek, a' mindennapi tapasztalás szerint mind a' megfoganzasra, mind a' gyümöltsözésre nézve kevés az öröm. Ide nem számítván a' fárad-ságot, és a' kipótolhatatlan idő vesztest.

Mind ezeknek tekintetéből, valamint a' gazdaságnak más egyéb ágaira nézve több érdemes Hazafiaknak tett iparkodások a' közköszönetet megérdemlették; úgy a' fentebb említett Légrády László Orvos Úrnak is abbéli igyekezete, hogy a' köz jónak előmozdítására éppen Hazánkban közepében Pesten olly nevezetes, és sok ritkaságú gyümöltsfa, és szőlő Gyűjteményt szerzett, mellyből kiki ország szerte a' tavaszi és őszi Pesti Vásárok alkalmatosságával legkönnyebb módon 's legkevesebb költséggel 's minden hitellességgel részesülhet, a' köz kihirdetést, a' köszönetet és ditséretet igen is megérdemli. És, mivel nem csak a' fent írt kereskedő hirdetése: de maga Legrády Úrnak gyümöltsös kertye is, vagy is inkább munkája, mel-

lyet olly terméketlen folyó homokon rövid idő alatt a' köz bámúlásra végre hajtott, azt mutatnák, hogy a' gyümöltsfa tenyésztésben 's annak sokféle nemesítésében nem kevés tapasztalása 's tudománya vagyon; óhajtanánk hogy tapasztalásait időről időre a' felvett Tárgyának következtetésében írásban közönségessé tenné, 's így a' Magyar Pomológiát tudományosan is terjesztené a' Magyar Világban.

V.

Siderographia.

Siderographiának neveztetik azon mesterség, melly által ollyan metszésre alkalmas aczél táblák készíttetnek, mellyekről a' beléjük vésett rajzolatokat, más aczél és réz táblákra nyomhatni; 's az által a' lenyomásokat véghetetlenül szaporithatni. Ezen mesterségnek feltalálói Perkins, Fairmans és Heath Amerikai művészek. — A' Siderographiai táblákhoz öntött aczél táblákat kell venni. De hogy ezekbe a' rajzolatokat bele lehessen vésni, lágyabbá kell tenni az aczél külső színét, melly az által történik meg, hogy az aczélnek alkotó részeiből a' szenet elvonjuk. Az aczél táblát tudniillik öntött vasból készült tsöbe kell szorítani, hol az vassporral legyen körülvéve. Ekkor négy óráig fehér lángban kell izzasztani; azután pedig két hüvelknyire korommal és hamuval betakarni, hogy a' levegő hozzá ne férjen. Meghülése után azon

táblára reá lehet vésni a' rajzolatokat. A' metszett táblát a' művészek Anyagnak, (Matrice) hívják, mert erről a' tábláról nyomatik le más táblákra a' rajzolat, és ebben áll a' Siderographia mestersége. Hogy a' lenyomásokat végbevihezzük, görgöt kell készíteni öntött aczélból. A' görgőnek köre akkora legyen, hogy az anyag táblát fordulva egészen befördje, és külső színe hasonlóképpen a' széntől ment legyen, hogy elég lágyssággal birjon. Ezután alkalmas műszerekkel az anyag táblához kell nyomni, melly által az anyag táblába vésett rajzolatok a' görgőbe nyomattatnak. A' rajzolat kiálló vonásokkal fog a' görgőn lenni, és a' rajta lévő rajzolat tulajdonképpen az, mellyet más réz és aczél táblákra nyomunk, hogy a' lenyomásokat számuélkül sokasíthassuk. E' végre a' görgő színét ismét kemény aczéllá kell tűzben edzeni, hogy a' lenyomást megbirja. A' lenyomásokhoz megkívántató aczél táblákat pedig az említett mód szerént szén szeszöktől menté kell tenni, hogy külső színök lágyabb legyen, és így a' rajzolatot könnyebben felvegyék. A' réz-táblákat — úgy is lágyak lévén — nem szükség el készíteni. Ezen táblákra tehát a' görgöt reá nyomjuk, és az egész rajzolat szinte olly bevéssett formában fog a' táblákon lenni, mint az anyag táblán volt. Az így el készített Táblákat ismét kemény aczéllá kell edzeni, melly el készítés után számtalan lenyomásokat lehet velök tenni. — Aczéllá fognak pedig változni, ha a' tőlök el

vont szénszeszt ismét megadjuk nekik. Ez e' következő módon történik: Régi bőr darabokat zárt edényekben hamuvá égetünk. Ezen hamut azután finom szitán által verjük. Az aczél tábla ismét öntött vasból készült formába záratik, és abban legalább egy hüvelknyire az említett hamuval behintetik. Ezután tűzbe tétetik, míg az egész forma vörös lánggal nem ég. Az aczél táblák vastagsága szerint 3—5 óráig hagyatnak a' lángban, melly idő után a' formából kivétnek, és hideg vízbe mártatnak. Midőn már majd végképpen meghültek, bekell a' táblák rajzolatát faggyúval kenni, és azután a' táblát ismét megmelegíteni, míg a' faggyú füsté nem válik, ezután ismét meghűteni. Ezt háromszor négyszer kell a' táblával tselekedni, és csak az utolsó bekenés után a' hideg vízben végképp meghűteni. A' tábla színe ekkor sötét-kék színnel fog birni, 's valamitskét lágy fog lenni; különben keménysége miatt nem volna elegendő alkalmas a' papirosra való lenyomattatásra. Ellenben az anyag táblának, és a' görgőnek szalma sárgasággal kell birnia, melly felette való keménységet jelenti. Hogy a' táblák meg ne rosdásodjanak Perkins szerint, Terpetin olajból és kaoutsukból készült vegyüléssel kell bekenni. Ezen mázat azonnal le lehet simítani forró terpetinbe mártott ötsettel. — A' Siderographiának fő haszna abban áll, hogy a' papiros pénznek másolását megnehezíti. E' végre már több Éjszak Amerikai Bankók éltek vele. Sok hi-

res Művészekkel tudniillik több apró Vignetteket készíttetnek, mellyeket egy fogásban valamelly nagyobb táblára reá nyomnak, és ez által számtalanul szaporítják. Egy illyes táblának el készítése egyes embernek több idejébe és munkájába kerülne mint a' hasznának nagyságához képest arra fordíthatna. — Asa Spencer Amerikában ezen mesterség által olyan rajzolatokat készít, mellyek a' Kaleidoscop figurái szerént, bizonyos fogás által ezer meg ezerféleképp változnak. — A' rézmetszés gyanánt csak azon esetre érdemes a' Siderographiát használni, ha valamelly rajzolatnak felette nagy számú lenyomásai kívántatnának. Azon esetben tudniillik, ha valamelly képnek sokasításához legalább három réztáblát kellene metszetni.

Nevetséges kotsizás.

Huddy Úr, nem rég meghalálozott Posta Mester Lismoreben, Angliában egyszer fogadásból $3\frac{1}{2}$ német Mérföldnyi utat Fermoy-ig következő késszségen tett meg: u. m. tsézája volt egy avúlt ausztrigás Hordó, ebben fenállva hajtotta Huddy Úr az ő befogott vonó marháit, t. i. egy disznót és egy lúdat. Az új Faeton fejében vörös hálósapka vólt, lovait közönségesen szokásban lévő kotsi ostorral hajtotta olly foganatosan, hogy 17 minuttammal hamarább elérne a' kiszabott időnél Fermoy-ba, 's így megnyerte a' 25 font Ster-

linget, melly fogadásból felvált téve. Huddy
Úr ekkor lehetett már mintegy 96 esztendő, de tudni kell róla hogy ő igen különös jó kedvű öreg volt.

A' Rhinoczerosz szarv.

A' Rhinoczerosz orrán nőni szokott szarv olly sűrű, tömött, hogy abból külömbféle kézi eszközöket lehet esztergálozni. Nevezetesen Mekkában, a' hova Abissziniából viszik igen szép ivó poharakat, tobák szelenczéket 's a' t. készítenek belőle. Az illyen poharaknak az a' tulajdonságok, hogy ha megmérgezett italt töltenek beléjük, azonnal feketés foltok ütődnek ki rajtok, 's ezen tulajdonságokért igen nagyra bötöslik őket az előkelő Arabsok.

M e s e.

Éltem a' meddig élhettem,

Vizes sóban örvendettem:

De, hogy ellen kézre jöttem,

Ugyan sóval ölettettem.

J e g y z e t. A' 16-ik számbeli Rejtett-
szó: Tséplő, lő, tsép.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(18.)

Nürnbergi Üveg-festés.

Régi kérdés a' mesterséges festők között: miként kellene a' közép századokban keletben volt üveg festéseket követni? E' végből M o h n Testvérek és K o t h g a s z n e r Bétsben, és F r a n k Münchenben szerentsés próbákat tettek ezen régi üveg-festésnek megújításában: de még is az új módok feltalálása nem látszott elégségesnek arra, hogy nagyban gyakoroltassék, és a' Gothus alkotású templomok üveg ablakaira fordíttathassék. Az újjabb mesterek minden tárgyat egy kis táblátskára helyheztek, és így az ő tehetségök nem látszik arra elégségesnek, hogy azt nagyban elő adhassák, és nagyobb távolságról a' rajzolásokat, és színeket szembe tüntessék. Ehhez járul az is, hogy a' képeknek nagyságával azoknak töredékenysége nevededik, ellenben az árok minden arányosságon fölljül nagyobbodik. Tsak úgy lehetett eddig tekinteni az újjabb üveg festéseket, mint ritkaságok gyűjteményébe tartozó da-

rabokat. — Most Nürnbergben első példa mutattatott a' nagyobb üveg festésekben, és pedig olly tökéletesen, hogy a' régi mester-ség ezt meg nem haladja. Heydeloff építő Mester, és a' Politechnicum Intézetben lévő Tanító; midőn Sz. Szébald Templomában a' régi üveg képek megújjíttatnának, olly tapasztalásokat szerzett magának, melyeknél fogva, midőn a' Sz. Jakab Templo-mát megújjíttanák, a' Karban lévő ablakokon a' régi üveg festések mellé maga is olyakat készített, melyek a' régiekkel egyenlőségben állanak. Az ő képe 20 lábnyi magasságú és 6 lábnyi szélességű. Ezt ő 18 táblátskák-ból állította öszve, és rajtok a' Bajor Lajos Tsászárt aranyos thrónusban ülve, bíbor palástban, és barna dolmányban adja elő. A' thrónus Gothusi izlés szerént ki van cifrázva, és mellette két oldalról Sas, és Oroszlány áll. A' lábánál lévő fehér táblán Deák nyelven való írás látszik, ugyan a', melly Nürnberg városának ezen nagy jótévőjét jegyzi, úgy vala-mint a' Város Tanátsházában, ugyan az ő ké-pe alatt látszik. Mind a' rajzolásnak szoros meghatározottsága, és szembetűnő kitettség-se, mind pedig a' színeknek fényessége és tüze ezen új mesteri művet a' régiekhez tel-lyesen hasonlóvá teszi, és ha a' bíbor szín emezeknél valamivel homályosabb is; de az új képen látszó képfesték, 's kiváltképpen a' viola szín, meghaladja a' régi képek ele-venségét. Ennél fogva minthogy a' tárgy igen helyesen választatott, és az új mester-

ség a' régivel illy szép vetélkedésben állott elő, minden tekintetben megérdemli, hogy a' mesterségeknek kedvellői ezen új művre figyelmetesek legyenek.

A z Á l o m.

A' léleknek ereje soha nem nyughatik, hanem folyvást munkálkodik. Ennél fogva mind az értelem, mind az ítélet, mind az okoskodás akkor is munkálkodik, midőn ezeknek munkálkodásait észre sem vesszük. Így dolgozik álmunkban is, hanem azon különbséggel, hogy az ember ezen munkálkodást észre nem veszi, és észre vétele által nem kormányozhatja. Ugyan azért az álomban nagyobb erővel 's elevenséggel munkálkodik az alsóbb lelki erők, 's kiváltképpen a' képzelődő tehetség, mellynek hathatósága annyival tüzeesebb és munkássabb, mennél nagyobb erő és elevenség vagyon az ember testében. Ehhez képest, ifjúságunkban sokkal inkább álmodozunk, és álmainkról inkább megemlékezünk. Mind azáltal idősbb korunkban is, noha gyengébb a' képzelődő tehetségnek ereje, az álmodozásra szinte úgy alkalmatosságot lel lelkünk ha, vagy külső, vagy belső okok ingerelnek. Mert a' léleknek mindenkor bizonyos tárgyának kell lenni, a' melly neki foglalatosságot adjon, akár az külső benyomásokból, akár belső változásokból eredjen. Így gyakran valamelly

hang, vagy zördülés, vagy testünknek kellemetlen helyheztetése, különös álombeli munkálkodásra ad okot a' léleknek. Innen erednek a' halálról, temetésekről és más kellemetlen jelenésekről való álmodozások, melyeket lelkünknek képzelődő ereje ezer meg ezerféle változtatásokkal, magának öszve alkot. Így munkálkodnak lelkünkre a' testünkben történő változások is, és majd az indulatokból bennünk támadott erősebb vagy gyengébb érzések, a' léleknek éjjeli munkálkodását a' nappali tárgyakra vezetik, és azt hatatosan foglatoskodtatják. Így a' testnek még előttünk ismeretlen, de magában már munkás beteges állapota kedvetlen érzéseket gerjeszthet, melyeket a' képzelődés, hasonlatosságok, ellenkezések, öszve illetek, és okozások öszve kaptcsolásával, sokszor hosszas következésű elmebeli tünődésekre nevel. Így bizonyos tudós, a' ki vér pökésre hajlandó volt, mindenkor előre megálmodta vér pökésének el következését, mert már a' testben megváltak azok a' készülétek, melyek a' betegségnek kitörését okozták, noha ő még előtte való nap azokat észre nem vette. Így a' léleknek nappali munkálkodásából és nagyobb erőlködéséből fenn maradott benyomások sem tűnnek el a' nyugalomra való botosátkozásunk által, hanem majd egy, majd más formában, lelkünket az álomban is foglaltoskodtatják. Innen ered, hogy némelly emberek álmokban fődözik fel a' mit nappal megfeszített elmélkedéssel sem tudtak elő te

remteni. Így Reihold, Kieli Professor, midőn az elme megfogásainak theoriáját négy egész hétig magában haszontalanul feszegetné, csak álmában talált azon fő állításra, mellyből mint fő principiumból, az úgy nevezett Kathegoriákat, vagy is fő megfogásokat származtathatná. Ennél fogva, tekintvén azt, hogy ugyan azon lélek dolgozik bennünk álmunkban, melly nappal foglalatoskodik; tekintvén azt, hogy álmunkban kevesebb, akaratumk ellen is történhető benyomások széllyesztik elménknék figyelmetességét; tekintvén azt, hogy az emlékező és képzelődő tehetségünk sokkal könnyebben és hathatósabban dolgozhatik bennünk: nem lehet kételkedni, hogy az álmodozásoknak valamint kezdeteik igaz okokon épülnek, úgy következőseik is valóságos haszonra vezethetnek.

VII. Ferdinand Valanszban.

A' Franczia Ármádának Spanyol Országba bemenetele után VII. Ferdinand, a' ki az attyának thrónusát elfoglalta, kénytelen volt arról lemondani, és Franczia Országban Valansz (Valence) rendeltetett neki lakásul. Ezen szép Hastély kellemetes halmon áll, mellyet fél kerekben szép mezőség környékez, távolabbról pedig erdőkkel vagyon körül vettve. Ezen hely Franczia Országban a' legúribb fekvésű helynek tartatik. Régi birto-

kosa Valence Nemzetség volt, ekkor pedig Talleyrand Hg birta, mellyért neki a' Francia tárház 72,000 Frankot fizetett esztendőnként, míg Ferdinand benne lakott. — Ezen Herczeggel együtt volt az ő öttse, és az ő Nagy Bátyja is; minden Tisztjei, Inassai, úri szolgálatjára tartozó személyek is mind vele voltak. Semmi strázsa ötét nem őrizte, úgy hogy több mérföldnyire szabadon járhatott akár sétállás, akár vadászás végett. Udvar tartására a' Francia tárház néki esztendőnként 1,500,000 Frankot rendelt. Ferdinand ezen helyheztetésében nyugodalmason látszott lenni, és Napoleonnak minden hónapban levelet írtt, 's mind a' Tsászárnak, mind a' Tsászárnénak születése napján az egész Hastélyt, és a' körülötte lévő szép kertet megvilágosíttatta, 's alamisnát osztogatott. Elméjének gyönyörködtetésére, és tudományos olvasására készen volt egy igen szép bibliothéka. Idegeneknek látogatását is el fogadhatta, és sok ideig theátrumi társaságot is tartott, melly neki rendszerént játékokkal kedveskedett. De utóbb bizonyos okokra nézve, a' Gyóntatójának javallásából ezen Társaságot el bortsátotta. Ezen mulató helyéből ötét bizonyos Ünnepi alkalmatossággal az Anglusok el akarták lopatni; de ez el nem sült, hanem végre 1813-ban a' Lip-tsei ütközet után maga Napoleon vele abban megegyezett, hogy a' thrónusra vissza menjen minden más kötés nélkül, hanem csak azon kötelezéssel, hogy a' Nemzeti Jóságok

el adattatását helyben hagyja, és senkit, az eddig viselt Tisztségeiért üldözés alá ne vessen. Ennél fogva 1814-ben Spanyol Országba vissza tért.

Különös készületű Művek.

Az emberi elme találmányait, 's kezeinek munkáit, a' nagy Műveknek roppant készületei mutatják-e meg jobban mint a' bámulásra méltó kitsinységek? — talán még nintsen el határozva. Több olyan készületekről szóllottunk már Hasznos Multságainkban, mellyek egy vagy másféle élő állatnak tetteit 's tselekedeteit követték, ezek között méltán számlálhatjuk a' következőket is: 1) Mintegy 20 esztendővel ez előtt lehetett Londonban egy fekete keresztes pókot látni, melly az asztalon ide 's tova szaladgált, légy fogásra 's háló kötésre szolgáló tagjait úgy mozgatta, mintha valósággal azon természeti tetteket szándékozott volna véghez vinni; ha felvette valaki lábait úgy rángatta mint a' valóságos pók szokta. Ezen majmoskodásainak tellyesíthetésére száz tizen öt kerekék voltak belső részébe szerköztetve, mellyek közül némellyeket pusztá szemmél látni sem lehetett. 2) Ugyan akkor és ott lehetett látni egy hattyút, melly nagyságára 's formájára nézve hasonlított az igazi hattyúhoz, ez mint valamely kerti tóban úgy úszkált a' maga helyén körülötte tsapkodó arany halak között, a'

hattyú szárnyait kiterjesztette, fördött, mosdott 's a' t. végre megfogott egy halat 's azt lenyelte. 3) egy hüvelknyit alig tevő pici Kolubri madár, melly finom aranyból készült, a' legtermészetesebb szín keverésekkel. Ez valamelly tobák szelencze födelébe volt helyheztetve, honnan bizonyos rúgónak megnyomására ugrott elő. Ekkor rubintból készült száját felnyitván 's szárnyait megtsapkodván a' legkellemetesebb nótát verte, melyet végezvén, rejtek helyére ismét visszaugrott 's födelét magára zárta.

Hosszas viselősség.

Forges Marqvisnének Verszályban 1775. esztendőben, midőn a' szülés fájdalmai el fogának, akkor gyúlt ki a' Lakása. A' nagy ijedtségben el múltak fájdalmai, 's annak utánna is haszontalanok voltak minden próbátételek, hogy szülését eszközöljék, mert egész hólta napjáig viselős állapotban maradt a' Marqvisné, melly az ijedtség után 25 esztendővel történt. Ekkor felnyitották holt testét, 's a' méhében hordozott gyermeket kövé (?) válva találták.

Rejtett szó.

Elsőhöz add hetediket,

Meg meg tizenhetediket;

Igy jó futó állat lessz.

'S megfordítva igét tesz.

J e g y z e t. A' 17-ik számbeli Mese:
Hering.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(19.)

N é p D a l l.

Ketskeméten egy alma-fa,
 Arany alma terem rajta:
 Szedd le Ró'sám az almáját,
 Ne bántsál annak gyenge ágát.

Az almája elmulandó,
 De a' fája maradandó;
 Én kedvesem igaz mondó,
 Hív lessz hozzám, és állandó.

Erdő sinsen zöld-ág nélkül,
 Mező sinsen virág nélkül:
 Az én szívem sins baj nélkül,
 Mert távul van kedvesétül.

Erdő, erdő! de magas vagy,
 Tőlem kedves de messze vagy!
 Ha az erdőt levághatnám,
 Az én Ró'sám megláthatnám.

Majd eljön ő valahára,
 Kirepül galamb módjára:
 Akkor veszen hív karjára,
 Mézzel folyó ajakára.

Némelly nevezetesebb kézi készítmé- nek.

1) Az Üveg.

Kiki tanút láthatta a' Bétsi polytechnikum Intézet Gyűjteményében a' metszett, festett, és aranyozott üvegek tsudálkozásra méltó remekeinek. Zich nevű művészek, az újjabb időben Ön-üveg (Bleiglas) nevezete alatt, a' jéghez hasonló ragyogású, de annál tisztább üveg eszközöket készítettek. Néhány esztendők előtt ők a' Felséges Tsászárnak egy metszett üveg poharat mutattak be, melly a' kiálló és bemetszett figuráknak, bámulásra méltó sokaságával díszeskedik. Ezen pohár el készítéséhez egy esztendőnél több idő kívántatott. — Egerman Tseh Országban, sárga színű rajzolatokat tud az üvegekbe égetni. Munkel könyve szerint (die Glasmacherkunst) ezen sárga színt szaru ezüsttel (Hornsilber) készíti. Valamelly Lechner nevű művész legújjabban, Kristály üveg neve alatt függő lámpásoknak, a' Kristályhoz egészen hasonló üvegeket tud készíteni. A' mesterség abból áll, hogy az üveg oszlopoknak hosszában sok finom repedések legyenek, melly által az égő gyertyák fénye száz, meg százképpen megtöretik. Lechner a' titkát nem vallja ki; de az bizonyos, hogy minden vastag üveg, ha megemelegítettik, és tüstént hideg vízbe mártatik, illy repedéseket nyer. Az üveg készítés mesterségének legfőbb pontja, a' hamis gyöngyök készí-
tése.

sében áll. Mert ezeknek készítésében nem csak minden homálytól, és bélyegtől ment üvegeket kell készíteni: hanem a' festő szereket is (érez oxydumokat) olly meghatározottan az üveg folyamba vegyíteni, hogy abból a' nemes köveknek hív massái kerüljenek. A' Muránói fabrika Velencze mellett leghíresebb ezen hamis gyöngyök, és illyen drága kövek készítéséről. Francesconi, és Barbini művészek, olly tökéletességre vitték ezen mesterséget, hogy az ő hamis gyöngyeik, nem csak a' természetieknek színét, és fényét mindenképpen el érik, hanem síma külsejök, külömbféle színű felette mesterséges és gyönyörű rajzolatokkal kérkedik. Ennek végrehajtására a' Művészek könnyű folyatú üveg töket vesznek, és a' megmelegített gyöngybe vonásokat tesznek velök. Ezen munka alatt a' színes üvegtő rá olvad a' gyöngyre, és a' rajzolat kész. A' Velenczei Fabrikákban készítik az úgy neveztetett Tsont-üvegeket is (Beinglas) mellyeknek fehér, sárga, kék, fekete 's a' t. színt adnak. Ezen üvegeket az órák mutató tábláihoz szokták használni.

2) A' Sz ö n y e g e k. A' nevezetesebb kézi művek közé tartoznak a' Szönyegek is, mellyeknek az újjabb időkben külömbféle bámúlásra méltó szépségű nemeit készítették. Ezen kézi-műv, jóllehet a' durva természeti testeknek össze szövése által az alábbvaló mesterségek közé tartozni látszatik, mindazáltal tökéletessége miatt a' Képiráshoz leg-

közelebb jár. A' szőnyegeknek külömbféle nemeik vagynak. Legközönségesebbek azon szőnyegek, mellyeket köz kender fonálból készítenek, közébe színes gyapjút szövén, 's ez által kellemetes figurákat ejtenek a' vászonra. Illyen szövetekből állanak az úgy neveztetett Tirolisi szőnyegek. Sokkal mestersegessebb készületűek, a' Belgiomi szőnyegek, mellyek jóllehet igen együgyű takátszéken készülnek, még is a' legnagyobb historiai képeket tűntetik szemünkbe, melly által az ötsettel írott képekhez nagyon hasonlítanak. A' szőnyegeknek ezen két neme tsupa vászon fonálból áll, közibe szövettetvén a' színes gyapjú; de vagyon a' szőnyegeknek két más neme, mellyek a' bársonyhoz hasonló szövésűek. Ezeken a' rajzolatokat, a' szövésnek külömbféle kötési (Maschen) teszik. Az efféle szőnyeget vagy Bársony szőnyegeknek, vagy Szavonneri szőnyegeknek nevezik. A' Bársony szőnyeget igen mesterséges takátszéken készítik, mellyet az előre meghatározott rajzolat minéműségéhez képest tsinálnak, azért az illyes szőnyegekbe nem lehet nagyobb historiai történeteket bele szőni; a' második nemű szőnyegekben (Szavonneri) a' művész tetszéseként tsinálja a' vászon kötések, 's azért ezekbe akármelly finom rajzolatot bele lehet szőni, 's mivel ezen szőnyegeken, a' rajzolat merő apró színes pontokból áll, melly által a' színek észrevehetetlenül egymásba ömlenek, ugyan azért ezen neme a' szőnyegnek igen atyafias a' Kép-

írással. Nevezetesség gyanánt említhetjük, hogy nálunk, a' Hatona határszéleken gyapjúból olly finom szőnyeget készítenek, melyek a' Belgiomi szőnyegekkel vetélkednek.

3) A' P a p í r o s. A' papiros készítés az újjabb időkben hasonlóképpen nagy tökéletességre ment. Az író papirosnak külömbféle nemei alatt: u. m. Velin, Pósta, Regal, Rajzoló papiros, Elefánt, Colombier, Imperial, Levél papiros 's a' t. úgy szinte a' nyomtató papiros külömbféle nemei alatt: p. o. Imperial, Calmet, Breviario, Spiera, Encyclo-pedia Concept 's a' t. a' Kóta, és Szőnyeg-papiros, a' Szalma papiros neve alatt igen nagy külömbféleségét leljük fel a' papirosnak. — Mint az újjabb idők találmánya említést érdemel az úgy neveztetett Végnélkül való papiros, melyet eddig Francia országban készítettek; de most már az Austriai Birodalomban is készítik. Az illyes papirosnak már olly példáit láthatni, melyeknek árkusa 18 hüvelk szélességű, és 162 láb hosszaságú; hasonlóképp olly szőnyegekhez való papirost, melynek árkusa 245 láb hosszaságú. Más nemét, melynek hossza 75 láb. És ez símaságára, és tisztaságára nézve mindent fellül halad, a' mit a' mesterségnek ezen nemében várhatunk. A' Szalmából készült papirosnak is, az újjabb időkben nagy javítása módját találták fel. A' szalmából kallolt kását tudniillik rongyokkal keverik, ez által a' papiros lágyabbá válik. Ezen papirosnak fő haszna abban áll, hogy a' képeket könny-

nyen le lehet reájok másolni minden különös ügyesség nélkül, mivel a' finom papiros hártján a' leggyengébb vonások is által látszanak.

A' vígyázás jutalma.

V. Leo Görög Tsászár azon rémítő képzelődéstől gyötrettetvén, hogy ötet valamely titkos öszve esküvők megtámadják, 's éjtszaka megölik: éjtszakánként elő szobájába rendelte tizenkét meghitt testörzőjét, 's azoknak tsak szemöket sem szabad volt behúnyniok, hanem mindenkor virrasztaniok kellettett. Elejénte talán híven tellyesítették is a' reájok bízott dolgot, de végre akár tapasztalásból, akár tsak gyanúságból kételkedni kezdett a' félékeny Tsászár, annakokáért hogy magát meggyőzhesse egykor éjtszaka nagy tsendességgel reájok nyittja az ajtót, 's őket a' mint látszott mind tsendes szunnyadozásban találja. A' Tsászár minden láрма nélkül mind egyyik alvó mellé egy egy rakás pénzt tesz, 's azzal vissza lép háló szobájába. Egyyik azomban nem aludt a' Testörzők közül, hanem a' többi kedvéért ő is alvónak tettetvén magát, alattomban tsak leste hogy mit tsinál a' Tsászár; 's annak el menetelével pajtássaihoz közelítt, és a' melléjök rakott pénz rakásokat mind öszve szedi.

Más nap reggel magához hívatja a' Tsászár testörzőit, 's egész szelídséggel kérdi tőlök: mit álmodtak légyen a' múlt éjtszaka,

mit láttak; vagy mit leltek felébredésekkor? Mellyre a' testörzök mintegy megbántatódva mondák hogy: Ő Felsége ne tartaná őket olly kötelességekről megfelejthetteknek, hogy ők még éjtszaka alunnának is, valamint hogy felébredésekkor sem találtak semmit. — A' Tsászár nagyon felbosszonkodott szemtelenségökön, 's kiváltképpen azon háládatlanságokon, hogy az ő szelídségének jelét, az ajándék pénzt is elakarják tagadni, azért keményebb szavakra fakad 's azzal fenegeti őket, hogy ha az egész dolgot a' maga valóságában elő nem adják keményen megbünteti őket. — Erre a' tizedik illendő tartózkodással elő áll 's azt mondja: „Regyelmes Tsászár! Pajtásaim mit álmodtak azt nem tudom, de nekem különös jó álmom volt, 's óhajtanám hogy több ízben ditsekedhetném illyennel. Nekem ugyan is úgy tetszett, mint ha nem aludtam volna, de Pajtásaim kedvökre hortyogtak. Ekkor közikbe jött valamelly felséges ábrázat, melly Felségedhez mindenben hasonlított. Ez mind egyikünk mellé egy egy rakás pénzt téven le, ezzel tsendeszen, a' mint jött ismét el távozott. Pajtásaim ekkor sem mozdultak, én tehát kísértetbe estem, 's így gondolkodtam örökös kár volna ezt a' szép summátskát egymástól el szakasztani, mellyel én a' magam sorsát olly igen megjavíthatnám — azért mindegyik Pajtásom mellől el vévén az aranyakat, mind megtartottam”. — A' Tsászár látván ezen világos elő adásból a' dolognak egész folyását, mo-

solyógvá ezt mondja: „Jól vagyon, legyen tenéked a' te álmod szerént, tartsd meg az egész summát, mellyet vigyázásoddal megérdemlettél”.

Szerentsés Öregség.

Londonban 1748. Nov. 14-dikén meghalt Hammond Miklós Úr, igen gazdag és nagy tekintetű férfiú, életének 122-dik esztendejében. Gyermekének, unokainak, és ezek ivadékainak száma 150-re ment; mind egy útszában laktak, melly utóbb Hammond útszájának neveztetett. Gyermekait igen gondosan nevelte, valamint unokaitól is igen jól gondoskodott, úgy hogy az ő maradékaiból egy Admirális két hajós Kapitány, egy Cambridgi Professor, öt nagy Kereskedő, három Királyi Tanácsos, négy Parlamentumi Tag lett. Az öreg folyvást egészséges volt és egészen haláláig minden érzet' tehetségei tellyes ép-ségben megmaradtak.

Rejtett szó.

Bár az egész szent nap: de fejében, látsza,
kemény ércz;
Tesz hasa bért; végén éjtszaka ellene lessz.

Jegyzet. A' 18-ik számbeli Rejtett szó: Agár.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(20.)

 Florian, és Queverdo.

A' szerentsének kedvezései, és a' gazdagság igen szép alkalmatosságot nyújtanak, nem tsak a' szegényeken való segedelmekre; de a' nemzeti tsinosodásnak gyarapítására is, midőn a' bővebb jövedelmű Hazafiak érzik, melly nagy hasznot tehetnek a' Nemzetnek, ha a' tudós férfiakat, és a' nemzeti nyelv Művelőit tisztelik és gyámolítják. Illyen példát adott Penthievre Herczeg, a' ki Floriánt, igen kellemetes francia Irót, udvarához fogadván, hogy gond nélkül élhessen, és a' nemzeti nyelvet annál inkább tsinosithassa, és bővithesse, minden szükséges szolgálattal, és pénzbeli kedvezéssel is gyámolította. Ezen kedvező alkalmatossággal Florián is olly okosan élt, hogy Nemzetének sok szép munkákkal kedveskedett. Itt készítette a' Novellákat is, mellyek által nem tsak a' nyelvet gyarapította, hanem Queverdo Répirót is boldogította. Erre ez adott alkalmatosságot. Florian egykor az ő Könyv-kiadójánál Quever-

donak kötelező levelét találta. Kérdezvén hogy kilegyen az adós, azt hallá, hogy az egy betűletes Képiró, kinek beteges állapotjában feleségét, és három gyermekét kell táplálni. Flórián a' 600 fontos kötelező levelet magára vállalta, meghagyván a' Könyvárosnak, hogy ötet Queverdonak el ne árulja. Több hónapok múlva Queverdo a' Könyvároshoz ment, hogy ötet hosszabb várakozásra bírja, 's nem kevés tsudálkozással hallotta, hogy adóssága már ki vagyon fizetve. Hosszas unszolás után a' Könyváros az ő jótévőjének nevét is kivallotta. Flórián ezen időben készítvén Novelláit azokat Penthievre Herczegnek estvénként el olvasgatta. Az olvasás közben a' Herczegnek Pageja is jelen volt. Midőn Flórián az első Novelláját el olvasta, a' Page annyira el ragadtatott, hogy azt mindjárt másnap egy atyafiának el beszéllené. Ezen atyafiánál, ki pattantyús Tiszt volt, épen jelen volt Queverdo is, egy képét árulván, hogy annak árán Flóriánnak a' letett summát kifizethesse. Hallván Queverdo a' szép Novellát, felbuzdúlva megölelé, a' Page, és illy szókra fakadott. „Ha az Urfi segíteni akar, le fogom fizetni adósságomat, és Mirris képmet is megmentem”. A' Page megígérte néki segítségét. Queverdo haza menvén a' Novellának legszebb Scenáját rézre metszette, és abból több lenyomásokat finom fekete tokba zárván Florian Diána nevű kutyájának nyakára akasztotta, mellyet a' Page magával Queverdohoz tsalt. Florian második Novel-

láján dolgozott, midőn Diana a' fekete tokkal hozzá simúlt. Florian tsudálkozással leoldja a' tokot, 's felbontván első Novellája legszebb jelenésének rézre metszett példáit látja. — Egy héttel később midőn második Novelláját a' Herczegnek el olvasta, kutyája által ismét egy fekete tokot kapott, mellyben második Novellája legszebb jelenetének rézre metszett példáit találta. — Ez történt harmadik Novellájával is, és mind a' Herczeg, mind a' Herczegi Kisasszonyok tsudálva hallották a' történetet. Ide 's oda hányván elméjüket, méltán a' Paget vették gyanúba, kit a' kutya nagyon szeretett. A' Page az egész történetet kevés fartatás után ki is vallotta. A' Herczeg ezután az egész dolognak összefüggését megtudván a' Paget tettetett haragból Hadnagygyá tette. Queverdo másnap gyermekei között ülven Floriannak „Selico” Novellájához Vignetet rajzolt, midőn Florian kutyája hozzá beugorván azon fekete tokot hozá nyakán, mellyben ő az első Novella képeit Florianhoz el küldötte. Ijedten felnyitja a' tokot, és abban két levelet lele, az első tulajdon kötelező levele volt, melly alá ezen szavak valának írva: „Az egész summát az adóstól három gyönyörű réz lenyomásokban kezemhez vettem, mellyek tüsszer többet érnek mint ezen tsekélység. Florian. — „A' második írás a' Herczegnek végzése volt, melly által ötöt 3000 frank esztendei fizetéssel udvari Képírónak nevezte”.

A° Víz-tárgy.

A° testeket alkotó részek (elementa) között nevezetes a° víz-tárgy, melly tsak a° meleggel eggyesülve állhat elő, és akkor víz-tárgy gáznak neveztetik. Általjában gázoknak mondjuk azon testeket, mellyek a° közönséges lélekző levegőnél finomabbak, de még is megmérhetők. A° víz-tárgy gázt különben éghető levegőnek is nevezzük, és ugyan azért neveztetik víztárgy-gáznak, mivel, ha meggyújtatik, belőle víz-támad. Ezen víztárgy-gázt úgy lehet elő állítani, ha a° vizet valami érczel öszve illetődésbe hozzuk. Így, ha az üveg edénybe czink vagy vas-port teszünk, és erre vagy kénkövel vagy sóval föleresztett vizet töltünk, abból bizonyos gerjedezés által, melly a° lassú forrásához hasonló, igen sok víztárgy-gáz fejlődik ki, mellyet az üvegre tett nyakas tök forma edényben fölfoghatunk. Savanyúságot azért kell a° vízhez tenni, hogy az érczel feloldozzák, mellyek a° folytában kifejlő savanyat magokhoz vonnyák, melly különben a° víznek további felosztását gátolhatná. Ha a° víztárgy kifejlésekor a° tök forma üveg edényt helyheztetjük reá, akkor annak oldalai behártyásodnak, és ez a° gőz tsöppökbe össze állván leesik. Ha pedig az üveg fölibe ugyan üveg tsövet tartunk, olyan hangot ad mint a° Harmonika, ugyan azért Chemiai harmonikának is neveztetik. Egyébaránt a° víztárgy-gáz a° savany tárgy-gázzal öszve kevertetvén vizet teremtenek ha két rész a° víz-

tárgy-gázból és egy rész a' savany tárgy-gázból vetetik. Ezen keveréket föllehet gyűjteni, 's akkor a' két gáz nagy pattanással elenyészik, és helyettök víz áll elő: ugyan ezen el pattanásért ezen keveréket pattanógáznak is nevezhetni. Ezen pattanó gáznak kiváltképpen ott lehet hasznát venni, a' hol nagy hévségre van szükségünk, mivel mind a' kettőből sok melegség fejlik ki. Külömben ezen gázzal kiváltképpen a' ballonok megtöltésére élnek, minthogy sokkal könnyebb a' közönséges levegőnél. Ezt kiki maga megpróbálhatja, ha a' kifejlő gázt valamelly hólyagba fölfogja, és ezt hirtelen bekötven elereszti.

A' Qvitói búza szaporítás.

Az emberi szorgalmatosság a' Világ egy részének terméseivel beültette már több más részeit is; de alig van nevezetesebb példa, hogy egy két szemből egy egész Országra kiterjesztetett volna a' növények szaporítása, mint az a' mellyet Qvitóról feljegyeztek t. i. Mexiko meghódítója Cortez Ferdinand alatt vitézkedő Spanyol ármadához Spanyol országból riskása küldtetetett. E' között valamelly szürke Barát három szem Búzá-t talált Qvitóban. Ezt ő kivéven virágtserépbe elültete, és olly gondviseléssel ápogatta hogy a' három szemből több kalászkát nevelt, és azokat tellyes megérésre hozta. Ezen

szaporításnál fogta a' több magokból mégtöb-
bet termesztett, úgy hogy kevés esztendők
mulva az ott termett búza magból már egy
kisdéd holdat beültethetett. A' szerentsés pró-
ba másoknak figyelmetességét is felgerjesztet-
te, úgy hogy az ültetések továbbra terjed-
nének és az Ország ezen gondoskodó Szer-
zetesnek igyekezete által búza maggal meg-
gazdagodott. Mai napig is a' Qvitói Fran-
ciscanusok Klastromában mutogatják azt az
első edényt, a' mellybe a' gondos Szerzetes
az első magokat el ültette, és a' Vendégek-
nek ezen tsupor forma edényből inni adnak.
Ezen megemlékezés méltó háladásnak jele de
egyszer'smind ébresztő példa, hogy az em-
beri igyekezet kevésből sokat tenyészthet.

Chinai üstökök.

Más napkeleti nemzetek szokása ként,
a' Chinaiak is egészen kopaszra borotválják
fejeiket, kivéven valamelly tsomótska hajokat
mellyet mi üstöknek hívhatnánk, ők magok
„Penzé” névvel nevezik. Ezen vékony üstö-
kötskék a' Chinai tárháznak nem megvetendő
jövedelmet hozó forrásai, ugyan is azon Pen-
zé-k hosszaságához és vastagságához szabattat-
nak a' tőlök fizetendő adók. De másként is
egész gondossággal viseltetnek a' Chinaiak
ezen Penzé-k eránt. Jaj volna annak a' ki ezt
a' más fejen iltetni vagy éppen kiszakasztani
merészelné; okvetetlenül véres bosszú állást

vonna az ilyen a' maga fejére, erre való nézve ha két Chinai ember öszve vész első gondjok az, hogy Penzé-jöket fejek körül tekeríttik, mellynek végbevitelére legalább is szükséges fél minútum idő; továbbá le kell az ilyen viadalba készülőknek felső kötösöket vetni; ehhez ismét idő kívántatik. Az a' jó következik annak utánna ezen előkészületekből, hogy azok alatt a' felhevült indulatok letsillapodnak, a' minthogy ritkán is kerekedik valóságos verekedés két Chinai ember között.

Spanyol ditsekedés.

Egy régi Spanyol theátrumi töldalék játékban (Saynete) ezen különös ditsekedés foglaltatik: „Ha egy Spanyol trüsszent, arra egy tuczat Német, ötven Olasz, hetven Franczia, és száz Portugallus el esik. — Ha egy Spanyol a' kardjához kap, már az ellensége oda van. — Egy Spanyol Batalion egy egész armádát megver; egy Spanyol a' maga kardjára legalább is egy egész tsoport Francziát felnyársal”. — Ezt tréfából, annak idejében lehetett mondani, de most mennyire megváltoztak az idők?!!

Statisticai Jegyzés.

Az újjabb Statisticusok megjegyzése szerint déli Amerikából minden féle termések-

nek, és műveknek kivitele reá megy 100 Mil-
liom Piasterre; ezek között egyedül az arany
és ezüst három ötödrészt téssen.

A p r ó s á g o k.

Bizonyos asztalnál különbbféle nemzet-
beli vendégek lévén, arról kezdtek vetélked-
ni, mellyik nemzetben találatnék fel leginkább
a' vendég szeretet? Egy Angol darab ideig
halgatván, egyszerre mintegy győzödelmi,
hangon felkiált: „Tsak nints Angliának mássa
a' vendég szeretésben is, mert ott pénzért
mindent kaphat az ember, valami szemének
szájának tettszik”.

Ugyan miért élsz olly magános életet,
kérdi egy valaki az ismérössétől, és miért
nem jelensz meg a' Társaságokban? Azért,
felelé a' magánosság barátja, mivel a' ma-
gam gyengeségeihez hozzá szokván, azokat
könnyebben el tűröm, mint a' másokét.

M e s e.

A' föld megszomjazik tőle,
A' fü elevenedik:
Semmit nem rejthetsz belőle,
Mindenütt uralkodik.
Feloszthatod szép színekre:
De nem vehetl mértékekre.

J e g y z e t. A' 19-ik számbeli Rejtett
szó: Vasárnap.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(21.)

Levegő égi golyóbis, mellyen a' Világot körül lehet utazni.

A' levegő égi utazás, feltalálása óta, igen keveset tökéletesedett. Az első levegő égi golyóbis firnaiszal bevont selyem szövésből készült, és illyet készítenek most is a' Physikusok, valamint a' levegőben hajózók is az ő próbáikra, jóllehet ezen mesterség szinte úgy tökéletesedhetnék, valamint a' vízen való hajózás tökéletesedett. Melly rendkívül való nagy summa pénzeket költenek az országglószékek azon Expeditiókra, mellyek által az éjszaki Polust kémleltetik hijába; holott ezen czélt mesterségessen készült Levegő égi golyóbissal, hamarább, könnyebben, és sokkal kevesebb költséggel lehetne el érni. — A' Ballon (úgy nevezzük rövidség okáért a' felduzzadt golyóbist) arra röpül, merre a' szél hajtja. Ugy kormányozni, mint a' hajót nem lehet. De a' levegőnek külömbféle magasságán, a' szélnek külömbféle a' vonása. E' szerént a' szélnek azon vonását kellenék választani, melly a' kívánt

arány felé visz. 'S mivel a' Balon szinte olly sebességgel repül, mint a' szél, tehát, ha azt ellenkező szelek az útról messze el hajtánák is, a' kedvező szelek az el vesztett időt hamar kipótolhatnák. Szükség esetében kedvező szelekre várakozni is lehetne. Egyébaránt tudva van, hogy bizonyos évszakasban, és a' földnek némelly részeiben a' szél mindég egy arány felé fúv, mellyet használni lehetne. És így kétséget nem szenved, hogy a' levegőt széltében hosszában beúthathatnánk egy Ballonnal, melly következendő tulajdonsággal bírna: 1) Ollyan legyen, hogy a' bele zárt levegőt, tökéletesen megtartsa. 2) Ollyan, hogy tetszésünk szerént fel, és alá ereszkedhessünk vele, a' nélkül, hogy a' bele szorított gázból valamit ki kellessék eresztetni, vagy újjat bele tölteni. 3) Ne kellessék a' Tehert (Ballast) kihányni, ha felakarunk ereszkedni. 4) Azon magasságon, mellyen akarunk, mindég megmaradhassunk. Mind ezen feltételek be fognak tellyesedni, ha a' Ballont réz pléből készítjük, hogy az a' megkívántató erősséggel bírjon. Ezen réz ballonba egy kissebbet akaszthatunk, hajlékony szerből készítve: az elsőbe a' gázt (ritkított levegőt), a' másodikba közönséges levegőt zárunk. A' mennyi köz levegőt a' kissebb Ballonból kieresztünk, azon arányban nő a' nagy Ballonnak felszálló ereje, mivel a' benne foglalt levegőnél könnyebb gáz nagyobb tért foglal el. Tehát a' levegő lesz a' vitorla, mellyet akkor kieresztünk, ha felakarunk röpdülni,

és bele töltünk, hale akarunk szállani. Ez a levegő égnek minden elektrikumi változásánál, meg fog történni. Ha a' kissebb Ballonból minden közönséges levegő kieresztek, tehát a' Ballon mintegy 1000 öl magasságot ér el. Ha pedig igen nagy magasságra akarnánk röpködni: p. o. 4000 ölnél fellebb a' föld színénél, a' belső kis Ballonnak azon arányban kissebbnek kellene lenni, hogy a' gáz nagyobb helyet foglaljon el. Már most meg kell vizsgálnunk, ha az említett mód szerint felkészült Ballon, minden hozzá tartozandó eszközeivel elegendő könnyűséggel bírjon e', hogy a' levegőnek minden magasságára a' felszállhasson:

Nehezsége a' Ballonnak:

Nehezsége a' rézpléh Ballonnak,	
mellynek 150 láb az általmérője	61813 font
A' kárimáinak megerősítéséhez	
szolgáló fának nehezsége	8736 —
A' réz srófoknak, gyűrűknek az	
alsó pólus kerületében.	400 —
A' felső póluson való készülétek-	
nek, a' réz tsöveknek az alsó	
póluson	500 —
A' belső Ballonnak nehezsége,	
mellynek általmérője 75 láb,	
ide számlálván a' megerősíté-	
sére szolgáló készüléteket	4800 —
A' firnaisznak nehezsége, mellyel	
a' réz Ballon külső színe levo-	
natik	2000 —

Öszveséggel — 78049 font

A' Ballonon függő kajüte (Hajlék)		
felső részének nehezsége, melly-		
ben a' kormányos vagyon	—	2000 —
A' kajüte alsó részének, melly-		
ben az utazók vagynak	—	3233 —
Az abban lévő ágyaknak asztalok-		
nak, konyha eszközöknek 's a'		
t. nehezsége	—	1500 —
A' kajüte felakasztására szolgáló		
kötelek nehezsége	—	828 —
Öt ember, mathematikai készüle-		
tek, könyvek 's a' t. nehezsége		3250 —

Öszveséggel a' Ballon nehezségé-
vel együtt — 88,860 font

J e g y z e t. A' kajüte két emeletből áll.
A' felső kissebb emeletben vagynak a' kor-
mányosai, a' fűvó, mellyel a' belső Ballonba
a' levegőt bele töltjük, vagy azt abból ki-
szívjuk. Azon fellül van ben két ágy, és egy
asztal. Hossza 12 láb, szélessége 6 láb. — Az
alsó emelet hossza 16 láb, szélessége 7 l.
körülötte korlát vagyon. Ebben vagynak az
utazók, a' mathem. eszközök, könyvek 's a'
t. Mind ezen jószágok nehezsége már fel van
számlálva. — Hogy ezen nehéz alkotmánynak
felszálló erejét, a' mennyire lehet neveljük,
a' bele töltött gáznak a' legnagyobb ritka-
sággal kell birnia. Ha igen tisztán készítjük,
tehát a' levegőnél 12-szerte könnyebb fog
lenni. Ha tehát a' Ballon belső tágassága tesz
= 1765125 □ lábot, A' közönséges levegőnek,
melly abba férne nehezsége tenne 10° R. Hé-

mérője, és 26'' Barom. állásánál	126080	fontot.
Következésképpen a' Gázé,		
melly tiszszerte könnyebb	— 12608	—
E' szerint a' Ballon felszálló ere-		
jének nagysága lenne	— 113472	—
Ha ebből kivonjuk a' levegőnek		
nehezségét, mellyet a' belső Ba-		
llon megtöltésére használunk	=	
14184 fontot, tehát a' Ballon-		
nak valóságos felszálló ereje		
lesz	— —	99288 —
Az egész teher pedig tett		88860 —

Ezt is levonván még is marad
 nem is szükséges felszálló erő 10428 font
 Ki erről többet tudni kíván olvassa Prechtl
 értekezését ezen Hava írásban: „Jahrbücher
 des Polytechnischen Instituts. Wien V. B.
 1824”.

Kukuk Játék.

Olaszországban, 's kiváltképpen Pia-
 cenzában, bizonyos kártya játékot árúlnak,
 mellyet a' készítettök: „Nuovo e dilettevole
 Giuoco del Chuchu, o di Giuoco del Matto
 in Piacenza” névvel neveznek. — Ezen Játé-
 kot számos Társaság szokta játszani. 19 dupla
 kártya vagyon benne, mellyeknek mind egy-
 gyike számmal van megjegyezve az 1 szám-
 tól fogva 15-ig. A' számos kártyák közül
 öt tömlöczöt, matskát, lovat, ketskét,

és kukukkot mutat. Ez utóbbi meg van koronázva, a' legjobb kártya 's inkább bagoly képet mutat. A' többi kártyák is külömbféle nevetséges figurákból állanak u. m. bolond, nulla, béllyeg, melly még a' nullánál is kevesebbet ér — 's több illyes figurákból. Van köztök végre egy sárga figura hosszú fülekkel, melly még a' béllyegnél is kevesebbet ér, és a' legrosszabb kártya. Az osztó két játék kártyát kever össze, 's minden játészónak ötöt ad. Ha az osztónál jobbfelől lévő játészó a' kártyájával meg nem elégszik, odább adja a' szomszédjának, a' ki tartozik el fogadni, ha tsak nintsen olyan kártyája, melly megállító tehetséggel bír. Illyen esetben bár melly rossz kártyája jutott, meg kell vele elégednie. A' kártya váltás sorban megy, tsak az nem válthat, a' kinek megállító kártyája vagyon. Megállító jussal bír pedig, a' tömlöcz, a' ketske, és a' kukuk; 's midön ezekhez jut a' váltandó kártya, a' váltónak a' Cassába annyi pénzt kell fizetni, a' mennyit előre betettek oda. Ha a' matskához jut, onnan vissza kell térnie egész addig, a' kinél kezdődött a' váltás; ha a' lóhoz jut, azt által ugorja, és megy az utánna következőhöz. Azon két játékosok, kiknél a' két bolondok vannak, midön ezek össze akadnak, a' Cassából kiki közülök kiveszi a' betétel díjját, és ezt ők liszt tsinállásnak nevezik. Így a' kártyák forgása mind addig folytattattatik, míg a' betett pénz az utolsó eggyig kisedettetett. Ekkor új osztás kezdődik. Ezen Játék olly

sok tréfás történetekkel keveredik össze, hogy mind férfiaknak, mind asszonyoknak legnagyobb mulatságokra szokott szolgálni.

Szyme Szigete.

Ezen kis sziget, vagy inkább a' tenger közepén felemelkedő tsoport közirt, Rhodoszhoz nem messze áll a' vizek fölött. Kópár tetején 's hézagjai között csak itt 's ott lehet szöllőt termesztetni, de olly szűk mértékben, hogy a' mellett mind el kellene keves számú lakosainak veszni, ha a' jótévő természet maga nem gondoskodott volna rólok. A' kösziklák allján ugyan is a' tenger fenekén, a' szigetnek egész környékében bőven találtatik a' spongyia, ezt szedik tehát fel a' szegény lakosok, 's azt el adván úgy szerzik meg az élelemre szükséges dolgokat. Férfiak, asszonyok, gyermekek mind spongyia szedéssel foglalatoskodnak, 's innen mind tanult bűvárok; ebben különös gyakorlottságot mutatnak a' fiatal férfiak. De ezen kenyér kereset módja sinsz veszedelem nélkül, ugyan is a' nagy ragadozó halak gyakran veszéllyel fenyegetik az ő nedves honnyokba botsátkozó száraz földieket.

Sült Sáskak.

A' Sáska étel Barbáriában szinte olly kedves, valamint más szokott eledel. Készítés mód-

ja ez: fognak egynehány marok eleven Sás-
kát, 's azt forró olajba vetik, ebben mind
addig piríttják, míg a' szárnyaik le nem pör-
gölődnek, mire ez megtörténik, akkorra a'
Sáskák is megsülnek, 's jó ízűen megeszik.
Ezen készítés mód által ollyanná sül a' Sáska
mint a' keményre főzött tojás sárgája, 's at-
tól az íze sem sokat különbözik.

A p r ó s á g.

Amerikában valamelly útas leejtett a
szekeréről egy kis hordótska égett bort, mel-
lyet észre vévén vissza fordul érte. A' szem-
közt jövő Indust kérdi, nem találta-e meg
az ő hordótskáját? Mellyre az Indus: „Hogy
tudsz olyan ostoba kérdést tenni, hiszen ha
megtaláltam volna, hordódot egy felől üres-
sen, más felől pedig engem teli (részegen)
heverve szemlélnél”.

M e s e.

Engem munkás leány szeret,
Velem játszik az anyók;
Ők veszteg üllnek, előttök
Én nagy vígan tánczolok.
Nem únom el a' forgásom,
Tsak az ő kedvöket lássom.

J e g y z e t. A' 20-ik számbeli Mese:
Napfény.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(22.)

Honnan veszi Európa a' finom Teve-
szőrt?

A' finom Teve-ször, három külön fajú tevéktől származik (Camelus vicunna; Camelus Llama; Camelus paco): az elsőnek szőrét Vigogne szörnek nevezik; a' másodikét Lamasnak; a' harmadikét Alpakosnak. Ezen állatoknak hazája Spanyol Amerika, különösen a' Limai, és Buenos Ayresi tartomány. Midőn az állatok leggyapjasabbak, a' hegyeknek nyílásait négy láb magasságú hálókka el rekesztik, és ezekre hellyel közel világos színű kendőket aggatnak. Azután a' hajtók az ellenkező felekről a' hálók felé hajtják az állatokat, a' hol őket a' vadászok megfogják, és agyon ütik; mert a' félénk állatok inkább agyon veretik magokat, mint sem hogy az alacsony hálókat által ugranak. A' megdöglött állatoknak szőrét azután kitépik. Esztendőnként 2000 arrievas Vigogne szőrt szoktak Európába

hozni, mellynek megszerzése végett 80,000 Tevét agyon kell ütni. De mind e' mellett nem igen veszik észbe ezen állatoknak megfogását. A' Vigogne szőr az Andesi hegysor' folytatában mindenütt egyforma finomságára nézve; tsak hogy a' déli oldali tevéknek szőre fehéres. Az Alpakos szőr a' tartományok fekvéséhez képest nagyon különbözik egymástól: mert a' Limai tartományból valót Európában huszszor drágábban megfizetik, mint a' Buenos Ayreszit. A' finom teveszőrnek még egy különös neme van, melly a' Vikunna, és Pako külön fajú tevéknek fattyú borjaikról vetetik, ezt Alpavigogne szőrnek nevezik. Szint olly finom; mint a' Vigogne; de majd két olly hosszú, 's ugyan ezért a' fonásra sokkal alkalmatossabb. Az Alpa-Vigogne szőrt, a' Vidra szőre helyett szokták használni, különösen a' Kalap fabrikákban. — IV. Károly Spanyol Király, a' Limai, és Buenos Ayresi Vice Királyoknak megparantsolá, hogy a' Vigogne, Llama, és Alpakos tevékből egy tsordát szállíttassanak Spanyol országba, hogy annak honosítását megpróbálja. A' Buenos Ayresi Vice Király a' Tucumani tartományban fogatta össze nyáját; de mivel onnan 500 német mértföldnyire taligákon szállíttatta; tehát az egész nyáj el veszett. A' Limai Vice Király az ő nyáját, Limától, a' Conceptio nevű kikötőig Chiliben hajón szállíttatta. Onnan pedig Buenos Ayresig tsak lassan hajtatta, úgy hogy naponként tsak $1\frac{1}{2}$ —2

német mérföldet haladnának. Azon időben Spanyol ország, és Anglia között háború volt, azért a' nyájnak Buenos Ayresben kelle maradni, hol azt az Anglusok el foglalták. A' Spanyolok ugyan ismét vissza nyerték Buenos Ayrest; de mégis hat esztendő telt bele, míg hajóra szállíttathattak, sokaknak hijával. Utközben azon hajónak tsatát kellett kiállnia, mellyért a' tevéknek szüleségét, sok más jószággal a' tengerbe kellett hányni. A' nyáj tehát szükségét szenvedvén annyira el fogyott, hogy a' midőn Cadixhoz értek, tsak 11 volt, 30-ból. Ottan ismét kettő el vészett, úgy hogy tsak kilencz maradott, 1 Llama tehén, mellynek egy Alpaco bikától borja volt; 2 Vigogne tehén, 3 Alpavigogne borju, és három Alpaco bika. A' Llama tehén kevés időre a' düh által vészett el, úgy szinte egy Alpaco tehén. A' 7 megmaradott állat St Lucar de Barramedába hajtattott, hol azok össze keveredvén Alpavigogne borjukat vetettek, mellyeknek minő szörök legyen, fellyebb megmondattott.

Martinett Testamentoma.

Kalkutta városának Jegyző Könyvében egy olly Testamentom találtatik, mellyet különösségére nézve emlékezetesnek lehet tartani. A' testálló Martinett Dániel volt és ezen rendelkezéseket teszi:

1) Lelkemet ajánlom az Istennek, 's tőle reménylem minden hibáimnak bocsánatát. 2) Ezen nyomorúlt testet, melly ez alsó világban elég pompássan élt, zárják a' zöld vasas-ládámba, 's úgy temessék el: mert mivel tékozló módon éltem, úgy akarok meghalni mint takarékos ember. 3) Temetésem semmibe sem kerülhet; mert a' temetés költségeit a' temetések árendállójától biliárdon már megnyertem Moris és Parkes Urak előtt. 4) Azt kívánom, hogy Nagy Tiszteletű Butler Henrich Úr temetésemnél a' szokott Imádságokat mondja el, és azután következő első Vasárnap, szokott Prédikátiójának, — mellyen én, valamint eddig egyen sem voltam, jelen nem leszek. — Textusául ezt válassza: „Minden hűjába valóság”. 5) Vansitart Henrich Kormányozó Úrnak hagyom minden tartozásaimat, mellyeket ezen városbeli gyáva embereknél tsináltam. Ezek összeségezen legfellyebb is 300 Rupíára mennek. (A' Kormányozó ezt el fogadta, és ki is fizette). 6) Bibliámat és Imádságos könyvemet hagyom Butler Úrnak, kardomat pedig Knor Kapitánynak; mert bizonyos vagyok benne, hogy ő nem tsak ügyessen tudja forgatni, hanem bátran is tudja használni. 7) Én életemben sokszor tárgya voltam bizonyos Nemes ember gúnyolódásainak, most boszút állhatnék rajta, és neki rendelhetném minden nevetségességeimet: de meggondolván hogy ezek igen sokak,

most legalább okosan akarok meghalni, és neki egyebet nem hagyok hanem — megbótsáttásomat. 8) Mivel semmit se tudok a' mit valakinek hagyhatnék, annyival inkább a' mit rokonaimnak hagynék; tehát azoknak csak azt hagyom, hogy elégedjenek meg egészség és szerentse kívánásommal. Reményilem hogy ők is ezen útra olly vígan fognak menni mint én.

Europának kereskedése Egyiptommal.

Melly nagy kereskedést üzzön Europa Egyiptommal, kitettségik azon Lajstromból (Tabella) melly Alexandriában különös szorgalmatossággal készítettett, és nyomtatásban is kiadattatott. Ezen Tabella különösen a' közelebbi 1824-dik esztendőről szól, és azt mutatja, hogy ezen esztendő folytában az Alexandriai kikötő helybe jövő hajóknak száma 1200-re ment, 1823-ban pedig csak 933-ra. Az el távozott hajók száma hihetőképben mind terhekkkel — reá ment 1109-re; úgy hogy még Januárus 1-ső napján 1825, maradtak a' kikötő helyben 91 hajók. — Az oda érkezett kereskedő hajók között voltak 600 Austriai hajók, ide számlálván azt a' 42 Toskánai hajót is, mellyek Austriai zászlók alatt járnak. Az előbbi, úgymint 1823-dik esztendőben, az oda jött és el ment Austriai hajóknak száma csak 351 volt. Franczia hajó volt 111; Anglus és Joniai szigetbeli hajó

az Amerikaiakkal együtt volt 251. — Orosz hajó 100 ; ezeknek száma 1823-ban csak 50-re ment. Továbbá Dánus hajó 13, Hollandus 5 ; az Egyházi Fejedelemségből ket-
tő ; Szárdiniai hajó 77 ; Nápoli 14 ; Spanyol 70 ; és Svéd hajó 47. — Nem lehet ké-
telkedni hogy Ő Felségétől kegyelmesen megnyittatott Magyar tengeri partokból is
ezután igyekezni fognak az iparkodó ma-
gyar kereskedők, ezen nyereség útján meg-
indulni, mellyhez nekik szerentsét kívánunk.

A' Tekenős békák.

Egy Gazdaságbeli Tiszt több ízben lát-
ván hogy az uraság jó ízűn eszi a' tekenős
békát, kedve jött, hogy ezen ritka ételben
magát részesíttse. Fogatott tehát egynehány
tekenős békát és betéteté a' moslékos tsöbör-
be. Nyár volt az idő, és éjtszakán szobájá-
nak ajtaját nyitva hagyá. A' tekenős békák
kimászván a' tsöbörből a' szobában kezdtek
járkálni és majd az ágyra, majd az almárium-
ra felkapni igyekezvén vissza estek, 's így
kopogásaikkal az ébren aluvó Tisztet álmá-
ból felverték. Ő kiált, hogy ki légyen? de
feleletet nem veve, hanem a' békák a' szóra
el tsendesedtek. Alig szenderedett el újra,
ismét el kezdődött a' mászkálló békák le-
hullásából származó kopogás. Erre az ál-
mos, 's így nagyobbat képzelő Tiszt, tol-
vajokat gondolt a' szobában lenni. A' bá-

torságnak okáért közel tartani szokott kardjához kap, vagdalkozik minden felé, és tsapásaival házi jószágait 's ruháit sértegette: de semmi emberi neszt nem vehete észre. Kiáltja tehát iselédjeit, hogy jönnének és gyertyát hoznának, maga addig is egész erővel védelmére tartván a' kardot. Hozzák a' gyertyát, nézik a' szobának minden szögleteit, 's nagy bámúlásokra, a' vélt tolvajok helyett, a' meglapúlt tekenős-békákat lelik.

Tsonttal való trágyázás.

Már máskor említettük, hogy az Anglusok a' tsontokat trágyázásra fordítják, és ezen czélból a' száraz földről is beviszik a' tsontokat; nem lesz talán szükségtelen az ilyen tsontokkal való bánás módját is megemlítenünk. Először tehát szappan főzésre használtatnak a' tsontok, annakutánna megpörköltetvén porrá töretnék, vagy öröltetnek, 's ezen tsont porral hintetnek meg a' földek. Hathatósságáról így ír egy Gazdaságos Újsák: Egy szántóföld, melly előbb 50 font Sterling árú termést adott, minekutánna tsonttal megtrágyáztatott volna, termett 400 font Sterling árút. Lásd a' „Gewerbsfreund” után: „Jurendes Vaterländischer Pilger 1824”. — Ez, ha ugyana' Gabona ára azon közben fel nem ment, tsak ugyan megfizette a' fáradságot és költséget.

Öszve békéllésre ajánlott mód.

Valakit pisztolyra hívott az ellenkezője, mellyre az így felelt: „Én a' megírt helyen két okból nem fogok megjelenni; először azért, hogy én téged agyon löhetnék, más-szor pedig azért, hogy te löhetnél engemet agyon. Ebből egyikből sem következnek semmi jó. Hanem tudod-e mit? mennj el az erdőre, válassz ki olly vastagságú fát, mint én vagyok, mérd ki az illendő lépéseket 's onnan löjj reá. Ha el találod, akkor én szépen megkövetlek; ha pedig nem találod, száradjon rajtad a' miben megbántottnak tartod magadat”.

Mesés Kérdések.

- 1) Mitsoda Áts, a' ki bár mennyit dolgozik, se forgátsot, se szijátsot nem ejt?
 - 2) Mitsoda Viaszk az, mellyet sem méhek, sem darázsok nem készítenek?
 - 5) Mitsoda Ország az, mellyben sem nem voltak, sem nintsenek rossz emberek?
-

J e g y z e t. A' 21-ik számbeli Mese Orsó.

Kelet-Indiai Táborozás.

Kelet-Indiában 7—8 ezer főből álló, ütközetre valósággal alkalmas, sereg már nagy tábor. Ez résszerént Angoly linea Regimentekből, résszerént ottani születésűkből szokott állani: de ezen utóbbiak is Angoly mód szerént vannak öltözködve, 's a' fegyverben is úgy gyakorlották magokat: Ezeket Seapoy névvel nevezik; 's a' parantsoló Tisztek ezek között is mind Angolyok. — Egy ilyen seregre azomban legalább is hétszerte több fegyvert nem viselő kíséretet kell számlálni, 's ez az, a' mi az ottani táborozásnak különösséget teszi. Ugyan is:

Minden Seapoy-nak véle vagyon egész ház - népe, melly ritkán van 12—17 személyen alól. Ezután vannak sok ezer ökörhajtók, lovászok, fűkaszállók, teherhordók, Markotányosok mind a' férfi mind az asszonyi nemből. Hogy az ökörhajtók olly nagy számmal vannak, nem ok nélkül történik, ugyan is itt a' táborozásnak minden szükségét vonató ökrökkel pótolják, p. o. az ágyúkat mind ökrök vonják; 18 fontoshoz kell 36 ökör, 24 fontoshoz 50 ökör 's a' t. A' mi pedig a' fűkaszállókat illeti, ezek annyian vannak, a' hány ló vagyon a' táborban. Továbbá a' teherhordókat (Culics) a' mi illeti, ezekből minden Tisztre, és pedig minden külömbbség nélkül, 15—20 számláltatik. Még pedig ezek között nintsenek ám azok, kik a' tsapatokhoz tartozandó betegeknek

ágyait, valamint azoka a' gyermekek sintsenek, kik minden egyes Katonának tarisznyáját viszik. A' Markotányosok, Bazar név alatt, különös testet tesznek. — Ezekhez jönnek végre a' Tiszteknek tulajdonképpen úgy nevezett tselédjeik, a' Laszkasok, ezek a' sátorokat kivonják, szakátsok, konyha inasok, vízhordók 's több effélék, kiknek száma nem kevésre mégyen. Meg kell pedig jegyezni, hogy ezek feleségeket 's gyermekeiket mind magokkal viszik.

Ide járul még az a' nagy fényűzés, és kényszerént való élés, melly a' Kelet-Indiai táborozásnál szokásban vagyon. Sátor, ágyat, házi bútörökat, étkeket, italokat 's a' t. mind úgy kívánják az itt lévök, mint a' nagy városiak. A' Generálisok, és Stabális Tisztek mind ezüst készületekröl esznek, 's mind egyik illyennek van egy két elefantja, mellyek az ö illyen drágaságait viszik. De nints egy valamire való Tisztis, kinek párnája, paplanja 's a' t. de kivált fejös ketskéje ne volna.

Egy Tengeri hadi hajónak leírása.

Bizonnyára a' legnagyobb készületü emberi művek közé tartozik egy nagy tengeri hadi hajó. Ha meggondoljuk, hogy tsekély kiterjedésü öble, 1000 embert, és 100 nehéz ágyút is foglal magában; ezen fellül pedig más egyéb készületeinek nagy ter-

H a s z n o s
M u l a t s á g o k,
1 8 2 5.

(23.)

Ditsősségessen uralkodó Felséges Császár, és Apostoli Királyi koronás Fejedelmünknek Első Ferencz Aus-triai Császárnak, születése Innepe napján Februarius 12-ken 1825-ik esztendőben, kinyilatkoztatott buz-gó kívánsága, a' Vajda Hunyadi Cs. és Kir. Vass Bányászati, hív alatta - valóinak.

Ötvenen fellyül hetedikszer újjul
Innepünk, mellyen Koronás Királyunk
Boldogulását, könyörögve számos
Millio kéri.

Minden Oltárok' tüzeik lobognak,
Áldozat készül az Egek Urának,
Hogy Ferencz Császárt Fejedelmi Székén,
Karja fedezze.

Julius Caesárt egekig fel-áldá,
Róma, Trájánnak koszorút ajánlott,
Titusát monda gyönyörű diszének,
Mint mi Ferenczet.

Ő egész gondgyát, 's idejét tsak arra
Sánnya, hogy a' Nemzeteket szerentsés
Csendes órákkal tegye boldogokká,

Mint kegyes Attyok.

Elszakadt részét birodalma' szélén,
Vissza kaptsolván az előbbi részhez,
Birja békével koronája fényét,

Nagy Fejedelmünk.

Megtöré Franczok gonosz ércz igáját;
Aetna, 's Vézuvnak zabolázta lángját,
Csendesenn tartják koszorús Vitézink

Nápolyi földet.

Igy fel is tettett az arany idő már,
Rét fejű Jánus lakatolva nyugszik.

Mars, kitől féltünk, enyelegve tölti

Csendes időket.

Ennyi gondok közt, nyugodalma, nélkül
Régen óhajtott kikötőre vitte

Drága népének lebegő hajóját

Attya Hazánkknak!

Illy Királynkhöz szeretetre gyulván

Mondgyuk egy szívvél: Szeretett Ferenczünk,

Éllyen! Éllyen! Nemzetek Attya, Éllyen,

'S védgye Hazánkat.

Thrónusát, mellyről kegyesen igazgat,

Változás nélkül örömeire fényben

Lássa, 's Házának legyen is hasonló

Disze örökké.

Tordai Lengyel István

a' Hunyadi Cs. és K. Vas Bányászat Inspectorá.

Puchanan György.

Ezen Skotiai születésű férfiú nevezetes a' tudós Világban úgy, mint Poeta és Historicus. A' deák vers szerzésben mesteri tehetségét megmutatta különösen az által, hogy a' 'Soltárokat versekben deákul fordította; külömbben is lántos versezéseiben igen tüzes és bátor volt. Rímelő verseiben igen elmés, és Tudományos. Rólakülönösen ezen kis történetet beszéllek, hogy hozzá menvén valamelly férfiú, mivel nála semmi könyvet sem láta, elbútsúzásakor: üdvözlégy könyv nélkül való mester! (salve Magister sine libris). B u c h a n a n ugyan azon embert meglátogatván, nála sok könyveket talált, de mind porral ellepve, azért midőn tőle bűtsúznék, így szólla: üdvözlettek legyetek könyvek Mester nélkül. (Salvete libri sine Magistro) — Ezen tudós férfiúra U t e n h o f f Károly ezen verset készítette.

Tres Italos Galli senos vicere, sed unum.

Vincere Scotigenam non potuere virum.

az az:

Három Francziák hat Olaszokat meggyőztek, de egy Skotiai embert meg nem győzhettek. Értvén t. i. Michael L' Hopital, Adr. Turnebus és Joh. Auratus Francziákat; Sannazarius, Tracastorius, Huminius, Vida, Naugevius, és Bembus Olaszokat.

Igaz mondások.

Az olyan gyönyörűségek, mellyek más fájdalomából erednek, és a' mellyek után később megbánás következik, nem érdemlik a' gyönyörűség nevezetét. Vigyázz tehát ezeknek megszerzésekkor, ne hogy lassú lában, de valahára csak ugyan elérkező megbánás utól érjen.

Akármelly élet módjába légyen az ember helyheztetve, lehet annak ösvényein ollykor, ollykor virágokat, 's azokat gyönyörködtetésünkre fordítanunk nem is tiltja az okosság: de már azt javolja, hogy feltett útunkról eltérvén, egyedül illy mulandóságok után esenkedjünk.

Az igaz öröm láttatlanul jár az emberek között, annak elválhatatlan követője a' nyugalom.

M e s e.

Teremtő keménynek alkota engemet,
Víz meg nem ronthatná tűz nélkül testemet
De, ez által járván hideg tetemimet,
Útát készít viznek, hogy rontsa létemet.

L. T. S,

J e g y z e t. A' 22-ik számbeli Mesés kérdésekre felelet: 1) A' Kovács. 2) Spanyol viaszok. 3) Magyarország.

hét, valóban bámulnunk kell az embereknek ügyességét, és vakmerőségét. Számláljuk fel terhét: Egy egészséges ember naponként ételben italban 6, 7, 8 fontot szokott megemészteni, ezer ember tehát naponként 6, 7, 8000 fontot. Három hónapi eleségnek terhe (a' mennyit rendszerént a' hajóra rakni szoknak) tehát reá megy 720,000 fontra. — 42 fontos golyóbisú ágyú, ha érczből vagyon öntve, mintegy 6,100 fontra megy; ha vashól 5,500 fontra. Illyen tartalmú ágyú 28, 30 szokott lenni száz ágyús hadi hajón. Ezeknek terhe tehát mintegy 183,000 fontra megy. — 24 fontos golyóbisú ágyú harmincz szokott rajt lenni. Egynek egynek nehezsége mintegy 5,100 font. Öszveségessen tehát 153,000 font. Vagyon még rajta 26—28, tizenkét fontos golyóbisú ágyú, mellyeknek nehezsége mintegy 75,400 fontot tesz; mégis 14 hat fontos golyóbisú ágyú nehezsége tesz 26,000 fontot. 8000 fontot vethetünk az egynéhány három fontos golyóbisú ágyúk terhére. Az ágyúk töltésének terhe hasonlóképpen nagy Summát tesz: mert a' 42 fontos golyóbisú ágyúnak egyszeri töltése 64 fontot tesz. 100 töltést pedig legalább is szükséges a' hajóra rakni. Mindegyik illyen hajón a' szükség esetére vítorlák, kötelek pányvák 's a' t. szoktak lenni. Ezen felül temérdek tsepű, szurok, deszka, öregbíti a' tehert a' Hajósoknak, és a' katonáknak pogyászok, a' patika, a' seborvosi eszközök, a' puska, kard,

bajonet, pisztol 's a' t. végre a' rajta lévő embereknek terhe. Úgy hogy, mindent össze számlálván, egy ilyen hadi hajón legalább is 2162 Tonna teher vagyon, vagyis 4,324,000 font. És mind e' mellett szinte olly könnyen, és biztossan kormányoztathatik, mint a' legkisebb ladik.

Ember - evés.

A' vad népeknek közönséges szokások, az ő foglyaikat megenni: de néha ezen otsmány kívánságot mint betegséget, a' palérozott népek között is feltalálhatni Ugy emlékeznek az írók valamelly Goldschmidt nevű tehén pásztorról, a' ki gyűlölt ellenségét meggyilkolván, hogy vétke ki ne tudódjék azt összedarabolta, és darabonként megette. Ezután egy kis gyermeket készakarva tsak azért ölt meg, hogy azt megehesse. Boëtius Skóczia történetében egy egész Familiáról emlékezik, melly beteges kívánásától indítatván, a' gyermekeket meggyilkolta, és megette. — Ugyan ott egy Haramia, annak felesége és gyermekei a' világból kivégeztetnek, mivel több embert magokhoz tsalván megöltek, és megettek. Tsak egy Lánykának kegyelmezett meg a' törvényszék; de ez is mihelyest a' 12-ik esztendejét elérte, ezen vétékbe keveredett.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(24.)

Gróf Majláth József.

(Életírás)

A' régi híres Nemzetségeknek fő ditsősége az, ha idő jártával következett Tagjak, talentumaikkal, a' Király és Haza eránt ett érdemeikkel, hasonlók híres eleikhez. Ily példánk vagyon Nagy Méltóságú Gróf Székhelyi Majláth József Ö Excjában, a' Nagy Méltóságú Magyar Királyi Udvari Kamara Elölüllőjében, kit az emberi sorsnak változmatatlansága, folyó 1825 eszt. Mart. 8-dikán, a' ditsőség pályájárúl, Országos hivatalának nagy érdemekkel tündöklő folytatásából kiragadott. A' Királynak ezen nagy Híve, az Orzágnak fáradhatatlan munkásságú Tiszte, egykori Nagy Méltóságú Gróf Székhelyi Majláth József Státus és Conferentialis Ministernek fia vólt. Már gyenge Ifjúságában, tüzes elméje, és mindenhez egyaránt fogható tehetsége eránta nagy reménységet nyújtott. Tudományos pályáját végezvén,

először a' végbeli Katonaságnál kezdett szolgálni; de csak hamar a' politikai életre tért, és Tek. Ns. Pest Vármegyében Vice Notárius képpen dítséretesen szolgált, a' honan a' fumei tengeri Kormányzékhez alkalmaztatott, 's ott jeles elméjének 's Tudományos ki-képződésének, hivatalbeli szorgalmatossága által olly ki-tetsző jeleket adta, hogy őtet J ó s e f Tsászár, megkülömböztetett választással, a' Magyar Királyi Helytartó Tanátsnál 1784-ben Titoknokká nevezné. Itt nagyobb pályára nyílt meg tehetségeinek, 's ebben magának olly tekintetet szerzett érdemeivel, hogy 1788-ban, ugyan ezen országos Kormányzéknel, Tanátsosi rangra emeltetnék; mellyben mély belátása, hivatalbeli buzgósága, 's a' dolgozásban mutatott könnyűsége, eránta nagy figyelmet gerjesztett; úgy hogy, mostan dítsőségesen Uralkodó Felséges Királyunk az ő jeles tehetségeiről, és a' Felséges Uralkodó Hához viseltető hívségéről meglévén győztetve, őtet 1801-ben az édes Attya mellé rendelné, a' ki akkor az újjonnan nyert Velencei Státusnak el-rendelésére, mint Ts. Királyi Fő Commissárius, Velenczébe küldtetett. Az attya mellett újjobban kitett. szett az ő éles elméje 's hivatalbeli ügyessége: mellyekre nézve őtet Ö Ts. Kir. Felsége, az Olasz Udvari Kanczellariánál Udvari Tanátsossá és Referensé tette. Innen fényes érdemeihez képest a' Tsászári Királyi közönséges Udvari Kamarához tétetett

által, 's ettől a' Magyar Királyi Udvari Kamarához 1812-ben Vice-Praesessé, és 1814-ben valóságos Praesessé neveztetett. Mind ezen hivatalokban melly külömbbféle, és melly fontos Commissiókat viselt, és azokban melly híven megfelelt a' Felséges Udvár bizodalmanak, azt leírni lehetetlen. De mind ezeknek fényes bizonyságai azon Felséges Királyi kegyelmek, mellyekkel az ő érdemei megditsóítottak. Így Vice-Praesidensségében az Armada számára serényen szolgáltatott élelmek és termések miatt, a' Polgári érdemek arany Keresztjével tiszteltetett meg. Így ditsóítottatott Ő Tsász. Kir. Felsége Titkos Tanácsosinak Rangjával, így midőn 1822-ben a' tengeri partok környékét Magyar Országhoz szerentséssen vissza kaptsolta, az eddig volt közép kereszt helyett Sz. István Rendének nagy Keresztével ékesítettett fel. Külömbben is a' Státusnak foglalatosságaiiban, és időről időre viselt hivatalaiban illy tündöklő érdemekkel díszes nagy Férfiú, mostani fő hivatalban az Országos gazdálkodásnak mély ismeretével a' Haza állapotjának tellyes felfogásával, 's a' hivatalokban a' rendnek és szorgalmatosságnak föntartásával maga helyére elhervadhatatlan koszorút gyűjtött, mellyet az ő tsendes lelke, minden nagyra vágyás nélkül viselt élete, és mindenekhez hajlandó jó akarattja, még kedvesebbé és el-felejtethetlenebbé tett. Mint köz tiszteletnek jelet úgy említhetjük, hogy az ő képe W e y-

de Űr által jelesen el találva kőre írat-
tolt, és Pesten a' Szép-Mesterségek keres-
kedésében találtatik.

Spinoza és az Öreg Asszony.

Spinoza Baruch Izraelita volt, és ta-
núlása által annyira ment, hogy a' Filozofu-
sok közé számláltatnék: de az ő vélekedései
úgy el ütöttek a' józan Filozofusok véleke-
déseitől, hogy ötöt a' Materialisták közé
számlálnák. Miként ment legyen nagy tanú-
lása után illy bal útra, azt itt nem visgál-
hatjuk; hanem gyermeki koráról már meg-
jegyezték, hogy az édes atya szoktatta reá,
hogy az igaz kegyességet igyekezzék megkü-
lömböztetni a' babonaságtól és képmutatás-
tól, Az atyai intések olly foganatosak voltak
a' gyermek szívében, hogy már 10 esztendő
korában gyanússak voltak előtte kik az ájta-
tosságot képmutatóképpen gyakorlották, az
az úgy, hogy kegyeseknek láttassanak. Ezen
gyanakodásának különös példáját adta midőn
egykor az atya valamelly öreg asszonyhoz
küldé, hogy attól a' költsön felvett pénzt
kérje meg. Midőn Baruch az asszonyhoz be-
méne, az éppen a' Bibliát olvasá, és a' fiúnak
szavára meg nem indulván, kézzel ada jelt
hogy váraoznék. Az asszony folytatá az ol-
vasást mind addig míg, hihető, a' szokása sze-
rönt felvett részt el nem végezné. Ekkor kér-
de: mi végre jött volna? A' fiú el mondá:

és az asszony halladék nélkül elejébe olvasá a' pénzt az asztalra, melly meglévén a' fiúhoz fordula és szelíden inté, hogy olyan jó ember legyen mint az atya, minthogy ő már azt régen ismeri és soha egy hajszálnyira is el nem távozott a' Móses törvénytől. Te is, úgymond, tsak akkor várhatod az egek áldását, ha őtet követni fogod. Ekkor az asszony a' felolvasott pénzt a' fiú előtt egy 'satskóba húzta, és azt bekötven neki által adá: de a' fiú gyanúságától indíttatván a' pénzzel el menni nem akart, minekelőtte ő maga is meg nem számlálná. Az asszony váltig erősítette hogy bizonyos lehet, hogy jól meg van számlálva: de Baruch meg nem nyugodott, hanem újjonnan megszámlálá, és az öregnek szégyenére két arannyal kevesebbet találá, úgy hogy ez kénteleníttetnék az asztalfiókot megnyitni, és a' mesterségesen készített nyíláson az oda be esett két aranyat kivenni. — Ezen tapasztalás Spinózában olly nagy benyomást szerzett, hogy egész életében, bizonyos embereket mindenkor gyanúsoknak tartott.

A' képző Mesterségek' eredete.

E' földi világon, a' természetnek gyönyörű művein kívül, legnagyobb figyelmeteséget érdemelnek a' Képző Mesterségeknek munkái. Bámúlásra méltó ezeknek nagysága, szépsége, finomsága, nemessége, és ritka külömbfélésege. A' rajzolás, képirás, képfara-

gás, képöntés mintegy tsudákat tesznek, mert a' természetben talált külömbféle tökéleteségeket, több tárgyakból egybe halmozzák, és így elmésen elrendelve több tökéletességű művet tudnak előadni, mint eggyenként a' természetben találtaik. Azért is nevezzük a' mesterséget a' természet nemesítőjének. A' mit a' művész sokszor olly szerentsésen tud végbe vinni, hogy munkája az Istenekével vetekedhetne, ha életet tudna adni.

Midön a' Képző Mesterségeknek illy magosságát tsudáljuk, el kell pírulnunk gyengeségünkön, ha meggondoljuk hogy az eredetöket ki nem nyomozhatjuk. Ha azt mondjuk, hogy a' Teremtő Isten volt első képző Mester, avval a' kérdést meg nem fejtjük, mert az ember teremtését ember nem láthatta, nem követhette. Ugyan azért nevetséges Ovidiusnak mondása:

Quam satus Japeto mixtam fluvialibus undis
Finxit in effigiem, moderantum cuncta, deorum.

Hasonló mese az, hogy a' háta megé hányt tsontokból emberek támadtak volna, és ha valóság lett volna is, abból senki példát a' képzésre nem vehetett volna.

Talán hihetőbben kereshetni a' képző mesterségek eredetét az emberi természetben, melly a' követésre, másolásra és majmolásra igen hajlandó. Úgy hogy mára' kisedekben észre vehetjük, hogy minden útmutatás nélkül, homokból, sárból, fából, vagy akár mit elővehetnek, azokból a' lá-

tott tárgyaknak hasonlatosságát képzeni igyekeznek, gyakran tagjaiknak tartásával és mozgásával szinte úgy követik, mint a' hallott hangokat szóval. Ezen természeti ösztönt maga a' természet látszik tökéletesítésre segíteni, midőn a' nap világa a' testekhez hasonló arnyéket vet, vagy a' tsendes víznek tükre szinte a' mellette lévő tárgyakat, vagy emberi képet vissza adja, mint a' Narcissus meséje előadja. Az ilyen természeti másolásoknak vonásokkal való határozása szinte olly természeti ösztön, mellyből utóbb a' rajzolás következett, melly minden képző Mesterségeknek szülő anyja.

Az ilyen másolást előre bocsátván, az emberi elmesség idővel azt szaporította, tökéletesítette, szépítette, valamint a' mesterségek historiája, mellyet máskor előadtunk bizonyítja. Hogy t. i. a' puszták körül vonások (Skizze) idővel árnyék vonásokkal tellyesítették, vagy eggyes színekkel kivilágosítottak, míg végre Apellesek, Phidiasok, Rafaelek, Rubensek támadnának.

De midőn ezen úton a' mesterségek eredetét hihetőleg megfejtethjük, vannak kik mindent szerelem tsudáivá tenni akarnak, és a' valóságos világból az elmét képzelt világba viszik. Így az Arkádiai pásztor leánynak tulajdonított tettét, hogy távol lévő kedvesét a' fővénybe rajzolá, mint bámúlásra méltó példát úgy adják elő. Ezt a' Poéták és Művészek felkapták. Ehhez képest dolgozta F e r e n c z y Úr, a' Magyar Mu-

zeumnak adott fehér márvány képét, melyen a' leány kharakteréhez képest a' kürt és síp is megtaláltatik. Ezt másolta Scheft, de rajzolását pásztori emblemák nélkül hagyta, úgyhogy, a' mint az a' Hebeben találtatik, inkább a' mesterségbe való betanulást (Studium) mutatja. De e' mellett valamilyen a' márvány kép szép munka, úgy az említett rajzolat is kellemetes.

A p r ó s á g.

Valamelly leánykát olyanhoz akart férjhez adni az atya, kihez az tellyességgel nem akart menni. „De hát miért nem akarsz hozzá menni”? kérde a' kemény atya. Mert nem szeretem úgy mond a' leánya. „Éj! éj! még mit nem gondolsz”, mond tovább is a' reá beszélni akaró atya, „minek a' szeretet”? Mond meg annyok, így szólítja meg a' mellettek álló feleségét, hogy szerettük-e mi valaha egymást? és imé még is házas pár vált belőlünk.

M e s e.

Megyek: de egyet sem lépve,
Min megyek hasogatom;
Mi nem megy, tőlem távozik,
Követhetsz lágy útamon.

J e g y z e t. A' 23-ik számbeli Mese:
Mész-kő

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(25.)

Millyen tulajdonságokkal kell birni a
jó Színjátszónak.

A' Színjátszás mestersége szinte olly kimerithetetlen, mint a' Szép mesterségeknek akármelly más neme. Ez az oka, hogy annak theoriáját szoros határok közé keríteni nem lehet. Fő törvényei mellyek nélkül egy jó Színjátszó sem lehet el e' következendők: 1) A' Színjátszó idejére nézve ollyan legyen, hogy az, az előadandó Személy idejétől messze ne járjon. Melly nevetséges, ha az ifjú szerelmezt éltes személy adja elő. Ezen rendszabás akkor szenved kivételt, ha a' komédiákban, ezen ellenkező idő által akarunk valamit nevetségessé tenni. 2) Test alkotása szinte olly tulajdonságokkal birjon, mellyeket kíván felvett karaktere. Erős izmos hősök személyét nem játszhatja gyenge alkotásu Színjátszó, ha külömben igen jeles művész volna is. 3) Meg kell tagadnia minden személyes

tulajdonságait. E' nélkül egy művész sem vállhatik soha jó színjátszóvá. Midőn a' költő karaktereit rajzolja, mindég szeme előtt forgatja azon idő kornak, mellyben személyei éltek, törvényeit, szokásait, tulajdonait; az egyes személyek idősségét, körülállásait, helyhezeteit, fő, vagy közrendű születését, neveltetését 's a' t. Ugyan ez okból ezerféleképp változik a' karaktereknek mivolta. A' személynek természeti tulajdonságai a' szerint fognak különbözni, a' mint az éjszokról, délről, keletről vagy nyugotról szakadott; a' régi, közép, vagy az új időben élt. Születésére nézve Görög vagy Római, Török vagy Tatár, Ángol, Tseh, Német 's a' t. Musulman vagy Zsidó, vagy Keresztény; fő vagy alacsony születésű volt 's a' t. Ezen tulajdonság emeli olly magas pontra a' színjátszás mesterségét. Mert a' valódi művész mint a' chamaeleon ezerféleképp változik, és a' maga tulajdonságait soha ki nem tünteti. 4) Vagynak némelly művészek, kik a' játéokban bizonyos módot (manier) vevének fel, melly által az értetlen emberek szeme előtt az originalitás hírért nyerék meg. De éppen ezen mód teszi őket rossz művészekké, megjobbíthatatlanokká. Mert felvett módjok minden karakter előadásában kitűnik. Ez pedig, minő nagy vétek legyen, az előbbiből kitetszik. 5) Soha a' Színjászó vakon ne kövesse ez vagy amaz híres művésznek játékát bizonyos karakterben. Ez által amannak rabjává teszi

magát, el felejtven azt, hogy ezen szép mesterség kimeríthetetlen. Kétséget sem szenved, hogy a' legtökéletesebb Művész, sem ösmeri meg végképpen karakterének minden tsínnyait, és hogy minden jeles képzése mellett, az ő véleményei azon karakterről tsak személyes vélemények, mellyeket más művész jobban felfoghat. Ugyan azért a' vakon követő annak botlásait is el fogadja.

6) Jól megtanúlja a' Költőnek szavait, és a' beszédeknek felosztását. Soha el ne tsá-
bítsa a' viszketegség, hogy önnön szavait bele keverje; önnön elmességét fitogtassa. A' Költő minden szavát akarva választotta, és sokszor egyes szóba iktatá a' tsomót, mellyet szét kell bontania, ugyan azért megbotsájthatatlan vétke a' színjátszónak, ha jó meg nem tanulta feladott személyét. Ha p. o. a' Színjátszónak valamelly udvari Tiszt', hízelkedő tartalom nélkül való hódolásait kell elő adnia, és ő azokat jól meg nem tanulván, tulajdon szokásaként udvarol urának, az egész karaktert el rontja. 4) A' Színjátszó fogja fel a' személynek lelkét, mellyet előadni szándékozik. Itten meg kell jegyeznünk, hogy a' Színjátszót semmi sem ösztönözi jobban, mint a' nézők' taptolása; de vagynak némelly karakterek, mint p. o. az álnok személyek karakterei (intriguant), mellyeket, ha a' Színjátszó jól elő ad, soha tapsolást nem várhat. A' legnagyobb Színjátszókat, kik az illyes karaktereket adni szokták, sokszor megakarták verni, vagy

ölni, midőn az álnok gonoszok személyét játszani láták. Ezen esetre a' Színjátszónak magából kell meríteni a' megnyugtatót, hogy el ne tsüggedjen. 8) A' tagok játéka (mimika) az előadáshoz legyen alkalmaztatva. Ezen rendszabást voltaképpen megfejtetni nem lehet, mert a' Művésznak személyes képzsétől függ, hogy a' tételt a' beszédhez alkalmaztassa. A' haszontalan hadonázástól mindazáltal óvja magát, kezeit csak a' rendkívül való esetekben, és a' legirtóztatóbb indulatoknak kifejezésében emelje fején fellül fel. A' vesztég álló személyekre nézve pedig meg kell jegyeznünk, hogy nekik ugyan arczulat vonásaik által ki kell jelenteniök részvételeket, a' beszélő színjátszónak esetein, de soha arra nem vete-medniök, hogy a' hosszabb monologus alatt össze susogjanak, hogy az által a' néma játékba életet hozzanak. 9) Az előadandó indulatok el ne ragadják a' Színjátszót. Ez által keverednek azon vétekbe, mellyet kirugásnak nevezünk (outriren, übertreiben) Schröder híres Színjátszó szavaival zárjuk be ezen kis Értekezést: „A' Színjátszónak mindenkor, akár komor, akár víg, éjjel nappal karakterébe magát bele kell tudni teremteni. Ez bélyegezi a' mesterséget. A' valódi művésznak annak kell látszatni, a' mi nem. Tudni kell valami idegen valóságot természetéből kiszakasztani. Egy szóval tudnia kell teremteni”. (A' ki ezen tárgyról többet tudni kíván olvassa. („Schlegel

„Über dramatische Kunst, und Literatur“, és „F. L. Schmidt Dramaturgische Aphorismen“).

Véletlen szerentse által okoztatott öröm' kitörései.

B. Rosina. N. városában szakátsné volt. Igen híven szolgálta uraságát. A' leány gyengeségei közé tartozott az, hogy, ha pénze volt, azt tüstént a' Lotteriába tette, jöllehet már több esztendőktől fogva rakogatván, soha sem nyert. Végre mégis megúná pénzének elbitangolását, azért feltette magában, hogy még tsak egyszer fog a' Lotteriába tenni, és, ha most sem nyer, tehát ezen tsalóka játékot örökre abba hagyja. Elviszi tehát a' három számot, melyekre rendszerént szokott tenni, és azokat terno secco (tsupán ternóra) egyszerre három Lotteria Collecturába beteszi egy egy huszassal. A' húzás után regvel, midön zöldséget vásárlott az egyik Lotteria Gyűjtőnél meglátja a' három számot. Örökre gerjedvén, haza megy, a' földre veti a' kosarat, danol, ugrál, hosszú nyelvű seprőt fog, és a' konyha falát tisztogatván, leszór minden edényt még a' porcellán edényt sem kémélvén. A' tsörgésre kifút asszonya, és a' leánynak rendkívül való maga viseletét látván eszelősnek véli. Ezen véleményében az is megerősíté, hogy a' Leány min-

den kérdésre csak hahotával felelt azt mondván, hogy készakartva törte légyen el az edényeket. Az asszony tehát az eszelős tselédet megfogatá, és a' Fenyíték házba viteté. Oda érvén a' Leány sirni, és panaszkodni kezdett, hogy ő még soha sem volt fenyíték alatt, és hogy most sem tudja semmi bűnét, mellyel ezt megérdemlette volna. Midőn újra kérdezék, hogy miért törte el készakartva az edényt? azt felelé": Miért ne? hiszen ő most elég gazdag, könnyen megfizethet, ha hat annyi kárt tett volna is. „Ezen felelete itt is gyanússá tette, azért is Orvost hivatának, hogy vizsgálja meg a' tébolyodott személyt. A' Leány meg értvén, hogy őtet tébolyodottnak tartják így kiálta fel": Én nem vagyok tébolyodott; én csak vig vagyok, mert gazdag vagyok. Erre elbeszélé; hogy ő három helyre Lotteriára tett terno secco, és hogy mind a' három szám kijöven, most ő felette gazdag. — A' dolog úgy is volt. A' Leány sorsához képest nevezetes Summa pénzt nyert, és örömmel megfizette az Asszonyának tett károkat. Ebből csak azt tanuljuk: Könnyebb eltérni a' sorsnak mostohaságát, mint annak véletlen kedvezését. — Mindazáltal e'hez könnyebben hozzá szokhatik az ember mint a' nagy szerentséből kiesvén, a' nyomorúsághoz. Mind a' két ellenkező esetben szükséges magát mérséklenni.

Igen hosszú életű emberek.

M. Neumark a' történet írásokból, és Orvosi jegyzésekből összeszette a' hosszú életű emberek nevezetesebb példáit. Az ő jegyzéseiből kitetszik, hogy több emberek vannak 100—115 esztendősek, mint 90—100 esztendősek; a' 116—123 esztendőt már csak kevesen érik el. Neumark Ur, egy embert említ, a' ki 200 esztendőig élt; kettőt pedig, kik közül az egyik 297, a' másik 360 esztendőt ért. Azon 360 esztendős ember, valamelly Jean de Temporibus nevezetű volt, a' ki Németországban halt meg 1128-ik esztendőben, Lovázmestere volt Nagy Károlynak. — Megjegyzésre méltó, hogy a' száz esztendőt meghaladott emberek között, kevés Urnak, és még kevesebb Orvosnak nevét láthatni. Hippocrates és Dufournel tartozik ezen kevesek közé. Az utóbbi 115-ik esztendős korában halt meg. Az Ural-kodók közül csak igen kevesen haladták meg a' 10-ik esztendőt: ezek közé tartozik II. Fridrich, a' ki 76 esztendeig élt. — 300 Pápa közül csak hét érte el a' 80 esztendőt; jóllehet ezek már éltes korokban jutottak a' Sz. székre. A' Philosophusok között több hosszú életű ember volt: A' régieket kivévén, kik majd mind hosszú életű emberek valának; az újabb időbeliek közül is többeket feljegyezhetünk. Illyenek Kepler, Baeo, Newton, Euler, Kant, Fontenell's a' t. A' Poéták között hosszú életet ért.

Sophokles, Pindar, Young, Haller, Voltaire, Bodmer, Goethe 's a' t. — Legtöbb hoszszú életű emberek találtnak Oroszországban, Svéciában, Norvegiában, Dániában, Angliában, és Magyar Országban.

A' Whist játéknak lehetséges változási.

Négy Whist játékos között, kik ezen kártya játékot szerfelett kedvellették, egykor kérdőbe jött, hogy „ugyan hány féle változás és külömbféleség történhetik ezen játékban, melly a' mint tudva van, 56 kártyával négy személy között szokott megesni? „Az egyik közülök a' kérdést még az nap matematikai calculus alá vetette, és más nap felszámolását társai elejébe terjesztette, a' melly szerint négy Whist játékos között 635,013,559,700 külömbféle játék támadhat. Valamelly közönséges játék 32 német kártyával, két játszó között, ha mindegyik csak öt kártyát kap 201,376 féleképpen változhatik!

Rejtett szó.

A' magasra feltornyozott
Házakba visz az egész;
Ki Cupidó útján indul,
Mint madár, az elsőn vész.
Másod tagja, jó szemednek,
Ha feszítéd messze földnek.

J e g y z e t. A' 24-ik számbeli Mese:
Hajó.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(26.)

Epigrammák.

A z E r k ö l t s.

Önmérsékletek, és nagy tettek erőbe kerülnek,
Roszra nem állani, és jóra hajolni erő.
Ezt hát erköltsnek helyesen mondhatja Ma-
gyar; mert
A' ki bir erköltsel, költ is az arra erőt.

A' S z ó.

Gondolatit mással hogy közleni tudja az ember,
Több hangot rakván-össze, teremte szavat,
Hogy ha tehát szóllasz, legyen az jele gon-
dolatidnak;
Mert szajkó is tud hangzani pusztá szavat.

A' S z ö l l ő.

Mig fanyar a' Szőlő, ne szorítsd sajtóba
gerezdét,
A' savanyú szemből nem leszen édes ital.
Nints tudományod elég? tedd tollad félre,
Barátom :
Izétlen leszen a' munka, ha víz az eszed.

A' Bor, és a' Víz.

„Borban igazság van”, közmondás erre tanítgat;

„Béka lakik vízben” mondja nevetve Magyar.
Fájdalom, így hát már igazat nem hallani
józan

Embertül, ha csak a' borba nem ázik esze.

A' szomorú-füz.

Nézd amaz árva füzet, mint hajtja le földre
az ágát,

'S honnan ered, mintegy vissza igyekszik
oda.

Emberi méltóság, fontold meg honnan eredtél,
'S így valahára szemed' égre emelni fogod.

Tz. G.

A' Galambok ártalmassága.

A' Galamboknak sok kedvellőik vannak, és azoknak dítséretökre hathatósan vitatják, hogy a' Galamb az egészséges embernek jó izü petsenyét, 's a' betegnek is hasznos eledelel szolgáltat; hogy a' galamb trágya igen hathatós trágya; hogy a' Galambok a' szántó földekről sok rossz fű magot felszednek, és így azt tisztítják; végre hogy a' gazdának az esztendő nagy részében a' tartásokkal nem sok gondot okoznak: de ellenben mások méltán állítják, hogy a' galamb hús igen drága hús, mivel a' galamb leginkább szemes gáonával él, és kiváltképpen azokat károsítja,

kik benne nem részesülnek. Külömbben a' gyenge galamboknak húsa egészséges lehet ugyan, de általjában a' gyenge állatok húsat, minthogy megérve nintsen, a' gyomor nehezen emészti; a' galamb trágya pedig hathatós ugyan, de nagyon hajtó erejű, és így nem állandó kövérítésére, hanem tsak hirtelen felmelegítésére szolgál a' földnek a' mellybe tétetik, ugyan azért tsak gyöp földre való, mivel az ebben lévő gaz tárgyak inkább ártanak a' gabona földnek, noha a' galamb trágya tsak kevésségére nézve is alig érdemli az említést. Az sem ide való mentesség, hogy a' gaz magot fölszedik a' földről, mert ezt tsak akkor tselekeszik, midőn jó magot nem találnak. Az sem ajánlás hogy a' gazdának a' tartások kevésbe kerül; mert ha az ő gabonás földjét nem bántják is, másokét pusztítják, és így, a' ki galambokat tart, pusztító állatokat tart, másoknak kárára, a' mi nyilván való igasságtalanság: melly annyival nagyobbra terjed, minél több galambokat tart valaki. Nem is lehet avval menteni, hogy a' galamb tsak a' föld színén a' takaratlan magot keresné, mert ki nem tudja, hogy ezeket is gyakran a' nagy esső a' földbe veri és így hasznosokká teszi. De több körülállások kedvezhetnek arra is, hogy a' földszínén lévő mag, fekvése által gyökeret verhet, és így termő plántává válhat; midőn ellenben a' galambok a' föld kis hasadékaiból is ügyesen kiszedik a' szemeket. Mellyre nézve a' szemes tapasztalású embe-

rek észre vették, hogy azon földek, melyeket a' galambok meglátogatnak sokkal ritkább termést mutatnak, mint a' mellyeken ezen rabló madarak nem jártak. Ha tehát már a' vetés kevesítésével nagy kárt tesznek, mennyivel nagyobb az a' kár, mellyet érés tájban, kivált a' búza földeken okoznak? a' midőn szárnyaikkal a' magot kiverhetik, és a' szalmáját megtörhetik. Ezt a' kárt valamelly Német gazda Erfurt táján olly nagynak tapasztalta, hogy a' galambok által meglátogatott földén egy negyed résszel kevesebbet takart tsűrűbe, mint hasonló nagyságú földén, mellyet a' galamboktól gondosan megőriztetett. Ugyan ezen káros voltát a' galamboknak valamelly Anglus gazda is azáltal igyekezett megtudni, hogy önnön galambjait százanként lelőtte, és begyeikből a' magokat kiszedetvén arra a' tapasztalásra jutott, hogy egy pár galamb ha csak négy pár fiat nevel is, három hétig, mellyek után a' galambfiak a' szakátsné kezére jutnak $1\frac{1}{2}$ Drezdai, vagy 3 Berlini mérőt (Scheffel) megemészt. Ehhez képest mennyit emészthet meg annyi sok ezer galamb az egész Országban! Hát ha még ide vesszük mennyi kárt tesznek a' varjúk és verbek!

Az Arnauták.

Arnauták, más névvel Palikarik, 's Albaniaiak, mivel a' Hazájok Albánia. Eufra-

testől kezdve a' Drina torkolatjáig, Marokkótól Konstantinápolyig, mindenütt úgy tartatnak mint legjobb hadi seregek. De mindenütt különös hadi testet formálnak, 's magokat minden egyebek fölött valóknak képzelik, a' honnan gyakorta a' legnagyobb excessusokat követik el. Ezeket méltán nevezhetné az ember „a' Napkelet Svajczerjeinek”, minthogy rendszerént ők a' Bey-ek és Basák testörzői; ők akárhol is tsak kész pénz fizetésért szolgálnak, 's tsak bizonyos meghatározott időre állanak be; kitöltvén pedig szegődött esztendeiket, mindég vissza térnek kedvelt hegyeik közé.

Leány Vásár.

Napkeletnek minden valamire való városaiban van leány vásár, szinte úgy mint nálunk virág, dinnye 's több e'féle vásárok. Ezen vásárok rendszerént nagy udvarban tartatnak, melly négyszögeletű épülettel körül van véve, 's az épületet folyosó környékezi. A' szobák rendszerént ezen eladó leánykák lakásául szolgálnak, a' tulajdonképpen való vásár pedig vagy a' folyosó alatt, vagy ha az idő megengedi, az udvaron tartatik. Itt a' lyánkák, mint minden más eladó javak kiállítatnak, a' vevő szemügyre veszi őket, szorgosan megsejmelgeti 's a' t. Illyen eladó leánykákat 3—4 százanként találja egygyütt az ember, de rendszerént 15—15 szo-

kott egy egy csoportba állítatni. Mind fehér vászon köntösben vannak, az idejüket evéssel fetsegéssel 's alvással töltik.

A' törpe Patkány.

Valamint a' Madarak nemében a' Holibri, vagy a' Szabó Madár, melly csak két fa levelkét össze aggat, és abban köt, legkisebbnek tartathatik, úgy a' törpe Patkány a' négy lábú állatok között. Ezen állatotskát legelőször Laxman Erik Úr Sziberiában Barnauti Prédikátor ismértette meg, és Sorex Pigmäusnak nevezte. Ő utánna Linné, de Sirene Lacertina „írt Értekezésében említette meg, és utóbb a' Természet Systemájában” Sorex minutusnak tette.

A' törpe Patkány olly kicsiny, hogy, ha kinyújtózik is, az egész hossza nem több két hüvelknyinél. Ha elevenen megmérertetetik, nem nyom többet 38 gránnál, Feje majd akkora, mint az egész teste. Bajusza hegyesen végződik, és azt valamenyire behúzhatja. Feje egy kevéssé völgyes „mintha két felé volna hasítva; külömben mind a' két felől egész a' szemekig tele van bajusz szőrökkel. Szemei kisdedek, és méllyen be vannak esve. Fülei tágak: de azoknak leffentyüi igen rövidek, és majd egészen meztelenek. Testét finom és fényes szőr fődí, szőr szálainak színe feketés barna, és a' bőr felül valamennyire fehéresek. Lábai öt újak vannak. Tellyes-

séggel semmi farka nints. Ha ingerlik, olly hangot ejt, mint a' Denevér. Igen szaporán fut, és hamar tőr. Harapása nem erős. Lakik a' fa gyökerek alatt, a' hol magának mindenféle mohából fészket tsinál, 's azt élelemre való maggal meghordja.

Az elpártolás.

Nagyobb részént az emberek tsak a' szerentséshez hajlanak, 's ha látják hogy attól, kinek hódúltak, a' szerentse el fordul, öök is el hagyják. Illyen szembetűnő példát mutatott a' Lion kerületbeli Nemesség 1815-ben, midön Napoleon Elba szigetéből kijöven ezen nagy városhoz közelgetett. Ugyan is reggel az ő beérkezése napja előtt, ezer meg ezer fogadásokkal biztatták Artois Grófot, a' mostani Királyt, ezen Nemes lovag nemzeti örök; és midön estvefelé bizonyonyosan megtudták, hogy más nap reggel Napoleon befog érkezni, a' Királyi Herczegt eggyetlen egy dragonos Katona kíséretével hagyták el menni Páris felé. Más nap tsak ugyan el jött Napoleon, és ezen Nemes nemzeti örök töle azt kérték, hogy öök lehessenek Testörzöi ezen városban; de Napoleon már tudta a' Királyi Herczegtől való el-pártolásokat, és hozzájok így szólla: „Artois Gróf eránt mutatott magok viselete megbizonyította mit várhatnék tőlök, ha szerentsétlen lennék. Köszönöm az ajánlást,

de csak ugyan mindgyárt oszoljanak el, és térjenek vissza hazájokba”. — Párisba érkezvén pedig felkerestette azon dragonos katonát, a’ ki a’ Királyi Herczeget Párisig el kísérte, és ötet a’ Betsület seregének tsillagával jutalmazta meg.

Tudományos nevezetességek.

A’ Száli Frankoknak már 421-dik esztendőben K. sz. után volt írott törvény könyvek; de a’ Német nyelven való írásnak első nyoma csak 422-dikben találtatik.

Theodosius Tsászár törvény Könyve (Codex Theodosianus) 435—439 táján került a’ Világ elejébe.

Martianus Capella Rómában 470-dik esztendőben írta az iskolák számára azon könyvet, mellynek neve: „de Septem artibus liberalibus”. Ezen könyv majd 1000 esztendeig, mintegy Biblia gyanánt szolgált az iskolákban Európának egész nyugoti részében; mert a’ közönséges tanítás annak rende szerént ment végbe.

Rejtett szó.

Szíve két felé válhatik :

Ha elsőhöz hajt, mérték ;

Másodikhoz foglaltatik ?

Temetés után éltek.

Jegyzet. A’ 25-ik számbeli Mese:
Léptső.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(27.)

A' Sach játék eredete.

Ezen játék többféle. Legnevezetesebbek a' következendők: 1) A' kis, vagy a' régi játék, mellyben kétszer 16 kövek, vagyis külömbféle formájú figurák vannak, mellyekkel, négyszegletű Táblán 64 koczkás mezőre felosztva, játszanak. 2) Az, új vagy a' nagy Sachjáték, mellyet külömbben Kurir játéknak is neveznek. Ebben a' két játszók közül mind-eggyiknek 24 köve van, 's ezek között négy négy kurirja, a' Tábla pedig, mellyen játszanak 96 mezőre osztatik. 3) Az Olasz Sachjáték.

Némelylek ezen játék eredetét a' Trójai háborúnak idejére teszik, 's feltalálójának Palamedest mondják. Homer csak ugyan emlitti is, hogy Ajax, és Protesilaus Ulysses előtt valami efféle játékot játszottak: de ha mind igaz is, hogy Palamedes valamelly játékot talált fel, melly a' katonáknak mulatságára szolgáljon, ne hogy ők magokat rosszba foglalják, ezen

játék inkább valamelly koczka játék lehetett, mintsem valóságos Sachjáték.

Hasonlóbb játék volt a' Rómaiaknál az, mellyet ők „*Ludus latrunculorum*” neveztek, de nem olly értelemben, hogy latrok játéka lett volna; hanem katona játék, mert Enniusnál, és Plautusnál *latrocinar*i annyit teszen, mint *militare*, és *latrocinium* annyit mint *militia*, *λατρεης* Görög szótól, melly annyit teszen, mint: famulus-szolga, miles-katona. — Ezen játékot a' Rómaiak 30 kővel játszották, úgy hogy 15 fekete, és 15 fehér volna. A' ki a' két játzó közül a' másiknak katonáit el-fogá, és a' Vezért, a' ki Királynak neveztetett, bekeríté, az lett a' nyertes. A' figurák külömbb-féle szerekből készítették, u. m. aranyból, ezüstből, üvegből, tsontból, fából. Ezen játéknak menetelet úgy tekintették, mint háború képzését, azért *Vida Jeromos*, midőn 6 lábú versekben ezen játékot szépen leírja, Költeménnyét e'képpen kezdi:

„*Ludimus effigiem belli, simulataqve veris
Prælia*” etc.

Némellyek azt állítják, hogy *Serres Philosophus*, *Ammon*i Babiloniai Királynak Ministere találta volna fel a' Sachjátékot Világ teremtese után 3635 esztendőben: résszerént a' végből, hogy a' Királyi Herczegeket újjabb mulatsággal foglalatatoskodtassa, résszerént azért, hogy magáta' Királyt a' kegyetlenkedéstől a' félelem által tartózz.

tassa, ezen játék által megtanítván, hogy a' Király, embereinek segedelme nélkül erőtelen, és nemcsak nem bátorságos a' maga thronusán, hanem könnyen el is nyomattathatik, ha alattvalói nem óltalmazták.

Stamma Fülöp, Aleppóból eredett Szirus, a' ki ezen játékról írtt vala, annak eredetét szerentsés Arabiából hozza ki. Némelly mások pedig a' Sachjátéknak feltalálását Abubeker-Ebn-Mohammed Ebn Yacha Ebn Abdollah Ebnol Abbas Ebn Sul Takin Absuli-nak tulajdonítják.

(Folytatása következik).

Skandinaviai Rege.

Suarfurlami, Skandinaviai Fejedelem, a' komor fenyvesek között vadászott. Midőn haza térne, elbódult a' vadon erdő között. Nap nyugtán magas köszikla tűnt szemébe. Két törpe ögyelgett együtt a' síkon, a' köszikla üregének torkolata előtt. A' Király kardot ránt, és az üreg torkához ugrik, kinn szorítván a' törpéket. „Kik vagytok tsudálatos teremtései a' földnek, szólljatok”! — A' mi anyánk a' földnek mélysége, hol a' ragyogó ércznek erei vannak. Születésünk meghaladja az időt; tudjuk mit rejt el a' jövő. Olly éles fegyvert készíthetünk, a' mellynak se kő, se ércz keménysége ellent nem áll. Eressz be sötét tanyánkba, ha boldog akarsz lenni. — A' Király

tsak azon feltétel alatt bocsátotta be őket a' barlangba, ha néki olly kardot készítenének, mellynek hüvelkje ragyogó arany, vasa pedig olly éles, hogy avval a' követ és érczet úgy szétszabdalhassa, mint a' rongyot, és a' kinek az kezében legyen, győzhetetlen legyen. A' törpe lelkek reá állottak kívánságára, és a' Fejedelem haza tért. Midőn a' meghatározott időben Suarfurlami vissza tért az üreghez, a' Törpék általadák néki a' meggyőzhetetlen kardot, és azt Tyrsingnek hívták. Midőn a' Fejedelem útnak indult, ezt kiáltozták utánna az üreg torkából: „Kardod által óh Fejedelem, mindenkor egy embernek kell meghalni, valahányszor azt kihúzod hüvelkjéből. De óh veszedelem! az által kell magadnak is meghalnod”. Suarfurlami neki dühödött, és Tyrsing kardját először a' törpékre akarta rántani; de azok kaczagva tűntek el a' barlangba; mérgében tehát a' kösziklába vágta élet, és azon nagy hasítást tett, egyúttal át vonván kedves Lovászán, ki az üreghez kísérte. Ezen kardnak ragyogása hasonló volt a' nap ragyogásához. Suarfurlami ellenségeinek szemök káprázott, ha reá néztek, és ellent nem állhattak vágásának, mert az az aczélt, és követ olly könnyen kétfelé hasította, mint a' vizet. Soha ki nem jött hüvelyéből, hogy egy ember általa el ne veszett volna. Suarfurlaminak hűtelen felesége sokszor bámulta a' regét; mellyet férjének tsudálatos kardjáról hal-

lott; de azt soha sem láthatta, mert napközben mindig a' Fejedelem övéen függött, éjszaka pedig fejét nyugtatta rajta. Egyszer szerelmét óhajtó férjéhez simúlt, és addig esedezett, míg az azt hüvelyéből ki nem voná, és a' hűtelen asszonynak kezébe adá. „Lássuk olly hathatós e' éle, mint mondád, megölheti e' a' kegyetlen Suarfurlamit”? Ezen szavak után rá ereszté férjére a' kardnak élet, és az annak izmos testén átfutott. (Hervarar Saga. p. 9.)

A' tehénfa teje.

(Palo de vaca. Arbre de la vache).

A' tehénfa a' Quitói tartományban tenyészik Amerikában, Maracaytól éjszakra. Ezen fából bőven szivárog olly forma nedvesség, mint a' tehénnek teje. Haszna is szinte az, a' mi ezé. Az említett palánta tej valamivel nyálkásabb, mint a' tehéné; íze szinte ollyan; de chemiai tulajdonságai valamivel különböznek. A' vízzel minden arányban egyeledik, forradás által össze nem sugorodik, az állati lúgtól folyóbbá válik. Ebből gyaníthatni, hogy kautsuk nintsen benne, mert ezen állati enyves szer minden nedvességekből leverettetik az említett lúg által, és mind azon tulajdonsággal bír, mellyel a' gummi elasticum. Ha a' tehénfa tejét melegítik, hártya borúl felső színére,

melly által víz része nem gőzölöghet ki. De ha a' hárttyát leszedjük, lassú tűz fölött minden nedvesség elröpül, és valamelly üllepedése marad, melly ha a' tűzellést tovább is folytatjuk keményé válik, és ekkor olaj tsöppök látszatnak rajta. Ezen olaj tsöppök mind inkább szaporodnak, úgy hogy végre a' tejes nedvességnek szálkás része az olaj között úszik. De ha még tovább is a' melegen hagyjuk, az olaj is lassanként elröpül. És ekkor a' sült húsnak szagával telik meg a' levegő. Ebből kitetszik, hogy a' tehén fának híg nedvessége a' melegség által szinte két részre oszlik, híg és keményre, mellyeket mindazáltal nem lehet savónak és túrónak nevezni, mert egészen más tulajdonságokkal birnak. A' palánta tejnek túrós részét, mellyből az Olaj kerül tsak akkor nyerhetjük meg változás nélkül, ha lassú tűznél gőzölög ki a' tej. Ezen szer hasonló a' méhektől készített viaszkhöz, és szinte illy haszonra szolgálhat. Az égett bor kivónja szálkás részét, melly fehér, és hajtható, és szinte olly tulajdonságokkal bir, mint az állati száлка. Ha a' palánta tej magára hagyatik, megsavanyodik, és igen bűzőssé válik, és ekkor állati lúgsó áll össze benne. Néhány eczet tsepp meggátolhatja rothadását. Chemiai próbák által, czukrot és keserű sőt is találtak benne. És így a' palánta teje következő alkató részekből áll: 1) Viaszk, 2) Szálka, 3) Czukor, 4) Keserű só, 5) Víz. — Sajt vagy

állati enyv nintsen benne. Ha szénné égetjük találhatni benne: kova földet, szenet, keserű savat, és phosphor savanyú szenet. Állati szálkás része eléggé bizonyítja, melly hathatós tápláló erővel birjon a' tehénfa teje; a' benne foglaltatott viaszok, melly az egésznek majd felét teszi, éppen nem káros az ember alkatásának. Mindazáltal még nintsenek bizonyos tapasztalásaink, mely nyire hasznos vagy káros az ember alkatásának a' maga valóságában.

Tudományos nevezetességek.

A' Zsidó betűknek hangját jelentő pontokat, és így a' magán hangzókat felrakni a' Zsidó írásokban csak K. Sz. után 500-dik esztendőben kezdték.

A' keresztény számolásnak módját, és a' Húsvéti karikának 95-re való fordulását Dionysius Parvus kezdette 527-dik esztendőben; és 531-ben. Az időnek, 's történeteknek számlálását Kristus Urunk születésétől kezdve, ő használta legelőször.

Justinianus törvény könyve (Codex Justinianeus) 529 táján támadott, és ugyan Justinianus Tsászár az ő parantsolatjára Tribonianus által össze szedettet Pandectákat 533-ban December 16-dikán tette közönségessé. Valamint ugyan Tribonianus, és két segítői által az Ifjak számára tanuló kézi könyvképpen „Justinianus

ani Institutionum Libri IV." készített munkát ugyan azon eszt. November 21-dikén hirdettette ki.

A p r ó s á g o k.

Bizonyos Párisi Dáma ezt kérde egy ottani Tudóstól, hogy mi az a' földindulás? A' Tudós el mondotta a' mit rövideden lehetett ezen rémittő természeti tűneményről. A' Dáma figyelmetesen halgatta és el végezvén a' Tudós beszédjét annak így szoll: „kár valóban hogy itt Párisban, ebben a' Tudományok fő helyében is olykor olykor földindulásokat nem tsinálnak, hogy így az embernek világos ismerete lehetne ezen dologról is”.

Falconet Franczia Képfaragó olly nagy képzelődéssel volt munkái felől, hogy azt merné állítani, hogy ő mind azt elő tudja vésőjével adni, a' mit a' festők ötsetjekkel elő adnak. — Erre Dumont Képiró hirtelen azt mondja neki: „Lássuk tehát, hogy adod elő képfaragásoddal a' hold világot”.

M e s e.

Egyben harmincz kettő, rokon, találtatik; Velők akármikor Kalmár osztozhatik.

J e g y z e t. A' 26-ik számbeli Rejtett szó: La!or.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(28.)

A' Sach játék eredete.

(Folytatás).

Fabricius János azt mondja, hogy a' Sach játéknak valóságos feltalálója bizonyos Satren Sah Persiai Filozofus, és Mathematicus lett volna. Timur-Bek, vagy is Tamerlan Történeteiben az mondatik, hogy ő gyakran mulatta magát Satren-Sah játékaival, mellynek utóbb a' feltalálótól Sach név adattatott.

Barrington Dániel azt vitatja, hogy ezen játék a' Chinaiaktól származott, és Thibet, Bengala, és Hindostan Országokon keresztül jutott Persiába. De hihető, hogy még ott sem vőlt ismeretes Nagy Sándor előtt, mert külömbben Görög országba is el jutott volna. Abban minden tudósítások megegyeznek, hogy ezen játék napkeleten, és leghihetőbben Indiában támadott: mert Alsefadi, midőn Tograinak Arabiai híres költeményét fejtegeti, azt is mondja, hogy az Indusok 3 dolgokkal di-

tselkednek, u. m. az ő mesés könyvökkel, a' számolás módjával, és a' Sach-játékkal. Ez annyival hihetőbb, mivel nagyon annak is nyoma, hogy valamelly Indus Király Kossroes Persa Királynak, a' ki 580-ban halt meg, küldötte volt. Tsak ugyan Hydius író is azt bizonyítja, hogy a' Sach játék Indiából szakadt Persiába, Justinianus Tsászár idejében; ugyan ezen Író azt is állítja, hogy a' Sach játék az Amerikai szigetekben már isméretes volt, midőn az Európaiak először oda jutottak; mellyből azt hozza ki, hogy ezen sziget lakosi az előtt a' napkeletiekkel nagyobb közösülésben voltak. Magok a' Persák, ezen játék feltalálását, valamelly Indiai Bramának tulajdonítják, t. i. Z e z e h - E b e r - D a h e r - nek az 5-dik Század elején, kít az Arabsok Sissa Ebn Dahir-nak neveznek, a' ki ez által Behub ifjú Királyt tanítani kívánta. Vannak olyanok, kik a' játéknak feltalálását, kétségbe nem hozván, az el neveztetését azon okból tulajdonítják a' Persáknak, mivel az ő nyelvökön Sah, Királyt tészen, és így Király-játéknak annyival inkább nevezhetni, mivel tsak ugyan a' Király benne a' Fő személy. — A' Persáktól tanúlták az Arabsok, és ezek Spanyol országba hozták. Már 1088-ban midőn Hódító Vilhelm meghalt, ezen játék Angliában is isméretes volt; de tsak ugyan nem tagadhatni, hogy a' 12-dik Században a' keresztes háborúk alkalmatosságával terjedett el jobban Európában, 's kivált-

képpen Olasz országban. De az Olaszok az egész játékot a' figurák el nevezésére nézve, megzavarták; mert az Arabsok által neveztetett Vezért (Ferz) helytelenül Királynénak, az Elefántot Toronynak, a' futót Bolondnak nevezték: hihető azért, hogy azon időben a' Királyok körül mindenkor a' bolondok forgolódtak. Egyébaránt Európának nyugoti részeiben legelőször azon Irók emlékeznek a' Sach játékról, kik az akkori Lovag-meséket (Ritter-Romane) írták. Ezek által terjedett el a' Németek között is az ismérte, és, a' mint mondják, Braunschweig és Halberstadt között nagyon bizonyos Storpe falu, mellyben a' parasztok régi időktől fogva a' Sachot jól játszák.

A' Görögök között Anna Comnena, híres Herczeg Asszony, emlékezik legelőször ezen játékról, és Zatrikion-nak nevezi. — 1240-ben a' Worcesteri 'Sinathan a' Király és Királyné játék Angliában megtiltattott. Némellyek azt állítják hogy már Nagy Károly idejében ismeretes volt, és Sz. Dénes Klastromában Arabs bötükkal, elefánt-sontból készült Sach figurák találtatnak; de mások tagadják, hogy ezen játék Nagy Károlyé lett volna. — Már Tamerlánról említik, hogy változást hozott ezen játékba, és majd kerek, majd hosszúkás táblán játszotta, 12 kövekkel megszorította, és a' mezőket 110-re vitte. XIII. Lajos Franczia Király pedig olly figurákkal játszotta, mellyeket tábla helyett, kitömött vánkuskára, tövel

kellott megfeszíteni, és így kotsiban is játszhatta. A' Braunschweigi August Hercege, Gustavus Selenes név alatt, értekezést írt a' Sach játékról, és olly táblát talált fel, melly hosszában 12, széltében 8 mezőkre vólt osztva. — Weichman 4, 6, 8 személyeknek játszására alkalmaztatta. Harsdörfer pedig egész szobát Sach mezőkre osztott fel, és eleven személyekkel játszani javallotta, és azt mondják, hogy Don Juan d'Austria ezen módon szokta játszani.

P a r ó d i a.

Horatius IV. K. 2. O. 37 — 60 v.

Midőn N. M. Gróf Sigray Jó'sef Fő-Ispányá neveztetnék.

Sem nekünk jobbat, se nagyobbat E n n é l
Ég nem adtál még, se, te, jó Királyunk,
Sem nem adhattok, ki jelesb üdöt hoz
Atyjaiénál.

Énekel már vig napokat, zeneg már,
Szinte szájról szájra magasztalást a'
Megkapott jó Sigrayjára békés

Tére Somogynok. —

Tőlem is hasson, ha mit ér, örömnék
Része jó hozzá: deli nap! dücső nap!
Szerte harsogtassam az illy Előjá —

róra, szerencsés!

Majd, mikor megjő; leszen akkor ih ha!
 Eljen! így vélünk tele torkatátva
 Zengi a' község; fog is áldva tömjén

Égni az Urnak,

Ott ezer szolgák urokat kövessék:

Engem' ártatlan növedék kerítbe,

Anyja' elhagyván ki tenyészik új Re-

ményre Hazámnak,

A' ki, mint jámbor viseletre nézve,

A' jövődőről bizonyos jelet, 's jót

Ád Szülőjének, Tudományra sem lesz

Tompa eszével.

Szabó P. K. D. Kaposvárrott.

Kent hajónak rettenetes elégeése.

Ezen nevű hajó Kelet Indiából Európába tért vissza, és rajta sok katona, más férfiak, asszonyok, és gyermekek valának. Midőn az északi szélességnek 46 vagy 47, a' nyugoti hosszaságnak 10 grádusa alatt volna, Martius 1-ső napján meggyulladt. A' láng először a' hajónak közepén, és a' felső részein látszott; de tsak hamar minden felé el terjedett, úgy hogy mindjárt több emberek, kik helyeikről el nem távozhattak, a' tűz prédáivá lettek. Nem sokára a' láng a' kötelekbe, és árbocz fákba kapott, 's így el vette minden reménységét a' veszedelemben lévőknek, hogy valamiképp megmenekedhessenek. — Ezen kétségbe ejtő helyheztetés a' Tiszteket arra a' gondolatra vette, hogy a' Sajkákra szállanának, és a' tölök nem messze lévő Cam-

brián nevű briggre sietnének. Ezen rémülésben sokan közülök mindeneikről el felejtkeztek. De még rettenetesebb lett a' többieknek sorsok a' hirtelen való el veszésnél, mert Cambrián brigg látván Kent hajónak égését, ne hogy véletlenül attól meggyúljadjon Vitorlákat eresztett, és tőle el távozott. Irtóztató kiáltással jelentették a' hátra maradtak, hogy ők is felvetessenek, de Cambrián mind tovább tovább ment, és végre el tűnt. Ezen szempillantásban már Kent hajó egészen tűzben volt, kivéven a' hajónak farát, a' hova a' nyomorúltak mind öszve tódultak, és azon végső szempillantást várták, hogy vagy a' tűz, vagy a' víz által megemésztesse. De ezen végső menedék helytől is hamar megfosztattak, és a' hajónak a' tengerben úszkáló töredékeiben bízván, a' vízbe ugrottak. Két testvér öszve fogódzva adott első szomorú példát, kiket a' tenger tüstént el nyelt. Egy szerentsétlen atya kisded gyermekét ölében tartván ugrott a' vízbe, reménylven, hogy majd valamelly deszka töredéket megkaphat, de a' kisded kezéből kitesuszamodván, el merült, az atya pedig csak ugyan magát mind addig segítette úszásával, míg véletlenül Karolina hajó segédelmökre nem érkezett. Egy más atya gyermekét a' hátára vette, és ezen kedves teherrel soká úszkált; de gyermekét a' habok 's a' hidegség megfojtotta, így kéntelen volt magát ezen szomorú tehertől megmenteni, hogy önnön életét, maga is már nagyon el fáradva, még is megmenthesse. Többen má-

sok is a' hajó darabjaira kapván egy ideig magokat tartogatták; de a' hidegség utóbb arra kényszeríté, hogy ezen végső kis reménységet is, erejök el tsüggedvén, kiereszték. Vóltak, kik a' ledült árboczfára kaptak; de ezek is mind úntalan, a' mint azt a' habok forgatták, majd a' vízen föllyül, majd alól, vele együtt forgottak. De még annyiban is veszedelmes vólt állapotjuk, hogy az árboczfá valamelly kötélén a' hajóval öszve függvén, a' habok által a' hajóhoz tsapkodtatott, 's így közülök többen öszve zúzva merültek el. Végre az a' hajótól tsak ugyan el szakadván, attól mintegy 20 lábnyira el vált; ekkor felvettetett a' puskaporkamara is; de ezen el pattanás nem vólt olly erős, mint külömbben lehetett volna, mivel már nagy része a' víz alatt vólt, és így a' felvettetés, az árboczfán úszkáló szerentsétlenek körül senkinek sem ártott. Ez éjjél után 2 óra tájban történt, a' midön még a' hajónak völgye folyvást égett, és már attól az új veszedelemtől féltek, hogy majd az elsüllyedvén, olly örvényes sodródást fog okozni, melly őket is az árboczfával a' méllységbe húzza. Ezen végső szempillantásban tsillámlott meg előttök a' reménység mert távúlról egy hajót közelíteni láttak. A' nyomorúttak nagy kiáltással igyekeztek a' hajósoknak figyelmetességét magokra vonni. Elérték czéljokat. Karolina hajó nagy vígyázással az égő hajóhoz közelített, és még 14 embert a' halál torkából kiragadott;

kiket magával Liverpoolba vitt. Karolina hajónak sajkája kitsiny volt, úgyhogy egyszerre többet meg nem birt ő embernél, azért kintelen volt 3 ízben fordulni, 's midőn harmadszor el távoznék, az égő völgy hajó is el süllyedett, és megszűnt világitani ezen szörnyű nyomorúság tüneményére.

A p r ó s á g.

Malouin Párisi Orvos, a' maga mesteriségének olly nagy tisztelője volt, hogy nyilván azt állítaná, hogy Molière halála igasságos büntetése azon vakmerő megvetésnek, mellyel Molière az Orvosi Tudomány eránt viseltetett. — Midőn egykor valamelly beteget látna Malouin, hogy a' legemelősebb Orvosságot, melly kész elszánással issza, úgy ditséré meg: „Uram! érdemes az Ur, hogy beteg legyen”. — Midőn halálát közelgetni látá, azt mondá, hogy a' legnagyobb két Orvos, kiket maga után hágy, a' rendes élet, és a' folyóvíz.

Rejtett szó.

Főtt ital neme az egész,
Három szó tag tsinálja;
Farka össze-kötő szótska
Fejét részes kaszálja;
Dereka kézi alkotmány,
Benne hízik meg a' sovány.

D.

J e g y z e t. A' 27-ik számbeli Mese Font, mellynek 32 Latja vagyon.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(29.)

Egyiptomi régiségek Turinban.

A' Turini Királyi Muzeumhoz kaptsoltatott Dorvettinek Egyiptomi régiségek gyűjteménye. Ezt nem rég Champollion Francia Tudós szemesen megvizsgálta, és benne sok papiros tekertseket talált, mellyek szépségökre, fehérségökre, és épségökre nézve nagy megkülömböztetést érdemelnek. Majd mindnyájan hieroglyphákkal vannak beírva, festésekkel ékesítve, és magokban az Egyiptomi temetkezésnek szertartásait foglalják. Ezen egyformaságot csak abból lehet megmagyarázni, hogy ezen tekertsek, mind mumia övedzetek valának. A' gyűjteménynek egy darabja hosszaságára nézve különös: mert eddig csak az a' 22 lábnyi hosszúságú papiros tartatott legnevezetesebbnek, melly az Egyiptomról készült nagy munkában leíratatik: de Champollion Úr a' Turini Gyűjteményben 60 lábnyi hosszúságút talált, mellyen az egész temetésbeli szertartás tellyesen megtaláltatik. — De a' szemes vizsgáló nem

tsak az épségben lévő tekertseket fürkézte ki, hanem azon sok papiros darabokat is megvizsgálta, mellyeket eddig senki sem vizsgált. Ezekből ő 10 lábnyi hosszúságú asztalt rakott meg, és szemessen öszve illesztgetven, bámulással és el ragadtatással látta a' régiségnek ezen különösségeit. „Nagy, úgymond, és különös érzés fogta el szívemet, midőn a' régi Historiának ezen omladozó maradványait tagról tagra kezdém vizsgálni. Temérdek sok tárgyak tűntek elmémbe a' gondolkodásra. Ugy éreztem, mintha azon régi időkbe vissza tétettem volna, mellyekről a' História csak tsekélyen emlékezik; mintha azon Isteneket láttam volna, kiknek már 15 századoktól fogva nintsenek oltáraik, és olyan papiros darabok akadtak kezembe, mellyek olly Királynak emlékezetét újjíthatják meg, a' kinek élteben a' roppant Karnaki palota Thebában talán szűknek látszott. Találtam olly papiros oklevelet, melly a' következő szókkal kezdődik: „Ötödik eszten, dejében és... hónapnak ötödik napján az engedelmes nép, Királya vezérlésével, a' napnak, melly által a' világ áll, az Istennek, a' nap fiának Thouthmesnek”. — Ezen Thouthmes nem egyéb hanem II. Thouthmosis a' 18-dik Dynastiából, a' ki a' Historiákban híres, és Moerisnek neveztetik. Ezen oklevél bizonyára a' legrégibb a' Világon. Ezen sok papiros daraboknak együtt találásából nem lehet mást gondolni, hanem hogy az, a' ki ezeket Egyiptomban feltalálta, va-

Iamelly templomnak egész Archivumára, vagy más közönséges hivatalbeli levél-tartó helyre akadott. — Egy darabra olyanra akadtam, mellyhez fontosságára nézve egyik sem hasonlítható, és a' mellynek némelly részeiben való megromlását nem lehet eléggé sajnálni. Ez t. i. nagy kints a' Históriára, mert egy Chronologiai kép 's egy Királyi Canon, mellynek öszve rakott darabjai egész Lajstromot mutatnak 100-nál több Királyról. — Ezen magához vonzó, de egyszer'smind fájdalmas érzéseket gerjesztő (vizsgálásimban imitt-amott akadtam felvidámító tárgyakra is: t. i. olly papiros darabokra, mellyek tsupa rajzolatokat, és nevetséges caricaturákat foglaltak magokban: p. o. egy matskát lábaival pástort botot tartván, és réczéket őrizvén; egy kutyafejű majmot, melly kettős flautát fú; ama vitézkedő Moerisnek neve, és vezeték neve mellett hadi öltözetekben lévő patkány nyilat lö másik hasonló bajnokra 's a' t." (Ezen tudós férfiú már Turinból Rómába ment, 's onnan Nápolyba készült. Az ő vizsgálásaiból nevezetes felfedözéseket várhatunk).

A' míveltség magvai.

Az emberi nemzet elejétől fogva az elemesebb, és ügyesebb embertársai által tökéletesedett. A' társalkodás volt ennek útja, mellyre a' messze földekre való költözködés,

's a' Nemzeteknek egymással kereskedése segitette. Sokan a' tapasztalás végett sok Országokat bejártak, és az emberek élet módját, foglalatosságait, és mesterségeiket megtanúlva tértek vissza hazájokba, 's ottan ezen ismereteket el terjesztették. De sokkal bővebben közöltettek már régi időkben az emberi ismeretek a' háborúk által, midőn a' bátor, eszes, és ügyes Hódító tudományában és erejében bizván másokat el nyomni igyekezett. Így jöttek Nagy Sándor hódításai által Görög Országba azon ismeretek, mellyeket Arisztoteles a' Természetről, és természeti historiáról feljegyzett. A' győzők a' meggyőzettektől, 's ezek viszont amazoktól tanultak. Ezek azok a' miveltség magvai, mellyek idővel az emberek között tenyésznek, 's utóbb eszes és ügyes emberek által annyira nevedednek, hogy kétségessé lessz, ha ott fejlődtek-e ki, vagy oda máshonnan szakadtak. Így hordják a' szelek és felhők a' növények magvait messze földre, és sokszor olly helyeken látunk teremni ritkaságokat hova senki nem plántálta. Az ismeretek illy terjedésének újabb példáját mutatja az 1815-ben végződött Franczia háború, mellyben Európának minden Nemzetei belelévén keveredve, ezek olly közösülésbe, és egymás megismérésére jutottak, hogy nemcsak a' hadi Mesterség mindenütt megújult, hanem a' Mesterségek, és a' szebb ízlés is szemlátomást el terjedtek. „Egy Orosz Író azt mondja, hogy megszámlálhatatlanok a'

míveltségnek azon magvai , mellyeket tsak a' Hadi Foglyok két esztendő alatt az Orosz Birodalomban el hintettek. Ugyanis a' Francia, Hollandus, és Német foglyok temérdek sok új gondolatokat támasztottak , hasznos ismereteket közöltek , és mesterséges fogásokat , 's ügyességeket megkedveltettek. Így Ufában az Orenburgi Kormánysházban egy Hollandus Tiszt megtanította az Átsokat, hogyan kelljen hat emberre való halász tsónakot, Ló, és Tehén istállót hollandus módra készíteni; egy ugyan hadi fogságban lévő Kertész megtanította, hogyan kelljen meleg ágyakat, és kisdud vetemény tartó házakat hollandus módra tsinálni, és egyéb kertész fogásokat, az ültetésben, ójtásban végbe vinni 's a' t. — Annyi ezer fogoly mennyi jót, mennyi míveltségi magot terjeszthetett.

Az emberi vér, és ennek forgása.

Az embernek valamint minden földi meleg állatoknak is vére, vörös golyóbiskákból áll, mellyek által látszó vízben, és valamelly ritka nedvességben úszkálnak. Minden efféle vörös golyóbiska más kissebb és által látszó hat golyóbiskákból áll; ismét ezen kissebbek még hat kissebbekből, mellyek színetlenek, úgy hogy az először említett vörös golyóbiskák legalább harmincz kissebbekből vannak össze alkotva. De még itt sem állapodik meg a' természet munkája, hanem hihetőkép-

pen még tovább tovább lehet feloszlatni. A' vérnek ezen tulajdonságát különös nagyító üvegekkel lehet csak kivi'sgálni. A' dolog így mehet végbe: lágy szőr ötsettel egy meleg tsöpp vért az állatból kivéven, tiszta síma üvegre kell tenni, és azon a' mennyire lehet, el dörgölni. Ekkor a' nagyító üveggel már az első fele golyóbiskákat meglehet látni. Ugyan azt lehet végbe vinni, hogy ha egy tsöpp vért meleg vízben feleresztünk, akkor is nagyító üveggel már a' nagyobb golyóbiskák külön látszanak, és sok, az apróbbakra feloszva is kitettség. Ugyan ezt lehet tapasztalni, ha meleg téjbe eresztjük a' tsöpp vért; de akkor csak a' nagyobb golyóbiskák tűnnek szembe, és ha kisebbekre feloszlatnak, a' téjjel öszve keverednek.

A' ki a' vérnek forgását látni kívánja, annak valamelly kisedő, finom alkotású állatot kell választani, mellynek részei által látszó, és szinte nagyító üveggel figyelmetesen szemlélni. Az emberben, vagy más nagyobb állatokban már a' bőr olly homályos, hogy magokat a' finomabb vér ereket sem lehet megkülömböztetni, annyival inkább nem a' vérnek folyását: de vég nélkül való sok tapasztalások bizonyítják nem csak a' vérnek forgását, hanem azt is, hogy minden élő állatokban, bizonyos edénykéek által megyen végbe a' vérnek forgása, mellyek szinte úgy a' legdurvább, valamint a' legfinomabb alkotású állatokban is, bizonyos arányosságban megtaláltatnak. Az ilyen vizsgálódásokra nagy

segédelmet nyújt ugyan az úgy nevezett bonczoló Tudomány (Anatomia) de a' legügyesebb felbonczolás sem szerezhethet olly világos isméretet, mint a' bogaraknak, és más által látszó kis állatoknak gondos szemlélése, melyet a' nagyító üvegekkel vihetünk végbe: úgyhogy azokban az edénykéknél rend, és minéműségét, sőt némellyekben a' vérnek menetelét is a' kis vérgolyóbiskák gömbölyetségét is, vagy azoknak megváltozását észre vehetnénk, midőn t. i. a' nagyobb edénykékből a' kisebbekbe által szöknek, a' mi olly módon esik meg, hogy a' golyóbiskák az ő gömbölyeységüket mindenkor megtartják, hanem, a' mint az edénykéknél finomsága kívánja, kisebb kisebb golyóbiskákra oszlanak.

Szent Domingói Papagájok.

Ezen Madarak csak a' legmagossabb hegyeken tartozkodnak, síkföldre csak akkor jönnek le midőn bizonyos termések az éréshez közlitenek: p. o. a' kávé plánták, Ezek gyümölcseinek húsos részét leeszik úgyhogy a' bennök lévő bab meg nem érhetik. Ezen Madarak igen békételen természetűek, as egymással szüntelen veszekednek, és ugyan ezen veszekedés közben szokták őket legiabban le löni: de ha meglövetvén még élethen vannak, még akkor is dühösen tsípnek, míg csak egy szikra lélek vagyon bennök. A' hú-

sok enni is jó, de ezért nem igen lövöldözik, hanem inkább azért, hogy kart ne tegyenek. Kik pedig elevenen akarják őket megfogni, rhumban áztatott kukuricza szemeket hánynak nekik, és ez az égett bornális erősebb folyószesz úgy elkábitja őket, hogy minekutánna a' földön felszedegették a' kukuricza szemeket, 's a' fákra felröpültek, onnan szedülve lehullanak. A' Papagájoknak külömbbfele nemei kedvesek a' természeti ritkaságok gyűjteményeiben, az ő tollaiknak külömbbfele szépségeik miatt.

A p r ó s á g.

Nagy Péter Czárnak egy igen kedves, kutyája volt, mellynek Lizette volt a' neve. Egykor a' kutyának nyakravalója alá szorítottak egy olyan kárhoztatottért való esedezést, kire a' Czár feletébb megbosszonkodván senki sem merészlett érette esedezni. — Péter elolvassván az irást, ezt mondá: „Most az egyszer legyen meg Lizette a' miért esedezel, mert ez az első kérésed, de másszor ne jöjj ilyenekkel.

M és é s K é r d é s e k.

- 1) Mit könnyebb venni: észt-é, vagy tudományt?
- 2) Minn áll az úri ló?
- 3) Hol kell kenyeret keresni?

J e g y z e t. A' 28-ik számbeli Rejtett szó: Rozs-ól-is.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(30.)

E p i g r a m m á k.

A' Só, és a' Tréfa.

Só ételnék izet szerezh, és a' tréfa beszédnek,
Módjával az amott kellemes, és ez imitt.
Am de ha mértékét által hágandja, izetlen;
Megveti már füled ezt, gyomrod utálja
amazt.

A' Bú.

Bú rongálja erőd', velejét tsontidnak aszalja,
És hősínre hajad' festi időnek előtt.
Olyanok is vetik ezt gyakran vénségek'
okának,
A' kiket a' bortűz, 's szemtelen Ámor emészt.

A' Tűz, és a' Víz.

Bár mi tömött vasat el olvasztanak a' tüzes
üszkők,
Önts a' tűzre vizet, lesz tsupa barna korom.
Nintsen erő, bár a' hegyeket fujdossa pöhöly-
kint,
Mellyet más hatalom meg ne alázna soha.

A' Meleg, és a' Hideg.

Süssön nyári meleg, testünket hűtni szeretjük,
Fűtött házba buvunk tél zivatarja elől,
Változik ízlésünk: mit tegnap utál vala gyom-
runk,
Édes már ma; ma rossz, jó vala a' mi minap.

A' Hajó.

Kintseit és éltét uzsorás rá bizza hajóra;
Ime hajója törik, kintsei 's élte oda.
A' bátrakkal ugyan mondják, hogy járna
szerentse.
Úgy de szerentsének nem hiszen, a' ki okos.

A' Harag.

Tajtékos méreg folyik a' haragosnak erében.
'S arcza' vonásait a' zöld epe fogja körül.
A' ki haraggal akar mást meghosszúlítani, bi-
zonnyal
Meghosszúlja magát, mert maga mérget
iszik.
Tz. G.

A' színeknek képes értelme, a' Lova-
gok idejében.

Azon időkben a' midőn a' legfinomabb
szerelmeskedés a' legnagyobb bátorsággal
és vitézséggel eggyesülve látszott lenni;
midőn a' szelíd ének hangja a' tsatának dur-
va zajjával egymást feltserélte; a' midőn a'
szerelmes pillantás, és a' kardnak vágása

egyenlő erővel látszatott mindent el-határozni: a' színek is igen fogatos erőt mutattak mind az érzés gerjesztésére, mind a' tsatázók elszánásának meghatározására. A' fegyvereknek függői, az övek, és a' lovag sisakoknak boglárjai, a' színeikkel szinte olly hathatósan munkálkodtak, mint az asszonyi Nem övei, tollai, és öltözetei. Egy szóval, a' színeknek összeve illettetése és a' ruhák 's ékességek külömbbféle színűsége ugyan annyi tolmátságai valának a' gondolatoknak és érzéseknek. Ha egy lovag kiállott a' bajvívásra kedvesének bötsületéért, az ő öves lovának terítője, sisakjának boglárja már kijelentette kedveséhez való indulatját, és győződelmének reménységét. De ez is tudván azt, hogy kiért emeli fel lándsáját a' bús lovag; kiért lobog szívében a' szerelem tüze; kinek kedvéért kész felszánni virágzó életének kedves erejét; elolvasztó indulatjában érezte mind maga bötsét, mind lovagjának hozzá hajlandó, és magát nagyra elszánó eltökéllését, 's midőn a' nézők alig gyaníthatták a' küszködőknek titkos okait, az érzékeny kedves a' színekre ügyelvén, dobogó szívvel várta a' küszködés kimenetelét, és a' színekkel ébresztgette küzdő kedvesének, és magának titkos reménységét. Egy két bokor pántlika majd jobbra majd balra tűzve, a' színével adta tudtára a' kedvesnek, a' mit tudnia kellett; midőn a' nézők ezt, vagy észre sem vettek, vagy mire czélozzanak,

nem értették. A' szerelemnek ezen játéka nagy divatban voltak Olasz országban, de kiváltképpen Spanyol országban, hol a' heves és érzékeny indulatú Szeretsenynék, a' színeknek ezen játékát és titkos öszve illetését, kiváltképpen értették. A' színekkel és virágokkal való ezen titkos játék mai nap is fen vagyon a' Törököknél, és egész Ásiában, kiváltképpen pedig a' Háremekben, és hihetőképpen napkeletről hozták Spanyol országba az Arabsok a' Lovag vitézeknek kedves szokásaikkal. A' Törököknél ma is a' színeknek 's virágoknak ezen nyelve és értelme Maneh vagy Xelam nevezettel jegyeztetik. — A' színeknek egygyes öszve illettetése, 's akár az öltözetben, akár az övedzetben, akár a' tollakban vagy pántlika bokrokban kijelentett értelme talán mai nap is sokaknál az a' titkos nyelv, melly által az egymást értő két szív magát kimagyarázza, mellyet tsak azok értenek, kiknek költsönös és egymáshoz vonzó az indulatjok.

Miként segíthet magán a' Gazda szük időben.

Müller, Erczeni Jószág árendássa Német Országban, tapasztalván maga, és más társainak szorúltságait, és a' termékek árának nagy leszállását, az időhöz képest ezen javallásokat tette közönségessé:

1) A' Gazdának nem kell kétségbe esni midőn a' pénz szükét és terméseinek ótsósá-

gát tapasztalja, hanem a' mit a' mindennapi szükségstől megmenthet tartsa meg, és gabonáját vermekre töltögesse. Ez által a' jószág tulajdonossa előtt maga eránt való bizodalmat és hitelt szerezhet, jövőndőre nézve pedig azt a' reménységet, hogy nagyobb haszonnal el-adhassa. Itt kétség kívül nem olly gazdát kell érteni ki tsak napról napra él, és a' kinek házi szükségere is alig terem elegendő.

2) A' házi szükségereit igyekezzék termésekkel, az az tseré kereskedéssel kielégíteni: minthogy ez a' készpénz fogyatkozását kielégítheti.

3) A' kellemetes életre, vagy a' tsupa könnyebbségre teendő költségeket fogja meg magától és házi népétől, úgy hogy tsupán tsak a' szükségesekre szánja a' megkívántató költséget.

4) A' kinek kézi és szekeres szolgálatai nintsenek, mellyekkel robot képpen élhesen, hogy a' készpénzbeli napszámokat megkímélje, inkább több tselédet és marhát tartson, minthogy azokat deputátummal, ezeket földé terméseivel kielégítheti: és ha amazoknak fizetése pénzbe kerül is, még sem mehet annyira mint a' fogadott napszámokra teendő költsége; a' mellett pedig még a' maga tehetségét ez által nem tsak szaporítja hanem bizonyosabbá is teszi.

5) Kezden némelly mellékes gazdálkodást, akár az földi termésekben álljon, akár sörtés és apró marha szaporításában.

6) Kiváltképpen segíthet a' gazdán ha olly termékeket szaporít, mellyek mind az embereknek élelmökre, mind marha tartásra és hizlalásra alkalmasak p. o. a' kolompér, mellynek munkáltatása nem csak kézzel, hanem egy marhával és kapálló 's töltő ekével is végbe mehet, és így kevésbe kerül: Azomban azon kívül hogy tseléd élelmére és marha tartásra alkalmas a' pálinka főzésre is fordítható, 's annak mosléka is a' marha tartásra és sörtvés hizlalásra alkalmas.

Az idővel élés.

Az emberek közönségesen keveset tartanak az időre, és azt vesztegetni sokszor elég gondatlanok. A' nagy tetteikről híres férfiak minden időt használtak, hogy életök többre elég legyen, és a' mit csak lehetett, szaporán végbe vinni igyekeztek. Tsak ugyan ez az egy mód melly a' rövid életet is hosszúvá teheti. Carpe diem.

Említik hogy Napoleon midőn valakire fontos dolgot bízott, vagy valamelly nagy munkának menetelét kiszabta, szokás szerént azt mondá: „Siessen az Úr! fusson! és el ne felejtse hogy a' Világ hat nap alatt teremtetett”. — Illyen alkalmatossággal egy valakihez úgy szólla: „Kérjen az Úr tőlem a' mit akar, tsak időt ne; mert ez nintsen hatalmamban”. — Más alkalmatossággal mi-

dön egy valakire sürgetős dolgot bizott, melyet tőle még az nap megvárt; de ez csak másnap 's akkor is későtskén készült el: Napoleon boszongodva felhányá a' késedelmeskedést, a' Tiszt pedig magát avval mentegeté, hogy egész nap dolgozott. Erre Napoleon: „Hát nem egész éjtszaka is”?—Értésére adván, hogy a' fontos és sürgetős dolgokban nem csak a' nappalt hanem az éjjelt is az időbe kell számlálni, 's a' munkára használni.

A' tojásokkal való okos gazdálkodás.

Angliának déli részében egy kised árendás jószágon 1819-ben csak 17 tyúkot tartott az árendás, és ezen tyúkok következő számú tojásokat tojtak: Januáriusban $6\frac{1}{2}$ tuczatot, Februáriusban 15 tuczatot; Martiusban 20 tuczatot; Aprilisben 20 tuczatot; Májusban 27 tuczatot; Juniushan 22 tuczatot; Juliushan $12\frac{1}{2}$ tuczatot; Augustushan 15 tuczatot; Septemberben 13 tuczatot; Octoberben 5 tuczatot; Novemberben 3 tuczatot; Decemberben $3\frac{1}{2}$ tuczatot, öszvesen tehát esztendőt által $177\frac{1}{2}$ tuczatot; melly térszen 2130 darab tojást, e' szerént minden tyúkra általjában esik $125\frac{5}{7}$ darab tojás.—Ha tehát valamelly gondos gazda vagy gazdaszony, kiváltképpen nagy városokhoz közel, ezen kevésbe kerülő gazdálkodásra nagyobb figyelmet fordítana, minthogy ke-

mény telekben a' tojásnak ára 3—10 krajczár-ra is felmegyen, nagy vesződség nélkül szép jövődelmetskére tehetne szert.

Intó Mondások.

Vigyáz tetteidre, hogy úgy ne járj mint az ollyan maga meggondolatlan, a' ki a' sövényen által ugrik, 's ott verembe esik, minthogy azt előre nem látta.

Ne ess kétségbe tulajdon tehetségeid felől, külömbben sem az erkölts, sem a' ki-művelődés útján előbbre haladni nem fogsz.

A' vétekre vezető ösvényen rettegj az első lépést megtenni, mert ha azt megtetted, észre vehetetlenül fogsz azon tovább sikamolni. Hogy ha pedig azon még bátor lélekkel is futsz, úgy közted 's a' megjobbulás közt örökre el szakadt a' vissza vezérő fonál. Végképpen el nyel az örvény.

Rejtett szó.

Három ugyan bötüm :

De tsak egy ízt tészen.

Eleje vége egy

Lágy hangúvá lészen ;

Közepe kezdi el

A' sok bötü sorát ;

Egész hangja mondja

Szívednek fájdalmát.

Jegyzet. A' 29-ik számbeli Kérdésekre felelet: 1) Tudományt; mert ezt könyvekben árulják: észt pedig sehol sem. 2) A' vas patkón. 3) Hol nintsen.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(31.)

A' Hit erejének képzete.

(Ideálja)

Ferenczy Úr Rómából haza tér-
vén, eddig is némelly kisebb munkákkal,
's a' nagyokhoz való készületekkel foglalato-
skodott. Szerentsés gyakorlottságát mind-
egyikben olly nyilván megmutatta, hogy
az ő mesteri tehetségéről mind nagyobb
nagyobb reménységgel tölti el azokat, kik
műveit figyelmetesen vi'sgálják.

E' folyó hónap 13-dikán, és 14-dikén
igen számos nézők, és pedig a' legfőbb,
fő, és közép rendűek, látogatták meg az ő
dolgozó szobáját, hogy azon jeles kép ala-
kot szemléljék, mellyet ő agyagból készí-
tett, hogy utóbb kemény szerből a' szerént
kidolgozza. Ez egy asszonyi kép, mellynek
arczája az egek felé vagyon feszítve, és
szemei a' halhatatlanság országán függenek;
haja simán letsüggő; öszve kútsolt, és mel-
lye előtt felemelt kezei keresztet tartanak,

mint a' Hitnek jegyét. A' képnek tagjait lágy, és könnyű hajlású köntös fűdi. Az egész test mintegy lebegve fölfelé látszik szállani, úgy hogy térde csak gyengén érdekli a' föld kerekességét, mellyről az egekbe siet. Kartsú, és nyúlánk az egész test, úgy hogy méltán a' boldogságba emelkedő lélek képzetének is lehetne mondani. A' tagok egymás közt igen szép arányosságban vannak, 's az egész testnek hajlásai legkisebb erőltetést sem mutatnak. A' földnek fél golyóbisa mellett elől, mellyről a' kép emelkedik, egy kisdud Genius könnyű állásban látszik, mellynek jobb kezében szövétnek tartó vagyon, bal keze pedig mellye erányában táblátskát tart ezen írással: „Ürményi Jósef 1825.” — Ezen írás a' kép' rendeltetését mutatja, minthogy Nagy Méltóságú Ürményi Jósef Úr Ő Excellentiája Váiban, a' maga Uri lakjában most roppant templomot építtetett, és azt valamint kívülről az építő mesterségnek minden díszeivel felékesítette: úgy belülről is a' szép mesterségeknak remek műveivel szándékozik méltóságosan díszesíteni. Óhajtjuk, hogy illy magos, és szent ezélt mint igaz keresztényi nagy buzgóságának századokra szőlő bizonyosságát, a' ditsősséges férfiú szerentséssén végbe vihesse.

A' Párisi Lotteriás Bóltok.

Revesen veszik számba melly nagy mellékes adó a' Népre való nézve a' Lotteria Játék. A' gyáva vakság éppen a' legalább való népet leginkább eltsábítja a' nyereség reménységével ; de a' neveltebb emberek is nagy áldozatot tesznek a' játékra vonzó balgatag indulatból. Ezen Lotteria játék minden Európai Országokat észre vehetetlenül nyomorgatja, de különösen Párisban tsúfos mesterséggel üzettetik. Egy nem rég ott volt útaxó e'képpen rajzolja le önnön tapasztalását :

Midőn, úgymond, egyyik népes külső városban járkálnék, nagy török muzsikát hallottam, melly számtalan népet oda tsődített. Azt gondolám, hogy talám nemzeti örök, vagy valamelly gyalog katonaság közelget, de megtsalatkoztam, mert a' muzsika éppen egy Lotteriás bólt előtt volt, hol az Ambo-Ternó és Qvaterno nyertes számok külömbbféle virágokkal tarkázott koszorúk között látszának. Közelgetvén a' helyhez két gyümölts-áruló asszonyt hallék beszélgetni, kik közül egyyik így szólla : „Lássad melly közel volt hozzám a' szeren-tse! 11, 20, 44, 19, 76 számokra már esztendők óta teszek, és imé most kijött a' három első. Én olly gazdag lehetnék ma mint egy Királyné; de veszttemre az a' tsevegő Tamás ma reggel éppen a' szedésnek berekesztése előtt olly soká tartóztatott,

hosszas beszédeivel, hogy egy fertály órával később mentem". — A' másik megvetve így szólla: „De már velem semmi férfi el nem felejtetheti a' betevést, én mindég 20 ra teszek; most ugyan egy időtől fogva sokáig kimaradt, de még is végre kijött: de kész lettem volna tovább is rakni ha mindjárt az ingemet el kellett volna is adnom. De gondold meg ki nyert legtöbbet? A' fűszerszám ároznak bohó szakátsnéja, a' ki tsak vaktába tett három számra". — Ezen okoskodások és a' sokaságnak oda tolongása figyelmetessé tett hogy nézzem meg jobban a' bóltnak belsejét, oda megyek tehát, és el bámúltam azon sok külömbböző arcza vonásokon, melyeket a' nyereségre ásitóknak képeiken láttam. H o g a r t illy karikaturákat festeni nem tudott. A' köműves, a' víz-hordó, a' szolgálló, sőt a' koldús is erőlködve tolongott előbbre, hogy tsékély keresményét, 's utolsó pénzét ide vesztegethesse. Súgtak-búgtak egymás között az emberek, kiki a' másikkal maga gyáva gondolkodásait közölte, de szót érteni nem lehetett, tsak azt lehetett látni, hogy minden száj mozog. Éppen a' tevésnek utolsó napja vala. Ezen zűrzavarban néha néha a' Lotteria szedőnek menydörgő szava hallatszott, a' ki tsendességet, békességet 's halgatást parantsola: de az ő szava sem vólt foganatos. Egy mellettem lévő vén Sibilla más társához e'képpen szólla: „Óh lelketstkém! gondold meg tsak, ma reggel egy barna pókot lát-

tam az ágyban". A' másik: „No már ez jó,
 a' pók mindenkor szerentsét hoz, kivált ha
 barna". — Erre az első figyelmetessé tétet-
 vén: „Ha így van, mondá, egy tallért te-
 szek 9. 30. 41. számokra, 's ezek bizonyo-
 san kijönnek". — Körül nézém a' banyát,
 így szóll az útaxó, 's irtózva látám hogy
 alig földi el valamelly ringy rongy a' mezí-
 telen testét, és még is annyit felszánt az
 elvesztésre! szinte olly hiedelemben lévén
 a' pók eránt, mint mások az álom látás e-
 ránt, kik már az álombeli tünetényeket mind
 tsupa számokra magyarázzák, a' mint ezt a'
 kis Cagliostro, a' Menus Könyve, és az
 álom könyv fejtegeti. — Ehezképest ki az
 ökreire, ki a' matskájára, a' kertész az ar-
 tistsókára, 's mások egyebekre, majd többet
 majd kevesebbet raktak. Egy vargáné fel-
 kiált: „írjon nekem Ternót az én egereim-
 re"! Egy öreg dajka: „Írjon nekem a' Szar-
 dellákra"! — Egy szénhordó a' pénz-szedő
 asszonykához közelítvén: „Lelketském úgy-
 mond, ugyan mit jelent az: én az egész éj-
 jel álmomban lovakat hallottam ügetni"? —
 A' menyetske azt kérdé: mitsoda színűek
 voltak? 's ezt a' feleletet veszi hogy feke-
 ték. No ez a' 24 számot jelenti. Hát felvol-
 tak-é szerszámozva? Igen is felele. No ez,
 úgymond 33-at téssen. Hát sebesen körül
 járták-é a' futó pályát? olly szaporán mint
 a' legjobb futók. — Ez 72-töt téssen". —
 Így kikerült az ő száraz Ternója. — Illyen
 száz meg száz tévedések, magok és mások

tsábitgatásai, és foganatlan reménységgel való hitegetések feszegették az emberek vágyódásait, kik szüntelen aranyokról 's nyereségekről beszéltek, pedig talán otthon házi népeik éhen valának, és magok is rongyban szédölögnek, midőn a' Státusnak telhetlenségét szűk vagyonaikkal gyarapítják! Ki ne sajnálná ezen szerentsétlen embereket, kik fel nem veszik, hogy a' sok százezrek közül alig jöhet egyikre másikra néha a' kis nyereség, midőn a' sok veszteségből a' Státus gazdagodik!

Az állatok téli álma.

Nem minden állatok alusznak télen által; de azok is, mellyek téli álomnak erednek, nem egyszerre rejtődznek el ezen nyugalomra. Úgy látszik, hogy a' közelgető hidegnek kissebb vagy nagyobb érzése határozza őket az el-rejtődzésre. E' végből bizonyos fészkeket, barlangokat, vagy föld alatt lévő lyukakat keresnek, és minekutánna minden be és kimenetelt el rekesztenek, öszve görbedve oldalvást helyhezteszik magokat. A' Denevérek sötét barlangokba, vagy el pusztult épületek kéménnyei-be 's repedezett falaiba rejtik magokat; a' tüskés borz falevelek közé ágos-bogas bokrok álljába veszi magát; a' hörtsök, marmóta, és gözü mélyen a' földbe ássa magát; a' kanadai ugró egér agyagból egész golyóhí-

készít magának, 's abba rekeszkedik. Szokás szerént ezen állatok úgy öszve húzzák magokat, hogy tagjaikat különkülön a' hideg ne érhesse, gyomrok pedig és a' lehellő tsövek egészen öszve legyen nyomva, 's így a' vérnek rendes folyása meggátoltassék. Ha az ilyen téli aluvó állatoknak erővel valami eledelt adnak, azt az ő gyomrok meg nem főzi, hanem darab idő múlva is bennök azon eledelt emésztés nélkül megtalálhatni. Megszűnik bennök a' párádzás, és minden emésztés és tisztulás; mindazáltal nem kell gondolni, hogy minden ilyen aluvó állatban ezen el-kábulás az életnek minden munkáit félbe szakasztaná, mert tsak ugyan vagyon a' vérnek, de igen lassú forgása, minthogy a' vérnek melegsége is olly tsekély, hogy alig lehet észre venni. A' hörtsöknek ilyen álmában a' szíve tsak 15-ször ver annyi idő alatt, a' midőn ébren létekor 115-ször szokott verni. — Némellyek álmokból felserkennek: így a' denevéreknek némelly nemei minden téli lágy időkor felébrednek, ha pedig hidegre változik az idő ismét el-alusznak. A' borz, noha télen hidegben rendszerént aluszik, de ha éssős, vagy lágy idő támad, kibúvik fészkeből, és inni megy; sőt ha valamivel tartósabb a' lágy idő, el megy makkot és gyökeret keresni 's a' t.

A' maga művének bötsét érző Willmann.

Willmann Képiróról, kit közönségesen Sziléziai Raphaelnek neveztek, sokat hallott beszélni a' Mainzi Választó Fejedelem, azt írja tehát egykor Leubus Praelatusnak, hogy küldjön neki valamelly munkát Willmantól, hogy abból megláthassa mit tehet ezen Képiró; mert ha látni fogja hogy annak munkái érdemesek, ő több daraboknak készítését szándékozik reá bízni. Willman éppen a' Praelatusnál volt ebbén midőn a' Választó Fejedelem szándékát megértette. Elő vesz azon szempillantásban egy darab papirost, 's arra Crucifixust rajzolván által adja a' Praelatusnak, ezen szókkal: „Küldje el Fő Tisztelendő Úr ezen Feszületet a' Választó Fejedelemnek, írja meg mikor és hogyan készült. Ha ebből által nem fogja látni hogy mit tehetek, úgy én neki soha sem fogok dolgozni”.

Rejtett szó.

Szíve, mint hamis leánynak,
Két felé játszodozik.

Elejével hátra mászó,
Végével nyájhoz ugrik.

Az egész, híres patakunk,
Mezején gyült volt Országunk.

J e g y z e t. A' 30-ik számbeli Rejtett szó: Jaj.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(32.)

Felső Magyar Országi Minerva,

(Folyó Irás 1825.)

Mint nyelvünknek 's literaturánknak új nyereségét, úgy kívánjuk megismertetni ezen új Folyó-Irást. Ellinger Istvánnál Kassán kezdődött, 's negyedenként fog folytattatni. Negyed réti nagyságban tiszta betűkkel, 's gazdálkodva vagyon nyomtatva. Károly Ámbros Aústriai Fő Herczegnek, Magyar Ország néhai Primásának igen tsinos képevel diszeskedik. Ezen első Negyed az esztendő három első havai szerént, füzetekre vagyon felosztva, mellyekben válogatott, hasznos, és kellemetes tárgyak találtatnak, majd folyó, majd kötött nyelven. A' Szerzők között Gróf Desseöffy Jósef, és T. Kazinczy Ferencz neveik tündöklenek, és az egész igyekezeten az ő lelkeik élesztve látszanak lebegni. Minden Író, és Olvasó Hazafinak figyelmét méltán magára vonhatja Desseöffy Grófnak Előszava, „Az avulni kezdő, és nagyon újítgató írás-

módról. Mérséklett ítéletek, és válogatott elmés gondolatok kedveltetik. — Károly Ambrusnak élet-írása Dulházy Mihály nevével vagyon jegyezve, ki a' munka hirdetésében Elrendelőnek volt kiadva. „A' nyelv böltsője, 's legrégibb maradványaink” Kazinczy' szorgalmatos válogatásának gyümöltse. — Szép válogatással készült az ízlésről való Értekezés is, melly A. nevetlen írójé. „Kriton” Pláto Beszélgetése hasznos fordítás, N. név alatt. Az első kisétállítás Bouilly után N. fordítása. — Pannonia fekvése Dulházytól. — Guthy Ország Mihály képe, historiai darab Barány Agostontól. Ugyan historiai darabok Melczer Jakabtól: a' Király hegyi Írás; Mátyás Király Meczenássága; és Zágráb városának IV. Béla által adatott szabadságai. — Vagyon egy Bohókodás Fay Andrástól, — és Czövek Istvántól egy törvényes kérdésre való felelet. — Különösen találtatik „Hebe” könyvvizsgálás Kazinczy Ferencztől, melly mentő írásnak is látszhatik, és „Aurora” vizsgálása Gr. Desseöfitől, több észrevételekkel. — Ugyan ettől az élet-vermekről, gazdaságbeli Értekezés. — Minden Füzet végén apróbb Versezetek is taláztatnak: Kazinczy, Desseöffy: Teverewk, Kovácsóczy nevekkal jegyezve. — Ezen külömbféleségek mutatják az írásnak nem szoros határait, mellyre nézve az nem kis Publicumra számot tarthat. Mi neki szerentsés előmenetelt kívánunk.

III. G u s z t á v.

Ezen Svéd Király született 1746-ban, és a' thronusra lépett 1771-ben Friderich Adolf után. Alig lépett fel a' thronusra, sajnosan érzette a' Királyi hatalomnak azon el nyomattatását, melly egy részről az Orosz Udvartól, más részről a' Svéd Senatustól származott. A' Svéd Senátus ugyan is maga hatalmát, és tekintetét akarván öregbíteni, olly esküvést kívánt tőle aláírattni, melly különbözött az előtte való Királyokétól. Gusztáv ezen igától felakarván magát menteni, Tanácsát egy Franczia Ministerrel 's másokkal is közlé, és ollyan revolutiót készített, mellytől hatalmának öregbítését várhatta. A' Senatust a' Királyi Gardával körü vétetvén, a' katonaság a' Király hívségére megesküdött, 's ezt látván a' Senátus is engedett az erőszaknak. Ekkor valakik a' Király részére állottak, balkarjokra fehér keszkenőt kötöttek, 's ezt megtartották az ő egész Országlása alatt. Midőn így a' katonaság hívségéről megvált győzöttetve, a' Svéd Dietának főbb személyeit öszve gyűjté, és őket megfedvén az ő hatalmaskodásokért új Constitutiót terjesztetett elejökbe, mellyet azok minden ellen mondás nélkül el fogadtak. Így dolgait otthon el intézvén, ne hogy az Orosz Tsászárnénak még alkalmatossága maradjon belső szakadások eszközzésére, ő maga Sz. Péter Várába ment Gothland Gróf neve alatt hogy az akkori Tsászárnéval az eddig

volt viszálykodásokat el intézze. A' két Ural-
kodónak öszve jövetele nem egyebet muta-
tott, hanem szíves barátságot: de hogy ez
csak színes barátság volt, a' következés meg-
mutatta; mert a' háború nem sokára kiütött.
Gusztáv ugyan megnyerte a' Burkusoknak
és Törököknek segítségét; de a' Norvégiak
az Oroszokhoz kaptak magokat, Dánus
Herczeg vezérleése alatt, a' Svéd hajós Sereg
megverettetett, 's az Oroszok és Norvégiak
Gothenburgot kezdék ostromolni. De az An-
glusok és Burkusok közben járása kintelenít-
tette a' Dánus Herczeget a' vár vívását félben
hagyni, 's így lett meg a' Varélai Békesség
1790. Aug. 14-dikén. Ekkor otthon békessé-
get tapasztalván az Éjszaki Fejedelmeknek
eggyesülését igyekezett eszközteni, a' Fran-
czia Revolutio ellen, melly szándékát Kata-
lin Tsászárné olly kedvesen fogadta, hogy
Ministerét Stockholmba küldené, és a' Király-
nak 12 ezer emberből álló sereget, és esz-
tendőnként 300,000 Rubel pénzbeli segedel-
met ígérne. De ezen szándékának végbe vi-
telére nem jutott ideje a' Királynak, mert
a' Svéd Nemesség nem szenvedhetvén az ő
jussainak a' Király által lett megtsonkíttatá-
sát, többen öszve esküdtek, hogy őtet meg-
ölik, és sorsot húztak, hogy ezen gonoszsá-
got mellyik vigye végbe. A' sors Ankers-
trömre esett, a' ki 1792-ben Mart. 16-di-
kára virradóra éjtszakán egy bálban ezen ir-
tóztató gonoszságot pisztoly lövéssel végbe
vitte.

A' lególtóbb Könyváros.

Lackington , Londoni Könyváros , igen vagyonos ember 's tulajdonosa az Európai eggyik legszebb Könyves bólnak , ifjúságában Tsizmadia legény vólt , de a' magatsékély jövedelmét már akkor is tsak nem egészen könyvek szerzésére fordította. Ezen hajlandóság utóbb benne olly erős természetté vált , hogy azt sem szükség , sem végre házossága el nem fojthatta. 1774-ben felhagyott a' mesterségével , 's valami könyves bólt formát nyitott , mellyben régi könyveket árulgatott. Minthogy ő rendszerént megelégedett kis nyereséggel , tsak hamar megtudta magának a' bötsületes ember nevezet mellett , az értelmes nevezetet is érdemleni. Így hitele már meglévén 1779-ben olly könyvek Lajstromát adott ki , mellyben 12,000 eladó könyv állott ; 1784-ben pedig másikat már 30,000 kötetről. Így nevedett az ő vagyona esztendőről esztendőre , míg nem Európában a' leggazdagabb Könyvárosok közül eggyiké leve. — Angliában megszokta engedni az Országlószék , hogy a' váltó aprópénz szükében , a' nagyobb kereskedők , magok bizonyos réz pénzt készíthessenek. Lackington váltó-pénze a' több kereskedő Háza kétól abban különbözött , hogy annak eggyik oldalán tulajdon képe vólt , a' másikon pedig a' Hír Istenasszonyé (Fama) ezen körülírással: „A' világon a' lególtóbb Könyváros”.

Len, vagy Kender elkészítés.

Az újabb időkben a' sok mesterkedések között azt is feltalálták, hogyan lehessen áztatás, szárítás és tilolás nélkül, egyenesen masinák által a' lent, vagy kendert, fonásra alkalmatossá tenni? A' következés azt mutatta, hogy a' lent 's kendert el lehet ugyan e'képpen készíteni, de annak szálai durvábbak, 's a' finom fonásra alkalmatlanabbak, noha azt még is nem lehet megtagadni, hogy az így készült fonál sokkal erősebb, mivel sem savanyakkal való erjedzés, sem rothadás forma gerjedezés meg nem rontotta. Delisle Ur azt a' próbát tette tehát, hogy másféle pösgés által puhítsa meg. E' végből ő fővetlen el morsolt kolompérre forró vizet öntött, és közibe egy kevés savanyítót, vagy is élesztőt kevert, így a' keveréket 8 nap hagyta forrni. Ez alatt a' keverék ugyan megkevesedett, de hathatósabb is lett az ő céljára; mert minekutánna a' len marokra öntötte, ezen hűgssággal eggyütt a' forrás újonnan el kezdődött, és tsak nem 8 napig tartott. Ekkor kivette a' lent, és minekutánna kiöhlítette volna, úgy találta hogy a' len szálak igen sokkal puhábbak lettek. A' ki tehát a' lent vagy kendert puhítani akarná, ezen szerént végbe viheti. Vagy talán rövidebb úton a' lenre egyenesen darált kolompért töltethetne, és azután vagy pálinka söprüt, vagy más forrás gerjesztésre alkalmatos nedvességet önthetne, 's a' forrás után szinte azon következtetést tapasztalhatná.

Mesterséges bőr.

Gunby János Angliában szabadságot nyert akármiféle szövvényeknek, úgymint: posztónak, gyapjú - szövvénynek, és vászonnak, olly módon való el készítésére, hogy azok bőr gyanánt szolgálhassanak. E' végre ö a' posztót, vagy szövvényeket bizonyos híg keverékkel bekeni, mellynek 4 része enyv, híg állapotban, 2 része sűrű lenmag olaj, $\frac{1}{2}$ része korom, 1 része kréta föld, 1 része pipának való agyag. E' két utolsó lisztte ö-röltetik; a' készítés pedig ezen renddel megy végbe: először föleresztetik az enyv, azután öszvekevertetik vele a' lenmagolaj, utóbb a' kréta, és agyagföld. Ezek jó ideig kavartatnak, míg telyesen öszve nemelegyednek. Ekkor p. o. posztó rá-mára húzattatik, és az említett keverék melegen öntetik reá, és fakéssel a' posztószínén eldörgöltetik. Ezen hígságnak elkenetése után, a' posztó vagy a' levegőn, vagy kemenczénél megszáritatik, és egyszer megszáradván másodszor is hasonló hígsággal kenettetik be, 's minekutánna még az előbbi mód szerént megszáradott, harmadszor is bevonattatik, és anakutánna vagy még mangoroltatik, vagy habkövel meg-simítatik. Igy kiki tetszése szerént hasznára fordíthatja, 's ha bizonyos színt akar neki adni, színes lakkal behúzhatja.

A' Londoni Zsidó Ispitály.

Már 18 esztendeje, hogy ezen Intézet fön áll, a' hit sorsosainak gyámolítása al-

tal. Ezen Intézetnek fő oltalmazója S u s s e x Királyi Herczeg. Esztendőnként megszokták üllení, a' felállítatás ünnepét, és ugyan akkor újabb adakozásokkal gyarapítják. Az idén Mart. 24-dikén ment végbe ezen vendéglés a' London Taverne Vendég fogadóban. Közel 300-an voltak a' Vendégek, 's az asztalnál S u s s e x Hg vólt az Elölülő. Az asztali áldást és háládást B a r n e t első Énekes monda Zsidó nyelven. Az ebéd vége felé a' Királynak és Királyi Familiának egészségéért ittak, 's ezután bevezetettek mintegy 100 férfi, és leány gyermekek, kik ezen Ispitályt gyámolító Társaság költségén ottan neveltetnek; mind tisztán, és tsinosan vóltak öltöztetve, 's kiki közülök a' mesterségekben szerzett tehetségének mustráját mutatta; egy 7 esztendős leányka pedig verset mutatott be a' Herczegnek. Ekkor a' Herczeg az Intézetnek szerentsés főn maradáásért ivott, mellyet C o h e n Jósef az Elöljáró megköszönvén, viszont a' Társaság nevében a' Herczeg egészségéért ivott.

Rejtett szó.

Az egész minden emberben

Kezén lábán lakozik.

Vágd le fejét, majd szívedben

Kedves érzés habozik ;

Vedd el lábát, lesz végtelen,

Ha azt vissza mondhatod ;

Szíve helyet tedd a' fejét,

Vágó széken láthatod.

Paál Beda.

J e g y z e t. A' 31-ik számbeli Rejtett

szó : Rákos.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(33.)

E p i g r a m á k.

A' Hold.

Teste setét, halavány fényét naptúl veszi költsön;
Éjenként sugarit vissza lövelli reánk.
Sok porbul felemelt orrát feltartja kevélyen,
'S polgár társaival nem közösíti javát.

A' Hegy.

A' magasabb hegyeken hidegebb levegőre ta-
lálunk,
'S a' felemelt hérczek többnyire parlagok is.
Nem tsuda hát, ha midőn nagy polczra felugrik
az ember,
Reble befagy jéggé, 's a' feje lészen ugar.

A' Gyümölts.

Hogyha időnek előtt leesik fájárul az alma,
Tudni való, hogy nyűv örli, 's aszalja belét.
Ifjú éveiben kit öregség terhei nyomnak,
Azt belső nyavalyák férgei vesztegetik.

Az Anya, és a' Fiu.

Szarka tsereg, varjú károg tsak varjui hangon,
Nem remeg a' Sas, nem megy ragadozni
galamb.

Annyának fia így minden; Magyar is fia önnön
Annyának; de bezeg rossz Magyar ám sok
anya.

A' Mulandóság.

Nap napot, esztendő esztendő, Század elűz más
Századot, ezredek el hajtanak ezredek.
Mindenek elmúlnak, tsak az erkölts áll fen
örökre,
'S muljon el a' föld bár, érdeme megmaradand.

Tz.

C a m b a c e r e s.

Kevés férfiú lett a' Franczia revolutio
alatt olly emlékezetes, mint Cambaceres
János Jakab. Midőn ezen rettenetes, mindent
felforgató változás kezdődött, ő már előkelő
hivatalt viselt, és külömbbféle változásokkal,
úgy vitte a' szerentse, hogy mind a' Respub-
lica, mind Bonaparte alatt, ő vőlt máso-
dik ember az Országban: míg végre számki-
vettetvén Belgiomba, megnyerte ugyan azt
a' szabadságot hogy vissza mehessen Hazájá-
ba, de semmi újabb díszekben 's fő hiva-
talokban többé nem részesült. Ő Montpelli-
erben született 1753-ban October 18-dikán,
's ugyan ezen városban a' financiai dolgok-
ban már 1771-ben Segéd-Tanátsos vőlt. Meg-

választatott ugyan Deputátusnak, a' Státusoknak közönséges Gyűlésébe a' Nemesség részéről; de ez meg nem engedtetett; 1791-ben a' büntető Törvényszéknek Elölüllője lett, és a' Nemzeti Conventhez Deputátusnak választatott, 's magának olly tekintetet tudott szerezni, hogy Thermidor 9-dik napja után a' Conventnek Elölüllőjévé választatnék; utóbb tagja volt a' köz boldogság Deputációjának, és a' külső dolgok igazgatásával megbizattatott. Ugyan az említett Commissio-
nak Elölüllője is vólt, és az 500-ak Tanácsának Tagja, mellynek a' Republica 4-dik esztendejében Elölüllője lett, 's ezen hívataltól tsak a' Directorium által zárattatott ki. Midőn a' Directorium megújított, ő igazság Ministerévé lett, és utóbb a' Republicának második Consulává: de midőn Bonaparte magát Tsászárrá nevezette, őtet is a' Birodalom Fő Kanczelláriusává nevezte, úgy hogy egyszer'smind Pármai Herczeggé 's Fejedelemmé tenné, melly Titulusa mellett, ugyan ezen Herczégység Régenségénél 1813-ban belső Titkos Tanácsos vólt. Midőn a' Királyság vissza állított, ő minden közönséges Hívalaloktól el vonta magát, de Bonaparténak Elbából vissza térése után, az úgy nevezett Száz napi uralkodás alatt Igazság Ministere vólt, és a' Pairek Házának Elölüllője. A' Királynak másodszori vissza térésekor 1810-ban kénytelen vólt Belgiumba menni számkivetésbe, a' hol két esztendeig tsendesen élt, 's az után megnyerte,

hogy Hazájába vissza térhessen. Itt is magányos életet élt, temerdek sok kintseinek használásában, és a' mint akkor híre vólt, az ő korabeli történeteket, mellyekben nagy része vala, rendbe szedni igyekezett. Ezen munkája örököseinek kezében maradt. Megholt 1824 Martius hónapban. Ő róla bizonyos emlékeztető könyvben ez az ítélet hozattatik. Ő minden vissza élésekre hajlandó vólt, és a' régi Országláshoz el-határozott indulattal viseltetett. Midőn Cambacerest és Lebrunt a' Fő Consul maga mellé választotta így fejezi ki magát: „Én két érdemes embert választottam, két megkülömböztetett tulajdonságú férfiakat. Mind a' kettő bölts, mértékletes: jeles elme tehetségű, de éppen egymással ellenkező minéműségű. Az eggyik Prókátora minden vissza éléseknek, előítéleteknek, régi intézeteknek, a' Titulusok és személyes megkülömböztetések vissza hozásának: a' második hideg vérű, kemény, érzéketlen, és minden föllyebb említett tárgyakat megtámadó 's a' t.” (Las Cases Libr. 4. pag. 463.)

Oroszlány szaporodás Európában.

Noha Európában e' föld alatt külömbféle állatok' tsontjai találtatnak, mellyek a' föld színén mostan nem élődnek, és így gyaníthatni, hogy azok valaha itt éltek: most mégis közönséges az a' vélekedés, hogy a'

déli heves föld övedzetek alatt tenyésző vad állatok itten nem szaporodhatnak. Ezen vélekedést megczáfolja a' következő tapasztalás: Tudniillik ez előtt egynehány esztendővel Berlinben egy alombeli nyolcz Oroszlányt mutogattak, mellyek másmás korbeliek valának. Ezen fajzat azóta még inkább elszaporodott, és többre ment tizenkettőnél. Valami Degnauné, öszvegy asszony birta a' két öregebb Oroszlányt, és a' nyöstény 1821-ikben Aug. 2-dikán Embdenben Osztfrieszland városában hármát ellett, mellyek közül kettő him, és egy nyöstény vala. Második esztendőben, úgymint 1822-ikben Junius 16-ikán, Ulmában ismét hármát ellett, szinte két himet, egy nyöstényt. Harmadik esztendőben, u. m. 1823-ikban Danczig városában Aug. 10-ikén megmeg hármát hasonló nemüket. Végre a' közelebb mult 1824-ikben Hamburgban ellett négyet, mind himeket. — Így tizenötre szaporodott az egész Oroszlány familia. Ezen egész falka Oroszlányt valami Martin van Aken Úr megvette Degnaunétól, és mivel már magának is volt kettő, mellyeket álmélkodásra méltó szerentsével megszelídített, már most 17 Oroszlánynak Ura, 's ha felvesszük, hogy az Oroszlány az állatok Királya, ő ezen Király állatoknak Királya annyival inkább, mivel még Európában nintsen példá, hogy illy számos Oroszlányok, és pedig szaborításra alkalmas Oroszlányok lettek volna akármedly Fejedelemnek vadas kertében. Aken Úr ezen ritkaságát most Var-

sóban mutogatja, és így egynéhány gárasért kiki több Oroszlányt láthat együtt, mintha Afrikának pusztáit megjárta volna, és pedig veszedelem nélkül láthatja. —

Nevezetes parantsolat a' Kávé ivok ellen.

A' Kávé valamint hogy egész Európában későn lett ismételtesse, úgy még később lett kelendővé: mert mindjárt több tudós Orvosok ellene, mint ártalmas ital ellen kikeltek. De az Uralkodók is különös parantsolatokkal igyekeztek gátolni annak elterjedését. Így nevezet szerint még 1768-ban Jan. 4-dikén a' *Hilburghauseni* Herczeg illy tilalmazó parantsolatot adott ki: 1.) Minden polgár, mesterlegény, paraszt vagy tseléd, tartóztassa magát a' kávé italtól, külömbben valahányszor inni tapasztaltatik, 6 Mark fizetésre büntetessék. 2.) A' Kereskedők közül a' ki Kávét tartana eladásra, ezután ne merészeljen pörköltet, vagy örlöttet árulni, sem pedig nyersen, akárkinék, 2 fontnál többet eladni: külömben 20 Tallerra büntetetik. 3.) Senkinek se legyen szabad a' közöseséges vásárookra, akár kávébabokat, akár kávé malmokat árulás végett vinni. 4.) Valakiknek ezen parantsolat által megtiltatott a' kávé ivás, a' kávé edényeiket 3 hónap alatt akármi képpen adják el; külömbben az Elöljárók által elfognak vétettetni. 5.) A' jövő Husvétől

fogva, falukon senkinek kávét árulni szabad nem lészen. 6.) A' vendég fogadósok tsak úta-zóknak adhatnak kávét, ha pedig másoknak adnak, vagy magok isznak, 6 Markra fog-nak büntettetni. 7.) A' ki kávéval alattomos kereskedést űzne, 20 Tallerra büntettetik, vagy 2 óráig a' szégyenköre kiállittatik; kik pedig ezen alattomos kereskedésből részt vettek, vagy 6 Markpénzt fizetnek, vagy 2 napig bezárattatnak. 8.) Azon házi gazdák, kik tselédjeiknek kávét adnak 6 Markot fizet-nek; szinte azok annyit kik a' kávéban ré-szesültek. Ha pedig velamelly leányok kávét kívánnak 's azt Uraiktól kialkusszák, 24 órá-ra bezárattatnak. 9.) Ha valaki kávé árával tartozik, az ellen a' bíró panaszt elnem fo-gadhat: sött a' melly kalmár hitelben ad, még azon föllyül 6 Markra büntettetik. 10.) Minden bejövő 6 Markpénzbeli büntetésből egyharmadrész a' feladóé, egyharmadrész a' helybeli tiszté, és egyharmadrész a' Törvény-bíróé". — Ezek és hasonló tilalmak még sem vihették végbe a' kávéitaltól való meg-tartózkodást; sött Német Országban, 's még inkább Hollandiában, a' kávéivás annyira el-terjedett, hogy mind a' városokban mind a' falukon, még a' tselédis kávéval tartatik.

Különös nagyságú Borjú - petsenyék.

Archangelben különös nagyra tudják ne-velni a' lemetszeni való borjúkat. A' tehe-

nek, nagy hollandiai fajták, melyeket oda a' 18-dik Század közepe táján vittek, 's az óta minden elkortosodás nélkül nevelik. Legnagyobb hazájok a' Cholmogorszki és Senkurszki kerületek. A' lementszeni való borjút három fertály esztendeig, vagy még tovább is meleg istállóban téjjel tartják, 's az így, és ennyi ideig nevelt borjú nyom rendszerént 18—20 Púdot, (egy púd 40 font) — a' hú-sok szint' olly szép fehér 's gyenge mint más borjúké. Sz. Pétervárába, Moszkvába, 's más nagy városokba szokták el adni, az illyen óriási petsenyéket, a' hol jó áron szoktak kelni.

M e s e.

Bár soha fel nem öltözött
Az énekes Karok között,
Még is nagy ő nemében.
Nem pénz, 's hír az, mi késztetí,
Est és hajnal zengedtetí,
Mit érez keservében.
Nevét füvel el kezdheted,
Magát szárnyassá teheted.

J e g y z e t. A' 32-ik számbeli Rejtett
szó: Köröm.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(34.)

Német Jó'sef halálára 1824.

Elvesztém feletem! könnyek özönn
Áztatják szemeim' társas öröm helyett,
Gyász árnyék suhan el láng öleléseit
Sóhajtó karaim között.

Eltűnt! bár dobogó szívem utánna vágy,
'S felsírván, egeket bánatos érzeti
Fárasztják panaszos bú kitörésivel.

Melly kin nélküle élnem itt.

Éltem gyermeki kor víg arany éveit,
Ifjúság kiderült nekem is ő vele,
Óh bár most keserűn élni ne kellene!

Jobb lessz véle el omlanom,

Ő, míg élt, H a z a! volt lelkesedő szava;
Gerjeszté egyedül Nemzete szent java.

Óh mért nem lehetett teste elég erős,

Mért nem birta magas tűzét!

Nyugszik hamvaiban mint nemes áldozat,
Ifjú éveiben munka el óltatá;

Jer, jer, drága remény! adj te helette más

Több ilyen fiakat nekünk!!!

Vonó - marha nélkül szántó masina.

Senki sem kételkedhetik azon, hogy az emberi nemzet az eke feltalálása előtt, más külömbbféle eszközökkel túrta fel a' földet, hogy porhanyóbbá téven, a' mag termésre alkalmatossá tegye: de utóbb az ekéknek is külömbbféle részeik és formáik találtattak fel, mellyek azon czélt könnyebbítsék. Így lettek isméretesek külömbbféle Nemzeteknél a' külömbbféle ekék, mellyek között már most vannak nem csak a' szántásra, hanem a' szántásra és vetésre, a' kapállásra és töltésre alkalmas ekék is. De mind ezeknek erejét a' vonó marhák szokták végbe vinni, és pedig majd többen majd kevesebben, úgy hogy a' gazdának a' földművelésről's marha tartásról is kell gondolkodni, mivel a' följebb említett mezei munkákat csak marhakkal viheti végbe, ha csak nem olly kitsiny a' föld, mint némelly déli német Tartományokban, vagy Olasz országban, hol a' gazda kapálva, saját kezeivel viszi végbe a' földnek el készítését's munkállását. De Petry Úr, híres és tudós Mezei gazda, ezen tárgyról soká okoskodván, azt a' hirdetést tette közönségesse, hogy olly masinát talált fel, melly elégséges egyedül maga erejével, minden vonó marha nélkül, naponként két hold földet mélyen megszántani, vagy, legalább 8 holdat bevetni, és megboronálni. De ezen mechanikai erőt annyira is lehet nevelni hogy különösen készített masinak által tíz annyi

is végbe vígyen, és pedig olly tökéletesen, a' mint azt a' vonó marhákkal szokás végbe vinni. Következésképpen ezen masina által, 's annak mechanikai erejével annyit lehet egy nap végbe vinni, ezen erőnek külömbbféle módosításával, a' mennyit 2, 4, 6—12 pár lóval ugyan azon idő alatt szoktunk megtenni, és pedig minden fekvésű földön, akár az lapályos, akár hegyes föld legyen. — Maga ugyan Petry Bernát Úr a' mostani idők-höz képest, a' midőn a' testiekről való gondoskodás, a' léleknek munkálkodását is bádgyasztja, és így a' jobbításokra való törekedést is gátolja, nem igen reményli, hogy ezen együgyű találmánya, a' gazdák nál hamar felkaphasson: mindazáltal, hogy a' fel-találásnak ditsőssége másnak ne tulajdonít-tathassék, és hogy némelly okoskodó gazdák az ilyen módokról is elmélkedjenek, gondolatait közre botosította, és mint nagy tapasztalású, 's a' gazdaságnak minden ágaiiban jártas férfiú annyival nagyobb figyelmetességet érdemel, mennél nagyobb bötsületben vannak a' juh tenyésztésről; a' szemmel és szetskával való tartásról, 's más egyéb gazdaságbeli tárgyakról írott értekezései. — A' jelen való tárgyról szól ezen munkájában: Bernhard Petry Physiologisch-komporative Versuche über die Nahrungskräfte und Eigenschaften sehr verschieden artiger Futterpflanzen Wien, bei C. Schaumburg u. Comp. 1824. mellynek ára 16 ezüst garas.

Szelindekek, és Oroszlán viadalja.

Régi Magyar köz mondás: a' ki erősebb, az hatalmasabb. Ezen igazságot nem rég megbizonyította Londonban 6 nagy Angol szelindekkel egy Oroszlánnak szerentsé-
sen végbe vitt viadalja. A' hat Angol szelindek (dogge) válogatott szép, 's derék kutyák valának, és a' kösségnek hozzájuk olly nagy volt a' bizodalma, hogy az ő bátorságokra és ügyességökre nézve öt Ginét tettek négyre fogadásból, hogy ezen szelindekek az Oroszlánt meg győzik. A' szelindekek neveik: Crack, Billy, Cribb, Neptun, Jerry és Nelson. Valamint a' pálya futásokban minden lónak tulajdon lovássza (jockey) úgy itt is minden szelindeknek tulajdon gondviselője, vagy is peczérje vőlt, kik őket a' megtámadás előtt kötelen tarták, a' viadal közben pedig buzdító szókkal serkenték, vagy végső szükségben vissza szöllitottak. A' viadal nézésére való bemenetel díjja másfél silling vőlt, melly mintegy fél Luidort tészen; még is olly számosan jöttek össze a' nézők, hogy sokan be nem fértek. Első jelenés vőlt az Oroszlánnak a' viadal helyére való kibotsátatása, melly mintha tudta volna, melly nagy küszdésre legyen kitétetve, komor tekintettel körül nézett, elkezdett ordítani, a' földet mérgesen kaparta jobb talpával, és farkával jobbról balról veregette oldalait. Minekutánna egy ideig a' Nézők ezen hatalmas állatnak magaviseletében álmélkodva gyönyörködné-

nek, kibotsáttattak ellene Crack. Billy és Nelson szlindekek. A' két első dühös hevesességgel reá rohant; Nelson, mintha kevesebbet bízna magában, tartózkodva követé őket, de csak ugyan utóbb ő is követte. Az Oroszlán midőn a' szelindekeket látná, először első lábaira görbedett, de mint a' nyíl ismét felugra, és a' legelső kutyát jobb lábának talpával úgy megtsapá, hogy Billy mintha a' menykő ütötte volna meg, egyszerre öszve rogyott. Nelson és Crack, mintha az elsőnek példáján tanultak volna, két oldalról mentek neki, és nyakát igyekeztek megfogni. De az Oroszlán erőssen megrázván magát ők is leestek róla, és kitettszett hogy nem a' nyakát csak serénnyét kaphatták meg. Ekkor Nelson az alsó állába kapott, Crack pedig a' hátulsó bal lábát fogta meg: de az Oroszlán fölemelkedé, és olly hathatósan rázta megfejét, hogy Nelson kénytelen volt az állát elbotsátani 's ekkor az Oroszlán talpával úgy tsapott Crack felé, hogy ez is a' ballábát kénytelen volt elbotsátani; de csak hamar a' bajúszhoz kapott, és megbizonyította mind bátorságát, mind ügyességét, mert kétség kívül arra tartott számot, hogy midőn ő előlről megtámadja az Oroszlánt, az ő bajtársa Nelson, oldalról fogja őtet segíteni. Ezt Nelson végbe is akará vinni, de foganatlanul kapott az Oroszlánhoz, és ez talpával úgy hozzá tsapott, hogy a' kutyának kereszt tsontját eltörvén, ez egészen öszve görbedett. Ne hogy tehát Crack egyedül maga maradván hasonlóképpen

járjon ötlet a' peczét vissza szállította. Így az Oroszlán maga maradván 5 minutumig nyugodott. De tüstént megújult a' viadal a' más három kutyáknak, (Cribb, Neptun és Jerry) reá botsátásával. Az újj bajvívók, mintha összebeszéltek volna, mind a' hárman a' felső poszájába és bajússzába kaptak; de az Oroszlán is használta ezen alkalmatosságot, és Cribb kutyához olly mérgesen és erőssen kapott, hogy azt egyszeriben öszve törte. A' másikat bal talpával úgy megtsapta, hogy az tüstént megdőglött. Ekkor rettenetesen felmérgegyedve ordított, 's farkával jobbra balra tsapkodott, 's azon közben a' Neptunt olly keményen megtsapá bal oldalán, hogy az többé ellene nem támadott. Az Oroszlánnak tulajdonossával abban egyyeztek vólt meg, hogy ha ő 5 kutyát meggyöz, többet reá nem botsáttanak. Így tehát annyival inkább hogy mind a' hat megvólt rongálva, az Oroszlán gyözödelmesnek ismértetett, 's ki kiáltatott, és a' viadal el végződött: de egyszer'smind az Oroszlán tulajdonosának, a' mint ki vólt kötve, az ő gyözödelmes Oroszlánnyának fájdalmaiért, és erőlködéseieért 20 Szuverindor leolvastatott, mellynél fogva mind azok el vesztették a' fogadásaikat, kik a' hat Angol szelindekeknek gyözödelmeikre fogadtak. A' ki erősebb, az hatalmasabb.

Fontos Mondások.

Livius Fink nevezetes Gréezi Tudós midön előtte a' Szalerno-i Iskolát (Schola

Salernitana) ditsérnék, hogy igen jeles regulákat szab az egészség megtartására, azt felelé: „Legjobb regula az, mellyet a' legfőbb Orvos szabott midön azt mondá: a' te orczádnak verejtékével egyed a' te kenyeredet". — Midön egy valaki azt mondaná neki hogy gazdag, és a' nélkül könnyen el lehetne, azt felelé: a' hattyúnak szinte úgy szükséges a' tolla, mint a' verébnek. — Midön egy nagy Költőről szó volna, ennek, úgy mond, vagy Fejedelmi jószág fog kelleni, vagy Fejedelmi módon fog adósságot tsinálni. — Kérdezik egykor: a' nyelvben mellyik a' legjobb németiség? ő azt felelé, melly a' szívből származik. — Midön némelleyek tsudálnák, hogy a' Német Tsászárt minden Hatalmasságok megismérik, egyedül Spanyol ország tagadja meg tőle; egyyik a' Társaságból azt mondá, ezt nem kell tsudálni, mert Európa képében Spanyol ország teszi a' fejet, illik pedig hogy a' Fej uralkodjék; F i n k azt mondá: Inkább annak kellene fejnek lenni, a' mi közönségesen uralkodik; minthogy tehát Európa képében Német ország a' has, és közönséges tudomásra minden embert a' has igazgat, legméltóbb hogy Német ország fő gyanánt tekintessék. — Midön kérdeznék miként lehetne a' hízelkedők szavait leginkább használni, azt felelé: Ha kiki azon lészen, hogy a' mit a' hízelkedőtől hall maga ditséretére, azt valósággal tellyesíti.

Árendás koldúsok.

A' gazdag Velencei Respublica idejében a' koldússág egy forrása volt a' Státus jövedelmeinek. A' koldúsok, mintegy 50 ezren, a' Templom ajtaikban, hidakon's a' t. foglalt helyeikért meghatározott adót tartoztak fizetni, mellyet a' helynél eljárók sokaságához, vagy kevesebb számához szabtak. Az így befizetett adó mintegy Hetven ezer Aranyra ment esztendőnként.

A p r ó s á g.

Egy a' mostanában módivá lett tekerő hegedűsök közül valamelly régi ösmerősevel találkozáván, midőn amaz kérdezné tőle, hogy mint folyik az állapotja: „igen rosszul, felelé a' házolló, de ha ezt a' kevés musikát nem tudnám, úgy éppen éhen kellene elvesznem”.

M e s e.

Noha erőm vele nem ér,
De a' mérge majd hozzám fér,
Rokon vagyok tigrishez.
Vad ő, én házi: magamért
Nem tartnak, ha kártévőért.
Bár hasonlítok e'hez.

J e g y z e t. A' 33-ik számbeli Mese:
Fülemile.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(35.)

Z s e b - t ú k ö r.

Ezen nevezet alatt folyó 1825-dik esztendőre Balla Károly Úr 16-od Réthben tsinos készületű Könyvetskét adott ki, melly Füskúti Landerer Lajos betűivel Pesten nyomtattatott. Rövid rimes versezetekből, mint egykor Beniczky, Balassa és Rimay közlöttek a' Hazával; de azon külömbbséggel, hogy itt a' daraboknak külön külön nevezeteik lévén, mindegyik vagy tréfás, vagy gúnyoló értelmű. A' könnyű folyás, értelmesség, kedvessé teheti e' munkátskát; kiváltképpen pedig a' sok közmondásoknak, néha igen szerentsés alkalmaztatása. Nagyobb megkedveltetés végett íme némelly darabokat közlünk:

I.) Előljáró Beszéd. 2. Levél.

Sokat halj és keveset szólj,
Kétszer mérd és egyszer mesd;
'S a' felborsolt szilva levét
Kotyra fityre ne kövesd,

Ha szükség, úgy mondj igazat!
Bukik kinek titka nints;
Jó a' kamrán, jobb a' nyelven,
Ha lakat nincs, a' kilincs:
Ha mindég úgy szólsz, mint akarsz,
Olyat halhatsz mit nem akarsz:
Csak hogy ez a' hallott szó,
Szászszor rossz, míg egyszer jó.

II.) R e c e n s e n s. 56. Levél.

Berket mutatni farkasnak,
Kecskére bízni kerted',
Prokátorra a' peredet,
'S nem mondom, kire? lelked' —
Majd meg lásd! hogy elkárhozol —
Nem lát'd hogy megvirradott?
De mit ér a' szegény vaknak?
Hogy édes apja látott —
A' czinkos engem' csak nevet,
'S fitymálja a' borsos levet;
Pedig a' betegnek jó,
Ha nem tüsszköl, egy kis só.

III.) N e o l o g. 124. Levél.

Ha kend kóficz, más is ember;
Nem mind téjfel a' túró —
Fiastyúk és fúró csillag,
Ha is, még se tyúk 's fúró.
Hagyd a' maga útján menni
A' kerges fenhéjazást!
Ne fellengezz! és azért hogy
Más vesz, ne végy egyre mást!

Sok kellene: — de mi szükség
Szerzeni tsak azt böltesség —
Sok farka van még mának,
'S messze Buda sántának.

G i b r a l t a r.

Ezen nevezetes város és vár, a' Nagy Britanniai kereskedésnek egyyik fő tanyája a' földközi Tengerben, egykor Spanyol országnak része volt, és a' Szevillai Királysághoz tartozott: hasonló nevű szűk tenger-nél fekszik, és magában nem egyéb, mint egy föld tsúts; mellynek rettenetes magasságú kősziklái, a' tenger színén föllyül 1400 lábnyi magasságra emelkednek. Az egész tsútsnak éjszokról délfelé nyúló hosszasága nem tesz többet fél mérföldnyinél, és a' hol legszélesebb is, alig fél mérföldnyi. Spanyol országra dülő oldalán olly meredek a' kősziklák, hogy azon részről megtámadni lehetetlen: de a' tenger felől is annyira el készítették az Anglusok, hogy bátran meggyőzhetetlennek tarthatják. Többszöri vívásokat már előbb is állott ki, de kiváltképpen 1782-ben, a' Spanyolok és Francziák ellen tüzes golyóbisokkal, és úszó batteriákkal Elliot olly kegyetlenül védelmezte, hogy a' szövetségesek kénytelenek voltak a' vívást tsak bekerítésre változtatni, és 1783-ban kötött békesség által teljesen által engedni. Ezen várnak ostromla-

sa 1779—1782-dik esztendőig a' háborút viselő Hatalmasságoknak 74 milliom Tallérjába került.

Ezen Várnak Gibraltar neve Arabs nyelvből származott, t. i. Gibel al Tarif, vagy is Tarifnek sziklája; mert Tarif Aben zaca, Valid Kalifának vezére, midőn 714-ben Spanyol országba beütnének az Arabsok, legelőször ezen helyen szállott ki. A' régieknél ezen kőszikla Calpe nevet viselt, és a' tövében lévő város Heracleának neveztetett. Melly el nevezés kétségkívül Herculestől származott, a' ki a' mesék szerint ezen hegyre, és az által ellenében Áfrikában fekvő szinte magas Ceuta hegy tsútsra oszlopot állított, annak megjelölésére, hogy ott végezte nagy tetteit. Ezen két kősziklák között lévő szűk tenger választja el Európát Afrikától, és tengeri útnak is neveztetik. — A' Vár alatt lévő város csak egy hosszú útszából áll, mellyben mintegy 5,000 lakosok találtatnak. Rendszerént 9000 emberből áll benne a' katona őrizet. Ennek tartására annál könnyebb mód vagyon, mivel magából a' magas kősziklából édes víz fakad, és a' sziklábéli száraz kútakban (cisterna) az esső víz is legtisztább ivó vízzé szűrődik. Tehenek juhok és ketskék tartására a' déli oldalon lévő repedések között elégséges fű találtatik, külömbben pedig mesterséggel is mindenféle gyümöltsfák plántáltattak. Ezen helyet mint a' földközi tengeren való kereskedésnek külsát, véghe-

tellen nagyra bötsülték az Anglusok kiváltképpen akkor, midőn még Malta szigetet nem birták: de most is ez a' hely mind a' hadi mind a' kereskedő hajóiknak egyik legnevezetesebb állása.

M a l h e r b e.

Malherbe Ferencz Kaenben régi nemes Familiából született 1555 esztendőben. Ő tanulása, sokféle társalkodása, szoros nyomozási által, annyira bele tanult a' Franczia nyelvbe, és a' poezisba, hogy őtet az igaz Franczia poezis teremőjének tartják. De, ugyan a' poezisnak tökéletességére, annyira tanulgatta, és tisztítgatta a' nyelvet is, hogy ez eránt szinte olly nagyok az ő érdemei. — Ifjúságában, előbb Kaenben, azután Hajdelbergában és Baziliában tanulta a' törvényeket: de midőn édes attya Protestansá lett, ő katholikus megmaradván, katona életre adta magát, és a' Liga alatt szolgált. Fő udvarokban lakott, 's először is II. Henrich természeti fiánál, az Angulemi Hgnél, a' hol valamelly Tanátsosnak özvegyét feleségül vette. A' Herczeg halála után Du Perron Kardinális őtet IV. Henrich Királynak ajánlotta, a' ki őtet udvarába fogadta. IV. Henrich halála után Medicis Maria Királyné fogta pártját, és neki 500 Tallér penziót rendelt. Malherbenek több gyermekei voltak;

de előtte mind meghaltak, és pedig egyike fia duellom által, a' min ő annyira megilletődött, hogy a' gyilkost, maga is, noha már öreg volt, duellumra hívta. A' Francziák őtet kiváltképpen Lantos Verseiért tisztelik. Igen nagy gonddal, és lassan dolgozott, és azt szokta mondani, hogy: „a' ki 100 jó verset, vagy egy jó beszédet készít, esztendőig nyughatik”. — Az ő versei Ódákból, Stanzákból, Sonettokból, Epigrammákból, és Dallokból állanak, melyeket 1764-ben az ő életírásával kiadtak. Ő volt az első, a' ki a' Franczia nyelvet az Ódának magosságára fölemelte. Az ő tsinos gondolatai, kellemetes kiejtése, elmés fordulásai, leírásainak igassága, hasonlításainak válogatott helyes alkalmaztatása, és a' képeknek külömbbfélesége, az ő munkáit most is bötsületre méltókká teszik. De kiváltképpen a' nyelvnek tisztasága, kellemetes hangja, és a' versezésbeli könnyűsége, őtet classicus íróvá tette. A' nyelv tisztaságára annyira vigyázott, hogy ez eránt igen tsiklandós fülei, még a' gyóntató attyának szájából jött hibákat is türhetetlenné tette; annyira hogy végső betegségében midőn az neki az örökkévalóságról beszéllene, tsendesen kérte hogy hagyná el, mivel a' nyelvbéli hibák miatt, majd még az igaz mondásait sem hiheti. Ő 1628-ban halt meg Kamarás Úri rangban. Életét Racam írta le, a' ki a' Tudományokban nevendékje, és barátja volt. Azt mondja róla hogy komor, és

kedvetlen ember volt, keveset szóllott, de a' mit mondott helyesen szokta mondani.

A' Norvégi férfi öltözet.

Alig hihetné az ember, hogy a' természetet annyira lehessen trucczolni, mint a' Norvégi férfiak tselekszik. Rukáikban ugyan nintsen semmi különösség az öltözet formájára nézve, de azt igen nagy különösségnek kell tartani, hogy a' férfinak mellye mindenkör nyitva vagyon, és nem ritka dolog azon jég tsapokat látni. Ezt ők magok is büszkeséggel tekintik; de kíváltképpen éppen az ilyen férfi tetszik leginkább az asszonyoknak. Ezen el keményedést annyival inkább lehet tsudálni, mivel téli időben nálók a' hideg rendszerént 25—36° Reaum a' fagy-láló ponton alúl a' mi nálunk a' legkeményebb telekben is alig vagyon.

Mentó sajkák.

A' hajótörést szenvedők segedelmére Angliában bizonyos sajkákat találtak fel, mellyeket Lifeboats-nak neveznek. Az Anglusoktól ezeket más éjszaki Nemzetek is el tanúlták. A' sajkának hossza, szokás szerént 30, szélessége 12 lábnyi, 's rajta 10 övedzők vannak. Nints ugyan egészen parafából (Korch); de kívülről egészen evvel vagyon kirakva. A' kormányosnak helye

mélyen a' sajka farába vagyon eresztve, úgy hogy ő, a' legnagyobb tenger háborgásban sem eshetik ki. Legkülönösbb tulajdonsága ezen sajkáknak, hogy soha föl nem borúlnak, ha mindjárt a' legnagyobb szélvész meredeken oldalra fordítja is.

Remek művek bötse.

Titian, kinek különös tehetsége volt az arcz festésben, 's ugyan azért az életebéli nagyok mind ő általa kívánták magokat leírattani, V. Károly Tsászárt háromszor festette le. Ezen művekről a' Tsászár azt szokta mondani, hogy: „Titian kezéből három izben vett halhatatlanságot”.

Rejtett szó.

Ha elejét kettőzteted
Fájdalmát érti gyermeked;
Vége tsapláros dolga.
Egészen eleven törvény,
Tőle irtózik a' szegény,
Úr ő, bár mondod: Szolga.

Jegyzet. A' 34-ik számbeli Mese:
Matska, mellyet az egér ellen tartanak.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(36.)

A' Szegénynek Atyai háza.

(Gr. Mailáth János után)

Lépeget a' S z e g é n y az éj homályában,
És házat keres, hol szánakozó szív van;
Gyorsan lépeget ő elébb, várván jóra,
De áh! még sem akad sehol is ajtóra. —

'S ha idegenekhez be már nem mehetek,
Betérek A t y á m h o z, nála el-lehetek;
Van egy igen roppant és nagy háza E n n e k,
Mellyben több fáradtak gyakor megpihennek.

Nagyon tsudálatos az egész épület,
A' ki szemet jámbor elmével arra vet,
Hedve jó türesre, neki bátorodik,
'S azonnal háborgó vére tsillapodik.

Jóltévő kezei arra az A t y á n a k
Meszszire terjedő szép Sátort vonának,
Úgy ékesíték azt kék, 's arany színekkel,
Hogy mély búban is még ketsegtet ezekkel.

Benne egy néma, és szűk boltotska vagyon,
Melly híves és tsendes, és kitsiny is nagyon,
Ki e' boltotskába egyszer bezárkozik,
A' búslogás attól örökre távozik.

Nem hallja többé a' mi oda kinn jár 's kél,
Fülébe nem hat a' mi oda kinn beszél,
Majd virágok fedik, majd a' hó fuvása,
'S félben senki által nem szakad nyugvása!

Látja tsak a' nap, és tsillagok fényeit,
Minden másnak végként felejtí képeit:
E' tsendes boltotska a' Sír, — ne sokára
Oh Atyám! szállíts le engemet allyára. —

Ekkoron a' fáradt Útas el szunnyadott,
Reá arany álmom derülve támadott,
'S a' szegény Szarándok hajnal hasadtára
Halva találtatott — ön kívánására.

Pakróczy.

Pest Vármegyei Flora.

Nem Magyar nyelven ugyan, de a' Magyar természet vizsgálók számára, és különösen a' Növények országát ismérni tanuló Magyar Ifjak javára készült el nem régiben ezen Munka: „Flora Comitatus Pestiensis Auctore Josepho Szadler Med. Doct. Mus. Nat. Hung. Zool. Mineralog. et Technolog. Custode. Pars I. Monandria - Decandria. Pestini Typis Nobilis Mathiae Trattner de Petroza 1825.” — Ezen Munkának különös ér-

deme, hogy benne Linnée Systemája szerint, minden Magyar Országi Növények elő adatnak, de megismértető jeleik és leírásaik csak azokról közöltetnek, mellyek Pest Vármegyében találtnak. Hozzá adatnak ezen leírásokhoz a' Növényeknek termő helyeik, mind természeti mivóltok szerint, p. o. nedves, vagy száraz helyeken; mind pedig helybeli nevezeteik szerint p. o. a' Budai erdőben, vagy a' Rákos mezején. A' könyvnek használhatóságát neveli az, hogy azon nevek is megemlítettnek, mellyek eddig a' Tanulók kezeikben forgó könyvekben, p. o. Dioszegi Magyar Fűvészeben, vagy Schultes z Flora Austriacájában elő hozatnak; sőt megjegyeztetnek a' plántáknak képeik is, mellyek vagy az Universitas, vagy a' Múzeum Bibliothekáiban láthatók. — A' tudós Szerző már elkezdette a' Növényeknek szárazított Gyűjteményét is kiadni, mellyben azoknak deák, magyar, és német neveik is feltaláltnak: de e' jelenvaló munkájában, egyedül deák nyelven szóllván, minden Növénynél előre bótátja a' természetí Rendek ismeretébe való bevezetést, ama' híres Sprengel szerint, és minden nemeknek a' természetí Systemában adandó helyet a' leírásában kijegyzi. Így kettős a' Tanulókra nézve a' munkának haszna, mert mind a' mesterseges, mind a' természetes Systemát öszve kapsolja. A' könyv elejébe bótátott Jelentes szerint, majd utóbb adni fogja Pest Vármegyének földi és természetí leírását, és ezen fűvész Könyvnek más

helybeli, vagy tartománybeli Flórákkal, vagyis fűvész Könyvekkel való hasonlatosságát, vagy külömbbségét. Ennél fogva ez a' Könyv minden Magyar országi plántáknak ismertetét és meghatározását segítheti, minthogy ezeknek majd két harmad részét ezen Vármegyében is fel találhatni. Ohajtanunk kell, hogy a' Tudós Férfiú ezen munkáját minél hamarább tökéletességre vigye, és így a' Tanulókat segítvén, az egész Hazának természeti ismertetét ez által terjessze, és öregbítettse. A' munka két Részből fog állani, mellyekre még most 8 forinttal BB. lehet előre fizetni, utóbb az ára 10 forint lesz. Ezen munka jeles ösztön lehet a' természetet ismerő Hazafiaknak, hogy a' Magyar fűvész Könyvet, minél előbb bővíteni, 's tökéletesíteni igyekezzenek, melly már eddig is a' Fűvészséget tanulóknak igen nagy hasznokra szolgált.

A° Gyűrűzésnek haszna.

Nints tudtunkra, hogy Hazánkban hol, és mennyire használnák a' gyűrűzést? De mivel ennek haszna igen nagy, és más Országokban tett, szerentsés tapasztalásokat olvashatunk az Újságokban; méltónak tartjuk az ilyen példákat Hazánkfiával is megismertetni, mivel tudjuk, hogy a' közönséges életben az új találmányok leginkább példák által terjednek el. Ime tehát a' Belgiumi Újságokból említjük, hogy ezen Országban, a' hol

a' szőlő művelést kiváltképpen azon okból félben hagyták, mivel hosszabb káros műveltetés után abban az ítéletben voltak, hogy azon Tartomány nem elegendő meleg: de bővebb más országi tapasztalások, és a' természeti okoskodás megtanította őket, hogy nem a' melegségnek fogyatkozása, hanem a' virágzás idejekor történni szokott esőzések okozták az apró szemnek lehullását. Erre nézve Löwenben, Lüttichben, és Jemappeban újonnan elkezdek a' szőlő műveltetést, és a' szemek lehullása ellen próbát tettek a' gyűrűzéssel, melly már 1776-tól fogva, mint foganatos mód ajánltatott, mind a' lehullásnak gátlására, mind pedig a' szőlő szemek jobb sőt korábbi megérlelésére is.

Ezen gyűrűzés abban áll, hogy az ifjú hajtáson, vagy a' tavali hajtáson is, valamivel a' szőlő fej hajtása alatt, a' vessző héja körös körül bemetszethessék, a' mihez különös eszközök is vannak feltalálva, mellyeket a' kés és szerszám tsinálóknál meg lehet kapni. Ezen olló forma eszközökkel könnyen és igen szaporán megyen a' munka, 's hogy kiki a' haszonról magát meggyőzhesse, ugyan a' külső Országi Újságok szerint jelenthjük, hogy Lüttichtől nem messze egy szőlős gazda a' múlt esztendőben, jó nagy szőlőjének egy harmad részét meggyűrűztette, éppen azon időben, midőn már a' szőlő virágozni kezdte, és pedig mind a' tavali vesszőket. Ezen munka nagy áldást hozott reá: mert nem tsak hogy több fürtök termettek

szöllejének ezen harmad részében, mint a' másik két harmad részeiben öszveségesen, melyeket szokás szerént műveltetett, hanem még ezen harmad részben a' szőlő két héttel hamarább megérett. Még azt az örömet is tapasztalta, hogy ezen gyűrűzött harmadrésznek bora sokkal jobb lett. — Ugyan ezt tapasztalták Huynál is, a' hol a' hegyekre éppen akkor jött az esső, midőn a' szőlő virágzott: de már a' vesszők meg lévén gyűrűztetve, az essőnek káros következése nem lett, sőt szinte úgy, mint Lüttichnél, nem tsak a' szemek le nem hullottak, hanem két héttel hamarább is megérték.

Különös Asszonyi élés.

Ladi Lucy, Katalin Királynénak, VIII. Henrich Angoly Király hitvesének (1520) Udvari Dámája, naponként való eledelét e' képpen rendelte el: fölöstökömre 7 font sült marhahús, 4 fontos búza kenyér, 4 üveg porter sör, egy nagy kenyér torta. — Ebédre 6 font füstölt hús, egy tyúk, egy galamb, és egy darab borjúhús lében betsinálva, egy darab sült marhahús 2—3 fontnyi, 4 fontos búza kenyér, 4 $\frac{1}{2}$ palaczk ale sör. — O'sonnára harmadfél palaczk porter sör, melléje egy jó darab hurka, vagy pörkölt hús. — Vatsorára egy juh czomb, egy tál kolompér írósvajjal föleresztve, 3 font búza kenyér, egy tál tsemege, és 4 $\frac{1}{2}$ palaczk ale. Ezen kívül

még lefekvés előtt 2 font búza kenyér, 1 $\frac{1}{2}$ font Chesteri sajt, valamelly tészta sütemény vagy torta, 2 $\frac{1}{2}$ palaczk Seckt (bor nem) a' Királyi pinczéből. — Melly mértékletesen élhettek akkor a' férfiak, midőn az Udvari Dámák illy telhetetlenek voltak!

Az emberi élet rövidsége.

Bizonyos régi Angoly Kronikában a' következő megjegyzés taláztatik: „Tapasztaltuk, hogy 100 személy közül, kik egy esztendőben, és egy napon születtek, 70 esztendő múlva eggyetlen egy maradt életben, a' többi mind meghalt. Ugyan annyi emberek közül 66 esztendő múlva csak 3 maradt életben; 56 esztendő múlva csak 6; 46 múlva 10; 36 múlva 16; 26 múlva csak 25; 16 múlva 46; és 6 esztendő múlva 64.” — Így tehát a' gyermeki kortól fogva föllyebb menvén, minden 10 esztendő alatt tetemesen megfogynak az emberek, és 60—70 esztendős korokban alig találnak ollyakat, kik velök egy napon születtek. Nem tsuda tehát, ha az egész emberi nemzetet vesszük, hogy 1,000 miliom is meghal 100 esztendő alatt. Méltán mondá tehát Pope: „Az ember felkel, körül néz, és meghal”.

Nevezetességek.

A' Marokkói Tsászár tellyességgel megtagadta a' Spanyol Udvarnak azon kívánsá-

gát, hogy a' kibujdosott Spanyolokat, kik Tangerben tartózkodnak, kiadná. Ne hogy pedig ezen megtagadása balra magyaráztassék, a' Spanyol Királynak a' legszebb Oroszlánt, melyet találhattak, küldötte ajándékba. Talán ezen nagy lelkű állatnak példájával emlékeztetni akará, hogy a' Hatalmasoknak nagy lelkűeknek kell lenni.

Ha tsudáljuk és háladatos tisztelettel emlegetjük előbbi időkben a' tudományok eránt tett böv adakozásokat, méltó tiszteletet érdemel most Galicziában W o r c z e l Marczella Grófné, a' ki önnön jó indulatjából Rato-
viec, a' Tarnopoli kerületben lévő Jószágát, melly 12,000 aranyra bötsültetik, azon Nemzeti Bibliothékának gyarapítására ajánlotta, melyet Gróf Ossolinsky Maximilián maga költségén állított fel.

Rejtett szó.

Érczek között vagyon helye,
De fej - véve képzelet;
Amaz vasnak is bötsöt ad,
Ez tettet szül eleget.

J e g y z e t. A' 35-ik számbeli Rejtett szó: Bíró.

3). Mu'sika Muzeummal, melly ámbár nem sok, de még is régi és ritka 's különös tekintetre méltó mu'sika eszközökből áll, mellyek régenten más nemzeteknél, 's különösen a' napkeletieknél keletben vóltak, vagy vannak. Ezekis vagy ajándékokból szaporodtak, vagy pénzen vásároltattak meg. Ezen ritkaságoknak száma most 57 darabból áll — Ugyan ide tartozik a' Hangmesterek képeinek Gyűjteménye, melly szinte folyvást gyarapodik.

4). Ide kell számlálni ezen mostani eszközöknek Gyűjteményét is, mellyekkel a' mesterek a' tanításra élnek, vagy a' mellyekkel a' társaságnak tagjai, adandó alkalmatosságokkal mu'sikai előadásait gyakorolják. — Ezeket is egy részben ugyan a' társaság vásárlotta, de több eszközöket, a' mu'sika kedvellők is ajándékoztak.

Ezen Intezetnek tiszteletre méltó következő leshz a' szép érzésnek nagyobb elterjedése, és az a' haszon, hogy sok szegényebbek itt való tanulások által magoknak betsületes kenyér keresésre útat nyitnak. —

A' Képiró és Hangmester hasonlatossága.

A' Képirás és Musika gyakran megszorúlnak a' szavakban, és azért mind egyikben, mind másikon ugyan egy szóval él-

nek bizonyos kiejtésekre. Így p. o. Ton nak nevezik a' festékeknek mineműségét, melly valamely képen uralkodik, szinte úgy, mint a' musikában. E'hez képest a' Szimfoniát hang-képnek is lehet nevezni: ellenben a' színeknek egymáshoz való arányosságát színek-klavirjának. Ha tehát Hang-képről, vagy Sín-tónokról szólhatunk, miért ne hasonlíthat-nók össze azokat, kik tónokkal festenek; azokkal, kik a' színeknek tónt adnak? — Ennél fogva Carpani azt a' kényes munkát vette magára, hogy a' nevezetes Hang-mestereket ugyan híres Képirókkal össze hasonlítja, és mindeniknek a' maga tulajdon characterét felvévén, őket egymás mellé állítsa, úgy, hogy egyiknek is, másiknak is a' maga nemében való tulajdonsága kitetsző legyen. Az ő ítélete szerént a' Hang-mesterek a' Kép-írókhoz e'képp' hasonlítottathatnak össze: „Pergolesi-Ráfaelhez, Durante-Leonardo da Vinci-hez; Hasse-Rubenshez; Hendel-Michael Angelo-hoz; Jomelli-Lodovico-hoz; Gasman-Andrea del Sartehez; Porpora-Pietro Peruggio-hoz; Benda-Lanfranco-hoz; Gluck-Carravagio-hoz; Piccini-Tician hoz; Sacchini-Correggio-hoz; Paesiello-Guido-hoz; Anfossi-Albano-hoz; Sarti-Domenichino-hoz; Bertoni-Andreas Sachi-hoz; Salieri-Annibal Carracci-hoz; Mozart-Giulio Romano-hoz; Winter-Mengshez; Cimarosa-Paolo Veronesehez; Zingarelli-Güercino-hoz; Cherubini-Le Sueur-hez; Paër-Barroccio-hoz; Hayden-Tintoretto-hoz.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.
1 8 2 5.

(37.)

A³ Bétsi musika Conservatorium.

Igy neveztetik azon jeles Intézet, melly a' hang mesterségnek megkedveltetésére, terjesztésére, és tökéletesítésére vagyon felállítva. Az Intézet felséges helyben hagyás mellett nagy pártfogókra talált, kik a' czélt pénzbeli segedelmekkel is gyámolítják, és már is annyira vitték, hogy a' külső Országi Conservatoriumokkal méltán vetélkedhetik. Az Intézetnek elrendeltetését itt bővebben elő nem adjuk, hanem annak hasznos következéseit és gyarapodását méltónak tartottuk meg ismertetni; hogy így Hazánkban is, hol igen sok és derék kedvellői vannak a' musikának, valamelly hathatós léleknek felbuzdulása hasonló Intézetnek szerzésére gerjedjen.

Az Intézet különösen a' Franczia háború után támadott, noha már Bétsnek előbb is híres Hangmesterei voltak. Ezen idő alatt munkálkodásának hasznos voltát bizonyítja

az, hogy most, 1825 esztendőben, 175 ifjak, és leányok tanulnak benne: Az Intézet kezdetétől fogva pedig 171 fiúk, és 120 leányok tanulták az éneklést; 86 a' violint, 7 violoncellot, 5 flautát, 9 hoboét, 7 klarinetet, 6 a' kürtöt, 5 fagotot: öszveséggel pedig mind fiú, mind leány 419 taníttatott ingyen ezen Intézetben.

E' mellett egyéb ide tartozó segedelmekkel is gyarapíttatott az Intézet; úgy mint 1.) Musika Archivummal, melly részerént ajándékokból, részerént pedig pénzen vett musika darabokból állott fel. Ebben most 6418 számra mennek a' gyakorlásra való musika darabok, mellyek között az újabb Hangmestereknek remek művei, úgy a' régi mu'sikának legritkább munkái találtnak.

2). Musika Bibliothekával, a' melly musika theoriájáról, a' musikára tartozó mathematikai és phisikai ismeretekről, a' mu'sika és musikusok historiájáról, és az esthetikáról szóló könyvekből áll, 's különösen, mu'sikára tartozó Értekezésekből. Ezen Bibliothéka az ajándékokon kívül Gerber Sonderhausen Úrnak régen elhíresedett mu'sika Bibliothekájából áll, mellyet a' társaság 1819-ben vett meg. Ezen Bibliothéka most 706 számú könyvekből áll, és időről időre ajándékok által szaporodik, 's olly rendelés vagyon tétetve, hogy az elkezdett munkák és folyó irások folyvást megszereztetnek.

és ebédlő szobákat megszemlélte volna, azt parantsolá, hogy a' három legjelesebb leányzókat mutassák be neki. Madám Campán, az Elöljáró, erre így felele: „Felséges Ur! Nem hármat: de hatot kell megjegyeznem”. Ő erre nem felelt: hanem egyet fordúlt, 's felmenvén a' kastély altánájára, minden iskolát külön maga elejébe állíttatott, és ismét a' három legjelesebbeket kérdezte. Campán Asszony ekkor engedelem kéréssel azt mondá, hogy, ha tsak hármat mutatna be, több hasonló érdemükön igazságtalanságot követne el. — Napoleon erre sem szóllott: hanem tovább folytatta vizsgálását és eggyenként több Leány nevéndékektől majd eggyet majd mást kérdezett. Ezen közben Berthier Campán Asszonynak fülébe súgá: Ne rontsa el magát, és ne akaratoskodjék. — De Napoleon a' Leányoktól el fordulván, minékutánna mindent különkülön, még az apróságokat is megvi'sgált volna, az Asszonyhoz e'képpen szólla: „Megvagyok mindennel elégedve. Már most tehát nevezze ki az Asszony a' hat Leányait”. Előszóllítá tehát Campan Asszony a' hat leányokat, 's azokat látván a' Tsászár el végzé látogatását. A' kotsira ülven azt parantsolá, hogy azoknak neveik írásban adassanak Berthier Generalisnak. Campan Asszony még ebben is azt a' különöst tette, hogy a' hathoz még négyet kaptsolt, 's így 10-et ajánlott írásában. Napoleon mind a' tíznek különkülön ajándék fizetésül esztendőnként 300 Frankot rendelt. — Itt méltán le-

het kérdezni : Napoleonnak türedelme, és nagy lelküsege volt-e nagyobb, vagy Campan asszonynak megátalkodott akaratossága?

A' Chinai Alakosok.

Az egész Chinai Birodalomban nintsenek közönséges theátrumok: de vannak Alakosok. Ezek az ő játékaikat nyilván való helyen, a' szabad ég alatt adják. Elmennek házakhoz is, 's mulattatásképpen az ebéd alatt adják. Rendszerént számos játék darabokat hordanak magokkal, melyekből a' házi Úr szabad tetszése szerént választhat. Kiváltképen kedvelik a' Néma játékokat (Pantomime). Az Alakosoknak a' tárgyakhoz alkalmaztatott öltözeteik vannak, 's az ilyen Társaságok szinte úgy, mint másutt férfi és asszony személyekből állanak, kik helyről helyre bujdosnak.

Mesés Kérdések.

- 1) Kit vár a' Strázsa?
 - 2) Hol üt az óra?
 - 3) Mit fizet az adós?
-

Jegyzet. A' 36-ik számbeli Rejtett szó: Aczél.

A' ki többeket látni kíván, nézze meg Carpani munkáját. De talán Hazánkfiái közül sokan kívánták volna látni Bethoven össze hasonlítását? Ezekre nézve meg kell jegyez-
nem, hogy, midőn a' munka készült, 1812-
dikben, még akkor Bethoven élt 's él. Ha
ötet valamelly Képiróhoz hasonlítani kellene,
az ő nagyságos, pompás, vidám, és sokszor
gyenge pásztori lágyságú characterénél fog-
va, leginkább illenék Rubens mellé. —

H a m e d y.

A' fiúi szeretet áldozatja.

Marakkóhoz közel fekszik bizonyos Enog
nevű kis város. Itt valamelly haramia tsapa-
tot vittek nem rég a' bíró elejébe. H a m e d y,
a' Testörzök Kapitánya, kik a' bírót körül
fogták, a' vétkesek fejei között egy 86 esz-
tendő öregben az attyára ismér, a' ki a'
legkínosabb halálra ítéltetett. Megilletődve
néz a' komoly bírò a' Testörzök előtt néma
mozdulás nélkül álló jeles vezérre, kit ed-
dig tett hív szolgálatiért szeretett 's nagyra
bötsült. — A' jeles fiúért megkegyelmez a'
vétkes atyának, és kínos halálos büntetését
el engedi; hanem tsak jobb kezének el vesz-
tésére kárhoztatja. H a m e d y alig hallja ezen
ítéletet, midőn az Itélő-bírótól azon kegye-
lemet kéri, hogy a' hóhér kötelességét ő
vihesse végbe az attya körül. El borzadva e'

gyalázatos kérelmen, megegyezzen benne a' bíró; de a' mint az ítélet végrehajtása végett el távozna a' fiú atyával együtt, azon parantsolatot adja a' hóhérnak, hogy midőn Hamedy az atya véres kezét felfogja mutatni, akkor véletlen üsse le annak fejét; mert ő illy természet ellen való fiút, illy emberiséget kivetkőzött fiút, Testörzői Vezérének lenni nem szenved. — Egynehány szempillantások múlva fel lép Hamedy az irtódzó Gyűlés elejébe a' felmutatott 's vértől tsepegő kézzel; de minekelőtte a' Bíróhoz intézett szavát végezhetné volna, tulajdon fejé lábaihoz gördült. Akkor futotta el a' bámúlás és fájdalom érzés az egész gyülekezetet, midőn a' lebukó testről látá, hogy a' felmutatott jobb kéz annak tulajdona volt, 's az atya eránt való kiméllésből maga bal kezével vágta azt le. — Bírák! borzasztó példája a' hirtelenkedésnek! ama' nemesnek sírjához közel, a' fiúi szeretetnek emlékezetére áll egy mosé, mellyhez a' Marakkói Tsászárságbeliek messze földről el mennek bútsúra, hogy az Egek őket olly fiakkal áldják meg, mint volt Hamedy.

Az Ekueni Leány Iskola.

Ezen Intézet egyik a' legnevezetesebbek közül. Napoleon 1811. Jun. 3-dikán Maria Luizával látogatta meg, és több fő Udvari Emberekkel. Minekutánna a' Kápolnát

H a s z n o s

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(38.)

E p i g r a m m á k.

Görögből fordítva

Plátó Filozofusé

Mindenütt köz a' halál.

Bárka-törést szenvedt' 's szántó-kétsinjai, imé!
Földön 's tengereken halni közös mi velünk,

Plátó Filozofusé

Vénusz' Prakszitelesztől készí-
tett szoborja.

Oh nem Prakszitelész remekelt érczből, hanem
úgy álsz,
Mint mikor a' Legszebb' sorsa találá
vala.

Plátó Filozofusé

A' reggeli és estvéli Hajnal tsillag.
Fénylettel, ifjú! mint hajnal tsillag, az élők
Közt: az holtaknál Hesperimédra ragyogsz.

Theszszalónikai Filepé
Jupiter' Fidiásztól készített álló
képe.

Fidia! vagy maga szált le az égből Zevsz, ki-
mutatván
Képét, vagy te menél nálla, kikémleni őt'.

Palladászé

A' határok közé szorított
élet.

Éjjelek' elmúlván, és napról napra születvén,
Elmult éltünkéből pertz se maradt's oda lett.
Tegnapi napjától megválva az élet időnknek:
Ez mai' nap kezdénk tölteni többi időnk'.
Számos az esztendő? mint vén még sem di-
tsekedhetsz;
Mert ha ma élsz, multak' részese nem vagy
azért.

Palladászé

A' Szegénység.

Tsúfold bár szükségemet; éhj de nem enge-
met! — Ám Zevsz
Légyen földi szegény: éri gyalázat elég.

Palladászé

Pithagorász.

Nagy Tudomány: Halgatni az embernek;
bizonyítja

A' bölts Pithagorász; a' ki beszélni tudott;
Még is másokat ő halgatni taníta. Hatalmas
Szer! mellyben lelkünk' nyugta' erére talált.

Menánderé

Themisztoklesz és Epikur, mind
ketten Neoklesz fiai.

Áldott légy te Neoklesz' pár fija! Ez, Haza!
rontá

Szolga-bilintseidet, 's ostobaságod' amaz.

Lucillé

Hermón.

A' fősvény Hermó, álmában pénzt fizetett volt:
Nagy bánatba merül, és felakasztja magát.

Kápolnási.

Irlandnak rövid ismertetése.

Most, midőn az Újságok olly sokszor emlékeznek ezen szigetről, méltónak ítéltük történeteit röviden elő adni. Ezen sziget most eggyik fő része Nagy Britanniának; kiterjedése 1306 □ geografiai mérföld. Lakosi magokat Iróknak, vagy Eirok-nak nevezik. Némellyeknek vélekedése szerint ezeket a' Belgák K. Britanniából kényszerítették oda költözni: de mások szerint ők itt régi Lakosok, 's nagyobb részent a' Kálektől szármoznak. Ezen sziget sok századokig másoktól függetlenül, és maga Fejedelmei és tulajdon Törvényes Alkotmánya alatt élt, mellynek némelly nyomai még most is fenn vannak. — Ezen szerentsés tsendességét, mellyben a' közép Századok folytában élt, legelőször a' Dánusok, és Nordmannusok

háborították meg. Ezek a' szigetre ütven, azt meg akarák hódítani: de az ellenállás olly hathatós volt, hogy változó szerentes között a' viaskodás 100 esztendeig tartott. Melly idő alatt a' vad ellenség sokszor megújítván a' szigetnek megtámadását, azt nagy részent el pusztította, megnéptelenítette, minden előbbi tsinosodásától megfosztotta, és magok a' Lakosok között is a' visszavonások lelkét felgerjesztette. Így vesznek a' Nemzetek! Így lett Irland is szomszédjainak prédájává!

Eggyik Irus Fő Ember II-dik Hénriket, Angliának Királyát, hívta segítségül. A' ki nem a' visszavonások letsendesítésére: hanem az Ország meghódítására fordította igyekezetét, 's azt 1171-dik esztendőben végbe is vitte. Egyszer'smind a' Keresztény Hitet is bevitte. — Ez időtől fogva Irland úgy tekintetett, mint Anglia hatalma alatt lévő Ország: de mégis az Ország Bárói, 's a' Fő Nemesség mintegy függetlennek tartották magokat, és egymás között önnön vesztőkre szüntelen czivódtak, és tsatáztak. Így a' köz hátorságot felforgatván alkalmatosságot nyújtottak VII-dik Henrik, Anglus Királynak, hogy az Irlandi Parlamentumnak nagy szabadságait megszorongassa, és azon Országot egyenesen Anglia Koronájától függővé tévén, Irlandot úgy tekintse, mint Anglia Coloniáját.

Ezen lealatonított állapotban nem lehetett az Irusoknak nem kedvetlenkedni,

Azért Anglia Irlandot mindég gyanúsna tartotta. A' gyanakodás még inkább nevekedett akkor, midön Anglia sok háborgások után a' Protestantismusra tért, Irland pedig a' Catholicismusban állhatatosan megmaradt. Illy változás a' két Ország között nyilván való gyűlölséget szült; ez pedig, mivel a' hatalom az Anglusok kezében volt, üldözést, és elnyomattatást.— Ez vette arra Irlandot, hogy a' Stuárt Háznak részére álljon, melly a' Catholicismusban megmaradt. Sok villongások és vérontások után végre 1501-dikben az Angliai Parlamentum minden Irlandi Catholikusokat kemény Törvény alá szorított, melly által őket minden Polgári jussaiktól megfosztotta, 's nekik még a' szabad kereskedést is megtiltotta.

Illy elnyomattatás soká tartott, és sok vérbe került. Végre 1782-dikben Irlandnak tulajdon Parlamentum adattatott, olly szabadságokkal, mint a' millyenekkel az Angliai birt. A' szabad hajózás is megengedett. De még ekkor is a' Catholikusok még a' Tolerantia Törvény kedvezéseitől is megfosztva maradtak: hanem 1793-dikban nekik is némelly kedvezések adtak: mindazáltal Parlamentum tagjaivá nem lehettek, és 30 Fő Hivatalokra nem juthattak. Azért az ő kívánságaik ki nem elégítetvén kénytelenek voltak további panaszokra fakadni. Ez 1800-dik esztendőig tartott. Midön Pitt Minister új Politikai tsapással Irlandot egészen el nyomta az által, hogy azt az Unio

Actája által Angliával öszve olvasztotta ; az Irlandi Parlamentum megszűnt ; 's ott ennek helyébe egy Királyi Helytartó tétetett ; megengedtetvén az , hogy Protestans Lakosi közül a' Nagy Britanniai Parlamentum felső házába 4 Protestans Püspököt , 28 Paireket küldhessen ; az Alsó házba pedig 100 Deputatusokat. A' Statusnak köz Adófizetéséből $\frac{2}{17}$ vagyon reá vetve : de a' Britanniai régibb Nemzeti Adósságokat nem tartozik viselni : hanem tsak maga adósságait.

A' Protestánsoknak Irlandban vagyon 4 Érsekjök , 17 Püspökjök , és 2389 Plébániájok. — A' Katholikusoknak 4 Érsekjök , 22 Püspökjök , 51 Barát , és 4 Apácza Klastromjok ; 896 templomjok ; 1501 Papjok , és 550 Iskolájok.

A' Catholikusok emancipatiója eránt 1813-ban tett fel Grattam Úr Törvény javallást. Ez akkor az alsó Házban 42 voks többségével elfogadtatott : de a' felső Házban elvettetett. 1821-dikben Plunket Úr tett javallást. Ekkor 39 voksal fogadtatott el az alsó Házban : de hasonlóképpen a' felsőben nem.

A' Halott gyilkos.

Az Orosz Birodalomban szokásban vagyon hogy a' halottat eltemettetése előtt a' templomba kiteszik , és mellette éjtszakán a' Pópa valamelly énekes gyermekkel szokott virasztani , és imádkozni. Ez bizonyos

faluban megtörténvén éjjél tájban felemelkedik a' halott, és a' Pópának nagy rémülésére egyenesen hozzá megy. A' Pópa eleget hintegeti ellene a' Szentelt vizet, de a' mellett neki rohant a' halott, és a' Pópát, a' ki már úgy is halálos félelemben vala megragadja, földhöz veri, és megfojtya. Az énekes gyermek egy szegletbe futamodván remegve nézte a' szörnyű történetet, és más nap mindeneknek tsudájára azt is hozzá tette, hogy a' halott ismét tsendesesen lefeküdt koporsójába. Az ő szavait mind az hitelesítette, hogy a' Pópa halva találtatott, mind az, hogy a' halott rendszerént a' koporsójában vólt. De még is senki sem foghatta meg a' történetet, hanem az több esztendőig a' nép mesélései között fenn maradott. Végre tsak ugyan az üldöző Nemesis világosságra hozta a' történetet, mert ezen gyilkos rablásai miatt el fogattatván egyéb vétkestelekedetei között azt is megvallá, hogy estve el sötétedvén az idő tsendesesen bevette magát a' templomba, 's ott el rejtézett; később pedig a' halottat koporsójából kiemelvén helyette bele feküdt, és úgy ejtette a' Pópát félelembé míg végre a' gyilkosságot is végre vivén, ismét helyre tette a' halottat, és maga az ablakon kiment. Midőn a' gyilkosság oka iránt vallatnák, azt felelé, hogy régi haragja vólt a' Pópa ellen, 's így töltötté ki rajta bosszúját.

Vas-híd Chinában.

Midőn most Európában olly annyira kedvelleni kezdik a' Lánczhidakat, méltó arról megemlékezni, hogy az effélék Chinában már nem újságok. Ugyanis Pan-Hó sebes folyón, melly nem széles ugyan de igen mély, Koci-Tseou tartományban, már régen áll egy láncz-híd, melly kevés külömbséggel úgy van készítve, mint az Európaiak. Tudniillik mind a' két parton kemény nagy kövekből oszlop forma falak vannak állítva, mellyeknek szélessége 7 lábnyi, magassága tizen-nyolcznál több. Négy vastag lánczok vannak húzatva egyik faltól a' másikig, mellyek' más vékonyabb lánczokkal összefonattattak. — Ezen lánczokon keresztül húzattattak a' gerendák, mellyek szinte egymásba vannak eresztetve, úgy, mintha egy fából való pallót formálnának. A' pallónak két széleit karfák korlátolják, apró oszlopokkal, mellyek az egész híd hosszában kiterjedő födelet tartanak.

M e s e.

Állatnak embernek tápláló eszköze,
A' himnek ő benne nintsen semmi köze:
De mégis him nélkül nőstény sem birhatja,
Gyenge tag; kisdednek az erőt az adja.

Jegyzet. A' 37-ik számbeli Kérdésekre felelet: 1) Az órát. 2) A' kalapáts végén. 3) A' mit már el költött.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(39.)

S o n e t.

Horváth Andrásra

Zirtz' Emlékezete Irójára.

Soká éjszak-homállyal béborítva
Hevertem a' sors' terhes útain
'S mint árva, véd nélkül, rablánczaim
A' rejtek mélybe úgy voltam szorítva.

A' nap' piros fénnjétől eltaszítva,
Könnyel vágytam sokszor, sugárain
Ragyogni; futék a' Mars' durczáin
Keresztül: légyen örve megszakítva! —

Felgyúl mellettem Horváth' szent tüze,
Megszánva, rólam mindent szét üze,
'S dütsön kiszállít Fáma' jobb kezébe.

Miolta e' bölts Védem rám tekinté,
'S a' mélyből bájos Lantjával ki inte:
Vagyok — Mágna's a' nagy Világ' ölébe'.

Papp Ignátz.

P a n n o n i a.

Bétsben Mechetti Péter szép művek Árossánál, 's Pesten Lichtlnél megjelent: „Pannónia, vagy válogatott Magyar nóták Gyűjteménnye, két kézzel játszandó Fortepiánóra. Öszve szedte 's ajánlotta Méltóságos Sárvári Felső Vidéki Széchényi Júlia Gróf Kisasszonynak Róthkrepf Gábor. 1-ső Füzet. 1 fl. ezüstben.

A' nemzeti muzsika kedvelőinek ebben, a' most hazánkban legkedveltebb nóták Gyűjteménnye ajánltatik, mellyek éppen olly stylusban szerkeztettek, a' mint azokat a' valódi nemzeti Hangmívészek szokták előadni, a' mire a' Szerkeztető különösen figyelmezett. Majd minden darab áll egy lassú tánczból, Trióból, friss nótából, és a' szokott figurákból, a' mi az eddig megjelent Gyűjteményekben hibázott. A' negyedik számban egy egészen új interessans darabot közöl a' Szerkeztető; mert annak lassúját, 's trióját Rossini Othellójából; a' frissét pedig ugyan Rossini Szevillai Borbélyából vette, 's azokat igen meglepő Magyar stylusra alkalmazta el annyira, hogy azt kiki eredetinek vélhetné.

Minthogy ezek nem kőre metszettek, az árrok is a' többiekéhez képest a' sok táblák metszése miatt is nagyobbra nevedett. E' gyűjtemény folytatása a' Kiadó 's egyszerűsmind Nyomtatónak költségei megtérésétől függ. A' Szerkeztető semmi fáradságát sem

fogja sajnálni, annál inkább nem, minthogy ezen kiadásból is semmi más jutalmat sem fogadott el azon örömnél, hogy hazafainak tsekély munkájával kedveskedhetett, sőt a' szép és tsinos kiadást önnön pénzbeli áldozatjával is eszközölte.

A' gyümöltsfáknak a' hangyák, és levétetűk ellen való különös megőrzése.

Gröbling Tamás Úr, a' Tsászári Kir. gazdagságbéli Társaságnak Tagja, a' Stájer Országi gazdagság Társaságának Értekezései között különös módot ad elő 1823: miként lehessen a' gyümölts fákat ezen ártalmas férgek ellen megőrizni. Ő azt mondja, hogy ez előtt 20 esztendővel 3 gyümöltsös kertet állított: de nagy szomorúságára kényszerítetett tapasztalni, hogy a' legszebb megnemesített fiatal fáit ezen férgek vagy egészen el rontották, vagy nevedezésökben nagyon gátolták. Ezen káros következkéseket igyekezett ugyan majd kátránnyal, majd hamuval meggátolni: de nem látta hasznát; végre azon gondolatra vetemedett, hogy késő ősszel a' fák környékét a' fátul valamivel távuldadon ember ganéjjal körül rakassa. Ezt a' földbe bele kapáltatta, hogy a' kedvetlen szagot télen által el vesztesse, és az egyszer'smind a' földdel jól öszve keveredjék. A' próbának szerentsés következké-

se lett: mert azon időtől fogva az így megtrágyázott fák mentek maradtak a' hangyák és tetvek ártalmától: sőt a' szomszéd fákön sem lehetett őket találni. Hogy ezen tapasztalásában annyival inkább megbizonyosodjék, régi odvas fák körül, mellyek hangyákkal tele valának, szinte ezen trágyázást alkalmaztatta, és álmélkodva tapasztalta, hogy nem csak a' hangyák el veszték: hanem az öreg fák új erőre kaptak, és vígabban nővén, szebb, és jobb gyömölcsöt hoztak. Mindazáltal ezen orvosságnak alkalmaztatásában el nem kell felejtkezni a' fellebb említett környülállásról, hogy tudniillik a' trágyázás a' fának derekától legalább 10 — 12 hüvelknyire essék; mert különben a' gyenge fának héjját leégetné. Egyébbbaránt megjegyzésre méltó, hogy, a' ki istállóbeli trágyával környékezné meg fáit, az nem csak nem fogyasztaná, hanem inkább szaporítaná a' hangyákat, és egyéb ártalmas férgeket, minthogy a' hangyák örömet fészkelnek az ilyen trágyában, és másféle férgek tojásai is igen bőven vannak az istállóbeli trágyában. —

A' Rohitsi Víz.

Rohits Stájer Országban fekszik, 's közel hozzá vagyon az a' Savanyú-víz, melly Magyar Országban is nagyon el van híresztelve azon minémüségéért, hogy borral

keverve ennek kellemetes ízt ad, és frissítő erőt. Ugyan azért Nyáron által rendszerént ezt használják az asztaloknál. — Ezen Savanyú-víz már majd 200 Esztendő óta nagy hírben vagyon, és azt valóban meg is érdemli; mert a' nyári melegekben igen enyhítő italt ad. Ezen erejét alkotó részeitől veszi, mellyek között főképpen uralkodik a' Szén-savany, annyira, hogy minden más ismertetetes Savanyú-vizeknél evvel inkább bővelkedik. Vannak még benne gyenge Lúg-sók is (Mineral Askali), mellyeknél fogva a' bornak kedvetlen savanyúságát elveszi, és vele egyesülve, hűtő, és gyengén feloszlató ereje leszen, 's ugyan azért az egészségre nézve igen hasznos, de kiváltképpen lágy savanyús, és gyengén tsipős ize nagyon kellemetessé teszi. Ezen gyógyító, és kedves tulajdonságát kiváltképpen akkor adja ki, ha fris. A' borral való keverékjét, hamarjában kell inni, mert különben elveszti kellemetességét, és erejét. Ugyan azért láthatni, hogy a' bornak festő része ezen víznek vasas részével egyesülve nem sokára feketés színt ad, és mintegy a' tentához hasonló ízt. — Általjában Macher Doctor, ki ezt a' vizet sorossan megvizsgálta, és sok esztendeig mind magán, mind másokon tapasztalta, 's ennél fogva annak fogantatosságát különös könyvetskébe leírta, a' következő erőt, és használatot tulajdonít neki: t. i. hogy a' gyomor megfőző első útjain a' savanyúságot magához veszi, az

epét enyhíti, a' hoszas szorulásokat megindítja, a' nyálkásságot feloszlatja, és a' geliszták szaporodását gátolja. A' tápláló edényeket gyengén ingerli, a' vérnek keringését frissíti, és az étel után való vágyást öregbíti. Ennél fogva kiváltképpen hasznos üllő életet viselőknél, minthogy a' hollyagot meglepő nyálkásságoktól megszabadítja, a' húsos részeket a' hálós hártyákat megtisztogatja. Haszonnal lehet véle élni a' bőr kipattogásokban, az elhalaványodásokban, és a' Skorbutban is, különösen az aranyeres fájdalomban, a' fővény, és kö miatt való szenvedésekben. — De mind ezen hasznai mellett is, mellyeket a' beteg testnek szerezhet, szükségesnek tartja Macher Úr, hogy vele kiki mértékletesen, és vigyázva éljen, 's kivált a' beteg, mindenkor az Orvos tanátslásával. (Ohajtánánk, hogy Hazánkbeli érdemes Orvosok, a' sokféle savanyú vizeinket ujabb tapasztalásaik szerint, bövebben megismértetni igyekeznének, és ezen úton a' köz haszonra közölnék).

Az Arany és Ezüst bövsége.

Prideaux író azt vitatja, hogy a' régieknek gazdagságok több aranyból, és ezüsből állott, mint mostan találattik; sőt Dávid és Salamon idejétől fogva egészen 1500-dik esztendőig több volt, mint most. — Miután az Arábiai Arany Bányák kifogy-

tak, és azon arany, és ezüst, mellyel akkor a' Világ el vala töltve, a' Barbárusok által felpredáltatott, azt reménylették, hogy Mexiko, Peru, és Brazília Bányái ezen gazdagságot kipótolhatják: de Prideaux állítása szerént ez meg nem történt. A' mit ő a' régi példákbl igyekezik megmutatni. Ugyan is a' régiségben sokkal gazdagabb magányos személyeket találhatni. Így p. o. Lidiai Pithiás, aranyban, és ezüstben közel 5 milliom font sterlinggel birt. Római Marcus Crassus, minekutánna a' népet 10 ezer asztalnál megvendégelte, és minden Polgárnak annyi gabonát adatott, mellyel 3 hónapig beérhette, még akkor is maradt neki, egy milliom négy-száz ezer font Sterlingje. — Lucullus, a' Római Senator, mindenkor 1400 font Sterlinget kiadott, mikor az Apollo palotájában vatsorált; ezt pedig gyakran tselekedte, valamikor tudniillik, valamelly érdemes embert megvendégelt. — Nabukodonozornak arany kép-szobra, és a' Babiloniai Belus templomában felállítottatott képek, 's edények, 34 milliom font Sterlingre bötsültettek. — Az az arany pedig, mellyel bevonatta Salamon a' Jeru'sálemi Templomnak Szentek Szentjét, 30 quadrát lábnyi térségre terjedett, és 38 milliom font Sterlingre bötsültetett.

A p r ó s á g.

A' Szeretsenyeknek senki sem tehet kedvesebb dolgot, mint, ha nekik faggyú gyertyát ad. Ezt ők úgy használják, mint közönséges orvosságot. Akár mi bajok van, azt vagy főtt lévben isszák, vagy külsőképen is felkötik a' faggyút; néha az egész gyertyát úgy eszik meg, mint valamelly hasznos gyökeret. Egy utazó tréfát akarván üzni valami Szeretsennel, viaszok gyertyát ad neki: de a' Szeretsen, midőn bele harapott, így kiálta fel: Jaj Uram! ez igen régi lehet; mert igen kemény, és semmi szaga nintsen.

M e s e.

Mint két Strázsa, úgy áll helyén.
Nintsen földön, 's ház tetején.
De van az embernek fején.

Bár nem szeme, sem nem órra,
Még is vezeti azt jóra,
Útat mutat minden szóra.

J e g y z e t. A' 38-ik számbeli Mese:
Tsets.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(40.)

E p i g r a m m á k.

Görögből fordítva.

Luciáné

A' Podagra.

Aszszonyi Istenség! koldust fel sem veszel;
oh dús —

Ön győző! Vigan töltöd el életedet.

A' mások lábára felülnöd nagy gyönyörűség
Tudsz fegyver viselést; drága kenetnek
örülsz.

A' koronát szereted; 's amaz Ózoni Bakhus'
italját.

Ám de szegénynél nem lelnek ezek soha
helyt.

Messze szaladsz a' szükség pénzetlen küszö-
bétől ;

A' dús' lába felé menni szeretsz egyedül.

M e g f e j t é s.

Tagbontó Bakhus! Tagbontó Vénus! Ez a' Láb
Kórság Lyányotok is bont veletek tagokat.

Hadriáné

Hadrián Császár a' Hektor sírjánál.

Óh Hektor! Márs-Vére! ha hallod Sír fenekére,
Áldott légy! 's lassú ihleted érje Hazád'.
Iliumot lakják! neve nagy, 's olly férfiakat
szül.

Kik, noha gyengébbek nálad, erős katonák,
Menj Akhillhez „'s Mirmidonok, mond, nin-
tsenek” Enász
Ős maradékira szált Thesszaliája ma már.

Statilliusz Flakkuszé

A' forrás' Nimfija.

„Menj halgatva” Miért. „Ne meritts többet”
Miokért? „A.
Tsendes elégülés kedves italra kap itt”.

Evénuszé

A' Bak és a' Szőlőtő.

Bak! gyökerig rágsz bár; de gyümöldsözők
áldozatodra,
Hogy nedvem tereád öntse az illatozó.

Szardesi Dioniziusé

Sándor.

Méhlegelő Helikon' bőv verses Kalliopéja!
Más Akhill támadt; — küldj ki Homért
neki mást.

Diodorusz Zónászé

A' földből készült pohár.

Add ide a' földből készült édes poharatskám'!
Föld voltam , 's testem földbe pihenni
megyen.
Rápolnási.

Függő Hidak.

A' legújabb időben divatba jött függő hidaknak készítése módját, kétségkívül az Amerikai és Ásiai népektől tanulták el az Európaiak; hol a' sebes ömlésű folyók, és örvények fölé már régtől fogva, kötelen függő híd forma alkotmányt szoktak készíteni, mellyen az utazókat a' túlsó partra szállítják. Ez illyes hidak kétfélék: t. i. vagy kotsizhatók; vagy csak kosarakból állanak, mellyekben az utazó bele ülven által húzatik, míg lóva a' folyót által ússza. Rennel szerint Hindostánban 600 láb hosszúságú függő híd vagyon, a' Sampeon vizén által, Turner szerint Indiában, Chuca nevű vár mellett 100 láb hosszúságú függő híd vagyon, melly a' következő módon vagyon elkészítve: öt láncz vagyon egymás szelvében kifeszítve, és ezek bambus náddal megrakva. (Ez teszi a' híd padláját). A' két szélső láncz arányában, néhány lábbal magasabbra két más láncz vagyon kifeszítve. Ezekhez, és az alsó szélső lánczokhoz ismét bambus vagyon kötözve. (Ez teszi a' hid-

nak korlátait). — 1741-ben Angliában a Tees folyónak esete fölé készítettett egy függő híd, és ez az első Európában. Hosza 70, széle csak 2 láb. Egyik oldala deszkával, másika korlátfával van megrakva, ha egy ember rajta által megy, a' híd olly löbbálásba jön, mint a' hajó a' szélről mozgatott hullámokon. Ezen híd elkészítése után Amerikában kevés idő közzel nyolcz függő híd készült, mellyeket Thomas Pope, 1811-ben Neu Yorkban kijött írásai által velünk megismértetett. A' legújabb időben Angliában hámulásra méltó plánumokat készítették néhány függő hidakhoz, mellyeknek ket-tejét ezennel közölni fogjuk. 1) 1813-ban szó támadott, miképp lehessen Runcornál, a' Mersey folyón által hidat készíteni, melly által a' hajóknak jötte mente éppen ne gátoltassék. Ezen esetre a' híd nyílásának legalább is 1000 lábnyinak magasságának pedig a' víz színe felett legalább is 60 lábnyinak kellenék lenni. A' sok planumok között, mellyeket ezen híd eránt a' Parlamentnak beküldöttek, Telford Tamásé legnevezetesebb, mellynek mivoltát ezennel közöljük. „A' hídnek függő hídnek kellenék lenni. E' szerint 16 vas rudat kell a' folyón által feszíteni. Mindegyik vas rúd 36 ($\frac{1}{2}$ □ hüvelk szélességű) öszsze olvasztott póznából áll, mellyek az ő végökön ismét öszsze olvasztatnak, mind addig, míg egy egy rúd 1000 láb hosszúsággal nem bir. Az említett mód szerint el készített vas rudak

négy szegletűek : de hogy kereknek legyenek, az ő lapjaikra, kétfelé vágott görögöknek oda illő lapjaik olvasztatnak. Ez által a' rudak kereknek lesznek. Ezután olyan flannéllal borogattatnak be, melly özsze olvasztott gyántával és viasszal megterhelte-tett. A' flanél újjonnan vas dróttal jól körül tekertetik. Ezen rudak 140 láb magasságú oszlopokra aggattatnak. A' híd pedig, melly két szekér útból, és egy gyalog útból áll ezen rudakon lógg. A' hídnak tulajdon nehezsége mintegy 573 tonnára megy, legnagyobb teherjével együtt pedig mintegy 900 tonnára (egy Tonna 2240 Angol font, melly a' Bétsihez olly arányban van, mint 81 százhoz). Az egész költség tenne mintegy 830,000 font Sterlinget. Ezen plánumnak megvisgálására Commissió rendeltetett, mellynek külön véleményeik e' következendők : a) Barlow, Mathesis Professoráé : kü-lömbféle hosszúságú és hajlású vas póznák felaggattatnak, és kü-lömbféle pontokon mind addig terheltek, míg el nem törtek. Telford Úr e' szerint számolá ki a' rudaknak erejét. Az én jelenlétemben egy rúd, melly $\frac{15}{16}$ rész hüvelk vastagságú volt 48 tonnától; egy másik, mellynek $1\frac{1}{2}$ hüvelk volt az általmérője, $54\frac{1}{2}$ tonna tehertől törött el. Azt vélem tehát, hogy Telford plánumát végre lehetne hajtani, mert az 1472 tonna tehert el bírna, míg a' rudak el törnének. Telford pedig a' híd nehezségét tsak 573 tonnára teszi, tehát a' híd még közel 900

tonnával megterhelhetetnék, a' melly soha meg nem történik". — Brian Donkin: „Próbáimban, mellyekkel a' vas rudak erejét kémlelém, legfőképp arra vigyáztam, hogy azoknak feszülése egyformán legyen elosztva, és azt tapasztaltam, hogy 1 láb hosszúságú, 1 hüvelk szélességű póznák, 3 hüvelkre nyúltottak, minekelőtte el törtek. A' vas t. i. azon jó tulajdonsággal bír, hogy bizonyos erőtol hosszabbra nyújtathatik, és ezen állapotban meg is marad, ha újjabban nagyobb erővel nem nyújtják. Ha tehát a' rúdnak némelty póznái hosszabbra nyúllának is, mint a' többiek. Ezeknek szinte amazok hosszúságát kellessék felvenniök, és ezen állapotban még több terhet megbírnának. — Brunton Tamás: „Sok száz próbák, mellyeket Telford kedvéért tettünk hydrostatikai masinámon megbizonyították, hogy egy vas görgő, mellynek 1 hüv. az által mérője 22—24 tonnát; másik, mellynek 2 hüv. az általmérője, 95—100 sokszor 103 tonnát is meg bír. Ugyan olty vastagságú négyszegű rúd pedig $\frac{1}{5}$ résszel erősebb. — John Fötchet: „Hogy a' Commissio a' Runcorni függő hídról bizonyos tapasztalásokat nyerhessen, Liverpoolnál egy völgyön keresztül 1000 láb hosszúságú vas rudakat feszítettett ki. Ezen próbák megbizonyították, hogy a' rúd külömbféle hajlásában, még több terhet el bír, mint Telford felszámolása szerint. Mivel pedig a' hajós társaság azt kívánta, hogy a' folyó egész széleiben,

ment legyen, és azért a' függő híd nyílása inkább 1200 lábnyi legyen, Telford megkérdezett. Ő azt véli, hogy valamivel nagyobb költséggel a' híd szinte úgy 1200 lábnyi lehet, mint 1000 lábnyi".— Wilhelm Chapman : „Telford próbáiból kitetszik, hogy egy felakasztott láncz, mellynek alá fordult árkusa az egyenes lineának $\frac{1}{50}$ részét teszi, 104 tonnát egyformán el osztva megbir, vagyis $\frac{1}{10} - \frac{1}{9}$ részét azon tehernek, mellyet függő arányban az el szakadásig megbir; ha pedig a' hajlása (sinus versus) $\frac{1}{20}$ részét teszi az egyenes lineának, tehát már 337 tonnát megbir, vagy is $\frac{1}{3}$ részét azon tehernek, mellyet függő arányban megbirna. E' szerint a' függő híd felállításában a' felakasztott rudaknak olly nagy hajlást kellenék engedni, a' mint csak lehet. Továbbá Telford szerint a' híd tulajdon nehezségén kívül még mintegy 900 tonnát megbirna. Én tehát felszámoltam, hogyha a' lehetőségig megvagyon terhelve: p. o. ha azt marha falkák ellepik, vagy azon rendbe állított katonák által mennek, és azt tapasztalám, hogy 330 tonnánál több teher reá nem kerül". A' mi a' rudaknak az oszlopokra való kifeszítését illeti, tehát meg kell jegyezni, hogy a' kötelek, vagy lánczok, vagy rudak, az oszlopnak más felén résút alá vonattatnak olly hosszan, mint a' minő hosszú a' híd nyílásának fele. Ha tehát ezen fél láncz línea vége (melly a' rudak megerősítő pontja) a' rúd legnagyobb

hajlása pontjával egy arányban van, tehát az oszlopokon semmi vonás sem történik, és így azok innen is, túl is egyforma erőből nyomattatván semmiképp sem dőlhetnek meg. Az Amerikai Marimack folyón lévő láncz hídnak végei azon ponton a' földbe vannak elsüllyesztve, és nagy kösziklával megterhelve. Ezen híd 500 Tonna terhet bír el, és 20,000 Dollárba került.

A p r ó s á g.

Most Angliában új forma Ostyát kezdetek a' petsétlésre. Ez viza-hólyagból készül, és a' felemelkedő figurák mind régi metszett kövek szerént vannak készítve, és más más színűek. Ennek olly nagy a' ragasztó ereje, hogy a' levelet éppen fel nem lehet bontani, úgy, hogy meg ne ismérsek. De tsak ugyan az ára is nagyobb; mert 50 darab egy Sillingen, vagyis 36 krajczáron árultatik.

Rejtett szó.

Öt taga van, mikoron vassal teszi Gazda az
erdőn;

Négy, mikoron tollal győzheti gyerme-
ked is.

Sebők Ferencz.

Jegyzet. A' 39-ik számbeli Mese:
Fül.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(41.)

Déli Amerikának és Mexikónak nyugoti partjainál az egészségre nézve tett Észrevételek.

Birmín György Seborvos, a' Nagy Britanniái Conway hajóról, szoros vizsgálódással igyekezett kinyomozni azon betegségeket, melyekbe esni szoktak az Európaiak, kik Amerikának déli partjait meglátogatják. Ezen észrevételek annyiival fontosabbak, mennyivel bizonyosabb, hogy az éghajlatnak (klíma) különbbfélesége az emberi testre különbbféleképpen dolgozik; és így sokan ha ezen erejét nem tudják, készszedelembe ejtik magokat. — Az észrevételeknek világosabb megfogására az Amerikai nyugoti partokat három részre lehet felosztani. Az első Waldiviától fogva, a' déli szélességnek 40° -ik grádusától a' 30° -ig terjed, vagy is Coqinboig; a' második Coqinbotól fogva Paytaig, melly a' déli szélességnek $5\frac{1}{2}$ gradusánál vagyon; a' harmadik pedig Pay-

tától fogva a' Kaliforniai tenger öbölíig terjed , és így az éjszaki szélességnek 32-ik grádusáig.

Az első felosztás a' Spanyolok maradékai által elfoglalt , és lakott partokat foglalja magában Khiliben , melly Ország a' Tsendes Tenger és az Andes hegyek között fekszik és közép szélessége mintegy 120 mérföldre terjed. Ezen Ország a' világ legegészségesebb és legkellemetesebb része ; mert noha határos a' heves öv alatt lévő földdel ; még sints itt rendkívül való meleg , mert az Andes Hegyek napkeletről óltalmazák , és lassú szelek frissítik napnyugotról ugyan azért a' hidegnek és melegnek mérséklete , többnyire Fahrenheit mértéke szerint a' 64 gradusig megyen. Nintsenek itten változó hideglelések ; sem vérhasok nem uralkodnak. Némelly esztendőkkben voltak a' forró betegségeknek némelly nyomai , mellyeket az Indusok : „Chao o-long o” betegségnek , vagy is főbeli betegségnek neveztek. De ez is , noha igen keményen támadta meg az erős embereket , és hirtelen változásokkal terjedett , de az érvágás , és laxálás által hamar megszűnt.

A' második osztály Coqvinbótól fogva Paytaíig , melly a' partoknak hosszában 1500 mérföldet teszen , és szélességét 70 mérföldre lehet tenni. Ezen tájnak tulajdon minéműsége az , hogy itten soha eső nem esik , és a' nap , szokás szerint , mindég felhők által borítottatik. A' tengerhez közelebb lévő részek nagy darabra befelé , tsupa homokpuszták , és kivéven némelly völgyeket ,

mellyek egymástól vég nélkül messze esnek, mindenütt terméketlen és pusztá a' föld. A' melegnek mérséklete a' Fahrenheit Hővmérője szerint, rendszerént 74°-ra megy. Itt leginkább a' változó hideglelésektől, forró hideglelésektől, más betegségektől, a' vérhastól, és az úgy nevezett Cholera morbus-tól lehet félni. De mégis, a' ki mértékletesen él, a' ki az éjjeli szabad levegőn való hálást el kerüli, a' ki a' földön nem fekszik, és a' ki vigyáz, hogy a' gyomrának emésztése rendben legyen, ezen Perui tájakon is tűrhető egészségben maradhat. Limában többnyire a' betegségeknek oka a' gyomorban fekszik, mellyek vagy annak megterheltetésétől, vagy átaljában a' meghűléstől származnak. Valósággal a' fordított égi karikák között (tropicus), az emberi testnek az egyenlő ingerlés által úgy felemeltetik az érzősége, hogy minden azon változásokat nagyon megérzi, a' mellyeket a' thermometer nem is jelenthet meg, úgymint a' levegő nedvességét, vagy szárazságát.

A' harmadik osztályban, melly Paytától fogva a' Kaliforniai öbölíig tart, 1700 mérföldnyi hosszúságot kell számlálnunk. Ezen tájon éppen ellenkezőt tapasztalhatni, mint a' második osztályban; mert az egész partok hosszában a' nedvesség és száraz hévség felváltva uralkodik, úgy hogy, az esős és száraz részei az esztendőnek igen szembe tűnők: azért az egész táj, még pedig a' tenger partjáig, igen buján neveli a' füve-

ket. Itt a' hévségnek közép mérséklete 82^a-ra megyen Fahrenheit szerint. A' Mangolfák, az Avicenniások, és egyéb bokrok bőven és vígan tenyésznek ezen mocsáros partokon, 's ezeknek gyökereik között a' tekenős állatok, és bogarak nagyon szaporodnak. Ennél fogva, mivel a' melegség és nedvesség nagy, a' betegségek is külömbféleképpen fejtődnek ki. Leginkább tapasztaltatnak ezen tájakon a' forró hideglelések, mellyek a' nyugot Indiai sárga hidegleléshez nagyon hasonlók, mind abban, hogy hirtelen meglepi az embert, mind abban, hogy igen hamar öregbednek a' változásaik. Ezek ellen leghasznosabbnak tapasztaltatott a' jókor tett érvágás, és a' hasnak erős meghajtása.

A' Poloczkini hosszú életű Nemzetség.

Az Orosz Birodalom, minthogy az északi Ég-sark felé fekszik, igen kedvez az emberi életnek. Ennek bizonyága a' sok hosszú életű ember. A' Sz. Zsinat által közre botsáttatott Halottak Lajstromából kitetszik, hogy a' múlt Századnak lefolyta alatt Ezernél több személyek haladták meg a' Száz esztendőt. Közülök egynéhány száz élt 110—120 esztendeig; Huszonöt 120—130-ig; Tizenkettő 130—140-ig; Öt 140—149-ig; Egy volt 150 esztendős, másik pedig különös ritka példaul lett 168 esztendős. — Ezen utolsó ember még 1796-ik eszten-

dőben élt nem messze Poloczka mellett, Liefland határához közel. Ő a' 30 esztendőös háborúban is volt, 's jól emlékezett Gustav Adolf halálára. I. Péter, vagyis Nagy Péter nagy Attya idejében született, és látta Moszkva Országnak II. Fejedelmek alatt való nevedését és virágzását. A' Pultavai ütközetben már 86 esztendőös volt. Kilenczven harmadik esztendejében harmadszor házassodott meg, 's ezen házassága nem maradt gyümöltstelen. Ez a' fészekfentő (utolsó gyermek) 1796-ban már 62 esztendőös volt. Utolsó feleségével 50 esztendeig megelégedve élt. — Ezen Pátriarchának maradékai 138 személyből állottak. Legöregebb, és akkor is (1796) élő unokája 95 esztendőös volt; másik 93, a' legifibbak 86, és 62 esztendősek. Ezen különös Nemzetségnek II-dik Katalin Tsászárné örök emlékezetre Poloczkin mellett 18 házból álló kis falut építtetett, és a'hoz elégséges földeket is adott.

Hét Lépések.

Az Indusoknál sok másféle Ceremoniák között, mellyekkel jár a' házasság, fő, és elkerülhetetlen a' Hét Lépés, melly által a' házasság megmásolhatatlanná lesz. Ez így megyen végbe: a' Völegény megfogván Jegyessének kezét, hétszer körül jár a' gyülekezet előtt karika formában, és minden

fordulásában, más más óhajtást mond. Úgy-
mint az elsőben: Vezéreljen a' Visnu (az
Indlusok Istene) tégedet egy lépést a' táplá-
lásra. — Másodikban: Vezéreljen a' Visnu
tégedet két lépést az erőre és tehetségre.
— Harmadikban: Vezéreljen a' Visnu tége-
det, az Istenesség kötelességeire! — Negye-
dikben: Vezéreljen a' Visnu tégedet a' meg-
gyarapodásra! — Az ötödikben: Vezéreljen
a' Visnu tégedet sok, és szép nyáj birására!
— A' hatodikban: Vezéreljen a' Visnu té-
gedet gazdagságra és bővségre. — A' hete-
dikben: Vezéreljen a' Visnu tégedet a' Pap-
hoz, ki tégedet megáldjon. — Ha ezen hét
lépéseket megteszed, úgy örökre társam
lészel.

A' Kolibri merge.

A' mit a' köz mondás tart, hogy t. i.
„a' kis tsupor hamar felforr” azt a' termé-
szetben is megtalálhatjuk; mert szokás sze-
rént, mennél kisebb az állat, annál mérge-
sebb. Illyen a' Kolibri kised madár is, mel-
lyet méltán Pille-madárnak lehetne nevezni.
Ugyan is, ha két Kolibri öszve találkozik,
mert ők különben ritka madarkák, nagy dü-
hösséggel repülnek egymás ellen, és gya-
kor sikítással egymásra rohanván, gyilkos
viadalra kelnek. És gyakran megesik, hogy
valósággal eggyik a' másikat megöli. — Il-
lyen merget mutat a' Kolibri, ha el fonnyadt,

vagy már kiszívott virághoz jut. t. i. Ezt mérgesen tsipkedi és leszaggatja. — Illyen mérget mutat az ember eránt is, ha fészkehez közelget; mert orcájának repül, és szemeit vagdalja, az ő kis szárnyaival pedig szüntelen verdesi.

Báró Gemmingen Eberh. Fridr. Sír
verse.

Ezen nevezetes Versköltő a' Vürtembergi Herczegségben a' Kormányshék Elölüllője volt. Született Heilbronban 1726, és meghalt 1797-ikben. Betsülte ő születésének nemességét, mint minden okos ember betsüli örökségét: de avval soha sem ditsekedett; hanem inkább másokat is tsípös verseivel nevetségessé tett, kik személyes tehetség, tudomány, és érdem nélkül tsak Öseikben büszkélkedtek. Maga Elei közül tsak Reinhard, Wipprecht, és Farkas neveiket tisztelte: Urielt pedig, ki a' 16-ik Század elején Mainczi Választó Hg volt, és Pincze-Mesterét kalapáttsal agyon ütötte, megvetve, 's utálva nevezé. Szelid lelkének jámborságát mutatja az önnön maga által készíttetett Sír vers: „Köszöntlek, szomszéd tsontok, akárkiéi legyetek! Mellettetek tsendesen fogok nyúgodni; mert éltemben is barátja voltam minden szomszédimnak”.

A p r ó s á g o k.

Valenti - Gonzaga Kardinálisnak bizonyos tsiklandós kérdést kelle végezni a' Római Udvarnál lévő Követtel. A' Kardinális egy hosszú levelet írt e' végett a' Követnek, a' ki azt vévén, több ízben által meg által olvasta, de abból semmit sem érthetett. Vissza küldte tehát a' Kardinálishoz, hogy írna más levelet, mert ő az előbbbeniből semmit sem érthet. Mellyre a' Kardinális: „Mit? más levelet? hiszen azon is egész nap törtem a' fejemet, hogy magamat valahogy érthetőleg ne fejezzem ki”.

N. N. Kereskedő a' halál által megfosztván igen szerette feleségétől, annak sírja fölé szép emlék követ állíttatott. De hogy a' kedvesnek hamvaihoz az övéi még holtok után is közel essenek, amannak sírja mellé magának is elkészíttette sír-boltját, 's az a' fölött álló emlék köre ezen fölírást tétetett: „Itt nyugszanak porrá lett tetemei, a' még életben lévő N. N. Úrnak”.

M e s e.

Voltam egykor takarója
A' legdrágább éteknek;
Annak feje össze zúzva,
Étke a' sértéseknek.

J e g y z e t. A' 40-ik számbeli Rejtett szó: Irtás, írás.

H a s z n ó s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(42.)

A' Croton Tiglium olajról.

Azon orvos szerek közt, mellyekkel az újabb idő, az orvosi szerek' tárházát meg-
gazdagította, különösen magára vonta fi-
gyelmemet mindjárt orvosi Praxisomnak kez-
detében a' Croton Tiglium' olaj;
előbb csak szóbeli előadás, utóbb pedig
nyomtatásban is közönségesse tett híradá-
sok után. Az első próbát vele magamon meg-
tévén, közöltem azt több helybeli Orvos
Urakkal is, kik hasonlóképpen a' magokon
teendő próbára szívesen reá adván magokat,
kivántam annak hasznát olyanokra is kiter-
jeszteni, kiknek efféle orvosságra valósá-
gos szükségök volt. Számos esetekben lett
alkalmaztatás után soha legkisebb nem csak
rosz, de még két értelmű következés is elő-
nem adván magát, sőt mindenkor a' leg-
szebb kimenetelt tapasztalván; noha idegen
nyelveken vagynak ugyan már arról szöllő
tudósítások, de mivel még Hazánkban a'

fent írt orvos szernek ismerete nem igen látszik el terjedettnek lenni: bátorkodom e' következő tulajdon tapasztalásomból merített jegyzéseket közönségessé tenni:

1) A' Croton Tiglium olaj színére nézve a' tiszta lenmag olajhoz hasonló, de annál sokkal vékonyabb (világosabb, és sötétebb színűeket láttam), és zsíros ragadós tapintású folyóság, melly a' Ricinus-sal egy fajta tsemetének bogyóiból készül. Orvosi erejére nézve a' legfőbb rendű hashajtók' közé tartozik. Úgy látszik, hogy ezt a' miveletjét egy tsipös alap (principium acre) által eszközli, melly a' különben zsíros testben nagy mértékben találtatik; már a' szaglás által is észrevehető, és nem éppen mese, mikor Magendie azt mondja róla, hogy voltak, kiket tsak az illatja meghajtott; de a' nyelv ellenmondhatatlan bizonyosságot tesz róla. Valakiknek tsak én eddig adtam, mind azok azt beszéltek róla, hogy a' bevévés után mindjárt igen jól érezték magokat, kevés idő múlva úgy tetszett, mintha a' torkok be lett volna paprikázva, azután a' gyomrok émelygett, utóbb a' hasok volt zavarodásban; végre a' végbél épen úgy égett mint a' torkok. Kétségenkívül van tehát az, hogy ez az orvos szer a' bizgató hashajtók' közé tartozik; de mivel eredetilepen zsíros olajjal van tsipös része párosítva, olly erősen nem gyúllaszt, mint az Aloë, Jalappa 's a' t. tudniillik, ha illő mértékben adatik. A' kényesinyűeket, vagy

gyenge gyomrúakat ugyan néha meg is hánytatja, de fő mívelete a' hashajtás. A' gyomorban és belekben megrögzött motsok, és más oda nem tartozók kívánják ezen hatalmas orvosi szert. Az utólsóbbak' rendébe tartoznak kiváltképen a' nyálkás rekedések, vagy az ezekből származó bél-férgek, (Geleszták) még a' pántlika vagyis galand bélféreg is, mellyeknek el hajtásában nem csak belsőképen adva, de kívülről alkalmaztatva is több esetekben segítségül volt az én tapasztalásaim szerint. Ezen főrendű munkásságát követik azon esetek is, midőn a' felsőbb, nemesebb, és szomszéd részeket ellen-mívelet' útján (antagonistice) akarjuk megszabadítani. Így használt az már többször az én tapasztalásomra a' főnek, melynek, májnak, lépnek szenvedéseiben, kivált olyanokban, a' hol a' nedvterelés miatt volt a' rendetlenségi állapot. Legkülönösebb hasznát ezen utóbbi esetek közt a' mely vízkórságra bátorlódok én is határozni, már csak abból a' tapasztalásomból is, hogy igen sok nedvességet kitakarít ez az olaj a' testből. Abból az elő ismeretből indulván ki, hogy ezen olajnak fő mívelő része tsípös, és így bizgató, soha még eddig bizgatott állapotban adni nem akartam, és a' próbát másnak sem tanátso-lom, hanem az alkalmaztatás helyét egyedül olly esetekre szorítottam, a' hol legalább a' beleknek alkotmánya bizgatott állapotban nem volt. És innen szármoztatom azon szerentsémet, mellynél fogva talán két-

százra is menő eseteimben még eddig csak egyszer sem kellett bánnom, hogy ezt és nem más hasonló erejű orvos szert rendelttem. Egyetlen egy esetem volt, a' hol egy iszonyú gyomor-görts alkalmatosságával, a' kristélyozásra semmiképen nem engedvén magát a' beteg reá beszéltetni, ezen hasajtóhoz kellett nyúlnom a' már több napokig tartó szorulás megnyitása végett. — Benne való bizodalmam ekkor sem tsalattott meg, sőt ezt az egy esetet elégségesnek tartom azoknak megczáfolására, kik tsupán onnan indulván ki, hogy a' régi systemákban a' Grana Croton Tiglii-ről az van feljegyezve, hogy azok drasticumok, önnön tapasztalások nélkül készek volnának Amerikába vissza verni azt, a' ki ezen olajat onnan legelőször kihozta, mintha maga az a' mindennapi Jalappa drasticumabb nem volna.

2) A' Croton Tiglium olajnak orvosi mértéke felette kitsiny, és ez a' második fő tulajdonság az, melly azt megbetűlhetetlenné teszi. Meglett idejűeknek egyszerre többet én soha nem adtam: egy tseppnél; ha ez egy óráig nem mívelt, egy óra múlva ismét egy tseppet. Gyermekeknek egy tseppet nyoltz, hat, négy részre osztva szoktam rendelni az esztendőjök szerint. Elejente czúkor darabon, vagy czúkor porral öszve keverve, kezdtem adni, utóbb ezt a' formát csak azoknak szántam, a' kik éppen így kívánták; a' kik pedig magamra hagyták

vagy egy find'sa édes tejbe, tejes kávéba, marhahús levesbe keverve, vagy leginkább e' következő keverék formában szoktam rendelni:

(meglett idejűeknek)

R_p. Ol. Crot. Tigl. guttas tres

— amygd. rec. drachmam semis
subige

Muc. gum. arab.

Syr. mannat. ana drachmis tribus.

M. D. S. minden órában egy kávéskanállal a' hajtásig, a' hajtáskori szomjúság oltására lágy meleg tejet, vagy sóttalan marhahús levet hörpölvén.

Ezen tsekély jegyzéseimhez hozzá kötöm abbeli szíves óhajtásomat, hogy minnekutánna ez a' betses orvosi szer, melly már Angliában olly közönséges, hogy majd minden Anglus utazó szüntelen tart magánál valamit belőle; — franczia országban pedig az Ispitályokban is használtatik, — nálunk is mindenfelé megvizsgáltatván, és a' tsak imitt amott való lappangásából kivételvén, az sülne ki, hogy az nem tsak nagyon hathatós, hanem kevésbe is kerül, — az emberiség, és a' köz haszon iránt nem kis érdem lenne, ha az közönséges Intézeteinkbe is felvételnek, és használtatnék *).

Veszprémben.

Tóth József.

Orvos Doctor.

*) Ezen Orvos szernek hathatóságáról kétség nem lehet: de, mivel nagyon hathatós szer, igen igen órizkedve kell vele bánni.

A' Vandom Piacz.

Páris Városának eggyik legnevezetesebb piacza, a' Vandom piacz. Itt állíttatott fel azon temérdek oszlop, melly a' franczia Ármádának győzedelmeit kiemelkedő munkával adja elő, és így 25 esztendőknél képekben elő adott leírása. Olly módon intéztetett el, hogy a' régi Római Obeliscusok szerént, a' hadi történetek az oszlopra tsígsáson tekerözve felfelé follyanak; az oszlop tsutsán pedig volt Napoleon Tsászárnak óriási nagy képe. Ezt Chaudot Képfaragó olly mesterséggel és olly szerentsével készítette, hogy az a' késő századoknak tsudájára megmaradhatott volna. Az egész Képeczből vala, és 12—13000 fontot nyomott. De Napoleon sorsának megváltozásával ezen ércz képnek sorsa is megváltozott, és némellyeknek akár irigységből, akár boszúállásból tett ajánlására ezen ércz Szobor az Obeliscusról levéttetett. Első próbát Marquis Sosthenes Rochefoucault tette, a' ki a' képszobornak lábszárait körül fűrészeltvén, hajó köteleket kötöttetett reá, 's úgy akará leszakasztani helyéről. A' sok nép öszve tódult látására, és ki nevetve, ki boszónkodva látta, hogy a' Tsászár képe ilyen erőnek nem enged. Ez inkább felgerjesztette azoknak igyekezetét, kik a' sokszor győzedelmesnek végképpen való meggyőztetésén méltán örültek. Tsak ugyan találtak módot hogy a' képszobor nyilván való bot-

ránkozás nélkül levétessek. Különös volt a' birtokán való vetekedés. A' győzedelmes Felségek ezen hadi préda birásától tellyesen idegenek valának: de némelly Franciaák majd a' levétel költségében, majd a' Státuson követett kármentésökben, magoknak kívánták adatni. Blücher Burkus Generális belölte ágyúkat akart öntetni; Sacken Orosz Generális pedig palotáját akarta vele ékesíteni; volt híre, hogy Wellington Angol Generális Londonba vitette; újjabb tudósítások szerint sem egynek se másnak prédája nem lett, hanem utóbb el olvasztották; és az érczéből IV-dik Henrich Francia Királynak képét öntötték.

Tiszólczi felfödözések.

Folyó 1825. eszt. Aprilis elején Tiszólczon Ns. Kis Hont Vármegyében, a' régi, 's még Hussziták által építtetett templom helyében, újonnan készitendőnek fundamento-mait kezdték ásni. Találtak valamelly leányzónak sírjára, mellyet az ő gyöngyből fűzött pártája bizonyított. Haja olly fehér volt mint a' kender, hosszára nézve pedig térdeig ért. Ruhája olly épségben találtatott, hogy széllyel tépni nem lehetett. — Találtak egy olly koponyára is, melly 16 fontot nyomott, annak egy lábszár tsontja szinte három lábnyi hosszúságú volt; három zápfogai három negyedrészt fontot nyomtak.

A' lerontott templom falaiban semmi vasat sem találtak, melly az akkori idő szegénységének, és annak is bizonyosága, hogy akkor még ottan vas-hámor nem volt. A' mostan ott álló 's virágzó Királyi vasbányát Rákóczy Ferencznek engedelmével, csak a' 17 századnak vége felé, a' Dapsinai hasonló Intézet felvígázása alatt kezdettek.

Rövid mondások.

Szomorú tapasztalás, de gyakran megigazodott, hogy maga nyugalalmától fosztja meg magát, a' ki hatalmasról vonja le a' kegyesség állorczáját.

A' maga sorsával való meglegedés honni növevény; ha tulajdon lelkedben meg nem terem az, másutt nagy kintsen sem vásárolhatod meg.

Rejtett szó.

Három ízből kerekedik,
Hét betűvel feszegetik;
Öt a' gabonát ejti,
Két végső földet fejti.

Jegyzet. A' 41-ik számbeli Mese:
Korpa.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(43.)

A' Keszthelyi Georgikon tökéletesedése.

Gróf Tolnai Festetits László, Tsászári Királyi Kamarás Ur, szünet nélkül iparkodik a' gazdaságheli Intézetének, mellyet nagy emlékezetű édes atya, Gr. Festetits György szerzett, tökéletesítésén. E' végből most egy olly tanító-széket állít fel a' Georgikonban, melly még eddig semmi Univerzitásban, semmi gazdaságheli Intézetben nem volt. Ezen tanítást Önologiának (*οινος* Bor, *λογος* tanúság) vagy is, a' Bor termesztés tanításának nevezte. A' ki tekintetbe veszi, hogy a' Magyar országi gazdaságnak egy fő ága a' bor termesztés, kétség kívül áldani fogja egy illy nagy Gazdának, és olly sok szőlőkkel bíró földes Úrnak gondoskodását, a' ki a' gazdaságnak több ágaival ezen különös hasznú tárgyat is öszve kaptsolja, és a' Magyar Nemzetnek, az ő gazdaságheli Intézetében, nyilván való tanítás által utat kíván

mutatni: miképp lehessen a' bor termesztést olly tökéletességre vinni, mellyre Magyar országnak klímája, és az itt tenyésző szőlő fajták felvihetik. Már Richter azt mondá, hogy Európának tsak az a' szerentséje, hogy a' Magyarok a' bor termesztéssel jól bánni vagy nem tudnak, vagy nem akarnak. — A' nagy Ielkü Gróf, közjóra szánt törekedéseivel ezen hézagot akarja tehát kipótolni, és Lehmann József Urat, a' Georgikonnak nevendékét, minekutánna e' végből Magyar országban, és Austriában, úgy a' Rajna mellékén, és Franciaországban is 7 egész esztendeig maga költségén egyedül a' bortermesztés, bor készítés, és bor tartás végett útaztatta, most Önologia Professorává tette; a' ki ennyi tapasztalásokkal gazdagúlva ezen nyáron Keszthelyen tanításait el is kezdi.

Ugyan Keszthelyen, még Juniusban, el kezdi tanításait Gerics Úr, a' kit a' tisztelt Gróf maga költségén először Bétsben taníttatott, azután pedig Tseh, Német, Francia és Angoly országokban útaztatott a' Physiognosia, Veterinaria, Medicina és gazdaságbeli Technologia Tudományokban szerzendő tapasztalások végett. Ez is szinte hét esztendőt töltött illy fő hasznú célra való törekedésben.

Még ugyan e' nagy tökéletesedésre való törekedés tetszik ki a' Mgos Gróf Festetics László Úr igyekezeteiben, azon különös vásárlásából is, hogy ő 75, válogatott Tibeti Ketskéket vett, és azokat Keszthely mellett az

úgy nevezett Diáspagonyban telepítette meg, olly szerentsével, hogy azokból a' mezei gazdaságnak új és igen hasznos ágát méltán reménylhetni. — Ki volna a' Magyarok közül, ki illy buzgó Hazafinak hosszú 's boldog életét szívéből ne óhajtana?!

Különös munkálkodása a' Mennykő tsapásnak.

A' természetnek munkálkodását bár egyéb műveiben is tsudáljuk: de különösen a' rontó erejének azon munkálkodását nehezen foghatjuk meg, melly különösen az elektrumi folyamnak közlése által nagy változásokkal dolgozik. Így a' folyó 1825-dik eszt. Aprilis 28-dikán délután 2 óra tájban, midőn másképp elég tiszta volt az ég, Partenhaimban, Rajna-Hassziai Tartományban, ez a' különös történet adta elő magát. Donnerszberg-től Maincz felé terhes felhő vonúlt, mellyből hirtelen, mint valamelly tűz sugár, leszállott az elektrumi folyam, és közel a' földhöz két ágra oszlott. Az egyik valamelly fűvet hordó leánykát a' földhöz ütött, és nem messze, egy útban lévő ifjút érvén, annak a' szájából az ezüst kupakos pipát kiütötte, és a' kénköves szag által úgy el kábitotta, hogy földre esék. Ezen ág ott a' földbe ment: de a' másik villám sugár 100 lépésnyinél is tovább futott, 's egy magas nyárfába tsapván kergét meghasította, 's a' derekát egészen meggyü-

rüzte; öszve zúzott egy diófát és egy fűzfát; megtsapott egy fűvet vivő asszonyt, de rajta csak kék föltokat hagyott. Ott mindjárt a föld színét olly erővel feltúrta, hogy némelly közel levőket a' földnek pora egészen ellepne, végre csak ugyan a' földben el enyészett. Ezen történetben megjegyzésre méltó, hogy a' villámnak sugára megoszlott, és két ágaival majd egy fertálynyira terjedő földön kétfelé munkálkodott. Nem külömbben megjegyzést érdemel az, hogy ezen táj síkság volt, mellyen ugyan akkor sok emberek és állatok valának, mellyek közül különösen senkit mást nem érdeklett, 's úgy süllyedt el a' földbe. — A' terhes felhő távulabb a' szomszéd határokon jégessöt okozott.

Homerosz Iliásszának kéziratban felfalált Töredékei.

Felső Egyiptomban az Elefant nevű folyó viz Elefantine nevű szigetet tsinál, földje buján termő, lakosai Arabsok. Ebben már előbb is találtak régiségeket, most, pedig bizonyos Franczia, a' ki Bankes Ur költségén utaz, megtalálta ott Homerosz Iliásszának papiros levélre (papirosz) írott Töredékeit. Az írás már Angliába szerentséssen megérkezett, midön a' kintstár mindjárt parantsolatot küldött a' Vámbázhoz, hogy az egész tsomót, úgy a' mint van, bepetsételve küldjék Londonba, hogy az Bankes Úrnak

jelenlétében nyittathassék fel. A' betűk mellyekkel írva vagyon, a' mint mondják, szép Univerzál bötűk, 's még a' Ptolomaeusok korára teszik íratatásának idejét.

Különös nagyságú Krokodilus.

Kalkuttától nem messze, 1815. Junius 27-dikén az árvíznek hirtelen leapadásával az iszapban maradt Krokodilust vettek észre. Nyolcz bátor férfiak vállalkoztak, kik az irottató állatot megtámadják. Fegyverök egy rövid hegyes vasvessző vólt, mellyeket oldalvást hol eggyik, hol másik, hirtelen neki szaladván, hasába 's nemesebb részeibe igyekezett döfni. A' viadal soká tartott; de végre tsak ugyan leverettetett a' rettenetes ellenség, a' midön saraglyára vévén haza vitték. — Az állatnak egész hosszúsága közel 18 lábnyi vólt; a' feje különösen 3 lábnyi, a' testének törsoke 5 láb 6 hüvelyk, első lába 2 láb 4 hüvelyk, hátulsó lába 3 lábnyi; dereka a' hol legszélesebb vólt, 2 láb 2 hüvelyk; a' fejének szélessége 1 láb 8 hüvelyknyi. — Midön hasát felvágták egy szerentsétlen Indus ifjúnak, és egy Indus asszonyinak tsontjait találták benne; de találtak egy egész ketskét is, mellyet életének utolsó napján nyelt le.

K u b i k o g r a p h.

(Újtalálmány)

Stöger Úr Bétsben különös eszközt talált fel, melyet Kubikographnak nevez, és annak olly tulajdonságot ad, hogy vele perspektivára, több mérföldnyi távolságban fekvő tárgyakat egy állásból felvehet, megmérhet és geometriai planumokra fordíthat. Ezen tulajdonságnál fogva, mivel a' perspektiva rajzolások nem csak a' földnek síkját, a' melyet el foglal a' tárgy, hanem annak függő magasságát, és oldalvást eső vastagságát, vagyis mélységét is elő adja; méltán nevezhetni Kubikographnak: 's ugyan ennél fogva ezen eszközzel mind libellálni, mind magasságokat mérni, ugyan egy pontból lehet. Ezen nevezetes új eszköznek használatosságát Stöger Úr az által mutatta meg, hogy egy kerek képet rajzolt, mely a' tárgyakat a' természet szerint elő adja. Ezen kép már maga nagyságára nézve álmélkodást gerjeszthet, mert 2,960 □ lábnyi térséget foglal kerekiségében, melyre nézve ezen mesterséges eszköznek nem csak theoriája, hanem praxisa is megbizonyosodott.

Nápolyról Statisztikai Jegyzések.

A' Ministerséghez jutott közönséges policziai jegyzésekből kitettség, hogy Nápoly városának népessége 1824 eszt. végével 349,-

190 volt; 's minthogy 1823-ban csak 346,676 lélekre számláltattak, kitettség, hogy a' népesség egy esztendő alatt 2,514 személlyel szaporodott. A' lakosok számába nem tudattak bele az idegenek. Az egész népességben 165,015 személyek férfi, és 184,175 személyek asszonyi nemben valók. Ezen esztendőben születtek 14,990 gyermekek, következésképpen átljában vévén hónaponként 1249, és naponként 41 gyermekek. Ugyan 1824-dik esztendőben meghaltak 12,476 személyek, kik között férfiak 6,455; asszonyok 6021: átljában véve, hónaponként 1039, és naponként 34. Ezen meghaltak között 132 személy és pedig 62 férfi, és 70 asszonyi személy élt 90—100 esztendeig, és csak 10 személy volt, melly 100 esztendőnél tovább élhetett. A' házasságok száma az egész népességnek számához olly erányosságban vagyon mint 1: 113.

Rövid mondások.

Az egész természetben, minden szempillantásban változásnak vagyon ki téve az élet, a' születésnek szempillantása, kezdete a' léttel elmúlásának. Az életnek örömeiről is igaz ez; ezek is zöldellenek, virúlnak, 's kellemetes állapotot szórnak; de kevesebb vagy hosszabb idő múlva, lankadtan hajtják le fejöket, elsorvadnak 's elenyésznek.

Kevesen tudják azt a' mesterséget, hogy a' történetek ő alájok vettessenek, nem pe-

dig ők a' történetek alá: de ezen kevesek bizonyosan boldogok is az életnek akár melly viszontagságai között.

A' nagy fájdalmakat ne zárd igen mélyen kebeledbe, különben ezeknek veszedelmek a' következéseik: mindenkor enyhülnek 's oszlanak azok, ha igaz résztvevő baráttal közlöd.

Az ember, midőn szerentsés kíván lenni, a' reménységgel úgy él, mint a' messze látó tsövel. A' szerentsét azon oldalról tekinti, melly a' tárgyakat nagyobbítja, a' szerentsétlenséget pedig azon oldalról nézi, melly a' tárgyakat kisebbíti.

A' képmutatót egyaránt megveti mind a' jó, mind a' rossz; mert az sem egyikhez, sem másikhoz nem illik.

Az elmés ember, ha másokkal való társalkodásában félénk és tartózkodó, olyan mint az óra mutató nélkül.

Némelly ember arannyal is bővelkedik, és ha meghal a' világ könnyen el felejt; a' másik egynéhány réz pénzen vesz magának tollat, tentát, és papirost, — ír, és halhatatlan léssen.

Rejtett szó.

Ha tölem nem tanulsz, tudós nem lehetel,
Jaj neked, ha végsőm nélkül eresztgetel.

N.

Jegyzet. A' 42-ik számbeli Rejtett szó: Kaszálás.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(44.)

Magyar Játékszíni 'Sebkönyvetske.

A' theátrumi Magyar Társaságok között, szerentés pártfogás által, legbiztosabban áll fenn a' Székes Fehérvári, mellyet mind eddig Nemzetünk díszére, 's nyelvünk virágoztatására Tek. Nemes Fehér Vármegyének Rendei, kész áldozatokkal nem szüntek meggyámolítani. Ezen nagy lelkű pártfogásnak gyümöltse, hogy ezen Társaság most is, mintegy 18 tagokból, a' mű'sika kar 16-ból állhat. Ezt mutatja a' Magyar Játékszíni 'Sebkönyvetske, melly az 1824-dikben előadott Játékok rendét, 's azon helyeket mutatja, mellyeken a' Társaság mutatóványaival kedveskedett.

A' 'Sebkönyvetskének különös díszet ad az, hogy benne egy eredeti, tiszteletbeli mulattatásra készült új játék foglaltatik ezen nevezet alatt: „A' jók barátja, a' rosszak ellensége”. — Ezen játéknak érdekes Szerzője T. Pap Gábor, Ur, ki azon

kívül hogy tiszta és könnyű magyarsággal,
's helyes változásokkal készítette munkáját,
némelly versekkel is fűszerezte. Ugyan az ő
tollából folyhatott az Előszó is. Ezt méltó-
nak tartottuk itt közölni az ő egész kiterje-
désében.

E l ő s z ó.

Sok a' panasz, 's elég ok van reá,
Hogy elfajulva Szín Játékaink
Ma nem javítván az erköltsöket,
Meggzüntek a' jót már terjeszteni;
'S midőn tsak a' külsőkbe tettzenek
Felejtve egy, és legfőbb tzeljokat,
Alá való eszközzé lettek a'
Világ' hiú mullattatásaiban.

Azonba még, nem minden vád igaz,
Sőt sokszor ez hozza nap fényre ki
Az eltakarva volt jóságokat,
Van e' napunk alatt tökéletes?
Van e' olyan jó, és szép, a' minek
Ne volna rút, vagy káros oldala.
Nem él e' vissza a' rossz 's a' gyenge nép
A' nem tagadható hasznokkal is?
A' szélnek ébresztő lengései
Tartják fel a' természet életét —
Erössen mormoló zúgásai
Elűzik a' megbüszhődt gőzőket,
Villám sebességű gyors szárnyai
Repítik a' Vitorlák terheit.
De hogy ha Barlangja retesszein

Ki tört az Orkán rettentő dühe,
Tört hajók, és holt testek földik
A' felzavart tenger habjait,
'S a' szárazon romlás, és pusztulás
Jelentik, irtóztató nyomdokit.
Szegény hely az hol nintsenek vizek,
Mivelhogy ott elaszna mindenek,
'S alig mozoghat a' Hereskedés;
De, hogy ha feldagadnak árjai,
'S kitsapnak a' megszűkült partokon,
Halálba fullasztják a' Tájékot,
'S ellen nem álható hullámiba omol le
Péter- vár kö fala.

Lehetne e' megvetni a' tüzet,
Azért hogy azzal a' gonosz kezek,
A' Jámborok vagyonját per'selik?
Utálni kell e' a' Bor tsepjeit
Azért, hogy a' dobzódó általa
Garázda sírjába temetkezik?
A' vissza élést kell csak tiltani,
'S törölni a' romlásnak eszközt.
Az a' ki a' tégéres Don Juan'
Valódi izmos férfi tagjait
Tsudálja, a' ki elfelejti, mint halad
Előre a' megvakult küszködő
Rohanva, a' veszélyek mélyibe,
'S miként lakol meg úndok vétkiért.
Ki a' szegény Rutlánd keserveibe,
Midőn repülő hajjal 's szaggatott
Hebellel, Essexéért esdekel
Regyelmet, Azt nézi; miként dagad

Szemet vakító mejjének hava ;
Vagy a' ki a' Miller Leánya szép
Piczinke lábait majd el nyeli —
Midőn ez a' méreg pohár miatt
Leroskad, és holtan széllyel terül.
Ki, a' midőn Makbethnek hitvese
Falatnyi kis kezéről hasztalan
Törüli a' gyilkos vér tseppeket,
Elandalodva a' kis kéznek bájain
Repülni hagyja a' mondottakat ;
Vagy a' ki azt tekintí tsak miként
Lövelnek a' tsábító Eboli
Szeméből a' tiltott tűz lángjai :
Javulni nem fog a' Játszó helyen
Mivel, hogy ott tsak testi Ingerét
Akarja mülattatni kis korig,
'S a' fűszeres virágok kelyhéből
Miként a' pók tsak a' mérget szedi. —
Előre kell annak szeretni a'
Nagyot 's nemest, jót, szépet, a' kibe
Ezeknek ábrázoló képei
Hasonlatos lelket gerjessenek.

Akarni kell annak jobbúlni hát,
Ki megjavúljon a' Játszó helyen,
És úgy lehet tsak erkölts Iskola,
Visszont a' Szín Játékok műhelye
Ha abba jó erköltsökért megyünk.

Óhajtanunk kell, hogy minden Társasá-
gok esztendőnként ilyen jó, eredeti, új, ma-
gyar Játékokkal kedveskedjenek, és így

Kotzebuenak német theátrumi Almanachja helyett szolgálhassanak.

Angoly öklözés.

Londonból. Junius 10-dikén 1824.

Tsak különös állat az ember, 's különösek annak szokásai is. — Nálunk, ha tsak oldalba löki is az útszán egyik a' másikat, mindjárt ott toppan a' bátorságra ügyelő, hogy a' czivakodókat el válassza; 's ha ezek a' szép szónak — még talán a' mogyorófa súlyának sem akarnának engedni, karikába fogja őket a' patrol, 's oda dugja a' hol az öklözésnek helye nintsen. Melly másképpen van ez Angliában. Itt nem tsak szabad az embereknek egymást megöklözni, hanem ezen öklözés még a' közönséges multságoknak bizonyos neme. A' hol ketten öszve verekednek, karikába fogják őket a' nézők, férfiak, asszonyok, ifjak, vének, 's a' küszködőket lelkesítik biztatásaikkal, és a' győzödelmest dítséretekkel 's ajándékokkal tetézik.

A' ki magát öklének súlyosságával megtudja külömböztetni, az tsak hamar kedveltjévé lesz a' közönségnek. Annak a' képét ezer meg ezer féleképpen festik, mettszik, rézbe étetik; neve pedig minden Újság levelekben hirdettetik. Egy egy nevezetesebb öklözés talán még soha sem történt Angliában mint volt Spring és Longan között. Mind

a' kettőnek sok barátai 's résztvevői voltak. Nagy summákban fogadtak a' dolog kimeneteleire; és Spring és Longan, nem tsak a' nemzeti ditsőségért, nem tsak a' nyertes pálmáért (championship), hanem 1000 Giné jutalomért botsátották ökleiket viadalra.

Dublin bizonyosnak tartotta részére a' győzödelmet, és nagy készülétek tétettek Longannak örvendetes el fogadására; más részről a' Londoni öklözök meggyőződve voltak arról, hogy Spring az ő bajtársainak ditsőségöket koronázni fogja. — Chichestert nevezték ki a' bajvívás helyének. Már Junius 7-dikén az Országnak minden részeiből ide tódult az újságon kapkodó sokaság. — Minden háló-szobának taksája egy egy Giné volt; egy egy személynek az álláson ugyan annyiért adatott hely; az útszákat kotsik, lovak lepték el. 30 ezerre teszik azon idegenek számát, kik az Országnak minden részeiből ide tódultak.

A' várostól nyugot éjszakra 5 Angoly mérföldnyire fekszik egy szép tér hely, ezen formáltak kotsikból 's gerendákból egy nagy kört, 's abban tsináltak állást, mellyről a' főbb nemű nézők láthatták ezen viadalt. Külömbböző tájakról estvefelé érkeztek meg Spring és Longan, mind eggyik a' maga felekezetétől kísértetve; az első a' Hattyú, a' másik pedig a' Delfin Fogadóba szállott. Másnap, úgymint, Jun. 8-dikán 1 óra 3 minutumkor jelentek meg Spring és Longan az

ő secundánsaikkal. Springnek kék, Longannak pedig fekete posztó lobogot jobb kezében.

Öszve szorított ököllel mentek egymásnak. Előbb Longan esett le, utóbb Spring; a' győzödelem sokáig kétséges volt. Az Irlandi mindent el követett hogy ellen felét kifáraszthassa: de az Angoly minden mesterség ellen izmos öklének súllyát vetette. Mintegy 68 öszve tsapások után Longannak úgy öszve volt verve szeme, feje, 's orra, hogy többé sem nem hallott, sem nem látott. Már ekkor egészen oda vólt, 's minden további erőlködései tsak az ő ellenségének győzödelmét fényesítették: ugyan azért a' 75-szöri öszve tsapás után az ő secundansai a' viadalt félbe szakasztották, 's veszteségét kinyilatkoztatták.

Spring mint Albionnak hösse, győzödelmi pompával vitetett Chichesterbe: a' leveretett Longan-t pedig az ő baráti némán vitték el a' küzdő helyről; mások pedig a' szomorú hírrel Dublin felé indultak. Akármelly ütközetnek elvesztésén sem bánkódhatna jobban a' nép, mint ezen veszteségen bánkódtak az Irlandiak. — Spring ez nap Angliában győzödelmi pálmát (Championship) és 1000 Ginét érdemlett magának izmos öklével. — Az Angoly szokások szerint ő többé nem fog fellépni a' küzdő helyre.

Talált gyermekek Háza.

IV. Fülöp Spanyol Királynak második
Hitvесе Maria Anna Austriai Fő Herczeg

Asszony — férjhez ment 1644. — Madridban egy olly Intézetet állított fel, mellyben az olyan viselős személyek, kiknek férjök nincsen, lebetegedésre befogadtattak, 's nemcsak ő rólók, hanem gyermekeikről is mindenben gondoskodtak. IV. Fülöp pedig más Házat építtetett, mellyben ezen talált gyermekek felvétettek. Ha valaki ide gyermeket adott be, az Elöljárótól Bizonyság levelet vett, mellynek taksája két Patagon volt. Ezen bizonyság levél arra való volt, hogy ha idővel akarta, a' gyermeket ismét kivehette. — Mind ezen gyermekek Madridi Polgároknak tekintettek, sőt a' mi több, még Lovag-Rendbe is léphettek, melly Habitó néven neveztetett. (Lásd Martiniere geographiai nagy Lexiconát: Madrid név alatt).

Rejtett szó.

Hárman vagyunk, magas hegyek
 'S motsárok szoktak szülni;
 De utóbb majdan a' szelek
 Megtanítnak repülni,
 Ha pedig első testvérünk
 Tőlünk el válva marad,
 A' sűrű erdőkbe térünk,
 'S nemünk félénken szalad.

H. J.

Jegyzet. A' 43-ik számbeli Rejtett szó: Könyv, köny.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(45.)

Intés a' Magyar Országi Népekhez.

Nintsen a' Világon olyan Ország, mellynek népei egyetlen egy nyelven szóllának. Ennek nyilván való bizonságai a' fő Városok; mert valamint néha Jerusálemben, és Rómában, úgy most Stambúlban, Bétsben, Londonban, az emberek között külömbbféle nyelvek kelendők. Nem lehet tehát tsudálni, ha Magyar Országban is, kiváltképpen sok viszontagságai után, többféle Nemzetek össze keveredtek. Így van Franczia Országban is, hol a' Frankok, Gallok, Baskusok, Brittek, Németek most is fenálló nyomait mutatják régi létőknek: noha az Országló Szék a' Tudományok, és Igazgatás nyelvév a' Franczia nyelvet tette.

A' Magyar Nemzet, az akkori idők szokása szerént, ezen boldog Országot fegyverrel szerzette meg. De győzedelmi hatalmával olly kémélve élt, hogy kivévén a' szolgákat (Servos) minden egyébb lakosok-

nak nem csak tsendes maradást engede: hanem őket a' Polgári jussokban is részesítette. Az idegeneket pedig, kik vagy fegyverrel, vagy mesterségekkel az Országnak használhattak, nem csak befogadta, hanem bővséges ajándékokkal is tetézte.

De nem kell gondolni, hogy ezen kedvezéseivel győzedelmeinek gyömölsét, az Uralkodó Nemzeti Méltóságot, el akarta volna vesztegetni, hanem inkább annak gyarapodást, és fényt igyekezett szerezni, midőn mind a' meghódítattakat, mind a' jövevényeket szeretettel és barátsággal ölelte. Volt is szembetűnő foganatja ezen kedvezéseknek; mert az első 500 esztendőök alatt, mind az Országbeli meghódult népek, mind a' Vendégek Királyaink eránt tündöklő hívséggel; a' Magyar Nemzet eránt pedig hálaadatos barátsággal viseltettek, és annak nyelvét, ruházatát, szokásait tulajdonaikká tévén, vele egy Nemzetté össze forrottak. Ennek világos bizonyása az, hogy most is az ilyen megmagyarosodott régi Nemzet-ségek, a' gyökeres Magyar Familiákkal egygyüt, érdemeik által ditsösségesen fénylenek, mind Magyar, mind Erdély Országban.

Ezen fényes ditsösségre hívja meg most is mind Felséges Királyunk' kegyelme, mind az Országunk törvénye a' velünk lakó Népségeket, midőn őket nem csak a' földnek javaiban, hanem a' Polgári jussokban is olly kedvezve részesíti. De el ne feledkezzenek, hogy, midőn a' Magyar Nemzet a' kedvezé-

seknek útját nekik bizodalmassan megnyitja, őket egyszer'smind Magyarokká tenni, és a' főbb Nemzettel öszve forrasztani kívánja; mert természet ellen való lépés volna, maga romlására másoknak kedvezni. A' mit a' Magyar Nemzet sem nem akar, sem nem akarhat.

De a' külömbféle Népségeknek tulajdon javok (intereszejök) is azt kívánja, hogy magokat a' fő Nemzettel, a' Magyarral, mennél szorossabban öszve kaptsolják; mert tsak így részesülhetnek annak ditsőségében, hasznaiban, és erejében. — A' Magyar Nemzet, már ezeredik esztendejét tölti ezen szép Hazának birtokában tulajdon Koronája, Királya, és Törvényye alatt, 's ezeket szerentsésen, és ditsösséggesen mindeddig megtartotta. Ugyan azért ditsösség minden lakosoknak magokat a'hoz számlálni, és annak Világ szerte isméretes nagy hírében részesülni. A' ki erre nem vágy, az önnön magát megalatsonítja. — De a' különös hasznok is kívánatossá teszik, hogy Magyarokká lenni igyekezzenek; mert tsak ez által lesznek méltókká, a' Magyar Nemesi, vagy Polgári jussokra, mellyeknek bírása olly nagy kedvezésekkel jár, hogy az idegeneknek irigységét nem ok nélkül felgerjeszti. — Az illendőség is ezt hozza magával; mert szóbeli tsúf ellenkezés, magát Magyar Polgárnak nevezni, és Nemzete nyelvét nem tudni. — De vannak az Országoknak gyakran olly változásaik, mellyekben az Egyes-

ség szükséges, mind a' közjóra, mind kinek kinek tulajdon javára nézve. Ezen boldog Egyességre kiváltképpen segít a' nyelvelvi egység. Azért minden jó Polgárnak erre kell törekedni. Ezt ajánlja a' Magyar nyelvnek tökéletessége is, melly az Országban közönségesebb és kelendőbb nyelvek között, a' Fő Nemzet Méltóságához képest, leginkább ki van műveltetve, 's könyvek által leginkább el terjesztve. Annak felemelésén iparkodjunk tehát mindnyájan; mert ez által mindnyájan nyerhetünk, és, mint Magyar Polgár, senki sem veszthet.

Qui monet, ut facias, quod jam facis, ille
monendo

Laudat, et hortatu comprobat acta suo.

A° hernyók elvesztésére bizonyosnak tapasztalt bánás mód.

A° maga hasznát előmozdítani akaró földműves kénytelen, csak nem ezer akadályokkal, de ezer meg ezer ellenségekkel küszködni. Ezen utolsóközül valók a' hernyók, mellyek ellen, kiki készen tartván kezeit az öldöklésre, valahány az ember, ugyan annyi a' mód el vesztésekre. Ha valaki el nézi azt a' nagy emésztést mellyet ezen férgek tesznek, és a' gyümöltsfákat, de gyakran egész erdőbéli előfákat is leveleiktől, lombjaiktól, virágjaiktól 's gyü-

möltseiktől lerázva szemléli, 's így magát az emberiséget a' gyümöltssel való élhetéstől megfosztva érezi: nem tsuda ha minden elmésségét arra fordítja, hogy illy veszedelmes pusztítókat kiirthasson. Erre egy újonnan ajánlott mód ez:

Vesz az ember egy jó darab Spongyiát, és valamelly hosszatska póznára köti, hogy az az élőfáknak egész tetejökig el érjen. Ekkor bemártja az ember a' spongyiát lenmag olajba, 's ezen olajos spongyiával kétszer háromszor jól körül kerekítve 's megnyomdosva érinti a' hernyó fészkeket: nagy öröme fogja tapasztalni, hogy az így megolajozott fészekben minden hernyók megdöglenek. Hogy ha ezen olajjal való meghintést a' nagyobb kertekben vagy erdőkben több kezek veszik eszközzésbe, kétséget nem szenvedő dolog, hogy sokkal nagyobb haszonnal fogják gyakorolni; a' ki nek pedig a' lenmag olaj költségesnek tetszene bátran vehet más akármelly nemű olajat is, célját bizonyosan nem fogja elhibázni. Hogyha pedig a' hernyók már kímásztak a' fészkekből, hűvös reggelenként, vagy esős időben lesi meg fekvésöket, 's akkor rakáson fektőkben olajozza be őket, így is bizonyos hasznára fog munkálódni. A' kik valamelly ajánlott módtól tsudatévő erőt várnak, azoknak legyen mondva, hogy egyszer így kiirtani kertjeből a' hernyókat, még nem elégséges: mert gerenda hasadásokból, fagyűrűkből, 's más rejtek helyek

ből, de sokszor a' gondatlan szomszédától is, újabb meg újabb szaporodások jönnek, a' már megtisztított fákra, azokat is hasonló gondossággal kell tehát el veszteni.

Az erős Hit.

G r e t r y, ama' nevezetes Francia Hangmester született Lüttichben 1741, + Párisban 1813. — midőn legelőször vette magához az Úr vatsoráját, 's az ötet készítő Lelki atyától hallá, hogy amit az nap erős hittel kérne az Istentől, azt bizonyosan megnyerné, így imádkozott: „Nagy Isten! haljak ma meg, ha bötsületes ember és nagy mu'sikus nem lehetek”. — Még az nap felment a' város tornyába, hogy azon kerepöt láthassa, mellyel nagy hétben szoktak jelt adni, midőn az ércz harangok némán állanak. Eggyik gerenda leszakadt 's neki fejére esvén, ötet ájultan a' földhöz sújtotta. Valamelly közel lévő Lelki atya el futott hirtelenséggel, hogy neki az utolsó kenet szentségét feladhassa; de a' mint vissza tért, nem kis örömmel látta, hogy az a' kit ő a' sír szélén állani gondolt, térdepelve 's szemeit az ötet letepert gerendára függesztve így szóllott: „Az én sorsom bizonyos, a' gerenda engem agyon nem sújtott; belőlem jó ember, 's nagy mu'sikus leszen”. Az elsőről tanúbizonyságot tesz mellette a' vele egy időben élt világ: mu'sikus tehetségéről pedig

nem csak számos darabjai mellyeket a' theátrum számára készített, u. m. le Tableau parlant, Zemire et Azor, l'Ami de la maison, la fausse Magie, le Jugement de Midas, l'Amant jaloux, les Evénemens imprévus, la Carevane, Anacréon chez Policrate's a' t. hanem azon észrevételei is, mellyeket a' mu'sikáról 1790-ben Mémoires, ou Essai sur la musique, kiadott. Az első darabban a' maga életét, mint művészt, adja elő.

Hamis régi Pénzek.

Romában Veszta régi temploma alatt, már 10 Esztendőök óta egy valaki azt a' hamis mesterséget űzte, hogy régi Római pénzeket tsinált. Ennek most nyomára menvén a' Politzia, mint hogy nem folyó pénzeket hamisított meg, büntetés alá nem húzta ugyan, hanem vele erőssen megfogadtatta, hogy többé Obolusokat Piásztterekért, Talentumokat Luidórokért nem fog el adogatni. Már most lássák a' régiségeket gyűjtögetők, miként különböztessék meg a' valóságos régi pénzeket, a' hamis Veszta pénzeiktől. Az bizonyos, hogy már régebben is így tsalták az Olaszok a' Világot.

Az Elefánt és Ketske.

(Szeretsen Mese)

Az Elefánt egykor azon vetélkedett a' ketskével, hogy mellyikök tudna többet en-

ni. Hogy a' dologban ítéletet lehessen hozni, arra határozták magokat, hogy valamely szép tér-mezőre menjenek, melly olly nagy volt, mint az Oczean. Mind az elefánt mind a' ketske legeltek tehát egy ideig; végre a' ketske felfeküdt egy kőszirtre, 's ott sebessen kérődzött, mellyet meglátván az elefánt kérdi: mit rágódsz? Ezt a' kősziklát rágom. úgymond a' ketske, hogy azután téged falhassalak fel. — Úgy-é, mond a' megijedt elefánt, 's féltébe neki iramodott a' futásnak.

A' szemtelenség még az okosságot is meggyözi tsalfaságával.

Rövid mondások.

A' ditsekedő nem igen szereti, ha őtet az egész világ ditséri, mert azt tartja, hogy minden ember nem értheti az ő bötsét. Tsak némelly választottaknak szava kedves előtte, 's leginkább maga szeret önnön ditséreteivel büszkélkedni.

Rejtett szó.

Nyolcz a' bötüm, izem három, mint forgata
Cyclops;
Ketteje szörből lett, vége de fának örül.

Hornok Márton.

J e g y z e t. A' 44-ik számbeli Rejtett szó: Göz, öz.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(46.)

Nagy Méltóságú Vá'sonkői Gróf Zichy Ferencz, Tsászári Kir. Kamarás, és Belső Titkos Tanácsos Úr
 Ő Excellenciájához, midőn Ts. Ns. Bihar Vármegye Fő Ispányi székébe beiktattatnék.

Látám, miként folyt könny özönöd, Bihar!
 Midőnn szerentséd' hajdani tsillaga
 Eltűne, 's bődogságod' őrző
 Oszlopa T e l e k i b e n n kidüle.

Bús gond 'sibongott homlokodonn; tsak Óh,
 Tsak Jaj kiáltott árva Megyéd felől;
 'S a' bánatid' szánó hegyektől
 Jajjaidat zokogá az Echó.

Gyász-lepte ortzád' könnyei áztaták
 Az árva Mú'sák' berkeit; elrepült
 Vig dalljaik' helyébe bádjad
 Húrjaikonn panaszok nyögének.

Méltó keservid' látta az Ég, 's maga
Ástréa szánvann könnyeidet, leszállt
A' földre, könnyebbíteni sorsod'
'S bánatos homlokodat deríteni.

Ím már lobognak messzsire a' vezér
Zászlók, öröm hang hozza feléd Zichyt,
Ástréa, kit számodra kére
Te le ki dért: 's megadá FERENCZÜNK.

Nagy Gróf! Biharnak védje, reménnye! jer,
Jer, mint az éjnek ködjeit a' kelő
Nap' fényre, oszlasd a' setétlő
Bánatokat beborúlt egeről.

Jer, zengenek már innepi hangjai
A' vig' örömnek. Jer, kinek érdemid'
Eddig Gömör tisztelte: fényes
Tetteidet sokasítsd Biharbann!

Nézd melly öröm zúg, melly sokaság lepi
Várad' piattzát tiszteletedre be;
Néked, kibenn elhúnyt reménnyét,
'S Telekijét, hiszi feltalálja.

Dúzzasztja omló habjait a' Körös,
A' messze nyúló Réz hegye' öblei
Felváltva hangozzák az Él jent,
Élj Zichy! sokszorosonn kiáltják.

Pallás is a' zöld Tempe' lakossait
Örökre intvénn, Nagy Neved' áldani
Tanítja, 's méltó homlokodra
Friss olaj - ág koszorút egyenget.

Éljen Zichynk! Így hangzik az Aoni
Berek, FERENTZÜNK Éljen! az Ő szelíd
Óltalma velünk, és Hazánkkal
Bóldog arany korokat reményltet.

Tatai András.
Debreczenben.

A' Missiók éjszaki Amerikában.

A' múlt esztendőekben a' Proselytusok szerzése eránt Hazánkban különös panasz támasztatott, pedig minden egyházi felekezetnek olyan tulajdona ez, hogy nem tsak a' Római Propaganda, vagy az Angoly Püspöki Eklé'sia, hanem a' többi is, majd kisebb, majd nagyobb igyekezettel iparkodik maga egyházi felekezetét szaporíttani. Ezt éjszaki Amerikában, hol a' Státusnak Religiója nevével egyyik sem ditsekedhetik, még is az öt Protestans felekezetek, mind egyyik a' maga részéről, Missiókat állítottak, következőképpen Proselytusokat szerezni igyekeznek. Ugyanis a' Congregationálisták, kik az Eggyesült Státusokban leg számosabban vannak; 's nevezetesen 25 ezer Eklésiákat bírnak ugyan annyi Prédikátorokkal, Bosztonban olly Igazgatást állítottak, melly az ő Missioiknak dolgait 1810-től fogva vezeti. Ezen Társaság Missiókat küldött a' Tserokézi, és Tsoktáni Indusokhoz, úgy Czeylonba, és Bombayba is. — Ezen Társaságnak, az Eggyesület adakozásaiból, a' jövedelme 1822-ben 300 ezer Amerikai Tallérra ment,

a' Tallért 2 for. 24 xrijával számlálván. Ezen Társaságnak 1823-ban 74 személyei valának a' Missio szolgálatában. A' Missiók munkálkodásainak történetei hónaponként kiadatnak Bosztonban. A' Congregationálistáknak neve onnan eredett, hogy az Eklésiáknak szoros függetlenségétől valamennyire el távoztak, és az egyházi dolgokat néha-néha Prédikátorok Gyűlésére bizzák. Külömbben, az ő Symbolicus Vallásokra nézve, a' Calvino-Reformata Eklésiához tartoznak. — Második felekezet a' Presbyterianusoké, kik Püspököket nem ismernek; hanem az Eklésiákban Öregeik, vagy is Presbytereik vannak. Ezek Éjszaki Amerikában 1810-ben számláltak 772 Eklésiákat, melyekben 434 Prédikátorok valának. Ezen Gyülekezetnek Missios Társasága 1817-ben állott össze több apró Társaságokból New-Yorkban, 's az ő Missioik kiváltképpen a' külföldi pogányok megteríttésére céloznak. Tsak ugyan az ő Missióik megtelepedtek az Oszágok között Arkanzasz és Misszuri folyó mellett, és Tuskaróra és Széneka Indusok között. A' Missió Társaságának jövedelme 1822-ben reá ment 33 ezer Amerikai Tallérra, a' költsége pedig 31 ezer tallérra. Ezen Missionak Személyei 1823-ban 150-ből állottak; de ezen számba bele vannak tudva a' Missionáriusok feleségei, gyermekei, és az ő szolgálatjokban lévő Indusok is.

Harmadik Protestáns Felekezet a' Püspöki, kiknek Eklésiáikat a' Püspöki Collegium igazgatja. Ez már 1823. az egyesült Státusokban 238 Eklésiákat 225 Prédikátorokat, és 5 Püspököket számlált. Ez 1820-ban Filadelfiában állított Missios Társaságot, mellynek Igazgatása más Tagokból is, de kiváltképpen a' Püspökökből áll. Ezen Társaság legelőször is theologicum Seminariumot állított olly meghatározással, hogy azon Tanulók, kik ezen Collegiumba felvétetnek, és a' Társaság költségén neveltetnek, tudományos pályáikat el végezvén, 3 esztendeig tartozzanak Missionárius képpen híven szolgálni, és tsak azután nyernek Eklésiát. — Negyedik felekezet a' Methodistáké, kik leginkább a' déli, és közép Státusokban terjedtek el, és most 300 ezernél többen vannak. Ez 1819-ben állított Missios Társaságot, mellynek fő kötelessége, hogy az Egyesült Státusoknak távúlabb való részeiben, mellyek eddig igen fogyatkozott állapotban valának, rendes iskolai Tanítókat készítsen, és az Isteni szolgálatot jó rendbe szedje. Ezen Missio nagy figyelmet fordított a' szabad szeretsenekre, a' fekete rabszolgákra, és azon más színnű lakosokra is, kik hozzájuk közelebb esnek, és ennek munkássága már annyira ment, hogy 58,000 szeretseneket tettek Methodistákká. Utóbb a' Gyülekezetnek tehetségei megszorodván a' Viandoti és Tsoktani Indusokhoz is Missionariusokat küldöttek. A' Missiók Tár-

saságának jövedelme 1823-ban 10,000 Tal-
 lerra ment. — Az ötödik Protestans Feleke-
 zet az úgy nevezett Baptistáké, kik most
 mintegy 100 ezeren vannak. Ennek Missio
 Társasága Filadelfiában állíttatott fel 1817,
 és mindjárt az Éjszak Amerikai nyugoti ré-
 szekre küldött Missionáriusokat, kiváltkép-
 pen pedig a' Tserokezekhez. Ezen Társaság
 Vashingtonban Missio Collegiumot állított,
 mellyben az igazgatásnak felvigyázása alatt
 ifjú emberek a' Missiókra készíttetnek. Ezen
 Társaságnak jövedelmei legbizonyosabbak,
 mert több apró Eggyesületek a' Missió Cas-
 sájába esztendőnként 100 Tallért beadni kö-
 telezték magokat. Ezen Missió Társaság is,
 munkálkodásairól való Tudósításait minden
 2 hónapban különös kötetben közli, melly
 Filadelfiában nyomtattatik. — Ezen példák
 világosan megmutatják, hogy valamint az ál-
 lati világban a' természeti ösztön módja által
 eszközöltetik a' szaporodás, úgy a' morális
 világban, minden külömbbféle egyházi Gyü-
 lekezetek Principiumaiknál fogva igyekez-
 nek Tagjaik számát öregbíteni.

Chinai Londonban.

Az idegen mindent különös figyelmetes-
 séggel néz, a' mi az ő hazai szokásaival
 meg nem egyez, és azt majd tsudállya, majd
 megveti, a' szerént mint az ő indulatai fel-
 gerjedtek. Ezt mutatja egy Chinainak pél-

dája, a' ki több ideig Londonban lévén, midőn haza tért Pekingbe, Versezetet adott ki, ezen nevezet alatt: London, és ahhoz különös jegyzéseket kaptsolt. Ezek között az Angolokról így szól: „Az ő játékszíneik egész nap zárva vannak, és csak este-felé nyitvatnak meg. A' Játzó Személyeknek arczaik mind igen szépek, és öltözeteik pompások. Kinek kinek szabad bemenni, csak hogy a' bebotsáttatásért bizonyos pénzt fizessen. A' játzószín egészen ki van festve olly módon, hogy még házakat, és falakat is láthatni. De legtsudállatosabb az, hogy a' játékszínnek formája egyszerre egészen megváltozik. Itt az asszonyok személlyeit valóságos asszonyok játzák; a' nézőkben leginkább szembetűnő, hogy mindnyájan nevetkezve, és megelégedve jönnek ki a' néző helyből”.

A' Templomba való járásról így szól a' Chinai: Minden hónapban négyszer veszi magára az Anglus legszebb ruháit, és Templomba megyen. Itt a' Szent Könyvekből valamit előttök olvasnak, a' mit ők magok nyelvén: Pe-lee-to-kot néven neveznek (meg kell jegyezni, hogy a' Chinaiaknak nintsen R betűjük, azért így változtatta el ezen Anglus kimondást: Práy to God). Az észre vételekből kitetszik, hogy mind ezek Chinában ellenkezőképpen vannak mint Londonban.

Természeti ösztön az élet fenntartására.

Arbroathban történetből egy kakast valamely pinczébe bezártak, hol 43 napig volt minden élelem nélkül. Midőn reá találtak koppasztva vólt, tollait maga szaggatta ki's azoknak húsos részével tengette életét. A' szabadra kivetvén, mint a' részeg, úgy tántorgott; de apródonként eleséget vévén magához, ismét egészen magához jött.

A' magát megtöltő Agyú.

Londonban olly ágyút mutogatnak, melly maga magát megtölti, felporozza, és 6 minutum alatt, harminczszor lö. Az egész masinát egy kerék teszi forgásba.

Rejtett szó.

Öt bötűs tsak, 's leány: örülj, ha megszeret;
Forgatva zár, mellyet Lakatos nem veret.

D. F.

J e g y z e t. A' 45-ik számbeli Rejtett szó: Kalapáts.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(47.)

Az A, B, C-ből kikerülhető szavaknak felszámolása.

Magister Weisse Friedrich Ludolph, kinek nevénél egyéb előttünk tudva nints, 1750-dik esztendőben ilyen Értekezést adott ki: „Értekezés a' szavaknak sokasíthatásáról”. A' Szerző ezen Értekezésben azt fejtegeti: mennyire lehet az A. B. C-ből a' szavakat sokasítani? Megmutatja miképp kellessék a' betűket össze függeszteni, hogy szavak legyenek belőlök, és miképp ismét szétszedni. Az első felszámolásában Magister Weisse 20 mássalhangzót, és 10 magánhangzót (mellyek közül 5 diphtongus) vesz fel. Az ő szavai 2—10 betűnél többet nem foglalnak magokban, jóllehet vagynak olly szavak, mellyek sokkal több betűt foglalnak magokban. A' betűk össze foglalása tehát e' következő: Egy Consonans, egy vocalis; két vocalis, két consonans; egy vocalis; két consonans; egy consonans, két vocalis; há-

rom consonans, egy vocalis; két consonans, két vocalis; egy consonans, három vocalis 's a' t. tíz betüből álló szavakig. Ebből kitetszik, hogy az Értekező szoros határokat szabott magának, mellyek az által még szorosabbá válnak, hogy az ő betű tsatolásai-
ban, egy betű kétszer soha sem fordul elő, jöllehet az egyforma betűk, majd minden nyelvek szavaiban előfordúlnak. — Hány szavat vélnénk tehát, hogy Magister Weisse 25 egész betűiből kikerekített? mellyek mind könnyen kiejthető szavak? Nem kevesebbet, mint 50 Billiót, 887,215 Milliót, 685,690. — Egy Billio, a' mint kiki tudja, a' milliomoknak, millioma. — De, hogy ezen irtóztató nagy szám inkább szembe tűnjék, né-melly más illyes felszámolásokat ide iktatunk: Egy órában vagy on 3600 secundum minutum. Egy secundum tehát felette tsekély időpont. Mégis egy Billio secundum 31,688 esztendőt teszen. Egy Trillio búza szem több, mint az egész föld hátán meg-teremhetne, ha bár minden tengere, vize, pusztája szántófölddé változtattatnék is; mert ezen esetben is csak 175 ezer milliom holdból állana, és, ha mindegyik hold földön 10 mázsa teremne is, az említett számú búza szem még sem kerülne ki. — Ha valamelly ember mindegyik órában 4000 szavat leírna, és, ha éjjel nappal, minden evés ivás, és alvás nélkül szünet nélkül annyi számú szavat írna mindegyik órában, egy esztendő alatt, még sem írhatna többet 35 mil-

liomnál, és úgy egy milliom esztendeig kellene néki élnie, hogy 55 Billiom szavat leírjon, és ezen számból még 15 Billio szó hibázik, hogy azon szó szám kikerüljön, melyet Magister Weisse A. B. C-jéből kikerített. — Hány foliántok kívántatnának ezen temérdek szavaknak lenyomtatására? Ha egy lapot veszünk, mellyen 8000 szó áll, az nagy lap leszen, és egy kötetre ilyen lapu 5000 árkuşt számlálunk, tehát egy egy kötetbe 40 milliom szó férne. De, ha 10 ezer szavat számlálunk is egy lapra, úgy, hogy egy kötetben 50 milliom szó állna, mégis egy milliom kötet kívántatnék, hogy Magister Weissének kiejthető rövid szavait magokba foglalhatnák. De, ha a' mi tellyes A. B. C-ket szavak képzésére használjuk, minden korlát nélkül, tehát 1391 Quinquillio, 724,288 Quadrillio, 887,252 Trillio, 999,425 Billio, 128,493 Millio 402,200 szó kerülne ki belőle.

Némelly Próbák az állatok nemének már a' tojásokban való meghatározására.

Régi kérdés a' Természeti tudományban, melly idő pontban kezd a' képződő állatnak (embryo) a' neme kifejtődni, és hogy miképp lehessen azt meghatározni? — Azon állatoknál, mellyek élő fiat hoznak, ezt meghatározni felette nehéz; mert e'hez igen

szoros mikroszkopiumi észrevételek kívántatnak, és egyébként véghez sem mehetnek, mint az élő állatoknak kegyetlen kínzása által. Ugyan ez okozta, hogy a' Physiologusok az illyes tapasztalásaikat a' tojásokon tevék, holott minden kínzást, bonczolást, el lehet kerülni, és az állat kifejtődését izről izre meglátni. Mivel pedig a' tojást tojó állatoknak egész alkotások, úgy szinte kifejtődzésök módja hasonló a' szopós állatokéhoz, tehát minden illyen tett tapasztalásokat ezekre is lehet alkalmaztatni. Némelly jelessebb véleményeket ide iktatunk, mellyek az állatok nemének előre való meghatározását illetik. A' közönséges vélemény sok helyett az, hogy azon tojások, mellyekben hím vagyon, hosszabbatskák, mint azok, mellyekben nyöstény vagyon. Ezen véleményt megezfolta Dr. Autenrieth 1821-ben kiadott Értekezésében, holott önnön tapasztalásait leírván, azt mondja, hogy a' tojásoknak hosszúsága, vagy rövideége, az állatok nemének meghatározására nézve semmit sem ér; mert egykor a' hosszúkás tojásban nőstény vagyon, máskor hím, ugyan illy tulajdonságúak a' rövidebb tojások is. Bory de St. Vincent Francia Természet- vizsgáló, sok ezer tapasztalásokat közöl, mellyek mind azt bizonyítják, hogy a' tojásnak külső formájából az állat nemét meg nem lehet határozni. — Mások szerint, a' nehezebb tojás hímét; a' könnyebb nőstényt zár magába. De, ha bizonyos az, hogy a' to-

jasok avulván , némelly nedves részeik el
röpülnek , és az által könnyebbülnek , mi-
ként lehetne a' tojásnak nehezsége , vagy
könnyűsége által a' nemet meghatározni?
— Dr. Prout azt tapasztalá , hogy a' him
tojásnak több sós részei vagynak ; de ezen
sós részeknek , a' tojás tartalmával való ará-
nyosságát meg nem állapíthatá. Azóta több
tapasztalásokból kitetszett , hogy a' tojásban
lévő savaknak minéműsége , és mennyisége
a' szerént változik , a' mint a' madár ez , vagy
amaz eledellel élt. Ritschie , Skócziai ter-
mészet vizsgáló , szerént a' madárnak nemét a'
tojásban e' szerént lehet meghatározni : Min-
den tojásnak tompább végén , levegőt tartó
öble vagyon , (folliculus aëris) melly arra
való , hogy a' tojásban lévő élő hig szerek-
nek oxygeniumot szolgáltatasson. De ezen ö-
ből nem mindegyik tojásban egykora , sem
nem egyforma , a' mit a' főtt tojásokon meg-
láthatni. Ha az említett hézag igen tsekély ,
tehát a' tojás him tojás ; ha nagyobb , nős-
tény tojás. Ritschie Úrnak ezen tapasztalá-
sa figyelemre méltó ; mert , a' mint mondja ,
számos tojások között alig fogunk egyben
kettőben megtsalatkozni. Óhajtanók , hogy
Természet Vissgálóink ezen állítást szemügy-
re vennék , és , ha azt igaznak lenni tapasztal-
nák , a' gazdaszonyainkkal közölnék , a'
midőn azok a' kotlós tyúknak elültetésekor
annyi him , vagy nőtény tojásokat raknának
alája , mennyire ez , vagy amaz nemből többre ,
vagy kevesebbre szükségök volna.

Bonaparte Generálisnak a' Nemzeti tudományos Intézet tagjává választása.

A' Respublikai Országglás alatt Carnot Generális számkivettetett. Helyette az Institutum Bonapartét választotta a' Mathematikai osztály tagjává. Ő akkor (1797) tért vissza Olasz országból Párisba. Midőn az Akademia Elölüllője neki tudtára adta választatását, igen fontosán felelt, 's a' többek között ezt írta: „A' valóságos győzedelmek, mellyek semmi megbánást nem okoznak, a' tudatlanságon vett győzedelmek. A' Nemzeteknek legtisztességesebb, és leghasznossabb foglalatosságai abban állanak, hogy az emberi ismeretek felserkentésére munkálkodjanak. A' Franczia Respublika igaz erejének abban kell jövőendőben állani, hogy csak egyetlen egy gondolat se talál-tassék, mellyet nem tett tulajdonává”. Ezen gondolatokkal el telve jelent meg az Institutum palotájába is barna frakban, nem, mint Nemzeteket, és Országokat hódító: hanem, mint a' Tudományokkal uzsoráskodni óhajtó Bölts. Temérdek sok nép gyülekezett össze az ő látására, és bámulva tsudálta az együgyű öltözet alatt olly nagy Hősnek el rejtését. Ő utóbb is megfelelt ezen választásának; mert mindenkor ébresztette a' Tudósokat, jutalmazta a' Szép mesterségek műveit, 's így az emberi nemzet valóságos díszét hathatósan emelte.

A' Gyémánt színei.

Ezen drága kö, melly a' legnemesebbnek tartatik színere nézve igen különbözö. Szokás szerént fejr és szürke; néha sárga, zöld, barna, ritkán vörös, de legritkábban kék, és fekete. Ezen színekkel való játszódása a' vörös, és kék között forog. A' vörösből megyen által a' barnára, sárgára, zöldre, fehérre, és hamvasra: emez pedig különbözőféle gyenge változásokkal a' kékig megy. Sokféle észrevételek után a' gyémánt színeit illy lajstromba szedték: Rózsaszín, baraczk virág szín, vernyeges barna, szegfű barna, sárgás barna, rozsdá sárga, narants sárga, bor színű sárga, citrom sárga, hüdöskő sárga, cziz színű zöld, spárga zöld, pistátz zöld, lúg zöld, hegy zöld, zöldes fehér, barnás fehér, tej színű fehér, hó színű fehér, vernyeges fehér, sárgás fehér, hamu színű, zöldes barna, gyöngy barna, füst barna, kékellő barna. Ezen utolsó szín megyen hihetőképén által az indigó kékségre, valamint a' setét szekfű barnából a' feketellő barnára, és végre a' szurok feketeségre. De mind ezen változó színek a' gyémántban mindenkor halaványos világosok, soha sem elevenek, sem nem sötétek. De ezeket az egész darab gyémántokról kell érteni, mert különben, a' köszörült gyémántok a' napfénynél, vagy gyertyánál, több és szebb színekkel tündöklének.

Swiftnek Igazmondásai.

Az asszonyok hasonlóak a' mesékhez: először, mivel őket nehéz kikémleni; másodszor, mivel ha egyszer kikémltük, tehát már nem tetszenek.

Franciaországban ritkán zugolódnak egymásra az írók, egyébha személyes gyűlötségben vannak egymással.

Angliában ritkán mond egyik a' másikra jót, egyébha személyes barátok.

A' ditséret hasonló az Ambrához. Ha kevésbé érezzük szagát, tehát igen kellemetes; de ha egész marokkal tartanak orrunk elejébe; tehát nem érzünk egyebet büznél.

Az embereknek azon maga viseletök, mellyet közönségesen kellemetesnek neveznek, álnokságból, és alázatosságból van össze szöve.

Rejtett szó.

Kettő magán hangzó, négy hangzik ezekkel. Mind együtt kérkedünk a' magyar testekkel; Másodikát húzd meg, földi paraszt házat, Vég hármam étkekkel bánik, nem ruházat.

Jegyzet. A' 46-ik számbeli Rejtett szó: Eszter.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(48.)

Tisztelő Ének, Méltóságos Radványi
Gróf Győry Ferentz Ts. Kir.
Kamarás, és Tanácsos Úrhoz, T. N.
Báts és Bodrogh t. e. Vármegyék'
Fő Ispányi Székébe fényes béikta-
tásakor.

Óh Bátska, hív nép! hát tsak ugyan szelíd
Fohászkodásod nem vala hasztalan?

Hát még is esdeklésid a' jó

Gondos Atyánk' könyörülni hajló

Királyi szívét érdekelék? — Derítsd

Örökre ortzád'! im' arany álmaid

Bételjesedtek. Zsámolához

Hálaadó köszönettel indulj!

Ö Győry Grófot néked adá, ama'

Kormányra termett Férjfiat, a' ki bõlts,

Nyájas; kitől távúl van a' kény,

'S keble hevül magyar adta szívtől. —

Úgy van: Ditsőség Érdem után siet,
Hív szolgál-ként; — és repdes az Érdemes
Az égfelé fényes sugár közt;
Igy siet a' sas is a' nap ellen.

Nagy Férjfi! a' jó hír mikor eljöve,
Igazgatónak hogy Te neveztetél
Kegyes Királyunknak szerentsés
Végezetét kebelünkben áldók.

Hát most? — Az égből im' az Öröm sebes
Szárnyakkal ismét szálla közünkbe le,
Mosolyga ránk, 's sok édes érzést
Telve tsepegtete szíveinkre.

Látod, Megyénknek térei, a' faluk,
A' városok, 's a' tarka mezők öröm —
Dalt zengenek; — meglelkesedve
Minden öröm mozogásba indúlt!

Siet kitsin, nagy látni ezen ditső
Fényét Hazánknek; bóldog időt kiki
Igér. Az áldott Béke, 's Themis
Már is arany kotsijába ülve

Sétál mezőnkönn, a' Megelégedés
Nyomban követvén. — A' komor éj után
A' hajnal' érkezése kedves,
'S kellemes a' nap' arany sugára,

Melly a' setétet kergeti. A' hideg
Zord tél után szép a' kikelet, 's ditső,
Melly a' kihólt természetet lágy
Élet adó szerivel tenyészni

Indítja. — Bízzál, oh Magyar! a' piros
Hajnal közelget; fellegek oszlanak,
Enyészik a' homály egedről,
'S tiszta napod kiderülni készül.

Porból kivágott hajdani fényedet
Öltözd fel; érezd érdemeid' betsét;
Érezd, hogy Árpádnak te méltó
Vére vagy, és ivadéka, nem korts!

Felejtsd el azt a' gyászos időt, midőn
Itt büntetetlen gázla mezőiden,
'S pusztíta mindent a' Pogánynak
Nem könnyörülni tanult tsoportja.

E' tartományt is rontva bitangolá
Sok nyár' lefolytán — fájdalom! — a' gonosz
Kártékony állat, 's a' szabad nép
Kéntelenül rab-igába sínle.

De szült Hazánk olly értz káru Hősököt,
Kiknek halálos szörnyű tsapásait
A' vad sereg nem állhatá ki;
'S dúrva Pogány' keziből kivívák

Földünköt. — Itt, hol Flóra leányai,
Hol sárga színben most mosolyog Ceres,
Hol városok most tündökölnék,
Hol befogott paripák zomántzos
Hámban szökellnek, két kor előtt vadak
Tanyásztak. — Eddig küszdeni vérmezőn
Európa bámuló szemekkel
Nézte vitéz fiait Hazánknak.

Láthatja már most a' tsinosabb világ,
Láthatja jól, hogy Hunnia gyermekit
Nem tsak kegyetlen táborokban
Ontani vért tanította, 's azzal
Áldozni Mársnak. Nemzeni tud szelíd,
'S bölts Férjfiakat, kik fénylenek a' Nagyok
Közt is, kiket Thémis, 's Minerva
Béke' arany mezején ragyogtat:

Kiknek szerentsés fáradozásai
Által tenyészik minden iparkodás,
'S lassan setét éjből kifejlik
Nemzeti dísz emelő műveltség. —
Sok érdemekkel díszes Igazgató!
Téged leginkább érdekel Énekem,
Téged, kinek beiktatásán
Gyenge szavú kobozom kizengni
Az édes érzést, 's a' köz öröm' szavát
Emelni hátor vólt — Az öröm - tüzek
Im' égnék, égnék szíveink is
Érted! — Az Ég örömünkre tartson!

Almásón
Báts Vgyében

K. Sz. Léleki Kováts Tamás
Böltselfedés' Doctora.

Egy gonosztévőnek hamis hitegetése.

Nintsen olly gonosztévő, a' ki tetteit színezni ne tudná, és azokat hamis mentségekkel maga lélek ismérte előtt mentegetni ne igyekeznék: pedig minden gonosztételnek a' hamis okoskodás, a' következtetéseknek meg nem gondolása, és a' vakmerő elszánás az oka. Illyen volt 1734-ben Carmody Mihály Takáts legény Irlandban, a' ki látván, hogy a' gyapjú szövevények nagyon ritkúlnak, és a' viseletre tsak kartont választanak az emberek, szűk keresetén elboszongodván, nem hogy életének folytatására más módokat keresett volna, a' mit kiki találhat ha szorgalmasan utánna lát, és igazán akar dolgozni; hanem ő tolvaj-

ságra adta magát, és egy darabig lopásából élt; de a' rossz kereseten csak ugyan utól érték, és a' Törvényszék kezébe adták. Mídon halálra ítéltetett volna, maga is kartonba öltözött, 's ugyan kartonba öltözött a' hóhér, 's avval terítették be az akasztófát is, minthogy ő különös mentségéül mindenkor csak azt hozta elő, hogy a' kartonnak közönségesen behozott viselete vitte őtet a' gonoszságra. Az akasztófánál a' néphez így szólla: „Te jó nép! halgasd meg szavait egy haldokló bűnösnek. Én megvallom hogy különbbféle gonosz tetteket el követtem; de erre a' szükség vitt, melly a' gyapjú szöveteknek megbotsáthatatlan félre tételéből eredett. Azért jó keresztények gondoljátok meg, hogy ha tovább is a' Hazabeli javaitokat az ilyen külföldi portékák által el haggyátok nyomattatni, magát a' Hazát el szegényítették, és veszedelembe döntitek; mert szükségképpen az olyan gonosztévők mint én, megfognak szaporodni. Gondoljátok meg hogy minden szerentsétlennek vére, ki még az én irtóztató példám után is kétségbe esésre vetemednék, és gonosztételre szánná el magát, a' ti fejetekre száll. És ha egy eltávozandó léleknek utolsó kérése előttetek fontosnak látszhatik, arra kérlek benneteket, hogy ezen karton jószágokat a' hóhértól meg ne vegyétek, mellyek valóban csak az akasztófára illenek. Én még a' síromban sem nyughatnám ha azt kellene látnom, hogy valamelly bötsületes

ember kartonba öltöznék, melly engemet nyomorúságra, tolvajságra, és ezen szerenstétlen halálra vitt. Atyák, anyák, és házi gazdák! kérlek benneteket önnön magatokért, ha már a' Haza szeretete bennetek egészen kialudt, hogy a' tieiteket ezen boldogtalan portéka viselésétől őrizzétek meg, mellyet ezután csak az Austrigás asszonyok, a' hunczutok, a' kurvák, és a' hóhérok fognak viselni". — A' boldogtalanban a' színezett hazafiúság későn gerjedett fel, 's a' halálos ítélet rajta végbe vitétetett, a' nélkül hogy beszéde valakinek használt volna.

Nagy Károly Tsászár öltözete.

Hajdan nem változott a' holdal együtt a' nemzeti öltözet. Olly tulajdona vólt az a' Nemzeteknek hogy arról még nevezetöket is költsönözték; így nevezték el a' Rómaiak Galliának egyik részét a' nadrág viselőkről: „Gallia braccata”, — a' másikat a' felső köntös viselőkről: „Gallia togata” nevezettel.

Nagy Károly Tsászár idejéig a' tábori öltözetek állatoknak bőreiből készültek. Az ő idejében kezdték, kivált a' földművelők, az ollyan forma kámsás felöltő köpönyeget viselni, a' millyent még ma is megtartottak némelly Szerzetes Intézetek.

Nagy Károlynak az öltözete, a' mint azt Eginhard leírta, rendszerént vászon felső

ruhából állott, mellynek széle selyemmel volt eggyüvé szöve; télen vidra bőrből készült melyre valót viselt ezen felső ruhája alatt. Czipőit, harisnyáit, külömbbféle színű pántlikákkal szokta felkötözni; legfölylül az öltözetein hosszú lefüggő palástja volt. — Az illendő öltözködés eránt törvényeket szabott, 's 808-ban azt rendelte, hogy a' legjobb felső köntös, vagy is köpönyeg, drágább ne legyen mint 20 Szol; az alább való 10 Szol; gerénnyel, vagy vidra bőrrel bélelt köntös 30 Szol; matskával bélelt 10 Szol.

A p r ó s á g o k.

Egy valaki kézírásban lévő munkáját által adta valamelly barátjának azon kérés-sel, hogy a' talán betsúszhatott hibákra tegye ötet figyelmetessé. A' mint felnyitja a' Könyvet, olvassa „Az Olvasókhoz” — Barátom jobb lessz, úgymond, tsak ezt tenni: Az Olvasóhoz, mert nagy kérdés ha reá vetik-e többen a' fejöket az olvasásra, ha egy el olvasta”.

B. Ripermont közönségesen ismeretes arról, hogy ő sok nevetséges dolgokat tett, 's beszéllett. Egykor valamelly társaságba meg nem hívták, mellyre ő előre igen nagy számot tartott; ezen való boszújában így szóllott: „Tudom, hogyan boszúlom meg, én is nagy vendégséget adok, 's egy lelket se

hívok meg reá”. — Valamelly társaságban hallá , hogy vatsora után igen kellemetes Epigramma jött a’ Vendégek elejébe. Haza megy, behívatja a’ szakátsát ’s megtámadja , hogy miért nem adott eddig soha Epigrammát vatsora után. — Más társaságban egyyik Dáma igen nagy elragadtatással beszéllett valamelly dologról , úgy hogy észre nem vevé , hogy a’ kandallóból kipattant szikra a’ ruhájára esett. Később elóltatván a’ tűz, Ripermont megszóllal : „Én mindjárt észre vettem, hogy oda pattant a’ tűz, de nem akartam olly goromba lenni, hogy Asszonyosságát beszédjében hátráltassam”.

Bizonyos falusi Uraság a’ Fő városba menvén, az Inassának azt a’ parantsolatot adta, hogy ha kérdezi valaki, hogy ő ki legyen? a’ nevét meg ne mondja. Egykor ugyan azon Inassának mondja, hogy menjen a’ Póstára és kérdezze meg, nintsenek-e neki Levelei. Az Inas el megy ’s kérdi: nintsenek-e az én Uramnak levelei? A’ Pósta Tiszt viszont: ki a’ kend Ura? — Az Inas: „De már azt bizony meg nem mondom”.

Rejtett szó.

Kéz készít kéznek , vagyon is foka , éle
egésznek ;
Ámde fejét vévén, már tsatul és tsupa szó.

J e g y z e t. A’ 47-ik számbeli Rejtett szó : Nadrág.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 5.

(49.)

A' Nemzeti gazdagság.

Világ szerte köz panasz a' szükség, 's az ebből származott inségek szembetűnők: a' vi'sgálódót méltán felébresztheti ezeknek látása, hogy kútforrásait felfödözni igyekezzék. Mi tehát az igaz oka ennyi nyomorúságnak? Azon tárgyakkal való foglalatoskodása mind a' férfi, mind az asszony nemnek, mellyek az élet fenntartására sem nem szükségesek, sem az életet kedvesebbé 's tűrhetőbbé nem teszik: holott az ilyenekkel foglalatoskodók, ide értvén még azokat is, a' kik éppen semmit sem dolgoznak, szinte úgy emésztik az élet szükségére tartozandókat, valamint a' legszorgalmatosabb munkások. Az egész emberi Nemzetet nézzük egy kis ideig úgy, mint egy házi népet: ebben nékem p. o. telekeim vannak, 's gabonát termeszték, de ezzel olyan tselédeimet kell tartanom, kik semmit sem dolgoznak. A' gabonát megemésztjük, 's esztendő

elforgása alatt az én sorsom semmivel sem jobbult, mint volt annak kezdetekor; nekem újra kell kezdenem a' földművelést, 's heverőim újra segíteni fogják azt megemészteni. De, ha közülök egyiket szövésre, másikat varrásra 's a' t. alkalmaztatom, úgy az ő kenyereket azzal megfizetik, hogy jobban ruházkozhatom az esztendő végén, mint annak kezdetével, és így sorsom jobbult. — Tekintsünk széllyel e' világban, milliomokra megy azoknak száma, kik szüntelen azon vannak, hogy semmit se tegyenek, vagy, ha tesznek is valamit, az az élet szükségére, vagy annak kellemetesebbé tételére éppen nem tartozik.

Három közönségesen ismért út vagyon a' Nemzetek meggazdagodására. Egyik a' szomszédoknak haddal való megtámadása, 's azoknak kirablása. Ezen úton mentek a' Rómaiak. Mi lett a' kimenetelök? az, hogy midőn már minden szomszédjaikat elpusztították, akkor magok is elpusztultak. Másik út a' Nemzeti meggazdagodásra a' kereskedés. Ez jó, hol már módok vannak hozzá, de sok nyughatatlansággal veszedelemmel; de kiváltképpen sok költséggel járván, nagyon gátolják. Mennyi fáradságba 's költségbe kerül tsak egy nagy hajónak építése 's felkészítése, melly Chinába 's Arábiába evez, hogy onnan théát és kávét hozzon, Indiából pedig az ezeket megédesítő czukrot: nollott ezen dolgokat nem is számlálhatjuk az élet szükségéi közé, mert: hány százado-

kig el voltak ezek nélkül őseink, 's tisztességre jutottak. Harmadik legkönnyebb, legártatlanabb, és mégis legbizonyosabb mód a' Nemzeti meggazdagodásra a' földművelés, öszve foglalva a' barom tenyésztéssel. Azt mondja ugyan a' semmit sem dolgozó, hogy az egész földkereksége sem lenne elégséges az egész emberi nemzetnek, illyes gazdálkodás folytatására. Mennyi igasság legyen mondasában, nem vitatom; de ha azon sok milliónyi dülő földeket felvesszük, mellyek Ásiában, Afrikában, Amerikában, sőt magában Európában is pusztán állanak, vagy legfölylyebb is rengeteg erdőkkel fődve, csak medvéknek 's más vad állatoknak adnak lakhelyet, bizonyosan jó nagy részét el fogja veszteni erejének ellenvetése. De nem akarok ennyire kiterjeszkedni: én csak az előbb felvett hasonlatosság mellett maradok. Az egész Nemzet egy háznép, mellyben elégséges, ha a' nagy, és erős rész foglalatoskodik a' földműveléssel, és barom tartással; a' gyengébb rész legyen munkás az így beszerzetteknek haszonra, 's az élet megkönnyebbitésére fordításban, mindenféle mesterségeknek előmozdításával. Ne nézze el p. o. hogy juhaink megadják a' szép gyapjút, de hogy az az élet szükségait pótoló eszközzé, posztóvá váljék, azt idegen Országra kellessek küldeni, 's ismét onnan három 's több áron váltani vissza; midőn ide haza az azt megtehető kezek henyélnek, 's kenyerőket meg nem érdemelhetik. De csak ugyan az

atyák, házigazdák, kötelessége tselédjeiket a' fonásra, szövésre megtanítani, valamint az ő kötelességök az e'hez szükséges orsók, szövő-székek 's a' t. megszerzése is. Ha ezt tesszük, Hazánkban megszűnik az egyes emberek panassza, 's a' Nemzeti gazdagság kívánt virágzásra fog emeltetni.

VI. H e n r i k.

Ezen Henrik, vezetéknévvel kegyetlen Henriknek neveztetik. Ő fia volt Fridriknek, és attya után 1190-dik esztendőben jutott Német Országi Tsászárságra, életének 25-dik esztendejében, minekutánna már két esztendős korában Római Királynak választatott, és koronáztatott volna. Német országban viselt némelly háborúi után Apuliába ment felesége jussainak vissza szerzésére, és ezen Királyságnak meghódítására, melyet Tankred elfoglalt. Egy Királynak megbotsáthatatlan puhasága, könnyebbitette a' Tsászárnak ezen meghódítását. Rikhard, az Oroszlán szívű rettenthetetlen Anglus Király, midőn a' kereszties háborúból vissza jönné, Dalmácia partjainál hajótörést szenvedett, 's azért kéntelen volt a' szárazon folytatni útját, hol Leopold Austriai Hercegnék földére jutván el fogattatott, és VI. Henrik Tsászárnak el adattatott, a' ki őtet nagy váltásáért tsakugyan kiadta. Ezen pénzel tehát Henrik két Sziczihiák meghódítására in-

dült, és oda jutván Tankred Királynak testét kiásatá, és a' holtnak fejét elvágatá: az ifjú Királynak, a' Tankred fiának, szemeit kivájtván megherélteté; és ötet tömlőczbe vetteté; annak leány testvéreit annyokkal együtt Alzáczyában bezaratá, és ezen szerentsétlen Familiának barátit mind megöletteté. Így minden kintseket magáévá tévén, azokat Német országba viteté. De tsak ugyan kegyetlensége vesztette el; mert Constantia, az ő felesége, kinek nemzetségét kiirtotta, némellyekkel öszve esküdött az ő vesztére, és ötet méreggel megéteté, életének 32-dik esztendejében, Sept. 28-dikán 1197.

A' Fazekasság Angliában.

Régi mondás, hogy minden mesterség eltartja a' mesterét. Ez kiváltképpen igaz ott, hol több mesterek, köz megegyezéssel, ugyan egy mesterségnek üzésére, és tökéletesítésére adják magokat. Illy példa vagyon Angliában hol Rochdale kis város majd egész Angliát kitartja flanállal. Illy példa vagyon Reichenbergben, hol a' posztó tsinálók köz költségen vásárolnak gyapjút, és a' posztó közigazgatás által eladatvatván, nagy tájakat posztóval kitartanak. Illy különös példa Angliában a' fazekasság is, melly a' Staffordi Grófságban üztetik, és tsak nem egész Angliát tserép edényekkel kitartja, mellyeket eddig Anglia idegen

országokból hordatott. Ezen fazekasság 10 —12 Anglus mérföldnyire terjed, több apró városokból és falukból áll, mellyek most már egymáshoz úgy közelgettek a' nagyobb nagyobb kiterjedés által, hogy egyetlen egy városnak látszanak, melly öszveséggel 60 ezer lelket számlál. Ezen várost közönséges néven tsak fazekasságnak (Pottery) nevezik. Tsak ugyan sokra is vitte ezen egyesült munkásság a' fazekasságot, mert már most ottan különös újság is jelenik meg ezen név alatt: „Fazekas Újság” és fenn áll egy olly tudós Társaság is, melly magát tisztelet képpen: a' fazekasság Filozofusi Társaságának nevezi, és a' Természeti Historiából, a' Fizikából, Chemiából és Technologiából vett ismérteket, ezen szorgalmatos munkásokkal közli, 's őket műveik tökéletesítésére vezérli. Illy nagy előmenetel, annyival bámulásra méltóbb, hogy a' múlt Százádnak elején ezen tájon tsak egynehány fazekasok voltak, kik az ott való földből tsak durva edényeket készítének; most pedig már 1822-ben, a' vám lajstroma szerint, ezen fazekasság egyesületéből 423,399 font Sterling árút vittek ki, és egész Angliába idegen fazekas edényeket tsak 4,992 font Sterling árút hoztak be. — Úgy 1823-ban innen kivitetett 489,792 font Sterling árú edény, és külföldről nem hozatott be több 6,695 font Sterling árúnál. (Magyar országból a' jó fajáncz és porcel-

lán földet kiviszik, a' készült edényeket idegenektől kell megvásárlanunk !)

R u b i n t.

A' nemes kövek között a' Rubint igen nevezetes, mind színének kellemetességére, mind keménységére nézve. Ugyan is a' Gyémánt után ez legkeményebb, és piros színét a' tűzben sem változtatja meg. — Formájára nézve nyolcz szegletű, vagy gömbölyű. A' Juvelírek, színéhez képest, így osztják fel: 1) A' tulajdonképen való Rubint, melly világos vörös, és a' bíbor színhez hajlik; 2) Spinel, fehéres vörös; 3) Ballasz, mellynek színe halavány vörös, vagy is incarnat színű; 4) Rubiczell, melly sárgás vörös. — Ez legtsekélyebb bötsű, és a' tűzben a' színét el változtatja. A' Rubintnak bötse és drágasága, annak nagyságától, színétől és tüztől függ. Ha jó nagy, és mintegy 20 karatot meghalad nehezékével, akkor Karbunkulusnak neveztetik. — A' legjobb Rubintok a' napkeleti részekről jönnek, Peguból, Czeylon szigetből, Kambaja Országból, és Kalekutból: De találni Rubintokat Európában is, úgymint: Tseh, Magyar, Szlécia és Szász országokban, a' folyókban, föveny között vagy másutt, kemény zöldellő földben, melly a' Szerpentina Márványhoz hasonló. Találni kovakő, vagy homokkő között is. A' Juvelírek, midőn a' Rubintot befog-

lalják vörhőnyeges arany levelkét tesznek
alája, hogy a' színét emelje.

A p r ó s á g.

Alfortban, a' Barom orvoslás iskolájá-
ban azt tapasztalták, hogy egy veszet kets-
ke, mellyet a' dühös kutya megmart, sok
nyers húst össze mart, és lenyelt. Ez igen
nagy figyelemre méltó történet, mert a' ku-
tyákban is tapasztalták, hogy dühösségök-
ben egészen ellenkező eledelt kívánnak,
mint egészséges állapotjukban; p. o. földet
szalmát, fát 's a' t.

R e j t e t t s z ó.

Első tagom képzelete
Az örök boldogságnak;
A' másiktól áll kezdete
Minden várnak városnak;
Az egész már rettenetes,
Mert tüzzel 's erővel vegyes.

J e g y z e t. A' 48-ik számbeli Rejtett
szó: Kés, és.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(50.)

E p i g r a m m á k.

A' Tyúk.

Adj otsut, adj kiszemelt gabonát a' Tyüknak
elejbe,

Mindenkor kapar az, 's válogatottat eszik.
A' ki magának igaz tudományt készíteni kíván,
Könyveivel tegyen úgy, mint ez az étkeivel.

A' Kults.

Kultssal nyitjuk fel, 's kulttsal zárjuk be az
ajtót,

Egy kults egy ajtót zárni kinyitni elég.
Kapzsi Ügyésznek arany lakatolja be 's nyitja
ki száját;

Egy erszény egy szájt zárni 's kinyitni elég.

A' Torma.

Torma reszelve erős; szemeid' könnyekre fa-
hasztja:

Nem, ha egész gyökeret tartasz az orrod alá,

Tsak baj, szenvedelem tsíszolja ki lelki erőn-
ket ;

Éltében ha ki nem szenvede, gyáva maradt,

A' G ó l y a.

Télre, holott gyomrát nem tömheti béka's
kigyóval,

Távozik, és megjön majd kikeletre megint.
Gólya szokással tart, ki tsak éhes gyomra után
jár,

Megveti, hol bőven, nints tömögetni hasát.

H ó l y a g.

Puffadozik széltől, de bötsét nem képes emelni:
Igy ki kevély, hitvány ; bár hasa, bár feje
nagy.

Tz.

A' Mekкаи Templom.

Ezen pompás épület, mellyhez a' Világ-
nak minden részeiről szarándokoskodnak a'
Mahumed követői, sött egyszer éltőkben
tartoznak is el menni, vagy ezen szarándokoskodást pénzzel megváltani, El Haramnak vagy is a' Ditsösség templomának nevezetik ; a' város közepén fekszik, melly éjszaktól delfelé hanyatló völgyön vagyon építve. A' templom több részekből áll, úgy mint : Beith Allah házból, melly Kaaba nevet visel ; a' Zemzem kútból, Bir Zemzem ; a' Robba-ból, vagyis Ábrahám helyéből,

melly Makham Ibrahimnak neveztetik; a' négy igaz hitű szokások helyéből, vagyis Makham Haneffi, Makham Saffi, Makham Maleki, és Makham Chanoeli helyekből; két Kápolnákból, mellyek El Kobbatain nevet viselnek; egy diadalmi bolthajtásból, melly hasonló az Ábrahám helyénél lévő bolthajtáshoz, és Babesfelem-nek neveztetik; a' Papság székéből, mellyet El Mönbar-nak hívnak; egy fa garáditsból, melly a' háznak palotájába viszen, és Daureh nevet visel; egy szörnyű nagy folyosóból, melly 3 bolthajtásos sorokból áll az udvarban; két kissebb tsinos korlátokkal befoglalt udvarokból; tizen-kilencz kapukból, és hét tornyokból, mellyek közül öt, az épülettel öszve vagyon kaptsolva, kettő pedig az épület előtt a' szomszéd házak között. — A' Kaaba négyszegletes épület, mellynek oldalai nem egykorák; de az épületnek nagysága, és annak belső fekete borítása miatt az oldalaknak rendetlenségét nem lehet észre venni. Ebben vagyon azon fekete kő, mellyet Hedsra el Assuad, vagy is égi kőnek neveznek. Minden Mahumedánus el vagyon arról hitetve, hogy ezt Gábiel Archangyal az égből hozta. Ez a' földtől mintegy 42 hüvelknyi magasságnyira vagyon a' falba betsinálva, és köröskörül egy arasztnyi szélességű ezüst karimával befoglalva. A' kőnek azon része, mellyet ezüst nem fődöz, fél karika forma domborúságú, melly a' faltól mintegy 6 hüvelknyire kiemelke-

dik, és általmérője 8 hüvelk, és 6 linea.—
 El Bir Zemzem, vagyis a' Zemzem kút 51
 lábnyira esik napkelet felé a' fekete kőtől,
 kerekségének általmérője 7 lábnyi és 8 hü-
 velknyi, 's a' vize olly mély, hogy a' víz-
 színétől a' fenekéig 56 lábnyi a' mélysége.
 Ezen kút 5 lábnyi magasságú fehér már-
 ványból készült rovással vagyon bekerítve.
 A' régi hagyományok azt tartják, hogy ezen
 kútat az Istennek angyala nyitotta meg Há-
 gárnak, midőn Ábrahám házából elűzöttet-
 vén, a' pusztában Ismaellel, az ő fiával,
 szomjúságában majd meg epedett. — A' Kaa-
 ba, és ezen Ismael kútja a' templom közé-
 pén vagyon, és ugyan azon tojás forma hely-
 nek közepén, mellynek szélessége 49 láb-
 nyi, mellyet az épület köröskörül befog-
 lal. Ezen helyen szoktak járni a' szarándó-
 kok a' Haaba körül, és igen finom márván-
 nyal vagyon kirakva, 's a' templomnak tal-
 pával egyenlő magosságú.

Brittannia Kereskedésének Fő helyei.

Közönségesen tudva vagyon, hogy a'
 mostani Nemzetek között az Anglusok üznek
 legnagyobb kereskedést a' Világon. Erre
 nekik nem annyira a' földnek bővséges gaz-
 dagsága nyitott utat, hanem inkább a' mes-
 terségeknek azon tökéletesedése, mellyre
 ők a' természeti tudományoknak, és a' ma-
 thesisnek bővebb ismerete által jutottak. Az

Anglusok az ő mesterségek' műveit az egész világra szét hordják, és így a' kereskedés által a' Világ minden részeivel öszve kapcsoltatásban vannak. Ezen álmélkodásra méltó nagy öszveköttetésnek bizonyos fő helyei vannak, mellyek mint ugyan annyi nagy vásár helyek, és a' nemzeti igyekezetnek 's meggazdagodásnak kiváltképpen való segedelmei. Ezek között első London, mint a' Britanniai Birodalomnak fő városa, a' belső kereskedésnek közép pontja, és a' külső közösülésnek is fő helye; melly ugyan ezen okoknál fogva lett népessé, naggyá és gazdaggá; úgy hogy most egész Európában legnagyobb, legnépesebb, és leggazdagabb város. A' Világnak minden részeiből jönnek ide hajók, de még is minden Nemzeteké öszveségesen nem téssen annyit mint az Anglusoké. De nem tsak ezen fő város, hanem az Ország egyéb részeinek kikötő helyei is hasonló elevenséget és iparkodást mutatnak a' kereskedésben. Illyen Edinburgh a' Skótiái legszebb öböl mellett; illyen Dublin, melly Angliával általellenben fekvén, Londonnak Irlanddal való kereskedését igen könnyebbíti: illyen Qvebeck, St Lawrence folyónak partján; illyen Madrasz és Bombay keleten a' tenger mellett; Kalkutta a' Ganges folyónál Indiában; Halifax, Amerikának éjszaki partjainál; Cape-Town, Afrikában az Egyenlítő öv alatt, mellynek szélvész es hegyszokkánál kell el menni, hogy Eu-

rópából Indiákba juthassanak. — Általában minden Ország, minden sziget öblei és kikötő helyei, lerakó helyül szolgálnak az Angliai kereskedésnek. — De nem csak a' külsőkkel folytatja Anglia a' nagy kereskedést, hanem benn az Országban is bámúlásra méltó szorgalmatossággal közli terméseinek és mesterség műveinek gyümölcset, és minden fabrikákkal, és kézi művekkel foglalatoskodó városok könnyű útakon, vagy tsatornákon közlik a' tenger partokon lévő városokkal az ő készítményeiket. Tsak ugyan Angliának, Skotíának és Irlandnak legelső városai vagy a' parton állanak, vagy hajókázható nagy folyók mellett; nevezet szerint: Brisztol, Hull, Liverpool; Dunder, Abendeen és Glasgöw; Bellfast, Corck és Waaterford, az Orzágnak belső részeivel, és minden fabrikás és kézi műves városokkal öszve vannak kaptsolva, úgy hogy ezek szinte részesülnek a' tengeri városok hasznaiiban. Általában tekintve minden belsőbb város 24 óra alatt közösülhet valamellyik tengeri várossal.

Feddő beszéd.

A' Német Chrónika, mellyet Frank Sebestyén írt 1538-ban, így feddi a' Németeket az idegen szokásoknak követéséért:

„A' ki a' Németekre figyelmez, különös kapkodást, és magokról való megfélejtke-

zést vehet észre; mert ők mindent inkább bötsülnék, keresnek, tsudálnak, mint azt, a' mi önnön magoké. Bejárják az egész világot a' legvégsőbb szigetekig; mindent gondosan kifürkésznek, és magok magokat nem isméri. Velök valóban az történik, mintha mindég azt gyaníttanák, hogy más tehenének nagyobb a' tölgye, 's a' szomszéd földén jobb gabona terem. Ebből következett, hogy a' Német inkább tud beszélni Indiákról, mint magáról Német országról. A' mesterséget, nyelvművelést, és böltseséget önként, mintegy alázatosan másoknak engedik, sőt azokat még magok is felsegíttik, és mintegy halgatag megalatsonodásból másoknak tanátsát, tettét, könyvét és beszédét ditsérik, 's tsudálják. Egy szóval, a' Németnek semmi sem tetszik a' mi maga tulajdona, hanem csak az idegen szokás, nyelv, ruházat, és maga tartás. Sőt némellyek a' sárga, vagy fehér haj helyett, melly nekik tulajdonok, fekete vendég-hajat tsináltatnak, és azt mint Franczia, Olasz, vagy Spanyol vendég-hajat, büszkélkedve viselik. Megnyíretik fejöket, hogy magával a' természettel ellenkezzenek. Így forgatják fel nyelvöket is, és mintha azon szóllani sem tudnának, németül nem örömet, és rosszúl beszélnek. Egy szóval, mint a' majmok minden Országoknak rossz szokásaikat, és hitván ruháikat magoknak tulajdoníttják, és Német Országban gondosan terjesztik: úgy hogy most Német Ország tele van Német-

Francziákkal. Pedig a' Franczia tellyességgel nem kívánja hogy ő németesen járjon vagy beszéljen. — Egy Magyar a' Német köntöst ajándékban sem venné el: ellenben a' Német az idegent örömmel felkapja, és maga nyelvét, szokásait, és ruházatját éppen megveti". (Valljon illy feddés nem illeneké most a' Magyarokra! O! tempora, O mores!)

A p r ó s á g.

Valamelly béres legényt úgy felrúgott a' gazdája lova, hogy félhóltan vennék fel a' segítségére oda futók. Midőn az orra alá dörgölt erős szerek által magához jött, körül nézi magát, 's így szólal meg: „Meggondolhattam biz ezt előre; mert mindig hunyorgatott reám azóta az átkozott pára, mióta azt javasoltam a' gazdámnak, hogy adja Zsidó kézre”.

R e j t e t t s z ó.

Én a' Tisza öntésében,
Vagyok Tsizmadia kezében,
A' Kalmár portékájában;
Másmás Kép' mind hármában.

J e g y z e t. A' 49-ik számbeli Rejtett szó: Menykö.

M u l a t s á g o k,

1 8 2 5.

(51.)

A' Tojás kiköltésének új modjáról.

Már régebben tudja a' világ, hogy a' tollas állatoknak kiköltése nem csak az anyák által természeti melegben, hanem mesterséges melegben is meg történhetik. Ehez képest trágyában, vagy különös elintézésű kályhákban is már sokan a' tojást kiköltették: de most Bullock Ur Londonban a' gőz által viteti végbe a' tojás költést, és pedig nem csak a' tyúk, vagy rétre, és lud tojásokat, hanem akár Europai, akár a' világnak más részeiből hozatott madarak tojásait is, melyek 5. 6. vagy 7. hétre szoktak kikelni, kikölteti.

E' végből lerak 100 tojást szalmára, úgy hogy azon szobának melegsége állandóan 101 grádusnyi legyen; a' kotló állatoknak melegsége 104 gradusnyi szokott lenni Thátenheit mértéke szerint. Három hét múlva, melly idő a' természeti kiköltésre kívántatik, a' tsirkék, galambok, 's más madarak, kitö-

rik a' tojás héjját, 's olly szépen jelennek meg a' gőz költés által, mint a' természeti költés által.

De a' példa, és tanulás végett feltalált ezen mód annyiban különös, hogy itt mindenkor láthatni, hogy a' kis állatok miként támadnak, és miként öregbednek. E' végből különösen 21. tojás egy kevesé felnyitva üveg alatt tartatik, mellyeken minden változásokat észre lehet venni. Ezeken kitetszett, hogy harmad napra a' tojás sárgáján fehér gyűrűk kezdenek látszani, ötödnapra jelenik meg egy vörös folt, és több vörös szálak, a' vörös pöttönből a' sziv, a' szálakból a' vér erek formaltatnak. — 8-dik és 9-dik napra a' vörös pöttön és vörös szálak tisztábra, és tellyesebre kikészülnek, és két fekete pöttök kezdenek látszani, mellyek a' szemek formálására szolgálnak. De ezen fekete pöttönök még távul vannak a' szemnek leendő helyétől, és oda tsak egynéhány nap után jutnak el.

Hasonló módon lassan lassan kezdődnek képződni a' testnek nagyobb részei, 's azután a' tollak is. A' tojás sárgája adja az eledelet az ekképen támadó állatnak, és napról napra fogy: hanem még 19-dik napon is láthatni, hogy a' sárgának utolsó része bemegy az állat köldökén, annak végződő táplálására. Így tellyesen kiformáltalván már az állat, testi részeinek erejét kezdi próbálgatni, és lábainak szárnyainak segedelmével, 's orrával kitöri a' tojás héjját, hogy így a' világra jöhessen.

Nevezetes tapasztalás az , hogy a' költés melegére tétetett tojásban hetvenkettődik órára bizonyos reszketést lehet észre venni , melly az egész tojást , mint valamelly electromi erőnek meghatása , által járja : de igen rövidideig tart. Ez az élet erőnek első támadása.

Hegyekbeli Ritkaságok.

A' földet úgy kell tekinteni , mintegy egészet , és a' mi nevezetességeket a' hegyekben találhatni , azoknak eredetét az egész föld változásának tulajdonítani. Így p. o. ha a' kövek között a' legmagassabb hegyeken tsiga házakat találunk , mellyek tsak a' tengerben szoktak nevedni , méltán gyaníthatjuk , hogy azokat oda a' tenger vizének üllepedése tette le. Illyen tsiga házakat mindenféle formában találhatni az Alpeseken , a' Pireneum hegyeken , az Angliai , és Belgiumi hegyeken is. Ezt kiváltképpen láthatni a' kö-bányákban , Bononia mellett , hol azon a' helyen , a' hol a' világító követ törik , tengeri testeket is találnak. Az utazók az Afrikai , és Ásiai hegyekben is hasonlót tapasztalnak , 's nevezetesen Kastraván hegyén , vagyon egy fehér ágyazás , mellynek minden leveles részében temérdek sok halakat találhatni , mellyek mint a' szárított fűvek , öszve vagynak lapitva , mindazáltal rajtok mégis minden rovasokat , és úszó szárnyaiknak minden vonásait meg lehet különböztetni. Suez , és Káiro között

minden dombokon a' kövek között találhatni tengeri borzokat kövé válva, mellyeket most is szoktak a' halászok fogni a' vörös tengerben. — De nem tsak idegenbeli Országok, hanem a' Hazánkbeli hegyek is világos bizonyosságai a' földünk nagy változásainak; így p. o. a' Tihoni dombok oldalában, agyagos föld ágyazásban kissebb, és nagyobb tsiga házak találatnak, mellyeket a' zápor esső lemosván a' Balaton habjai között kövé válnak. Így a' Pesti kö-bányában, a' kemény por-kő között igen sűrűen találatnak az apró tsiga házak; sőt a' közelebb múlt esztendőben találatott öszve lapulva, és kövé válva egy singnyi hosszaságú hal is, mellynek hékjai, vagy hal pénzei a' köbe egészen bevalának nyomva. A' ki a' természetnek gazdagságát, 's a' vízi állatok külömbbféle sokaságát, tsudálni akarja, az a' Pesti hegynek köveit vizsgálja meg.

A' Pulyka, és a' Gyémántok!

Angliában, Manchester városában nem rég egy Juvelier, kinek igen kedves kakas pulykája vala két nap a' háztól elmaradván, a' pulyka nem gyöze az étlenséget, a' szobában lévő gyémántoknak eredett, és azokból mintegy 5000 font Sterlinget érőket felfalt: de evvel sem elégithetvén ki éhségét, erőszakkal kitöré az ablakot, és elröpült. O Connor útszában valamelly Laczikonyhás észre

vevé a' köborlót, és megfogván, leölte: de felbontván melly nagy álmélkodásra ragadtatott, midőn gyomrában annyi gyémántokat lele. A' drágaságon mintegy elijedvén, jónak találta, hogy a' dolgot földadja a' politianál. Ekkor már a' Juvelier részéről is a' gyémántokról hirdetés tétetett az újságokban, 's így a' politia által, a' mitő tolvajságnak vélt, ártatlanabb történetnek lenni megtanulta, és elveszett jószágát a' vendéglőtől vissza nyerte. — Szükséges tehát nem csak rossz emberek elöl, de a' szárnyas állatok elöl is a' drága jószágokat eltakarítani; mert a' fényesség nagyon ingerli őket az elvitelre, 's a' mit a' pulyka szükségből tett, azt a' tsókák 's más állatok kedvtöltésből is megtszelekeszik.

Új Találmány theátrumok ki világo- sítására.

Velenczében a' Fenice theátrumban Locatelli Mechanicus elrendelése szerint már most olly módon esik meg a' kivilágosítás, hogy sem a' lángnak lobogása, sem a' métsnek füstje, vagy kedvetlen szaga a' nézőket nem háborgatja, sőt az egész világosság minden felé egy arányosan terjesztetik. E' végre a' felső padon bizonyos renddel és móddal lámpások vannak helyheztetve, 's ugyan padon mintegy $1\frac{1}{2}$ lábnyi, vagy is 1 Singnyi kerekded nyílás készítettett, és ennek fölébe parabola forma tükrök, és kisdéd

domborúságú üvegek úgy vannak elhelyeztetve, hogy a' melly világosság a' lámpásoktól beléjük ütközik egyenlő sorral, azt elszéllyesztve verjék vissza, és terjesszék el a' lyukon által a' theátrumnak minden részeire, 's ez által a' szemet nem sértő szeled világosságot szerezzenek.

Ivásban való módizás.

A' 13 és 14-dik században, a' melegen való ivás uralkodott; melly olly közönséges volt, hogy ezt mind gazdag, mind szegény követte. Némellyek tűznél melegítették meg italaikat, mások piritott forró kenyér szeleteket hánytak azokba; a' gazdagok arany darabokat, a' szegények vas rudakat tüzesítettek meg e' végre, 's a' ki egyebet hirtelenében nem kaphatott, tüzes üszköt vetett poharába. Sokan forró vízzel melegítették fel a' bort, mellyet meg akartak inni. Jéggel, hóval meghűtteni az italt, elejente nagyon egészségtelen, sőt az okossággal ellenkező dolognak tartották: noha az Olaszoknál, Spanyoloknál már ez a' szokás nagyon régi, kiktől a' Francziák a' 16-dik században tanúlták el. III. Henrik vitetett legelősször jeget az asztalához. A' nagy asztaloknál is mindnyájan csak egy pohárból ittak. Sz. Berlandát azért tagadta ki az attya az örökségből, hogy előbb kitorúlta a' poharat, mint sem abból ivott volna, mintha az attya belpoklos lett volna.

—Egyszer esztendőben jóformán lerészegedni, szintolly szükségesnek tartották némelyek az egészség fenntartására, mint mások az érvágást. — A' legrégibb időkben szokásban volt étel előtt bort inni, gyomor erősítés kedvéért; ugyan ezen okból kezdték a' Rómaiak vendégségeiket tojás ételen. — Az étel előtt való borivást az újabb időkben a' Rosolis, vagy más ilyen égetett ital váltotta fel.

Szinevits György.

(Hosszú élet példája)

Élt ezen hosszú életnek ritka példája Ns. Beregh Vármegyében, Kis-Martinkán, Gróf Schönborn jószágán. Született 1696-dik esztendőben, megholt pedig 1816-dik esztendőben, és így 3 századokon keresztül folytak esztendei. Élete módjáról azt beszéllik isméréssei, hogy 32 esztendős korában házasodott meg, a' felesége is 88 esztendőt élt, 's 1805-ben halt meg; nemzett vele 8 fiú és 2 leány gyermekeket; 3 fiai 's a' két leányai házassági életre léptek, 's számos unokákkal örvendeztették. Az öreg Szinevits igen mértékletesen élt, soha ittasnak senki sem látta, nem indulatoskodott, soha senkivel sem cizivakodott, nem káromkodott, munkás életet gyakorlott; senki sem emlékezik reá, hogy valaha beteg lett volna; halála is csak az elaggott öregség miatt (marasmus senilis) tör-

tént. Érzékenységei egész hólta napjáig ép-
ségben maradtak.

R h o d o d e n d r o s.

C. Plinius Secundus a' Természet His-
toriájának XXIV-ik könyvében, hol a' ter-
mészeti testeknek akkorban isméretes orvosi
erejét bőven elő adja, ezen növevényről
így szól: „Rhododendros nálunk még latán
(deák) nevet sem talált. Rhododaphnen, vagy
Nerium-nak nevezik. Tsudálatos, hogy leve-
lei mérgek a' négylábú állatoknak; az em-
bernek a' kigyók ellen oltalma, ha Rutá-
val borban issza. A' barmok és ketskék is,
ha olyan vizet issznak, mellyben levelei áz-
tak, a' mint mondják, meghalnak”. — Pli-
niusnak előadott szavaiból mellékesen azt
a' tanúságot vehetjük, hogy nintsen nyelv,
melly mindent kimondhasson: hanem ide-
gen szókkal él az idegenektől vett ismére-
teknek kiejtésére. Külömben Horatius is azt
ajánlá, hogy, a' mit a' Görögöktől vesznek,
kémelve tsavarják a' római nyelvre. Pedig
ez atyafiságos volt a' göröggel. Mennél in-
kább vigyázni kell tehát az idegen szók ma-
gyarosításában!!

M e s é s K é r d é s e k.

1. Kinek terem a' gyümölts?
2. Mikor legjobb a' széna?
3. Meddig téved, a' ki útát vesztett?

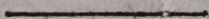
J e g y z e t. A' 50-ik számbeli Rejtett
szó: Ár.

Éjszaki Afrikában tett felfödözés.

Már régóta vetekednek a' Tudósok éjszaki Afrikának belsejében lévő nagy folyóknak meneteléről. Most, midőn Denham és Clapperton Urak f. e. Május végén Portsmouthba megérkeztek, legalább Niger folyónak, vagy is, a' fekete Nilusnak folyása bizonyosan kitudódott; mert ők Afrikának belsejében messzebb mentek, mint Mungo-Park, Hornemann, Seetzen, Jackson, Lion, Belsoni, és egyebek. A' fekete Nilus tehát, melyet már Herodot ismért, Tombuktunál folyik el, és nagy tsavarodásokkal majd keletre, majd nyugotra fordulván, utóbb délfelé veszi útját, és Beninnek dél-kelet felé tart, végre pedig csak ugyan a' Benini öbölbe ömlik, melly a' Guineai nagy öbölhöz tartozik. Az a' nagy tó, melyet Tsád-nak neveznek, a' Bornui földön Abissziniától nyugotra, két folyó vizet vesz fel: eggyik Yao, melly éjszak nyugotról jön; másik Sári, melly délről jön: de az elsőbb nem folytatása a' Tombuktunál

folyó víznek, mint a' földabroszokon jelettetik, és a' Geographusok is szokták említeni; de Joliba folyóval sints össze köttetésben, melyet szintűgy a' Tombuktunál menő folyóval egynek tartottak. A' második folyó t. i. a' Sári, azon magos hegyekről ereszkedik le, melyeken tsak ugyan a' fehér Nilus vize is több forrásokból támad. Sári nagy tónak nintsen semmi látható kifolyása, de vize mégis édes. Bornu és Niger folyó között Benintül éjszakra két város vagyon, melyeket Clapperton Úr meglátogatott. Ezek közül egyik Kano, melly az éjszaki szélességnek 13° és a' keleti hosszáságnak 6° alatt fekszik: erről a' földabroszokból azt gondolhatná az ember, hogy Niger folyó mellett vagyon, de ezen folyóval semmi víz által sem közösül. Második város Sokkatu az éjszaki szélességnek 12° és a' keleti hosszáságnak 2° alatt. Ebben bizonyos Fejedelem lakik, kit Bello-nak neveznek: ez 1804-ben több városokat el pusztított, és némelly Királyokat meghódított. Az ő népe Fellata, vagy Phalathia Nemzetséghez tartozik, és igen el van terjedve Afrika belső részében. Bello Fejedelem igen szívéssen látta az említett utazókat, és nagy kívánságát jelentette, hogy az Anglusokkal egyenes közösülésbe jöhetne; mert eddig tsak Beninből hordatta azon edényeket, melyeket nála az Anglusok álmélkodva szemléltek. Az ő Országá Guinea partjaitól tsak 86. német mérföldnyire esik. Ezen városban, úgy mint Sokkatu-ban, tudta meg Clapperton Úr, hogy Niger

folyó a' Benini öböl felé megyen, azért vissza ment, és Denham Úrral magát öszve kaptsolta, a' ki az alatt a' Tsád tó körületét megjárta. A' két utazó együtt Tripoliba tért, hol az Anglus Consul nekik nagy mulatságot adott, mellyen maga a' Dey is személyesen jelen volt. Ők 1821-ben indultak el, és három egész esztendőt töltöttek Afrikának belső részeiben. Társaik közül kettő elhalt, egyet Thyrwitet Bornuban Consul képpen hagyták; Mack-Layng pedig Tombuktuba ment, hogy onnan a' Nigeren egészen a' Benini öbölig leereszkedjék.— Reichard Német Geographus először gyanította, hogy a' Niger folyó a' Guineai öbölbe ömlik; ezt utobb Maltebrun is elfogadta, Lion, Belsoni és Robertson utazók ezen gyanítást hihetőnek állították és most Denham és Clapperton, mint bizonyost úgy adja. Az Anglusoknak az a' nyereségök lészen, hogy a' Benini öböl által igen nagy kereskedésbeli öszve köttetésre juthatnak,

A' fa eczetnek füstölés helyett való bizonyosabb használásáról.

Már máskor is szóllottunk a' fa eczetnek a' hús fenntartására való alkalmas voltáról, most kiváltképpen annak módjáról szóllunk, mellyet L a m p a d i u s tudós férfiú a' Német köz hasznú levelekben közlött. t. i. A' füstölés nem egyéb, mint a' húsnak fa savannyal való lassú elfödetezése; mert, midőn a' fa még

egészen el nem ég, tehát füstölög ; ezen füst pedig nem egyéb, hanem fasavany ; a' fasavany pedig megegyez az eczet savannyal azon külömbbséggel, hogy bizonyos pörkölt olaj részek vannak még a' fa savanyban. Ehhez képest a' füstölés a' fa füstön csak annyi, mintha a' hús egymás után fasavanyal beboríttatnék. Ha tehát ez igaz : miért nem lehetne a' füstölés helyett az együgyűbb és rövidebb módot választani, t. i. a' savannyal való békenést? Ez annyival is tanácsosabb, mert a' hús nem száradna úgy ki, mint a' füstön, és mégis a' megromlástól megmentethetnék: de a' kéményekben is ez által sok veszedelmet kikerülhetnének, mellyek sokszor a' szalonnának és sódoroknak ott függéséből származnak. De nem kell gondolni, hogy ezen faeczet akár melly füstből származhatik p. o. kőszén füstből, tözek füstből, hanem egyedül csak a' jó fa füstéből ; valamint maga a' füstölés is csak ezen füsttel eshetik meg jól.

Lampadius Úr azt meri állítani, hogy ő esztendőktől fogva kente be fa eczettel a' házánál használandó hús nemeket, és soha meg nem tsalattatott. Az ő bánás módja ez : 1) Ő igen jó fa eczetet szerzett, melly szinte úgy gyűjtethetik mint más gőzök, öszve gyűjtetnek és felfogatnak. Ezen fa eczetnek barnás a' színe, és íze közelít a' bor eczethez. 2) A' sunkát, marhahúst, nyelvet, vagy lúd oldalt szinte úgy be kell sózni, mint a' közönséges füstölés előtt, azután 3) egy-

nehány nap múlva a' besózásból kivetetvén, a' hús tiszta ruhával megtörültetik; 4) szellős helyen két három napi szárítás végett felakasztatik olly módon hogy tto alkalmas ötsettel hozzá lehessen férni, és a' fa eczettel mindenütt bekenni. 5) Elegendő egyszer mindenütt bemázolni ezen eczettel, hatsak nem igen ritka; akkor 24 óra múlva ismét be lehet kenni. 6) Olly kevés fa eczet elegendő, hogy egy disznóból a' sunkát, oldalt, és a' kolbászt is be lehet kenni egy két garas ára fa-eczettel, mellyet hihető a' patikákban is meg lehet szerezni. 7) A' fa-eczettel bekent hús nemüket tovább a' szellőn hagyni nem szükséges, hanem el lehet tenni száraz kamarába, vagy szellős pinczébe is, a' hol sem a' meleg, sem a' hideg ne érje. — A' tisztelt Ur azt meri mondani, hogy a' ki így elkészíti a' külömbben füstre való hús neműt, mindenkor jó ízű, és levesebb füstös húsa lészen.

Szelymes tsiga, és az Ör-rák.

A' Szelymes tsiga (*pinna marina*) házában ollyan forma szálak találhatnak, mint a' bogár-szelyem, vagy más illyes szálak, mellyeket, ha megfonnak, harisnyákat, kesztyűket 's más illyen ruházatra valókat lehet belőlök készíteni. Ezen faj tsiga bövséggel találta-tik a' Tarentumi tenger öbölben, Nápoly országban. Ezen tsekélységnek látszó terem-tésről is, mellynek, semmi látó eszköz

sintsen, tsudálátosan gondoskodott a' természet. A' tsigának kellős a' háza, mellyet mindenkor fel kell nékie nyitni, ha iszapot akar bevenni, mellyből ő mint minden egyéb vízi tsigák, az élelmét veszi. A' tinta hal, melly ezen tsigának igen nagy üldözője, követset tesz a' felnyílt tsiga tekenők közé, melly annakutánna a' bezáródást akadályoztatja, 's így a' tsigát prédájává teszi. Vagyon a' rákoknak egy igen kis neme, mellyet a' Természet buvárok munkásságáról ör-ráknak (cancer custos) neveztek. Ugyan is ezen picziny rákok, ha illyen nyílt tsiga tekenőt találnak, abba bebújnak, melly által a' tsiga ingereltetvén, tekenőit bezárja, 's így menekszik meg a' tinta hálnak ólálkodásától. A' vele bezárkódzott ör rák, legkissebb ártalmára sintsen néki. Tarentumi Ersek (Capece Latro Úr) ki ezen szelymes tsigákról 's azoknak használásáról jeles Értekezést adott ki, azt mondja, hogy sok ezer illyen tsigás állatokat talált, mellyekben a' rákok együtt bezárkódzva valának, és sem egyiknek, sem másiknak baját nem tapasztalta.

A' gyözödelmi faluk.

A' Franczia háborúknak következései számtalan házi népet végső nyomorúságra hoztak. Ezen házi népek közül sokaknak az Orosz Birodalom adott menedék helyet. Nevezet szerént 1814—1818 résszerént a' Varsói Her-

ezegségből, résszerént Német Országból 8,000 Familiánál több bújdosott ki. Ezeknek az Orosz Országlószerék 115,548 Deszatiná földet rendelt, egy Deszatinát $4\frac{1}{2}$ holdban számolván. Ezen szállókat Kogólnik folyó víz mellett jobbról és balról telepítette meg, úgy hogy a' szállások Bender, Kilia, és Akierman városoktól tsaknem egyenlő távolságra esnek. Most tehát Besszarabiában az a' különös tünemény adja elő magát, hogy ezen új szállók által megtelepített helységek mind azon győzedelmeknek helyeiről neveztetnek, mellyekben az Orosz Armáda részt vett. Így p. o. vagyon Tarutino, Malojarszlavicz, Borodino, Kulm, Arczisz, és Páris falu, mellyek azon nevezetes történeteknek nevét örökre fenn fogják tartani.

Nevezetességek.

A' földalatti feltalálásokra nézve több századoknak elsőbb esztendei lettek már nevezetessékké. Így találták fel 1525-ben Palmirának omladékait; 1535-ben azon helyet, hol hajdan Jerusálem köfalai állottak; 1632-ben földöztetett fel Pompéji; 1718-ban Rhodusban a' Phocisi szállítvány; és most, 1825-ben akadtak a' Próféta által annyiszor emlegetett Ninivének maradványira! Millyen kimenetellel koronáztatik ezen kezdet, az idő megfogja mutatni.

Új Juh és Ketske fajok.

A' Bull. Univers. 1824. Novemberi füzetében tétetik említés, hogy Gent-ben négy szarvú kos és juh vagyon, mellyeknek gyapjok fekete; eredetök helye Anapa, Czirkaszsiában. Német Alföldön minden igyekezettel azon vannak, hogy ezen fajta juhot elszaporítsák. — Thomine Úr, a' Nantesi Akadémiai Eggyesületnek Elölüllője, Maskatából, melly egy kis város boldog Arabiának keleti partján, egy ketskét kapott, melly rendkívül pajkos; szőre hosszú, selyem forma, sötét vörös, szakállá nintsen. Egyébaránt ezen ketske szörnek semmi hasonlatossága sins a' Thibeti ketske szörhöz, 's a' tövén úgy nevezett pölyhe sinsen.

R e j t e t t s z ó .

Végtelen egy végben: de ha végről vissza kimondod,

Olly tévő, ki tsinál bár mi kitsinre nagyott

Kultsár István
A' Mulatságok Szerzője.

J e g y z e t. A' 51-ik Kérdésekre: 1) A' ki megeszi. 2) Mikor a' marha előtt van. 3) Míg az útra vissza nem tér.

I g a z í t á s. Az 51-dik számú Mulatság Első oldalán alulról 4-dik sorban tedd: Fa-
renheit.

Vége az 1825 Eszt. Első Felének.

M u t a t ó T á b l a

a' Hasznos Mulatságok

1 8 2 5

Első Félesztendejére.

I. A' Magyar Nyelv.

1.) Dallok.

	Lap.
De mit töröm fejemet	55
Ketskeméten egy almafa	145
Nékem a' legtisztább estve	106

2.) Ódák.

Fogadás	9
Gr. Györy Ferencz beiktatására	377
Horátius Magyar Fordítójához	49
Jóakarómhoz	81
Német Jó'sef halálára	265
Ő Felsége születése napjára	177
Gr. Zichy Ferencz beiktatására	361

3.) Epigrammák.

Bor és Víz. Szomorú fűz	202
Bú. Tűz és Víz	233
Erkölt. Szó. Szöllő.	201
Feleség. Leány és férfi	25
Görögből Epigrammák	297 és 298
Harag. Hajó. Hegy. Hold. 's a' t.	234 és 257
Jóság	89
Költ. Gólya. Hólyag. Torma. Tyúk	393
Meleg és Hideg	234
Ostoba szerető. Száraz Poétákra	25
Só és Tréfa	233

4.) Nyelv vi'sgálás , Értekezések , Intézetek.

	Lap.
Az A. B. C-ből kikerülő szavak	369
Az áloni	139
Bétsi Mu'sika Conservatorium	289
Croton Tiglium olajról. Értekezés	329
Déli Amerika partjainál az Egészségről észrevételek	321
Ekueni leány iskola	294
Erőny , és Rény szóról Értekezés	89
Felső Magyar Országi Minerva	249
Homerosz Iliássának kézíratha feltalált töredékei	340
Keszthelyi Georgikon tökéletesedése	337
Nemzeti Gazdagság	385
Nemzeti nyelv bötsülésére buzdítás	354
Palimpsestusokról. Értekezés	74
Pest Vármegyei Flóra	282
Schach Játék eredetéről	209 és 217
Szinek jelentéséről	234
Színjátészó tökéletességei	193
Talált gyermekek háza	351

II. Szép Mesterségek.

1.) Poezis

Ballada	41 és 50
Horátius IV. Könyve 2-dik Odájából fordítás	
Gr. 'Sigray Jó'sefre	220
Horváth Endrére Sonet	305
Makay Antal Püspök halálára	55
Párisi theatrális Költők	55
Sapphonak új Ódái	77
Szegénynek atyai háza	281
Suurfurlami. Skandinaviai Rege	211
Zseb-könyvetske , Pap Gábor Előszovával	345
Zseb-tükör , kiadta Balla Károly	273

2.) Szép Mesterségek.

Aldobrandini menyegző (Képirás)	121
Carricatura : „Tyúk koppasztás”	83
Hit erejének képzete (Képfaragás)	141
Hyder Ali Mausoleuma	84
Képirók 's Hang-mesterek egymáshoz hasonlítva	291
Képző mesterségek eredete	28 és 189
Magyar Táncz-nóták	65 és 306
Plastika	38

III. Természeti Tudomány.

Allatok nemének meghatározása már a' Tojásokban 371

	Lap.
Állatok téli álma	246
Baziliskus és Szalamandra	23
Sz. Domingói Papagájok	251
Emberi élet rövidsége	287
Gyémánt színe	370
Halaknak természeti tulajdonsága	13
Hegyekbeli ritkaságok	403
Kókus Diófa	109
Kolibri mérge	326
Ködnek szármozása	101
Levegőégi golyóbis	161
Menyő tsapásnak különössége	339
Numidiai Kisasszony, v. majom madár	39
Oroszlán ereje	268
Oroszlánok szaporodása Európában	260
Persiai Opium	108
Pujka, 's más madarak szeretik a' fényes testeket	404
Rhinoczerosz szarv	136
Rhododendros	408
Rubint	391
Tehénfa teje	213
Természeti ösztön az élet megtartására	368
Teveször	169
Törpe patkány	206
Vér, és annak forgása	229
Víz tárgy	156

IV. Kézi, 's egyéb hasznos Mesterségek.

Nürnbergi üveg festés	137
Papiros készítmények	149
Siderographia	132
Szőnyegek	147
Üveg	146

V. Házi 's Mezei Gazdálkodás.

Ananászt nagyra nevelni	101
Bárányokba himlőt beójtani	70
Bajoni Sunkák	127
Borsót puhára főzni	79
Borjúkat nagyra nevelni	263
— tej nélkül felhizlalni	86
Galambok ártalmassága	202
Gyümölcsfákat hangyáktól 's a' t. megőrizni	307
Gyűrűzésnek haszna	284
Hernyók kivesztésére új mód	356
Len, vagy Kender elkészítés	254
Miként segíthet a' gazda magán szükség idejen	236
Pesti Pomologia	129
Tojás kiköltésének új módja	401

Tojásokkal való gazdálkodás
 Tsontnak trágyázásra használása
 Uborkának új nagy neme

Lap.
 239
 111 és 175
 45

VI. Új Találmányok 's Felfedezések.

Függő hidak	315
Kubikograph	342
Mentő sajkák	279
Pamuk haszna az égés ellen	23
Petsét ostya	320
Siderographia	132
Szó elrekedés ellen házi orvosság	73
Theátrum kivilágosításnak új módja	405
Tűkörrel való halászat	36
Vonó marha nélkül szántó masina	266

VII. Élet Írások.

Brockman Színjászó	113
Byron Lord	17
Cambaceres	258
III. Gustáv Svéd Király	251
Hamedy. A' fiúi szeretet áldozatja	293
VI. Henrik	388
Lackington. Londoni Könyváros	253
Malherbe Ferencz	277
Gr. Majláth Jó'sef	185
Odysszeosz, mostani Görög Vezér	90
Szinev ts György, hosszú élet példája	407

VIII. Historiai, Topografiai, és Statistikai Nevezetességek.

Ágrában találtatott nagy ágyú	8
Arany és ezüst hővsége	310
Arnauták	204
Asszonyi különös élés	286
Bonaparte Generális, a' Nemzeti Tudományos Intézet Tagja	374
Chichisek	96
Déli Amerikából kivitetni szokott művek 's termékek	160
Emberi élet rövidsége	287
Ember evés	122
Éjszak Amerikában tanulók száma, Orvosok 's a' t.	73
Éjszaki Polus felé tett utazások	20
Európának kereskedése Egyiptommal	173
Fazekasság Angliában	389
VII. Ferdinand Valanszban	141

	Lap.
Gözhajók Angliában	87
Irlandnak rövid ismertetése	299
Kávé ivók ellen nevezetes parantsolat	262
Kelet Indiai táborozás	179
Kent hajónak rettenetes elégése	221
Leány vásár napkeleten	205
Londoni Zsidó Ispitály	253
Missiók Éjszaki Amerikában	363
Műveltség magvai	227
Nagy Károly Tsászár öltözete	382
Nápolyról Statistikai Jegyzések	342
Német Lovag Rendnek eredete	30
Nevezetességek	15
Otranto Herczegnek utolsó szolgálatja	100
Papiros pénznek eredete Chinában	66
Páris városának népessége	102
Pestis, és tűz Londonban	125
Qvitoi búza szaporítás	157
Spanyol Országnak Amerikából vett gazdagsága	7
Tengeri hajó leírása	120
Városoknak kövel való kirakása	124
Velenczében árendás koldúsok	272

IX.) Természet 's Mestersegbeli Ritk- ságok, és Tsudák.

Adelsbergi barlang	85
Ágyú, legnagyobb	8
Ágyú melly magát megtölti	368
Borostyán fa, igen nagy	69
Demerari szigeten nagy éhetőség	110
Eddystoni világító torony	58
Egyiptomi régiségek Turinban	225
Finom drót	107
Hattyú, keresztes pók, Kolibri madár Automatok	143
Hosszú életű emberek	199
Klavirozó leány 's a' t. Automatok	82
Krokodilus, különös nagyságú	341
Levegő változások jegyzéke 1824.	62
Levegő égi 16,000 fontos vas	21
Mikroszkopiumi észrevételek	97
Pástétom, különös nagyságú	72
Poloczkini hosszú életű Nemzetség	324
Sertés 1828 fontos	32
Sieber Úrnak természeti testekből álló új Gyűj- teménnye	26
Simonettai eccho	128
Straszburgi fő templom híres órája	119
Tiszólczon talált nagy koponya	335
Vieliczka só-aknák	10
Viselőség, hosszas ideig tartó	144

X.) Nemzeti szokások, régi Epületek 's Helyirások.

	Lap.
Angoly öklözés	349
Brittanniai kereskedés fő helyei	396
Chinai alakosok	296
— üstökök	158
Déli Amerika, és Mexiko partjai az Egés ségre nézve	321
Gibraltár	275
Hét lépések az Indusoknál	325
Ivásban való módizás	406
Kukuk játék az Olaszoknál	165
Marzellyi pestis Lazaretum	98
Mekkai templom	394
Norvégiai férfi öltözet	279
Párisi Lotteria bóltok	243
Római Pantheon	15
Sáska evők	167
Szandvich szigetbeli szokások	117
Szyme szigete	167
Téjárulás Londonban	61
Titulusok, rendkívül valók	92
Új Zelandiai szokások	117
Valparezói mulatságok	3
Vandom piacz Párisban	334
Vas híd Chinában	304
Velenczében árendás koldúsok	272

XI.) Ritka Történetek, és elmés Apróságok.

Anglusoknak vendég szeretetök	160
Buchanan György	183
Burmann ügyessége	6
Carmodi Mihály takáts legény beszéde	380
Chinai Londonban	366
Elefant és Ketske (Szeretsen Mese)	359
Éles mondások	87
Elpártolás	207
Etsedi lakadalom	105
Feddő beszéd	398
Feltserélt gyermek	83
Florián és Qveverdo	153
Fontos mondások.	31. 184 240. 270. 336. és 343
Fugger kedveskedése V. Károlynak	24
Földindulást Párisban is kellene tsinálni	216
Gretry erős hite	358
Halot gyilkos	302

	Lap
Hamis régi pénzeket készítő	359
Házosság, szeretet nélkül	192
Holdvilágot képfaragó hogy adja elő	216
Justus Lipsius	108
Kis szobában nagy tanulás	69
Magánosságot miért szereti némelly	160
Malouin Orvos, mesterségének nagy tisztelője	224
Marakkoi Tsászár ajándéka a' Spanyol Királynak	287
Martinet testamentoma	171
Menyországba való utazás	47
Nagy Péter Czár, 's a' kis kutyája	232
Nevetséges kotsizás	135
Newton elmerülése	48
Öszve békéllésre ajánlott mód	176
Pápa órássa	93
B. Ripermontnak némelly nevetséges mondásai	383
Rövid vigasztalás	127
Schiller, és az aludt téj	60
Sír vers: B. Gemmingené	327
— Egy kereskedőé	328
Spanyol ditsekedés	159
Spinoza, és az öreg asszony	188
Szerentsés öregség	152
Szeretsen és viasz gyertya	312
Swiftnek igaz mondásai	376
Tekenös-békák, éjjeli tolvajok	174
Tekerő hegedős, mu'sikusnak tartja magát	272
Titian műveiről V. Károly Tsászár ítélete	280
Tudományos különösségek	95. 208. és 215.
Tudákos paraszt	40
Üdövel élés	238
Valenti Gonzaga Kardinális Levele	328
Véletlen szerentse által okozott öröm kitörése	197
Vigyázás jutalma	150
Whist játéknak változásai	200
Willmann, művei bötsének érzője	248
Gr. Worczel Marczelia asszony ajándéka	288

XII.) Mesés Kérdések, Mesék; és Rejtett szavak.

1.) Mesés Kérdések.

- 1) Kivólt az, a' ki azt tselekedte 's szóllotta mit Isten parantsolt, 's még sem üdvözülhetett?
- 2) Mikor legszörösebb a' tehén?
- 3) Miért kefélik a' tsizma fejét? 48
- 1) Mikor járnak fejeken, a' Tanátsosok?
- 2) Mi világít mindég, noha soha meg nem gyújtják?
- 3) Mikor legjobb izü a' bor? 104

- 1) Mitsoda áts, a' ki bár melly sokat dolgozik, se forgátsot, se szijátsot nem ejt? 176
- 2) Mitsoda viaszok az, mellyet sem méhek, sem darázsok nem készítenek?
- 3) Mitsoda ország az mellyben sem nem voltak, sem nintsenek rossz emberek? 232
- 1) Mit könnyebb venni, észte vagy tudományt? 296
- 2) Minn áll az úri ló?
- 3) Hol kell kenyeret keresni?
- 1) Kit vár a' Strázsa?
- 2) Hol üt az óra?
- 3) Mit fizet az adós?
- 1) Kinek terem a' gyümölcs?
- 2) Mikor legjobb a' széna?
- 3) Meddig téved, a' ki utat vesztett? 408

2.) M e s é k.

Aczél	288	Kappan	40
Font, mellyben 32 lat		Korpa	528
vagyon	216	Matska	272
Fül	812	Mészkő	184
Fülemüle	264	Napfény	160
Hajó	192	Orsó	168
Hering	136	Petsét	32
Hó-pöhöly	56	Tsets, emlő	304
Jég és víz	96	Virág	80

3.) Rejtett szavak.

Agár	144	Köröm	256
Ár	400	Lator	208
Betű	8	Léptső	200
Biró	280	Malom	72
Eszter	368	Menyő	392
Göz	352	Nadrág	376
Irtás	320	Ö	16
Istálló	112	Rákos	248
Kalamáris	32	Rozsólis	224
Kalapáts	360	Tséplő	128
Kártya	120	Jaj	240
Kaszálás	336	Vasárnap	152
Kés	384	Veréb	88
Könyv	344	Virág	64